

KASTAS • 1912-1922 TÜRK SAVAŞLARI BELGESELİ

GAZİ ANTEP SAVUNMASI

Yazan :
LOHANİZEDE MUSTAFA NURETTİN

★

Günümüz Türkçesine

Çeviren :

MEHMET ALİ AKİDİL

★

HUBB-İ İSTİKLÂLİN ÂBİDESİ

GAZİANTEP MÜDAFAASI

İsimli 1924 Basımı

Aslından Tam Metin

Günümüz Diline Çevrilmiştir

uluslararası Standart Kitap No.
ISBN 975-7639-08-7

Yayınlayan * KASTAŞ A.Ş.
Kapak Resim * Aykut Özbay
Kapak Film * Renk Ajans
Kapak Baskı * Sena Ofset

Dizgi - Baskı - Cilt

Nurettin Uycan Cilt Ve Basım Sanayii A.Ş.

Birinci Baskı
Mayıs 1989
İSTANBUL

MUSTAFA NURETTİN

GAZİANTEP SAVUNMASI

KASTAŞ A.Ş. YAYINLARI
Başmusahip Sokak Talashan 16-101
34410 Cağaloğlu — İstanbul
Tel: 520 59 70

AÇIKLAMA

«Çukurova Faciaları ve Urfa'nın Kurtuluşu» isimli eser, günümüz Türkçesine çevirerek yayınlandıktan sonra, İstiklâl Savaşının Güney Doğu Cephesi iyice ilgimi çekti. Araştırmalarım sonunda Gaziantep savunmasına biz-zat bölük komutanı olarak katılmış teğmen Mustafa Nurettin'in yazdığı ve 1924 yılında yayınladığı «.Hubb-i İstiklâlin Âbidesi Gaziantep Müdafası» adlı kitabını elâ günümüz türkçesine çevirmeyi milli görev bildim.

Gerçek bir kahramanlık destanı olan bu eserde; onbir aydan fazla Fransız kuvvetlerine, onun tank, uçak, makinalı ve ağır toplardan oluşan binlerce k'şilik ordusuna karşı koyan, bu uğurda binlerce şehit veren, namusunu çiğnetmeyen, açlığa göğüs geren Antep halkının mücadelesi anlatılmaktadır .

Eserin başında ayrıca Gaziantep'in Fransızlar tarafından işgaline kadarki geçmişi hakkında da bilgi verilmektedir. Pek çok belge ile zenginleştirilmiş bu eser araştırmacılara da kaynak teşkil edebilir niteliktedir.

Gaziantep savunması, kahramanlıklarla dolu olan şanlı Türk tarihine bir altın yaprak daha eklemiştir.

Mehmet Ali AKİDİL
Nisan 1989 Çankırı

SUNUŞ

Şanlı ve şerefli tarihte «Gaziantep Müdafaası» Türkün vatanseverliğini ve hürriyet aşkını anlatan önemli bir bölümdür. Savunmaya katılan mücahitlerin yaptığı çalışmalar, öyle k'şisel gayretlerle meydana gelmiştir ki onların toplamı «Türk cesaret, yiğitlik ve zekâsını» oluşturur. Bugün Türkiye Cumhuriyeti adıyla bu kadar düşman arasında şan ve şerefle yeniden doğan hür ve bağımsız - daha öncele-ri yabancılara verilmiş imtiyazlardan da kurtulmuş-devletimiz de o zekâ ve cesaretin eseridir.

Vatani yaşatan şey, vatan için hayatı hiçe sayma; millî meziyetlerin en yükseği de istiklâl sevgisidir.

Görünüşte çocukları yetim, anaları dul bırakan «harp» düşmanın saldırısını önlemek için olunca farz olur, ondan yüz çevirenler vatandaş unvanına lâayık olamazlar.

Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri bir münasebetle bir Anteplinin gözlerinden öperek iltifat ederken «Ben nasıl Anteplilerin gözlerinden öpmeyeyim, Antepliler yalnız Antep'i değil, Anadoluyu da kurtardılar. Millî Müdafâa'da öncü oldular» buyurmuşlardır.

Genelkurmay Başkanı Fevzi (Çakmak) Paşa Hazretleriye Antep'i şereflendirdiklerinde cephele-ri gezerken, «Antep savunmasını incelemek, her su-bayın ve herkezin millî kahramanların yarattığı ha-rikaları bilmesi için lâzımdır» buyurmuşlardır.

Bu kadar önemli olan bu tarihi destanı şimdiye kadar yazılmamış görünce acizliğime bakmayarak, insanların hafızalarından silinmemesi için elimdeki belgelere dayanarak, mümkün olduğu kadar ayrıntıya girerek yazmaya çalıştım.

Antep savunması, dediğim gibi bütün Antep-lilerin katılmasıyla meydana gelmiş bir kahramanlık menkıbesidir. Bu yazdıklarımsa ancak benim bildiklerimdir. Benim bilemediğim, göremediğim daha ne fedakârlıklar, ne yiğitlikler, ne kahramanlıklar olmuştur. Benim bunların hepsini görmeme imkân yoktur. Çünkü ben de ancak kendi vazifemin, kendi birliğimin başında bulunuyor, kendi görevimin çaresine bakıyordum.

Hiç bir kimse, böyle bir tarihi olayda hatasız olduğunu söyleyemez. Fedakârlıkları, hizmetleri görülen kişilerin isimlerini büyük bir hürmetle yazdım. Bilemediğim ve fotoğrafını elde edemediğimden dolayı adsız kalan kahramanlardan affedilmemi temenni ve görülecek eksikliklerin iyiniyetime yorulacağını ümit ederim.

Feneryolu 1924
Mustafa Nurettin

ANTEP'İN SEDASI

Düşmanlar çiğnerse kadını kızı,..
Müslüman kalbine dolmaz mı sızı?..
Koymayın Antep'e şu Fransız'ı!
Sönmesin İslâm'ın aziz yıldızı!

Dumanlı dağlar, ey!., deli rüzgârlar!.
Söyleyin Antep'ten ne haberler var
Gönlüm ki Hak'tan isteyip ağlar,
Sönmesin Türklüğün aziz yıldızı!.

Secdeye varıp ta dilerim senden
Çıkacaksa çıksın bu can da tenden
Kahret Fransız'ı kahret erkenden
Sönmesin islâm'ın aziz yıldızı!

Düşünme arkadaş Allah büyüktür,
Alamazlar bir taş Allah büyüktür,
Sen çalış, uğraş Allah büyüktür!
Sönmesin Türklüğün parlak yıldızı!

Düşmanın maksadı dini kaldırmak,
Güzel camilerde çanlar çaldırmak,
Onu göstermesin Kâdir-i Mutlak,
Sönmesin İslâm'ın aziz yıldızı!

Ölmez müslümanlık herkes inandı.
Antep'i kâinat hayretle andı.
Ün verdi cihana şanlar kazandı.
Sönmesin Türklüğün parlak yıldızı.

Ey kahraman yurdu! sevgili Antep!..
Olsa da sînen harap ve tûrâb,
Okunur göğsünde ezanla kitap,
Sönmesin İslâm'ın parlak yıldızı.

GAZİANTEP'İN COĞRAFİ AÇIDAN ÖNEMİ

Gaziantep «Halep»in kuzeydoğusunda ve Anadolu - Bağdat demiryolunun tahminen onbeş yirmi km. 90lunda güzel bir şehir olup, mükemmel bir şeyle Akçakoyunlu istasyonuna bağlıdır.

Kilisten gelirken Kızılhisar boyun noktası aşılr aşılmaz arazinin manzarası birden bire değışir. Öncelikle zarif köşkler, iyi mahsül veren sebze bahçeleriyle sarılı sayfiyeler göze çarpar. Yaklaştıkça züm-rütten cennet misali bağlar bahçeler ortasında görünen bu hoş şehrin sergilediğı manzaraya insan hayran olmaktan kendini alamaz. Kasabaya girilirken, iki kilometre mesafeden başlayarak iki tarafta nefis dut ağaçları bulunan bir cadde şehrin içine kadar devam eder:

Antep : Türk Tepe, Kayacık Üstü, Ak Yol isimli üç tepe üzerine inşa edilmiş fevkalâde güzel ve şirin bir kent olup, binaları genellikle üç beş kat olmak üzere taştan yapılmıştır. Şehrin etrafı oldukça yüksek kayalık tepelerle çevrilmiştir. Havaşı gayet güzel olup istisnasız her evde su vardır.

Şehrin bu genel ve lüzumlu ihtiyacını karşılamak için önceleri çok masraf ve fedakârlıkla Antep'in yirmi kilometre batısında bulunan «Sof» dağından getirildiğı gibi şehrin çeşitli mahallelerinde de gayet temiz ve sıhhî su kaynakları vardır. Hele hükümet konağındaki (Şeyh Can) yahut (Belediye Suyu) diğerlerinden çok daha güzeldir.

Şehrin en havadar yerinde biri Türk, biri Amerikan olmak üzere iki büyük hastane vardır. (Bu hastanelerden Türk hastanesi son Kurtuluş Savaşı'nda Fransız toplarıyla tamamen yıkılmıştır.)

Şehir daha önce bağımsız mutasarrıflıkken (*) daha sonra B.M.M.'nin kararıyla vilayet merkezi sayılmıştır. Başlıca iskelesi İskenderunsa da, Ankara anlaşması uyarınca burası geçici olarak Fransızlara verilmiş olduğundan (**) şimdilik yararlanmak mümkün değildir.

Şehir hâlen ithalat ve ihracat merkezi sayılan Mersin'e İslahiye istasyonuna kadar bir şose ve oradan da trenle bağlıdır.

Şehrin çok yakınından başlayarak üç beş saatlik yerlere kadar dört tarafı çok güzel bağlar ve sebze bahçeleriyle, fıstık, ceviz, dut, zerdali, zeytin, incir, elma, kavak, söğüt ve nar ağaçlarıyla doludur. Başlıca mahsûlü:- Fıstık, üzüm, incir, zeytin, pekmez, buğday, arpa vesaire olup senede iki üç sefer mahsûl verecek derecede verimli arazisi vardır. Şehrin içinden geçen Kıvık Çayı Halep'in başlıca suyunu oluşturur. Bundan başka şehrin Kuzey Batısından Güney Doğusuna doğru akan Sacur isminde bir çay daha vardır.

Sacur vadisi halen akan sular sayesinde sebze yetiştirmeye uygun bir arazidir. Bu çayın her iki tarafı da zümrüt misali türlü meyva ağaçlarıyla süslenmiştir.

Şehrin yirmi km. batısında 1496 rakımında su ve havasıyla meşhur Sof isminde bir dağ vardır ki Antep ileri gelenlerinden bazıları yazın aileleriyle birlikte buraya giderek haftalarca vakit geçirirler. Sofun çok yakınındaki Çarpın yöresi, civarında bulunan pek çok ve dünyanın hiç bir tarafında bulunmayan kıymetli bir çeşit kırmızı mermer taşı ocaklarıyla meşhurdur. Bu mermerden çok güzel görünen masa taşları, mermer sütunlar, cami minberleri ve

(*) İl'le ilçe arası bir yönetim.

() 1921 yılında.**

döşemeler yapıldığı gibi en ince işlemlere, oymalara bile uygundur. Rengindeki güzelliği tarif etmek imkânsızdır. Antep bu mermeri işleyen sanatkârlara da sahiptir.

İşte bu mâmur gazi yurdumuz son mukaddes kuruluş mücadelesinde harp sahnesi olmuş ve aşağıda okunacağı gibi Fransızların yüzbinlerce güllerine hedef olarak yerle bir olmakla beraber, bu uğurda binlerce evlâdını feda ederek «Gazi» unvanını hakıyla kazanmıştır.

Antep'in Müslümanlar Tarafından Fathi

Ve

Antep'te Arap İdaresi

"Emeviler zamanında Halep, Antakya ve Antep Müslümanların idaresine geçmişti. Maraş ve Antep kalesini ilk tamir eden kişi tarihin Mervanü'l-Hüma unvanını verdiği son Emevî halifesidir. Halep valisi tayin edilen Velid bin Abdülmelik Antep'i Halep'e bağlı olmak üzere idare ve tahkim ederek ,bu şehirleri Bizans İmparatorluğuna karşı İslâmiyetin sağlam bir sınır boyu yaptı. 718 Milâdi 80 Hicri tarihindeyse hilâfet ve hükümet Emeviler'den Abbasiler'e ve merkezi idare Şam'dan Bağdat'a geçince Maraş ve Antep'in önemi azalmadı. Hatta Halife Harun Reşit Çukurova'ya kadar gelerek orada (83 Hicri) Haruniye kasabasını kurarak surlar içine almış ve demir kapılarla güçlü bir yer haline getirmişti.

Antep'in eski ismi «Hamtab» idi. Kuzey tarafında ve altı yedi kilometre mesafede Dülük isminde bir yer de vardır. Bunun ismi de «Doliche» idi. Rivayete göre burası Harun Reşid zamanında mâmur bir şehirmiş ve Antep'te o zaman kaleden başka bir şey yokmuş. Daha sonra Dülük önemini kaybederek harabolmuş, sakinleri de Antep'e taşınmışlar. Antep ve Dülük isimlerini Araplar vermişlerdir. Dülük'te pek-

çok eski eser vardır. Özellikle yer altında oda şeklinde oyulmuş mağaralar görülür. (*)

Gaziantep Ne Zamandan Beri Türktür

Türklerin Antep ve Halep havalisinde yerleşmeleri Abbasiler zamanında başlar, özellikle Selçuklular zamanında şehir ve çevresi tamamen Türk olmuştur. Bugün harebeleriyle meşhur olan Antep kalesi Haçlı Savaşlarında düşman saldırılarına set çeken önemli bir direnek olmuştur.

Kalenin birinci kapısı üzerinde Kanunî Sultan Süleyman Hazretlerinin ismi yazılıdır. Kale tamamiyle şehrin ortasında bir tepe üzerinde yapılmış olup her tarafa hâkimdir. Kısım yıkılmışken Kuzey tarafında henüz sağlam güzel taş sütunlarla süslü birkaç tane burç ve yapı vardır ki bunlardan sonraki mücadelelerde yararlanılmıştır. Fransızlar onbeş buçukluk toplarıyla ortalığı tahrip ederken savunanlar bu kale duvarları etrafında örtülü yollar, siperler meydana getirerek o müthiş top ateşinin şiddetine dayanmışlardır. O kadar ki günlerce devam eden bombardımandan bazen bir kimsenin burnu bile kanamamıştır.

Antep VII. ve VIII. yüzyılda bir bilginler şehriydi. Türkler zamanında da bu önemini kaybetmedi. Ancak IX. yüzyılda geçtiği yerlerde kandan ve harabeden

(*) Hititlerce kurulan bu şehrin İsmi «Hantap» İdi. Hz. Ömer zamanında islâm orduları tarafından fethedilen bu şehrin çevresindeki pınar ve sulara izafeten «Pınar Şehri :» (Parlak Pınar) manasına gelen Ayntâb ismi verilmiştir. Türkler bu şehri fethedince kendi dilimize uygun olarak Antep dediler. Kurtuluş Savaşından sonra Gazi unvanını almıştır. Batı kaynakları Anadolunun her şehrinin ismini kendi kültürlerine göre değerlendirmişlerdir. Antep'in de «Anthapt» (Kraliçe Ani'ye adanmış topraklar) dan geldiği de söylenti halinde kalmıştır.

başka bir eser bırakmayan Timurlenk bu taraflara da musallat olunca Antep'i, Kilis'i ve Aziz kasabalarını da yakıp yıktı. Yavuz Sultan Selim zamanında Antep idaresi Dulkadiroğulları hanedanından Şehmusvarzâ-de Ali Bey'e bırakıldı.

Kânûnî Sultan Süleyman Bağdat seferini yaparken Antep'e de uğramış ve kaleyi tamir ettirmiştir.

Yozgatlı Çapanoğulları'ndan
Antep'in Gördüğü Zulüm

1812'de Halep valisi olan Çapanoğullarından Cabbarzâde Celâlettin paşanın zulmü Antep halkını ihtilâl ve ayaklanmaya şevketti. 1813'de merkeze bağlı yerleri gezerken Antep'e uğrayan paşa şehri beğenerek oraya kendisi için bir saray yaptırmış ve bununla da kalmıyarak Urfa'dan dönüşüne kadar yirmisekiz bin kuruş hazırlanmasını emretmişti. Halk bunu vermek istemediğinden paşanın Urfa'dan dönüşü sırasında isyan ederek paşayı şehre sokmamış ve Akyol mahallesinde yaptırdığı sarayı da yakmışlardır. Daha sonra Çapanoğlu kurnazlık ederek savunulardan bazılarını ve özellikle yeniçeri ağası Topuz Ağa'yı kandırarak şehre girmiş ve bu şekilde şehrin aydınlarından birçoklarıyla savunulardan bazılarını idam ettirmiştir.

Çapanoğlu'nun daha sonra Topuz Ağa'yı kaldırdığını ve hainin bundan yararlanacağını umarken sonunda lââyık olduğu feci akibete uğradığını söylemeye bile gerek yoktur .

Antep ve Mısırlı Mehmet Ali Paşa

Sultan Mahmud-ı Adlî (*) zamanında Mısır valisi olan (Kavalalı) Mehmet Ali Paşa Yunanıstandaki hizmetlerine mükâfat olarak Mora valiliğini de almış-

(*) n. Mahmut.

tı. Fakat Mora'nın kurtarılamaması ve Yunanistan'ın bağımsız bir devlet şekline gelişi üzerine bundan mahrum kalınca Mora'ya karşılık Suriye valiliğinin oğlu İbrahim Paşa'ya verilmesini istedi. Geniş olarak tarihte görüldüğü gibi Mehmet Ali Paşa'nın bundaki gayesi Padişah tarafından bilindiği için isteği kabul edilmedi 1831.

Mehmet Ali Paşa çalışmasının ve talihinin yardımıyla MSsır'da kuvvetli bir hükümet kurmuştu. Önce Kölemenleri bastırıp daha sonra Fellahları perişan etti. Fellahların bir kısmı Akka'ya sığınarak vali Abdullah Paşa'nın yanına gittiler. Mehmet Ali Paşa bunları Akka valisinden istedi. İsteği reddedilince zaten böyle bir vesile arayan İbrahim Paşa otuzbin kişilik orduyla Suriye'ye girdi. Önce Akka'yı (28 Mayıs 1836) da alarak Şam'ı işgal etti.

9 Mayıs'ta Halep valisinin ordusunu Humus civarında yenerek "Hüseyin Paşa komutasında bulunan daha kuvvetli bir ordumuzu Antakya ile İskenderun arasında Toros geçitlerinin Güneyinde mağlup ederek geri çekilmeye mecbur etti. Hüseyin Paşa'nın çekilmesinden sonra Mısır ordusunun bir kısmı Haleb'i alarak Kilis, Maraş, Antep üzerinden Osmaniye'ye yürüdü. Diğer bir kol da Payas üzerinden hareketle Toprakkale'yi işgal ederek Osmaniye'ye girdi. Mısır ordusu burada birleştikten sonra ileri hareketine devam ederek Adana'yı da aldı.

Bu yenilgiler üzerine Padişah, İbrahim Paşa'nın üzerine Mehmet Reşit Paşa komutasında kuvvetli bir ordu gönderdiyse de savaş sırasında etrafı kaplayan sisten dolayı Reşit Paşa yanındakilerle beraber esir olarak ordusu Konya'da tamamen yenildi.

Yolunda artık bir engel kalmayan İbrahim Paşa, İstanbul üzerine yürüyerek Kütahya'yı işgal etti. İstanbul hükümeti artık telâşa düşmüştü. Uygun bir

tedbir alacak kimse bulunmadığı için Sultan Mahmut Ruslardan yardım istedi ki bu «Denize düşen yılana sarılır» atasözüne tam bir uygulama görülmelidir. Ruslar İstanbul'a on iki bin asker gönderdiler. Bunun üzerine Avrupa devletleri telaşa düşerek Mehmet Ali Paşa'nın isteklerinin kabul edilmesini Bâb-ı Âli'ye bildirdiler. Sultan Mahmut 5 Mayıs 1833'da Kütahya anlaşmasını imzalayarak bütün Suriye ve Adana bölgesini Mehmet Ali Paşa'ya verdi. Rus askerleri de 10 Temmuz'da İstanbul'dan çekildi.

Gaziantep'in Mısırlı İbrahim Paşa Tarafından İşgali

İbrahim Paşa, Sultan Mahmut'un ordusunu Nizip'te yenerek Antep üzerine yürüdüğü zaman, Antep ve civar halkı toplanıp İbrahim Paşa'nın askerini şehre sokmamak için savunma düzeni alarak Nizip ve Urul taraflarında karşı koymuşlarsa da sonunda yenilerek şehre dönmüşlerdi. İbrahim Paşa, Antep'lilerin bu hareketine kızarak şehri tamamen yakacağına yemin etmişti. Mısır ordusu Antep'e yaklaştığı zaman Antep âlimlerinden Küçük Hafız Mehmet Efendi ile Hoca Timur Efendilerin ve şehrin bazı ileri gelenlerinin iki üç saat mesafede İbrahim Paşa'yı karşılayarak şehrin yakılmamasını istemeleri üzerine İbrahim Paşa şehri yakmaktan vazgeçmiş yalnız birkaç bahçe ve bostanın yağma edilmesi ve bir iki yerin yakılmasıyla yeminini yerine getirmişti. İbrahim Paşa 10 Temmuz 1833'de Antep'i işgal ederek kaleye asker yerleştirdi. Paşa halka oldukça yardım etmiş ve şehrin asayişini sağlayarak kalenin bazı taraflarını tamir etmiş ve bir de köprü yaptırmıştır. İbrahim Paşa Adana'ya hareket ettikten sonra adamları halka ve özellikle esirlere çok kötü muamele etmiş bir çok zulüm ve işkenceler altında memleketi inletmişlerdir.

Mısırlıların zulümlerine en birinci deil esirler arasında bulunan Antep'li «Sefil Ali»nin o zaman yazdığı aşağıdaki destandır:

Bizden selâm eyle Antep'e hâme
De ki onlar çok çok figan ettiler
Ne demiş vezniyle elimde hâme
Yazarken gözyaşı revan ettiler
Bağladılar sıra sıra elimiz
Halep şehbaya döndü yolumuz
Tuttular Araplar sağ, solumuz
Döğerek kocayı civan ettiler
Şimdilik bir derde olduk giriftar
Rûz u şeb işimiz oldu âh u zâr
Elimize geçse girerdik mezar
Zulmü bize gayet yaman ettiler
Anneler ağlıyor, dökerler yaşı
Hamza Bey saçtı sönmez ateşi
Kale kapısına koydular başı
Cennet gibi şehri viran ettiler
Şeyh Bekir'de mahbus olduk İki gün
Neler yaparmış bu çerh-i gerdûn
Simden sonra gümân olmaz memnun
Cihanı gözlere zindan ettiler

Haleb şehbâ'dan çıktık bilerek
Ayağımız yalın diken delerek
Göz yaşını döküp gâhî silerek
Yakıp ciğerimi püryân ettiler
Handak kalesine döndük yürüdük
Birbirimiz elin tutup sürüdük
On gün bu yollarda kaldık çürüdük
Sanki başımıza ferman ettiler
Yolun çamuruna battık geberdik
Merkubı çizmeyi attık geberdik
Samanlı neciste yattık geberdik
Öküz ahırına mihman ettiler
Kayıkla geçtik Âsi suyundan
Yıldık Fellahların kötü huyundan
Ayyaşlık onların vardır suyundan
Zira bizi suya kurban ettiler

Bu destan Antep'ten esir edilip Halep ve daha sonra başka yerlere sevk edilen ve bir çok işkenceden sonra Âsi nehrine atılan bir esirin haykırılarıdır. İbrahim Paşa daha sonra bu zulme katılmamıştır. Antep ve civarında vergi, asker toplamak bahanesiyle yaptıkları ağızdan ağıza dolaşarak bize kadar gelen hikâyeler bunu açıkça isbat eder. [Mısır askerleri zorla evlere girerek delikanlıları asker diye esir etmişlerdir.] Bu olaylar dokuz sene devam etmiştir. Aşağıdaki şiir de keza İbrahim Paşa'nın Antep'teki zulmüne ikinci bir delildir:

Sabahleyin dört yanımız çevrildi
Antep artık senin külün savruldu
Ağa kardaş ciğerleri kavruldu
y Bir garip bülbülüm yavrum yitirdim

Sabahleyin üçer beşer tutulduk
Koyun kuzu birbirimize Katıldık
Bilmeyiz acep esir mi çekildik
Bir garip bülbülüm yavrum yitirdim

Cümlemizi götürdüler kaleye
Sabahleyin çıkardılar alaya
Mâsumcuklar yalvarsınlar Mevlâya
Bir garip bülbülüm yavrum yitirdim

Camilerde namazlar da kılınmaz
İmam müezzin aramızda bulunmaz
Mübarek ramazan olduğu bilinmez
Bir garip bülbülüm yavrum yitirdim

Dört yanımız gelip gelip gezerler
Üçer beşer kendirlere dizerler
Türlü türlü defterlere yazarlar
Bir garip bülbülüm yavrum yitirdim

Kadir Mevlâm bu ne şekil yazılar
On yaşında tutsak gitti kuzular
Anneleri ardı sıra sızılar
Bir garip bülbülüm yavrum yitirdim

Antep dokuz sene İbrahim Paşa'nın işgali altında kaldıktan sonra tekrar Türk idaresine geçmiştir.

Kısaca Antep şehri asırlardan beri çok felâketlerle karşılaşmıştıktan sonra I. Dünya Savaşında da yirmi binden fazla evlâdını çeşitli cephelerde feda etmiştir. •

Antep'In İngilizler Tarafından İşgali

1918'de imzalanan Mondros ateşkes anlaşması bütün Suriye'yi İtilâf devletlerinin işgaline terketmiş fakat Antep bu işgal sınırının dışında kalmıştı.

Maalesef çok geçmeden özellikle İngilizler anlaşma şartlarına uymadan (15 Ocak 1919) da Antep'i işgal ettiler...

İngilizler Antep'i işgal ettikten kısa bir süre sonra yanlarında çalıştırdıkları Ermeni tercümanların ve özellikle Antepli tercümanlardan Devonyan Ador'un kışkırtmasıyla Türklere karşı kin ve düşmanlıklarını günden güne arttırdılar. Bundan yararlanarak göç etmiş olan yerli ve yabancı Ermeniler de karşılaştıkları yerde Türkleri tahrik ediyor hatta saldırıda bulunuyorlardı. Bu konuda yaptığımız başvurular sonuçsuz kaldı. 23 Ocakta bir miktar askerle hükümet konağını bastılar, ilk önce memleketin ileri gelenlerinden ve aydınlarından bazı kişileri otomobile bindirip, aileleriyle bile görüşmeye izin vermeden doğrudan Halep ve oradan Mısır'a gönderdiler. Bu kişilerin yolda ve Mısır hapishanelerinde gördükleri zulüm ve hakaret anlatılacak olursa ayrıca bir kitap olur. Bu mesele üzerine halkın manevi kuvveti kırıldı. İstisnasız kimse İngilizler hakkında bir kelime söylemeye cesaret edemiyordu. Birkaç gün sonra ikinci defa olarak makinalı tüfekler kuşanmış İngiliz askerleri hükümet konağını sararak Ermenilerin göçü hakkında bulunan bütün evrakı ve vesikaları gasbederek Mısır'a götürdüler. 12 Mart'ta sıkıyönetim ilân ederek şehirde ne

kadar silah varsa yirmi dört saat içinde İngiliz işgal kuvvetleri kumandanlığına teslim edilmesini, aksi taktirde kimde silah bulunursa derhal idam edileceğini ve ailesinden ayrıca yüz madeni altın peşin ceza alınacağını açıklayan beyannameler yayınlayarak bütün mahalle köşelerine yapıştırdılar. O gün Ermeniler bıyık altından gülüyor, Türkler de için için ağlıyordu. Zaten manevî kuvvetleri kırılmış olan halk her türlü zulüm ve hakarete dayanmaktan başka çare bulamıyordu.

Çünkü o zaman bulunan askerler tamamen terhis edilmiş, Antep'te yalnız kadrosu çok eksik, bir miktar jandarma kalmışsa da onlar da İngilizlere karşı yok sayılabilirdi, hatta silahlarını bile açıkça taşımaya cesaret edemiyorlardı.

İngilizlerin baskısı üzerine memleketin uyanık ileri gelenleri bir araya toplanıp, elde bulunan silahların teslim edilip edilmemesi hakkında görüştüler. Sonunda teslim etmeye karar verdiler. Ertesi günü İngilizler şehrin çeşitli mahallelerinde makinalı tüfekleri kurarak halkı tehdit edip silahların teslimini istediler. Antep halkı ruhları gibi sevdikleri silahlarını birer birer getirip ingilizlere teslim ettiler. Kimse evinde bir tek boş mavzer kovani bile bulunduramıyordu. Toplanan silahlar mavzer, martin, gra, revolver, bomba, kılıç, süngü, kasatura, dinamit vesairenden ibaretti. O gün akşama kadar ondört araba silah ve cephane teslim edildi.

Halkta bir fişek bile kalmamıştı. Ermenilerin kolej mektebi müdürü olup aslında Türk düşmanı olan Mr. Meril Antep'te daha yirmialtı bin silah olduğunu, teslim edilen silahların sayısının dörtte bir olduğunu İngilizlere tekrar haber vermesi üzerine ikinci defa bir beyanname yayınladılar ve memleketin ileri gelenlerinden bazılarını hapsederek bir kısmını da Halep'e gönderdiler. Yine bütün caddeler üzerine makinalı tüfekleri yerleştirerek Türkleri tehdit etmeye,

şüphelendikleri evleri aramaya ve zırhlı arabalarla şehir içinde her gün sabahtan akşama kadar silahlı devriyeler gezdirerek terör estirmeye başladılar.

Ermenilerde binlerce mavzer varken bunlardan bir tek silah almadılar. Bununla da yetinmeyerek şehrin bütün dükkân ve mağazalarını kapattılar. Yalnız ekmekçi dükkânları açık kaldı. Diğer dükkânlardan biri açılacak olursa sahibi derhal kurşunlanıyordu. İngilizler bir beyanname ile daha önce ilân edilen sıkıyönetim hükümlerini ağırlaştırarak ezanî saat onikiden sonra kimsenin dışarı çıkmasına izin vermediler. Ayrıca gündüzleri de iki kişinin bir araya gelmesi şüphe doğuracağından yasaklandı. Herkes sohbet etmekten değil selâmlaşmaktan bile kaçınıyordu. Zannederim tarihte böyle zâlimce bir işgal görülmemiştir.

Bu baskı ve terör onsekiz gün devam etti. Kasap gibi bazı esnafın dükkânlarındaki malın kokuşmasından sokaklar geçilemez oldu. Sonunda İngiliz kumandanı bu manasız baskının lüzumsuzluğunu ve Türklerde silah kalmadığını anladı ve dükkânların açılmasına izin verdi. Yine bu sırada Antep'in yerli Ermenilerinden Somon isminde bir Ermeninin ihbarı üzerine Antep'in batısında ve altı saat mesafede olan Lohan bölgesine bir bölük süvari gönderildi. Bu kuvvet erkenden köyü sardı. O sırada İngilizlerin tercümanı olan Antep Ermenilerinden Levonyan Ador (*) başlarında olarak muhtar, Hasan ve Âlişan ağaların kafalarını çizme altında ezerek köyde bulunan ne kadar silah varsa hepsini topladılar. (**)

(*) Ador daha sonra Ador Paşa namıyla Antep'in bütün Ermeni cephesini fiilen idare etmiş sonunda Mısır'a kaçmıştır.

() Lohan bölgesi halkı ingilizlerden gördükleri zulmün acısını daha sonra Fransızlardan çıkardı. Şöyle ki : Başlarında Muhtar Hamdi, Hasan, ökkeş Ağalar ile Kırvem köyü muhtarı ökkeş Aga oldukları halde; başlangıçta merhum Şahin Bey'in yanında daha sonra bir kısmı şehirde ve bir kıs-**

Ermenilerin edepsizlikleri gittikçe artıyor ve İngilizlerde Türklere karşı yapılan her hakarete göz yumarak açıkça teşvik ediyorlardı.

Kısaca dünyanın en medenî kavmi olduklarını iddia eden İngilizlerin insaniyet denen şeyle asla ilgisi olmadığını bu durumları kısaca ispat etti. Bu sırada İngilizlerin çekileceği yerlere Fransızların geleceği haberi yayıldı. İşgalin mezaliminden son derece üzüntü içerisinde olan halk bu söylentiden «kolera giderse veba gelecek» diyerek daha çok karamsarlığa düştü.

1919 Ekiminde ilgili devletler arasında yapılan bir anlaşmadan sonra Suriye ve Adana'daki İngiliz kıtalarının Fransız kıtalarıyla değiştirilmesine karar verilmiş, bundan dolayı Antep te Fransızlara teslim edilmeye başlamıştı.

5 Kasım'da son İngiliz müfrezesi Antep'i terk ederken Fransızların bir kısmı da şehre girdi.

Fransızların işgali

Fransızların ve bunlara katılan Ermenilerin Adana bölgesinde Türklere karşı yaptıkları alçaklığı (*) çok iyi bilen Antepliler bu teslimden fena halde ürkütüler.

**mı şehir dışında kolordu ile birlikte defalarca cep-
helerde cansiperane çarpıştılar. Bu uğurda bir
çok yaralı ve şehit bıraktılar Fransızlar Antep ci-
varında istisnasız uğramadığı köy bırakmadı ve
her uğradığı yerde bir çeşit kötülük yaptı. Fakat
Lohanlılar savunarak katiiyen düşman köyleri-
ne sokmadılar.. Kısaca Antep'in düşüşünden son-
ra bir çok köy Fransızlara teslim olmuşsa da
buranın halkı cesaretini muhafaza ederek sonuna
kadar dayandı. Düşmana teslim olmak şöyle dur-
sun her türlü mahrumiyetler içinde Kilis'ten An-
tep'e geçen Fransız kuvvetlerine hücum edip,
düşmanı defalarca perişan ederek sonuna kadar
dayandılar. (Yazar)**

- (*) Bkz. Çukurova Faciaları ve Tırfanın Kurtuluşu,
Ali Salb, Günümüz Türkçesine çeviren Mehmet
Ali AKİDİLİ, Kastaş Yayınları, ist. 1988.

Fransızların İlk Yolsuzluğu

5 Kasım 1919 Cuma bünü Akyol polis karakoluna çekilen Türk bayrağını bir Fransız subayı polisi kullanarak indirtmişti. Bunun üzerine Müslümanlar ayaklanarak görevini kötüye kullanan polisiz görevden alınarak bayrağın tekrar çekilmesini hükümetten istediler. Bunun üzerine bayrağımız tekrar karakol üzerine çekildi. Bunu daha sonra haber alan Fransızlar, bundan sonra Türk bayrağının hiç bir şekilde resmî yerlere çekilemeyeceğini hükümete bildirdiler. Bu, tabii Türklerin hiç bir şekilde hazmedemeyeceği bir zulüm ve hakareten başka bir şey değildi.

Fransızların Haksızlığına Karşı Protestolar

23 Kasım'da Antep'te büyük bir miting yapıldı. Ateşkesin imzasından iki ay sonra sebepsiz olarak işgal edilen Antep halkının yüzde doksanı Türk ve Müslüman olduğu ve İngilizlerin bunu bilerek kıtalarını geri çekmekle İstiklâl ve hukukumuza saygı gösterdiklerini, bundan dolayı İtilâf Devletleri Vilson prensiplerini dikkate alarak Suriye ile hiç bir ilişkisi olmayan Antep'i, Türk illerini İngilizlerin gidişinden sonra memleketin hiç bir şekilde işgal edilmesine mücadele etmiyeceklerini ilân ettiler:

Antep'te Yapılan Büyük Bir Miting

Mütarekenin imzası sırasında Antep şehri hiç bir hükümet tarafından işgal edilmemiştir. Fakat mütarekenin imzasından iki ay sonra İngilizler, Halep'teki İngiliz kıtalarının emniyetini sağlamak için buraya bir müfreze gönderdiler.

İngilizler bizzat gözleriyle gördüler ki biz Antep halkı kanunlara itaat ediyor, asayiş seviyor ve Gayrimüslim vatandaşlarımızın namus ve hayatlarını Müslümanlarınkı gibi koruyup savunuyoruz, ingilizlere teşekkür ederiz. Çünkü kıtalarını geri çekmeleri bizim

bağımsızlık ve hukukumuza gösterdikleri saygının bir neticesidir.

İngilizler kendileri de tastik ederler ki : Sancak ahalisinin yüzde doksan Türk ve Müslümandır. Sayısı bin, hatta daha fazla olan köyler, Müslüman ve Türk köyüdür. Genel olarak taşınamayan mallar Türklere aittir.

Bundan dolayı İtilâf Devletleri hükümetleri Wilson prensiplerini dikkate alarak Suriye ile ilgisi olmayan şehrimizi bize terk etmelidirler.

İngilizlerin gidişinden sonra memleketimizin hiç bir şekilde tekrar işgaline müsadde etmiyeceğiz. Arzu ve isteklerimizin konferansa bildirilmesini insanlık ve medeniyet adına sizlerden rica ediyoruz.

Antep Belediye Reisi
M. Lütfü

Miting sırasında iyarbakır'da bulunan Onüçüncü Kolordu Komutanı Cevdet Bey 1 Ekim 1919'da Fransız işgal kuvvetleri komutanlığına çektiği bir telgrafla hiç bir hakka dayanmayarak Fransızların Antep'i işgal etmelerini protesto ediyordu.

Diyarbakır
1 Ekim 1919

Antep Fransız İşgal Kuvvetleri Kumandanlığına,

Mütareke maddeleri hilâfına Antep bölgesini işgal etmek suretiyle büyük bir haksızlık yapan İngiliz kuvvetlerinin, bu bölgeden çekildiğini büyük bir sevinçle haber aldık. Fakat aynı zamanda öğreniyoruz ki, İngilizler çekilmezden önce bu bölge Fransızlara teslim edilmiştir. Fransa ile Türkiye arasındaki ilişki asırlardan beri çok dostça geçmiştir. Türk âımleriyle düşünürlerinin hemen hepsi Fransa'da eğitim görmüş ve memleket adına her zaman için Fransa'dan yararlanılmıştır. Maliyemizde meydana gelen gelişme için Fransa'ya şükran borçluyuz.

Bu sebeplerden dolayıdır ki, Fransızların da Türk- lere karşı bir hoşgörüsü olduğuna şüphe yoktur. O halde Fransızları dost görür ve bununla da iftihar ederiz.

Fakat Türkiye ile yapılacak anlaşma için görüş- meler devam ett'ği bir sırada İngilizler tarafından ge- çici olarak işgal edilen bu bölgenin Fransızlar tara- fından teslim alınmak suretiyle işgali ve bu haberin Mısır ve Suriye gazetelerinde yayını kamuoyunda bir galeyan ve hareket meydana getirdi.

Bu haber bütün bölgem içinde yayılmış ve İtilâf Devletlerini şikâyet etmek üzere her yerde mitingler yapılmıştır.

Hiç bir hakka dayanmayan bu işgal, gerek anlaş- ma maddelerine göre olsun, gerekse bir tedbir ola- rak yapılmış olsun, Müslüman ve Türk olan halka resmî olarak şikâyetle bulunmak hakkını verecek bi- çimdedir.

Halkın haksızlığa karşı bu şikâyetine ben de ka- tılıyorum. Asâletmeab kumandan (!) işgal ettiğiniz araziye boşaltmak suretiyle Fransızların hürriyede olan saygısının gösterilmesini ve sonuçta yapılan adaletsizliğin tamir edilmesini bekliyorum.

Bununla beraber dikkatinizi diğer bir noktaya çekmeye müsaade buyurmanızı rica ediyorum.

AAdana vilâyetindeki Ermenilerin haddini aşan taşkınlığı bu konudaki fikrimi tastik etmek için ye- terlidir.

Antep Ermenilerinin de böyle bir maksatları ol- duğunu öğrendim. Gayrimüslimlerin kuvvetleriniz arasına girmesi bu toprakların sahibi olan Müslüman halka karşı bir çok fenalıkların yapılmasına ve onla- rın çok kötü olarak tanınmasına sebep oldu.

Gerçi Fransızların adaletinden eminsem de bu sonuç olarak çeşitli unsurlar arasında bir ayrılık do-

ğuracak ve aralarındaki dayanışmayı da yok edecektir.

İşgal ve onun doğurduğu olaylar Müslüman çoğunluğun kalbini yaraladığından dolayı er geç sizin menfaatinize hiç te uymayacak üzücü olaylar olacaktır.

Lütfen hürmetlerimi kabul ediniz.

13'ncü Kolordu Kumandanı

Albay Cevdet

Fransızların işgali dolayısıyla yerli Antep Ermenileri de gittikçe şımarıyor, Türklere karşı ellerinden gelen her kötülüğü yapmaya uğraşıyorlardı. Çünkü Fransız kuvvetleri arasında bir çok Ermeni gönüllüsü vardı. Aslında bunlar Türklere intikam almak için, gönüllü olarak, Adana ve civarını işgal eden Fransızlara katılmışlardı. Bir çokları da Bağdat ve Filistin cephelerinde silahlarıyla beraber düşman ordusuna kaçan hainlerdendi. Fransızların Antep'e gelmesine Ermeniler daha çok memnun oldular. 29 Kasım'da Antep'e gelen bir Fransız kuvvetini gösterişli bir şekilde karşılamışlardı. Çünkü Fransız kuvvetlerinin dörtte üçü bu gibi Ermeni kaçaklarından oluşmuştu. Bu Ermeniler Adana'da Türklere karşı bir çok mezalim ve insanın tüylerini ürpertecek bir çok fecaat yaptıktan sonra Antep'e gelmişlerdi. Böyle bir Fırsat bekleyen yerli Ermeniler taşkınlıklarını artırdılar. Karşılaştıkları Türklere hakaret ederek Allah'a, Peygambere küfrettiler. Fakat bu taşkınca hakaretler sabır ve tahammülü tüketmeye ve gönüllerdeki nefreti artırmaya başladı.

10 Kasım'da bir Türk kadını yoluna giderken Ermeni askerleri tarafından hücumu uğradı ve ırzına geçildi. Buna müdahale eden Türk polisleri tehdit edildi. Ermeni askerleri Adana'da yaptıklarını Antep'te de uygulamaya başladılar. Böyle rezaletlerin önünü almak için mutasarrıflık kanalıyla bir protesto daha verildiyse de öncekiler gibi cevapsız kaldı.

Protesto sureti :

Antep'teki Fransız Kuvvetleri Komutanlığına,
12 Kasım 1919

Sekiz aylık bir İngiliz işgalinden sonra memleket Fransızların işgaline girdi. İngilizlerin işgali sırasında millî ve dinî hisleri yaralayacak ölçüde hiç bir olay meydana gelmemiştir.

Bütün dünyada bilinen Fransız adalet ve medeniyetine(l) dayanan bizlerin kalbinde bu işgal dolayısıyla bir değişme olmadı.

Fakat çoğunluğunu Adana ve civarı Ermenilerinin meydana getirdiği işgal kuvvetleri geldiklerinin ertesi gününden itibaren Müslümanlar hakkında büyük bir düşmanlık göstermekten çekinmediler.

Bunların yaptıkları işler, polis raporlarıyla sabit olduğu gibi Fransız ve İngiliz Kumandanları tarafından da gözle görülmüştür.

İşledikleri suçlar aşağıdadır:

a — Ermeniler sokak ve çarşılardan geçerken karşılaştıkları Müslümanların dinine küfretmektedirler. Bu arada kisvesine hürmet gösterilmesi gereken bir hoca saldırıya uğramıştır.

b — Uzun hamamı civarında toplanan silahlı Ermeniler zavallı Müslüman kadınların çarşafalarını sırtlarından almaya teşebbüs etmiştir. Bunların imdadına koşan Hacı İmam, Sait Efendi, Gaffar Kabuloğlu Osman isminde üç Müslüman bunlar tarafından dipçik ve kurşunla ağır şekilde yaralanmışlardır.

Aynı zamanla medrese üzerine ateş ederek Zülfikâr çavuş Oğlu Hüseyin'i şehit ettiler.

c — Müslümanları katledip kadınlarını alacaklarını kışla yolu üzerinde bağıra bağıra ilân ettiler.

d — Tarafınızdan verilen güvencenin arkasından bir Müslüman göçmen öldürüldü. Büyük bir çoğunluğun yanında azınlıkta kaldıklarını ve kendilerine gereken dersi verebilecek bir kuvvet ve kudrette bulunduğumuzu bilen bu canavarlar, millî ve dinî duy-

gularımıza saldırarak Müslümanların öldürülmesine varacak kötü olayların çıkmasına hizmet ediyorlar. Fakat bunlara rağmen Müslümanlar, soğukkanlılığı koruyarak karşılık vermeye tenezzül etmiyorlar.

Biz asayiş tamamen sağlamakla beraber adigeçen olayların galeyan doğuracağını millî hükümet ve işgal kuvvetleri komutanlığına haber verdik. Kumandan verdiği cevapta bir daha bu gibi olayların tekrar etmiyeceğini bildiriyordu.

Böyle söylenmesine rağmen işgal kuvvetleri arasında bulunan Ermeniler yine cinayet işliyorlar.

Bu çeşit olaylar hergün devam edip duruyor.

Bundan başka Müslüman halkın namus ve haysiyetinin emniyette olmadığını düşünmek hakkına sahip olduğumuzu saygılarımızla arz ederiz.

Bu siteklerimiz dikkate alınmadığı takdirde masumluğumuzu ve şikâyetimizi büyük meclise duyuracağız. Cevabınızı bekliyoruz.

İleri gelen memurlar

Antep Mutasarrıf Vekili
Sabri

Artık halk her neye malolursa olsun, buna bir çare düşünüyordu. 30 Kasım'da Fransız kumandanı Türk polis ve jandarmalarının kendi idaresine verilmesi hakkında mutasarrıflığa bildirimde bulunduysa da halk bunu nefrette karşıladı ve kesinlikle itaat etmiyeceklerini bildirdi. Bu mesele Diyarbakır'daki 13'ncü Kolorduya aksedince adı geçen kolordu kumandanı Cevdet Bey, ikinci protestosunu Fransız kumandanlığına gönderdi.

Protesto sureti:

Diyarbakır
5 Aralık 1919

Antep Fransız İşgal Kuvvetleri Kumandanlığına,

Anlaşmanın ekteki maddelerine göre polis ve jandarmanın emrinize verilmesini hükümetten istediğinizi öğrendim.

Benim bildiğim bir anlaşma vardır ki o da Mondros'ta imzalanmıştır. Ek madde diye birşey bilmiyorum. Eğer böyle bir şey olsaydı hükümetim bunu bana bildirirdi. Bundan dolayı İngiliz kumandanın da katılmasıyla 31 Ekim 1919'da imzalanan ve bir sureti Antep'te yayınlanan anlaşmaya aykırı olarak bu hareketi şiddetle protesto ederim.

İngilizler işgal süresince iç işlere karışmadılar. Tarafınızdan yapılan işgalin aynı İngiliz işgali gibi olacağını Antep'te ilân etmiştiniz. O halde beyanatınıza aykırı hareket etmemeniz gerekir.

Osmaniye'den geçerek Maraş'a giden Andre isminde bir yüzbaşının idari işlere katılmak için Maraş mutasarrıfına teklifte bulunduğunu duydum.

İstanbul'daki fevkalâde komiseriniz bu işgalin bir karar sonucu olmayıp sıradan bir değişiklikten ibaret olduğunu Türk hükûmetine bildirmiştir. Bağlı bulunduğum hükümetçe teminatlı bir taahhüt kabul edilen bu sözlerin söylendiği sırada Antep, Maraş ve Urfa'da bulunan Fransız kumandan ve subayları bunlara aykırı hareketlerde bulunuyorlardı.

Türklerle henüz anlaşma yapılmadı. Her iki taraf Mondros ateşkesine göre harekete mecburdur. Mütarekeye aykırı olan her istek ve müdahale tarafımızdan kabul edilemez. Zorla yaptığınız hareketleri medenî dünya önünde protesto ederiz. Türkiye asırlardan beri Fransız fen ve edebiyatının saçıldığı bir Doğu memleketidir. Türkiye Fransız mâliyesinden yararlandı. Fransa mâliye bakımından Türkiye'nin en eski dostudur.

Türk mil'etinin kalbini kırarak onu karşı hareketlere sevkedecek olaylardan uzak durmanızın menfaatiniz gereği olduğunu size arz ederim.

İç işlere karışılmaması, gerekenlere gerekli emirlerin verilmesini rica ederek hürmetlerimi arz ederim.

Onüçüncü Kolordu Kumandanı
Cevdet

30 Aralık 1919'da İstiklâl-i Osmani sebebiyle Fransızlar ve Ermenilere rağmen Türkler, her zaman hür yaşamayı arzu ettiklerini belirtmek için bir program dahilinde bütün esnaf ve belde halkının katıldıkları olağanüstü bir miting yaptı.

O gün yapılan bu mitingte istiklâl ve hürriyet hakkında ateşli nutuklar söylendi. Zaten Fransızların işgali sırasında Erzurum kongresi yapılarak Sivas'ta Anadolu ve Rumeli Müdâfa-yı Hukuk Cemiyeti kurulmuş, İstanbul Hükümeti ile haberleşme kesilmişti.

Bu sırada Maraş olayı ortaya çıktı ve orada savaş başladı. Antep'liler köylerdeki millî teşkilâtın Maraş'a imdat kuvveti olarak Beylerbeyi, Cegide, Araplar bölgelerinden gönüllüler gönderiyor, aynı zamanda Fransızların Antep'ten Maraş'a yolladığı takviye kuvvetlerini yollarda perişan ederek Maraş'a gönderiliyorlardı.

Antep'te İlk Teşkilâtı Kuran Kimlerdir?

Antep'in bütün milliyetçileri bir araya gelerek bu millî teşkilâtı genişletmeye karar verdiler. Bu sırada Antep halkı milliyetçi ve muhalif olmak üzere ikiye ayrıldı.

Mutasarrıf Celâl Bey de dahil olduğu halde muhaliflerin çoğu Antep ileri gelenleriyle âlimleri ve bunların etrafında olan bir takım akılsız cahillerdi. Milliyetçilerse halk ve hakiki âlimlerden ve avamdan meydana gelmiş olup, reisleri de o sırada Antep milletvekilliğine seçilen Ahmet Muhtar Bey'di. Bu kişi başlangıçta teşkilâtta çok hizmet etti. Kendisi vatan-sever, bilgili, muktedir bir kişiydi.

Bu sırada Sivas'ta bulunan Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinden mutasarrıflığa gelen ikinci bir mektup üzerine Ragıp Bey tarafından Antep'te Müdâfa-yı Hukuk Cemiyeti kurulmaya başlandı.

Müdâfa-yı Hukuk Cemiyeti'nin Heyet-i Merkeziyesi adında bir temsilciler meclisi vardı. Üyeler takma ad taşırlar ve toplantılarını gizli yaparlardı.

Cemiyet sadece geceleri olmak üzere gayet gizli bir şekilde toplanarak günden güne genişlemeye muvaffak oldu. Antep halkı memleketin namusunu savunmak konusunda fedakârca davrandı.

Antep'te ilk millî teşkilâtı kuran muhterem kişileri: Tahrirat müdürü Ragıp Bey ile Jandarma Yüzbaşısı Esat Bey, Doktor Hamit Bey, Ahmet Muhtar Bey, Alay Kâtibi Maraşlı Avni Bey, Meclis İdare Başkâtibi Eşref Efendi, Maraşlı Hoca Hamdi Efendi, Kevkebzâde Abdürrezzak Efendi, Merakzâde Şerif Ağa, Körükçüzâde Ahmet Efendi idi.

Teşkilâtın gelişmesi konusunda Alay Kâtibi Avni ve o zaman açıkta bulunan Doktor Hamit ve Jandarma Esat Beylerle Kevkebzâde Abdürrezzak ve Meclis Başkâtibi Eşref Efendiler, adı geçen Ragıp Bey'e ciddi bir şekilde yardım ellerini uzattılar. Çok büyük yararlılıklar da gösterdiler.

Bu topluluğun görevi : Sivas'ta bulunan Heyet-i Temsiliye ile haberleşmek, merkez ve etraf idare heyetlerine talimat vermek, millî teşkilâtın genişlemesine çalışmak, gelecekte olması beklenen harbi sevk ve idare etmektir. Yine merkez heyetine bağlı olarak ileri gelenlerden Pazarbaşızâde Nuri (*) Bey'in

(*) Nuri Bey aslında Antepli olup Fransızların işgali sırasında Kuva-yı Milliye teşkilâtına pek çok hizmet ederek harbin başlangıcından sonuna kadar kendine düşen görevi hakkıyla yerine getirerek bu uğurda maddî üç beş bin lira harcadı. Antep-lilerin gözbebeği olan bu kişi maarifi sever, misafirperver ve vatansever muhterem bir şahıs olup memleketine karşı olağanüstü bağlılığı vardır.

Harp sırasında düşman güllerine göğüs geren mücahitlerden yardıma muhtaç yüzlerce ailenin yiyeceğini sağlamak ve merkez kumandanı Arslan Bey'in yanında bulunan küçük mücahitlere silah ve elbise almak ve bunlara benzer büyüklükler göstermiştir. Müfettiş olarak Gazian-

başkanlığı altında idare heyeti kuruldu. Üyeliklerine Hocaîade Ferit Bey, Hacı Ömerîade Mehmet Ali Bey, Kahramanzâde Hacı Mehmet Efendi Klisli Komiser Halil Efendi, İncizâde Hüseyin Efendi Mahmut Bedri Efendilerle isimlerini hatırlayamadığım bazı kişiler tayin edildiler.

Bunların görevleri; Halkın yaptığı yardımı tahsil-darlar vasıtasıyla teslim etmek, cephelerde bulunan personel ve halk.a, geride bıraktıkları ailelerinin ihtiyacını karşılamak, savunma için gereken bütün harp malzemesini sağlamak ve dağıtmaktan ibaretti.

Kısacası bu teşkilât çok kısa zamanda Antep'in bütün mahallelerine yayılarak vekil heyetler yoluyla köylere kadar genişletilmeye başlandı. Köylüler bu konuda büyük bağlılık gösterdiler.

Teşkilâta yardım konusunda Körükçüzâde Ahmet Efendi ve Marakzâde Şer'f Ağa ile Posta Ahmet Pehlivan'ın fedakârca hizmetleri gerçekten taktire şayandır. Bu teşkilâtın reis ve üyelerinden bir çoğu daha sonra çeşitli sebeplerle geri çekilmişlerse de bugün (kitabın yazıldığı yılda) Antep milletvekili olan Reis Bey, Hacı Ömerîade Mehmet Ali Bey !le Kahramanzâde Hacı Mehmet, Kevkepzâde Abdürrezzak,

tep'i ziyaret eden Erkânı harbiye-yi Umûmî Reisi Fevzi Paşa Hazretleriyle yanındakiler ve Şeyh Sunusi Hazretleri bu kişinin evinde misafir olmuşlardır. Hatta Şeyh Sunusi Hazretleri hediye olarak ona el yazısıyla yazılmış bin Mushaf-ı Şerif ile bir altın saat ve bazı bunun gibi kıymetli şeyler vermek lutfunda bulunmuşlardır.

Nuri Bey Antep olayının başından sonuna kadar sebat etmiş, son zamanlarda cephe kumandasını Özdemir ve Merkez kumandam Arslan Beylerin ısrarı üzerine ağlayarak ailece Antep'i terketmiş fakat yine memleket yararına çalışmıştır.

Nuri Bey halen (kitabın yazıldığı yılda) Antep'te bulunan harp malûllerine ve bu harp dolaısıyla servetini kaybeden birçok kimselere yardım ederek büyüklüğünü defalarca göstermiştir.

incüzâde Hüseyin, Mahmut Efendiler de üyeliklerini Antep'in düşüşüne kadar devam ettirdiler.

Yemin Sureti

İdare heyeti Antep'i yirmiyedi kısma ayırıp her birine bir semt ismi vermiş ve bunlara o semtin ile-ri gelenlerinden birini başkan tayin etmişti.

Cemiyette her kişi «dinine, vatanına, milletine malıyla canıyla hizmet edeceği ve cemiyetin karar ve maksatlarını dışarıya sızdırmayacağını» kabul ederek cemiyete alınırdı. Teşkilât son bulurken yaptırıcı güç olan «Heyet-i Merkeziye»yi korumak için bir kuvvete ihtiyaç vardı.

Başlangıçta gizli olarak kurulan bu cemiyet zaman buldukça açıkça herkesi davet ediyordu. Aynı zamanda memlekete şiddetle lâzım olan silahlar ve cephane sağlanması için gereken tedbirleri düşünüyordu. Adıgeçen kuruluş bir taraftan da harp hâlinde bulunan Maraş'a gerekli olan mühimmat ve erzakı göndermeye gayret ediyordu.

Millî Teşkilât - Semt ve Mahalle Teşkilâtı

Önceleri teşkilât şu şekilde başladı : Birbirine yakın olan birkaç mahalle halkı bir araya toplanarak içlerinden doğruluğuna güvendikleri bir kişiyi «Semt Başkanı» seçtiler. (Semt başkanının görevi personelin ihtiyacını karşılamak ve aynı zamanda silahlı mahalle halkına kumanda etmek) Her semtte yüz silahlı adamla bunları idare edecek ihtiyat subaylarından bir kumandan vardı ki, bunlara «kısım kumandanı» deniliyordu.

Her kısım kumandanının emrine gereğinde yığmak yapmak üzere yeterli derecede silahsız adam veriliyordu. Bu kuvvetlerin hepsi genel başkana bağlıydı. Bölge başkanları başlangıçta yiyecek içecek meselesini, her semtte kurulan ufak bir iâşe heyeti

\ ' . :

ile idare ederlerdi. Kuruluş gereği cemiyete üye olan herkes silah almaya mecburdu. Fakir olup ta silah almaya gücü yetmeyenlere, yardım suretiyle toplanan paradan silah sağlanırdı : Herkes kendi payına düşen parayı seve seve getirip makbuz karşılığında özel memurlara veriyordu. Bu şekilde Halepbâb, Birecik, Maraş ve diğer yerlerden çok miktarda silah ve cephane getirildi. Halk bir mavzeri yirmi yirmibeş altına ve bir tek mişeği beş kuruşa alıyorlardı. Her semtte geceleri bir hazır kıta bulunuyor, bütün Müslüman mahallelerinde silahlı devriyeler gezdirilerek mıntıkalar arasında bağlantı sağlanıyordu. (*) köylere heyetler gönderildi. Halk silah almaya davet edildi ve köylerde millî teşkilât daha çabuk uyandı. Silah almaya gücü yetmeyen köylüler, kendi ailesinin

(*) **Antep savaşını idare eden Heyet-i Merkeziyenin idaresi altında bulunan kahraman semt reislerinin isimleri aşağıdadır : İncizâde Hüseyin Efendi, Attarzâde Abduh Efendi, Ali Velizâde Ali Efendi, Bilâl Efendi, Uncuzâde- Mehmet Ağa, Ramazan Efendi, Çınarlı Mahmut Efendi, Apo Ağazâde Hüseyin Efendi, Kevkepzâde Abduh Efendi, Baba Mustafa Efendi, Hacı İbrahimioğlu Mustafa Efendi, Yeni Komşunun oğlu Ahmet Efendi, Kanavatçı Mahmut Efendi, Debbaghâneli Hacı Mahmut Efendi, Sakıp Efendi, Bekir Efendi, Saatçi Mehmet Efendi, Kurt Hacı Osman Efendi, Tâhir Efendi, Burnukaraoğlu Ahmet Ağa, Turduzâde Süleyman Efendi ve diğerleri olup, bunların reisi de İncizâde Hüseyin Efendi idi.**

Adı geçen Hüseyin Efendi, Antep olayının başlangıcından sonuna kadar fedakârca çalıştı. Bu uğurda yüzlerce lira harcıyarak bir çok taarruza fîlen katıldı. Son zamanlarda yanmdakilerle beraber Çık Surat tepesindeki düşman kuvveti üzerine geceleyin hücum ederek düşmanı dağıttı ve düşmandan bir çok harp malzemesiyle bir de batarya dürbünü aldı. Bundan sonra Salavat tepelerine yaptığı hücumda düşmanın sargı hatlarını yarıp yanmdakilerle beraber dışarı çıktı.

Bu sırada «Heyet-i Merkeziye» yoluyla civar

ihtiyacı için elinde kullandığı çift öküzlerini, merkep, beygir, davarlarını hatta içinde yattıkları yataklarını bile satıp silah aldılar. Halkta önemli bir değişiklik gören Fransızlar, Türklerin bu hareketlerinden kuşkulananarak kaldıkları Kolej Mektebi binasının etrafını tahkim etmeye başladılar. Bu tahkimat sırasında çok gerekli olan kereste ve hayvanları için fazla miktarda arpa, saman satınaldıklarını haber alan cemiyet Fransızlara böyle malzeme satan esnafları çağırarak, bir dha Fransızlara bir şey satmamalarını ihtar ederek aksi taktirde cezalandırılacaklarını bildirdi.

Fransızlar Türklerin bu durumundan hem korkuyor hem de bu teşkilâta karşı hazırlıklar yapıyorlardı. Bu sırada Maraş savaşı bütün şiddetiyle devam ediyor, Fransızlar da Maraş'a kuvvet göndermek için hazırlanıyorlardı.

Fransızlar Antep'e karşı düşmanlıklarını artırmaya ve çok sayıda asker getirmeye başladılar.

Arabdâr Olayı: Fransızlarla İlk Çatışma

12 Ocak 1920'de düşman, yarısı Ermeni gönüllüleri gerisi Fransızlardan oluşan; iki top ve bir çok makinalı tüfekle donatılmış düzenli bir kuvvetle, elli kadar süvariye Maraş'a yardım kuvveti olarak gönderdi.

Bu kuvvet Antep'ten hareket edip akşamın yakın olması dolayısıyla yolun solunda bulunan Arabdâr bölgesine gelip orada kalır. İçinde bulunan yerli Ermeniler geceleyin birleşerek Adana ve civarında yaptıkları gibi bölge halkına, özellikle her türlü savunmadan yoksun kadınlara zulüm ve işkence edip ev sahiplerini dışarı çıkarırlar. O soğuk günlerde zavallı köylüler kar çamur içinde kadınlarını, çocuklarını alarak perişan bir halde gecenin karanlığında civar köylere sığınarak olayı anlatırlar. O gece köyde kalan düşman kuvveti özellikle Ermeniler, köylülerin sandıklarını kırıp kıymetli eşyalarını yağmalayarak bazı evleri yakarlar. Kaçamayan ihtiyarları

da zorlayarak; kuzu, tavuk kızartması gibi bulunmsı zor şeyleri isterler. Hatta bazı kadınların ırzına da tecavüz ederler. Artık bıçak kemiğe dayanır. Geceleyin yakayı kurtaran köylüler hemen civara haber vererek ne kadar silahlı adam varsa toplanlar. Memik Ağa ve Yamaçobalı Dede Ağa'nın yardım ve gayretleri sayesinde süratle toplanan bu kuvvet, sabah erkenden köyün etrafını çevirip ateş ederler. O gün akşama kadar devam eden şiddetli çarpışmada Fransızlar kısmen imha edilerek bir kısmı ormanlardan yararlanarak kaçmayı başarırlar. Silah ve cephaneleri de kısmen ele geçirilir.

Bu çatışmadan güçlkle yakayı kurtarabilen yerli Ermenilerden bir kaç kişinin verdiği bilgi üzerine Fransız kumandanı telâşla hükümete gelerek mutasarrıflığa müracaat etti.

O gün Ermenilerin ve Fransızların telâşı görülmeğe değerci.

Fransız kumandanının isteğı üzerine olayı daha yakından görmek üzere Türk ve Fransızlardan meydana gelen bir heyet kurularak 14 Ocak'ta Arabdâr bölgesine gittiler. Bir çok incelemeden sonra Fransızların suçlu oldukları anlaşılaraq olay süratle kapandı.

Çete reislerinden Memik Ağa Antep'in yirmi kilometre kuzey batısında ve kendi çiftliğı olan Boyunu obasında oturmaktadır. Bu sıra da Memik Ağa yirmisekiz otuz yaşlarında olup I. Dünya Savaşında askerliğini Irak cephesinde yapmış ve Kütülamare muharebesinde bir çok fedakârlıkları görölmüştür. Ateşkes üzerine Memik Ağa Antep'e geldi ve Fransızların memleketi işgali üzerine millî teşkilâta katıldı. Düşmanın Maraş'a gönderdiği takviye kitalarını ilk defa kendisi bozdu. Daha sonra Şahin Bey ile beraber Kilis yolunda günlerce uğraştı. Antep'in sarılması sırasında Dülük Baba tepesini işgal eden beşyüzden fazla bir düşman kuvvetine karşı yalnız tüfekleri bulunan elli kişilik çetesiyle hücum ederek bu tepeyi

geri aldı. Bu hücumda omuzundan yaralandığı halde, hastahane bile yatmak istemeyip ayakta tedavi olarak personelinin başından katiyyen ayrılmadı. Antep savunması sırasında yüzbaşı Fikri Beyle beraber dışarıda olan bütün muharebelere katılarak her seferinde emsallerinden daha fazla hizmet etti. Daha sonra Memik Ağa hizmetine karşılık Fikri Bey tarafından subay yardımcılığına terfi ettirilmiştir.

Arabdar olayı üzerine Fransızların ve bunlara âlet olan Ermenilerin burunları bir dereceye kadar kırıldı.

Maraş Civarında Çatışmalar - Kara Yılanıoğlu Olayı

25 Ocak 1920'de Fransızların bir kuvveti Maraş'la Karabıyıklı arasında ve Pazarcık ovasına inilen yerde; Türk çete reislerinden Karayılanıoğlu Molla ve arkadaşlarının kuvvetiyle karşılaştılar. Türk kuvveti Fransız kuvvetine ansızın ateş açtı. Sonuçta Fransızlar silah bile patlatamadan darmadağın oldu. Birkaçı subay olmak üzere bu kuvvet imha edilerek araba, hayvan ve ağırlıkları da ganimet olarak alındı. (*)

(*) Karayılanıoğlu Molla, etraftan topladığı bir miktar kuvvetle Maraş savaşına katılarak daha sonra Karabıyıklı civarında düşmanın bir kuvvetini pusuya düşürüp imha etti. Molla'nın Akcakoyunlu'da gösterdiği cesaret, fedakârlık harikulade olup ilk hücumda düşmanın kalbine ve hatta istasyondaki vagonların içine kadar girdi ve Fransızlara çok zayıat verdirdi. Karayılanıoğlu şahsî girişimleriyle bu hizmetleri yaptıktan sonra çetesiyle beraber Antep savaşına katılarak Çınarlı cephesinde harikalar gösterdi ve bütün Anteplilerin sevgisini kazandı. Merhum 24 Mayıs'ta Samsak Tepe hücumuna katılıp eşine az rastlanır bir şekilde düşmanla çarpıştı. Saatlerce devam eden bu kanlı muharebede kalbinden aldığı kurşun yarısından beş dakika sonra şehit oldu. (Allah Rahmet eylesin) Kendisi ölümden korkmaz demir yürekli bir genç fedâî olduğundan şehitliği bütün Anteplileri yasa boğdu. Şehit olduğu Samsak Tepe daha sonra onun adıyla Karayılan Tepesi olarak anılacaktır.

Arabdâr ve Karayılan olayı üzerine Fransızlar artık hiç bir yere serbestçe gelip gidemiyor, hatta Antep'ten yarım saat olsun uzaklaşamıyordu.

Bu sırada Fransızların Kilis'ten getirmesi ihtimali olan kuvvet ve mühimmatı önleme görevi Gaziantep'li Teğmen Said Efendi, (takma adıyla Şahin Bey) e verildi ve kendisi Kilis civarına gönderildi.

Fransızların Âdi Hareketleri ve Türklerin Ayaklanması

21 Ocak'ta on onbeş yaşlarında bir Müslüman çocuğu annesiyle beraber evlerine giderken bu kadına saldıran Fransız erlerine karşı çocuk annesini savunmak ister; fakat çocuk aynı anda Fransızlar tarafından "süngülenir. Mukaddesatının en başında namusunu ve ırzını gören Türk'ün silaha sarılması için bu olay yeterli olur. Sonuç olarak halk derhal ayaklandı ve bütün dükkânlar kapandı. Fakat ileri gelenlerin ve özellikle Şeyh Mustafa Efendi'nin sükûneti koruma konusundaki son bir gayreti ve Fransız kumandanının bir takım yalancı vaadleri halkı bir dereceye kadar sakinleştirdi. Ama bu durum Fransızların ve Ermenilerin zulûmlerine dayanamıyan Antep'lilerin çok kısa bir zamanda teşkilâtlarını tamamlayarak silaha sarılmalarına sebep oldu.

25 Ocak'ta Maraş savaşı Fransızların yenilgisiyle sonuçlandı. Bu olay üzerine herkesin ve özellikle Antep'lilerin yüzü güldü. Türk ve Müslümanların geleceği için camilerde dua edildi.

31 Ocak'ta bir Türk dükkânından aldığı malın parasını vermek istemeyen iki Fransız iyice dayak yedi, yine bütün esnaf dükkânlarını kapadılar ve bu rezaketlere bir son vermek istediler. Fakat bu da önceki gibi bir takım ileri gelenlerin nasihatleriyle önendi.

Şahin Bey'in Kilis Yolundaki Çalışmaları

Fransız kuvvetlerini engellemek üzere Kilis yolu üzerine gönderilen Şahin Bey kısa bir zamanda Lohan, Kirvem, Celceme, Melik Karasakal, Kehriz, Mazraa, Ulu Mesare, Kazıklı, Hicaz ve civarından gönüllü personel toplayarak yüz kişilik bir güç oluşturdu. Bu ufak millî kuvvetle Kızılburun, Kertil isimli yerleri iyice tahkim ederek Antep ve Kilis işgal kuvvetleri kumandanlarına Antep ve Kilis'in boşaltılması için notalar yazmaya ve Fransız kumandanını tehdit etmeye başladı. 3 Şubat'ta Antep'e gitmek üzere yola çıkan bir Fransız birliğini Kilis civarında yenerek geri çekilmeye mecbur etti. Fransızların çekilmesi halkın morali üzerine büyük etki yaptı. Bu sırada Antep - Kilis arasındaki telgraf hattı tahrip edildi. Antep mücahitleri bu sırada Şahin Bey'e cephane ve erzak göndermekle beraber bir taraftan da iç teşkilâtı düzenlemeye uğraşıyordu.

11 Şubat 1920'de Şahin Bey, Fransız kumandanına aynen şu mektubu gönderdi.

Fransız İşgal Kuvvetleri Kumandanlığına,
11 Şubat

Maraş isyanı, Ermenilerle Türkler arasında ayrılık tohumu eken General Geret'in hilekârlığı sonucudur. Fransızlar asayiş korumak ve 11 Şubat'ta dört Amerikalının öldürülmesine engel olmak konusunda beceriksizlik gösterdi. Halen Antep-Kilis yolunda âsâyiş sağlanmamıştır. Fransızlardan başka herkes, sorumluluğum altında tehlikesizce seyahat edebilir.

Kilis Kuva-yı İşgaliye Kumandanı
Şahin Bey

18 Şubat 1920'de Antep'teki Türklerle Ermenilerin arası açıldı, bugünden itibaren Ermeni mahallesinde bulunan Türkler Türk mahallesine; Türk mahallesinde bulunan Ermeniler de Ermeni mahallesine taşınmaya başladılar.

Mahallî hükümet her ne kadar bu meselenin önüne geçmek istediye de başarılı olamadı. Bu sırada iki top ve birçok makinalı tüfeklerle donanmış bir Fransız birliği Antep'e gelmek üzere tekrar yola çıktılar, fakat bunlar da önceki gibi Şahin Bey kuvveti tarafından yenilip perişan edilerek Kilise kadar kovalandı. Bu yenilgiler Kilis işgal kuvvetleri kumandanına çok kötü etki etmiş olduğundan şapkasını yere atarak sakalını da yolmuş ve birlik komutanını da tutuklatmıştı.

Yolların emniyetsizliğinden şikâyet ederek mu-tasarrıflığa müracaat eden Antep işgal kuvvetleri komutanlığına ileri gelenler tarafından 28 Şubat'ta aşağıya sureti alınan dört maddelik bir nota verildi. Eğer Fransızlar bu şartları kabul edecek olursa biz de a"sayışı bozmıyacaktık.

1 — Halen Antep'te bulunan Ermeni kıtaları şehirden uzaklaştırılacak.

2 — Türk idaresine Fransızlar müdahale etmeyecek.

3 — Bundan sonra Antep'e takviye kuvvet getirilmiyecek.

4 — Asayışı sağlamak için Antep bölgesine iki Türk taburunun gelmesine müsaade edilecek.

Bu şartlar Fransızların hoşuna gitmediği için önceki notalar gibi bunu da cevapsız bıraktılar.

Gaziantep'in İlk Kurbanı ve Muhterem Şehid :

25 Mart 1920'de Andrea kumandasında daha büyük, yâni 8000 Piyade, 200 Süvari, bir batarya top, onaltı ağır makinalı tüfek ve çeşitli otomatik tüfekle silahlandırılmış bir kuvvetle yola çıktılar. Kahraman ve fedakâr Şahin Bey gerçekten şahin gibi kuvvetiyle beraber Kızıl Burun'da düşmanın karşısına çıktı. Başında bulunduğu ufak bir kuvvetle dört gün Sabahdan akşama kadar savaştı. Düşmana çok kayıp verdirdi. Koca bir Fransız kuvveti bir avuç kahrama-

nın karşısında şaşırđı kaldı. On saatlik bir mesafeyi dört günde gelebildi. Dördüncü gün öğlene kadar yine düşmanla boğaz boğaza bir tek fişegi kalmayınca-ya kadar dayandı. Sonunda Ulu Masere köprüsü üzerinde yanındaki on sekiz kişiyle beraber şehit oldu. Allah Rahmet Eylesin.

İstiklâl Mücadelesinde Türkiye tarihine altın sayfalar katan Antep savunmasında millî şanımıza lâıyk bir şekilde hizmet eden Şahin Bey, aslen Antep'li olup I. Dünya Savaşı'nda Sina cephesinde esir olarak İngilizlerin eline düşmüştü. Bir çok felâketlerle karşılaşkıktan sonra memleketine dönen Şahin Bey, bir gece evinde kalıp Antep mücadelesine katıldı. Fransızlarla defalarca çarpıştı. O kadar asil bir ruha sahipti ki, teşkilât için hangi köye gitse herkes hemen sevgi göstererek canla başla harbe katılırdı. Halka ne söylediyse kendisi bizzat sözlere örnek oldu. Kahramanlığı derecesinde faziletli ahlaka sahipti. Geceleyin yollarda nöbet bekleyen personelin sıhatini düşünerek çoğu zaman arkasındaki kaputunu çıkarır verirdi. Yanındakileri canı gibi severdi. Şehit olmadan bir gün önce kendisine düşman kuvvetinin çokluğu hatırlatıldığı zaman; «düşman buradan geçerse ben Antep'e ne yüzle dönerim, düşman ancak benim vücudumun üzerinden geçebilir» cevabını vermiştir. Gerçekten de öyle oldu.

Üzerine hücum eden Fransızlara karşı tek başına son mermisine kadar dövüştü. Son hareket olarak tüfeğini yere çarparak kırdı, akın akın gelen Fransızların karşısında ve köprünün üzerinde bir ululuk ve kahramanlık heykeli gibi durdu. Göğsünü açarak son sözü aynen «Allahım vatanı kurtar, alçak düşman! Gel sen de süngüle» haykırışından ibaret oldu. Kahramanın arkadaşlarından, bu olayı anlatan Mustafa Çavuş'tan başka hepsi şehit oldu. Düşman arabalarının tekerlekleriyle ezilen nâşı daha sonra Melik karyesinde toprağa verildi. Antep'te bir caddeye ismi verilerek kadir-şinaslık edilmiştir.

Muhterem Şehit Şahin Bey'e,

Şahin Bey düşmana ilk kurban oldu!

Fransız kuvveti Antep'e doldu!

Analar babalar saçların yoldu!

Uyan Şahin uyan gör neler oldu!

Sevgili yurdum düşmanla doldu)

Uyan Şahin uyan uyanmaz mısın?

Diz çöküp düşmana dayanmaz mısın?

Al kızıl kanlara boyanmaz mısın?

Uyan Şahin uyan ah neler oldu

Yaralı vatana düşmanlar doldu.

Şahin'i sorarsan otuz yaşında

Süngüyle delindi köprü başında

Çeteler toplanmış ağlar başında

Uyan şahin uyan gör neler oldu

Sevgili Antep'e Fransız doldu.

Uyan Şahin uyan yaran çok mudur?

Düşmanından intikam alan yok mudur?

Saplanan bağrına yoksa ok mudur

Uyan Şahin uyan gör neler oldu

Sevgili yurdum düşmanla doldu.

Şahin Bey vuruldu yollar açıldı

Antep'in üstüne matem saçıldı

Bir çok camilere çanlar takıldı

Uyan Şahin uyan ah neler oldu

Yaralı vatana düşmanlar doldu.

Çeteler durmayıp birden bozuldu

Şanlı bayrağımız kanla yazıldı

aval11 vatana mezar kazıldı

Uyan Şahin uyan gör neler oldu

Sevgili Antep'e Fransız doldu

Kimi yaralanmış kanlar saçıyor

Kimi süngülere bağrın açıyor

Kimi yavrusunu almış kaçıyor

Uyan Şahin uyan ah neler oldu

Sevgili yurdum düşmanla doldu

Antep'in harbine onbir ay oldu
Kanımız kurudu rengimiz soldu
O masum yavrular acep ne oldu?
Uyan Şahin uyan ah neler oldu
Yaralı vatana düşmanlar doldu

Camiler yıkıldı namaz kılınmaz
Minareler viran ezan okunmaz
Tekkeler harabdâr zikrolunmaz
Uyan Şahin uyan gör neler oldu
Sevgili yurdumuz hep harap oldu.

Ben bir Antepliğim perişan hâlim
Düşmana kaldı malım melalim
Ayaklar altında evlâd u iyâlim
Uyan Şahin uyan ah neler oldu
Yaralı vatana düşmanlar doldu.

Şahin Bey'in şehit olması üzerine yanındaki kuvvetler tamamen dağıldı. Balaban bölgesindeki Kartal Bey'in kuvveti de silah patlatmadan geri çekildi. Andrea kuvvetleri artık tehlikesizce kuvvet ve ağırlığını doğrudan doğruya 28 Mart'ta Antep'e getirdi.

Babası şehit olduktan sonra onbir yaşındaki oğlu Hayri şu mukaddes vatan müdâfasında babasının hayırlı halefi olmak ve intikamını düşmandan almak üzere gelip fedai yazıldı. Bu çocuk daha sonra merkez komutanı Arslan Bey'in yanında bütün harplere katılmıştır.

Kuva-yı Milliye Kumandanı Kılıç AH Bey'in
Antep'e Gelişi

28 Mart'ta Kılıç Ali Bey bir miktar kuvvetle Maraş'tan Burç (*) bölgesine geldi. Şahin Bey'in şehit olması moral üzerinde kötü tesir yaptı. Bütün Antepliler matem elbiselerine bürünmüş bir haldeydi.

(*) **Burç tahminen Antep'in onbeş kilometre batısındadır. (Yazar)**

Fransızların Antep'e gelmeleri üzerine yerli Ermeniler şımardıkça şımardılar ve karşılaştıkları Türklere hakaret etmeye başladılar. 29 Mart'ta Kılıç Ali Bey'le görüşmek üzere ileri gelenlerden bir heyet Burc'a gitti. 30 Mart Perşembe günü çok heyecanlı geçti. Teşkilât kuvvetlendirilmiş, eller tetikte herkes bir işaret bekliyordu. Bir çok Ermeni dükkânları tamamen kapalı ve bazıları da yarı açık hemen kaçmaya hazır bir halde bulunuyordu.

Antep Harbi Nasıl Başladı —
ilk Silah Kullanan Kimdir?

Kilis'ten Antep'e gelen Albay Andrea 1 Nisan 1920'de tekrar Kilis'e dönmek için yola çıktığı zaman, Maraş'tan Burç bölgesine gelmiş olan Kuva-yı Milliye kumandanı Kılıç Ali Bey, yanındaki makinalı tüfeklerle mücehhez bir kuvvetle Antep'e bir buçuk saatlik uzaklıkta Balaban bölgesinde düşman çevirdi. İyice devam eden bir çatışmadan sonra düşman yine Kilis'e doğru yoluna devam etti. İşte tam Kılıç Ali Bey'in muharebeye tutuştuğu ve top sesleri Antep'e aksettiği sırada hükümet hapishanesinden bir kaç mahkûmun kaçıışı ve muhafız nöbetçilerin de kaçanlara karşı bir kaç el silah atmaları üzerine bu silah seslerini Fransızların şehirdeki Türklere saldırısı zannederek hemen silahını kapam gençler, bir çatışma durumunda tutulmak üzere önceden bildirilen cephelere koşarak savunma düzeni aldılar. Bunun üzerine yerli Ermeniler islâm mahallelerine karşı tek tük ateşe başladılar. Bu ateş o gün akşama kadar devam etti. Aynı gün Fransızlardan bir subay yirmi er esir alındı.

İşte bu olay Antep savaşının esaslı bir başlangıcı oldu. (*) O gün ilk silahı patlatan ve şehir mu-

(*) Urfa'daki mücadele de buna benzer bir olayla başlamıştı. (Bkz. Çukurova Faciaları ve T.Jrfa'nın Kurtuluşu, 1988. tst. Kastaş Yayınları).

harebesi şeklinde başlayan savunma savaşının besmelesini çeken de Körükçüzâde Ahmet Efendidir.

Fransızların Türkler Tarafından Birinci Kuşatması

1 Nisan 1920'de ileri gelenlerden Müftüzâde Abdurrahman Efendi'nin evinde toplanıldı.

Şehrin bütün ileri gelenleri, esnafı ve mücahitleri bu toplantıya davet edildi. Müdâfa-yı Hukuk Heyeti tarafından Yedek Subaylara görevler verildi ve her subayın kumandasına yüz kadar personel ayrılarak gereken yerlere yerleştirildi. Ermeniler de bize karşı cephe alıp karşılaştıkları Türkleri kurşunluyorlardı. Savaşın birinci günü bir şehit ve üç yaralıımız vardı.

2 Nisan 1920 Cuma günü her iki taraftan karşılıklı ateşler başladı. Artık bir daha bu alevi söndürmek kimseyi sükunete teşvik etmek, nasihat etmek imkânı yoktu. Cepheler subaylara taksim edildi. Yerli Türk halkı, yediden yetmişe kadar herkes harbe katıldı ve bugünden itibaren sokak ve mazgal harbi başladı. Bugünkü çatışmalarda yalnız üç kişi yaralandı.

3 Nisan 1920'de civar köylerden yardım için gönüllü personel gelerek çatışmalara katıldı. Dışarıdan gelen bu fedakâr savaşçılar büyük bir saygıyla halk tarafından kabul edilerek üçer beşer evlere bölüştürüldü.

Aynı gün şehir üzerinde uçan bir Fransız uçağı şiddetli ateşle karşılaştı. Harbin başladığı 1 Nisan'dan 3 Nisan'a kadar çeşitli yerlerde 23 şehit veya yaralı verdik.

4 Nisan 1920'de beş yaralı bir şehidimiz vardı. Bugüne kadar Burç bölgesinde bulunan Kılıç Ali Bey yanındakilerle birlikte Antep'e geldi.

Kılıç Ali Bey'in yanında Arslan Bey de vardı. Bu kişiler Antep'e geldiği zaman halk tarafından olağanüstü hürmetle karşılanarak güzel bir otele misafir edildiler, idare heyeti Kılıç Ali Bey'in yanındakiler

için derhal fırınlar, mutfaklar; subaylar için de lokantalar açtı. Kılıç Ali Bey'e şehrin durumu anlatıldı. Ermeni mahallesinde bulunan Ermeni millet meclisine : «Vatandaşlar bizim sizinle kavgamız yoktur, bizim düşmanımız Fransızlardır, Fransızlara kanmayınız, Fransızlar sizi aldatıyorlar, onlara inanmayınız, siz bizimle altıyüz seneden beri beraber yaşıyorsunuz, bundan sonra yine yaşıyacaksınız, buna emin olunuz.» anlamında bir mektup gönderilmişse de Ermeniler bu gibi nasihatleri kesinlikle kabul etmeyip «Ya Ermenistan Ya Mezaristan» şeklinde cevap verdiler.

Antep Ermenilerini yola getirmek, düşmanlıktan vazgeçirmek için Kılıç Ali Bey defalarca uğraştı. Maraş'tan bir de nasihat heyeti (bir iki papazla Ermeni ileri gelenlerinden bir kaç kişi çağırarak Ermeniler'e gönderdi ve kendilerine lüzumundan fazla güvence vereceğini vadetti. Adıgeçen heyet Ermenileri yola getirmek için epeyce uğraştı. Sonunda Ermenilerle Türkler arasında silah kullanılmaması için her iki taraftan teminat alındı. (Ermeniler tarafsız kalacaklardı) Yazık!.. Boş yere emek!.. Üç beş saat geçmeden Ermeniler tarafından şiddetli bir ateş açıldı. Öyle cehennem bir ateş ki, o güne kadar görülmemişti. Bugünkü çatışmada yalnızca üç şehidimiz vardı.

Ermenilerin yaptığı bu alçaklığa karşılık tekrar tarafımızdan jandarma bölük komutanı yüzbaşı Esat Bey, ileri gelenlerden Şeyh Mustafa Efendi ve diğerklerinden meydana gelen heyet, Ermeni mahallesindeki Mardin Anas Numune Mektebi'ne gitti. Ermeni millet meclisi yelerinden Doktor Şepret ve kolej mektebi müdürü Mr. Meril ve diğerkleriyle konuşarak Ermenilerle düşmanlık ortadan kaldırılmışken, bizim heyet buradan ayrıldıktan biraz sonra, Ermenilerin alçakça suikastına uğrayarak üyelere iki el silah atıldı. Bereket versin ki isabet ettiremediler. Bu ni durum karşısında kalan heyet yeleri

derhal siperlere geçerek canlarını kurtarabildiler. Gittikçe şiddetlenen ateş, oğün akşama kadar devametti. Çınarlı Camisi cephesine, Su Burcu Karakolu üzerinde bir çok patlama oldu ve bu şekilde Ermenilerle yapılan anlaşma yirmi dakikadan fazla sürmedi. Türklerin gösterdiği büyüklük ve tahammülü Ermeniler zayıflığımıza yoruyorlardı. (Türklerin mazlum olduğunu şundan anlamalıyız ki, meşru müdâfaa hâlinde olduğumuz, Fransızlar ve Ermeniler tarafından saldırıyla karşı karşıya kaldığımız halde yine sükûneti korumaya çalıştığımızı defalarca ispat ettik.)

Savaş günden güne şiddetleniyor, başlangıçta düzgün yığınak ve siperler olmadığı için hergün fazla ölümler oluyordu. Cephelerde siper yapmak üzere merkez heyeti bir çok kum torbaları sağlayarak dağıttı. Sonra tahkimata daha fazla önem verilerek yerine göre taş ve topraktan mükemmel siperler yapıldı.

Bu sırada dışarıda düzenleme yapmak üzere Kılıç Ali Bey, Arslan Beyi, vekil bırakarak civar köylere gitmişti. Düşman tarafından gece gündüz aralıksız ateş devam ediyor, yaralılarımız üstünkörü kurulmuş hastahanelere gönderiliyordu.

Gece Fransızlarla Ermeniler Türk mahallelerine karşı şiddetli bir hücum yaptılar. Bu hücum dışarıda teşkilât için civar bölgelere giden Kılıç Ali Bey'e Ermeniler ve Fransızlar cepheyi yarıp, İslâm mahallelerini işgal ederek Türklerin ırzlarına tecavüz etmişler şeklinde anlatılmış olduğundan Kılıç Ali Bey karargâhı ve personeli ile beraber tekrar kasabaya geldi.

Baraş'tan gelen nasihat heyeti de boş yere emeklerine acıyarak Maraş'a döndü. Harp günden güne şiddetleniyor, cephelerde yığınak fazlalaştırılıyordu. O zaman Su Burcu cephesinde mıntika komutanı sıfatıyla Abduh Efendi'nin damadı Zeki Bey bulunuyordu. Ben onun yardımcısıyım.

Çınarlı cephesinde Teğmen Kâmil Efendi; Balıklı cephesinde Abdi Beyzade Mustafa Yavuz ve Ali Efendiler, Kâzım Hoca; Mardin Yetimhanesi cephesinde Teğmen Fâzıl Efendi bulunuyordu. Kozanlı cephesine de Kilisli Arslan Bey tayin edildi. Herkes personelinin başından kesinlikle ayrılmayarak beraber savaşıyordu.

Her mıntika kumandanı emrinde, mahalle halkından birçok gönüllü Antepliyle köylülerden yardımcıları vardı. Dışarıdan gelen köylüler peyderpey zayıf olan cephelere yerleştiriliyor. Şehir içinde yalnız mazgal savaşı oluyordu.

Başlangıçtaki Teşkilâta Göre Cephelerin İdare Şekli

"Savunma için cephede bulunan personel sırayla yirmi dört saat nöbet bekledikten sonra istirahatte bulunan diğer personelle değiştiriliyordu.

Düşman geceleri en çok Çınarlı ve Kozanlı bölgelerine yüklenerek, bomba ve otomatik tüfeklerle sabahlara kadar taciz ateşine devam ediyordu. Çınarlı cephesinin batı ve güneyi düşmanın elinde olduğundan, Fransızlarla Ermeniler daima Çınarlı cephesini tehdit ederek oradaki kuvvetimizi geri püskürtmek ve cephelerini düzeltmek istiyorlardı. Fakat mıntika komutanı Kâmil Efendi düşmanın bu kadar ınatla hücumundan etkilenmiyordu. Bizzat başlarında olduğu halde personele siper ve mazgallar yaptırıyor, geceleri kesinlikle uyku yüzü görmiyerek sabahlara kadar yağmakla uğraşıyordu.

Ermenilerin oturdukları evler, Çınarlı'ya hâkim bir yerde olduğundan tahkimat yapılmıncaya kadar birkaç şehit ve birkaç yaralı verildi. Çınarlı iephe-si o kadar önemliydi ki, bu öneminden dolayı Çanakkale'deki tıArı Burnu» adını aldı. İşte böyle önemli bir yerde düşman, bu Kâmil Bey'in gayretleriyle bir santim bile ilerleyemedi ve defalarca ya-

pılan hücumları sonuçsuz kaldığı gibi bu hücumlar kendisine çok pahalıya mal oldu.

O zaman Kozanlı cephesinde bulunan Arslan Bey'in de çok büyük kahramanlığı ve hizmeti görüldü.

Millî Teşkilatın Düzenlenmesi

7 Nisan 1920'de içerideki kuvveti daha düzgün bir hâle getirmek için Kılıç Ali Bey, her semtten on beş silahlı insan istedi. Bunlardan kısa zamanda dörder bölüklü «Yıldırım» ve «Şimşek» adlarında iki düzenli tabur yaptı. Bu taburlardan Şimşek Taburu kısa zamanda dağıldı. Yıldırım Taburuysa Antep harbinin başlangıcından sonuna kadar devam etti. Gerek personeli ve gerekse subayları çok büyük yararlıklar gösterdi. İlk teşkilâtta Yıldırım Taburu kumandanlığına Üsteğmen **Salih** Efendi (takma adı Işıldak Bey), birinci bölük kumandanlığına Üsteğmen Ethem Efendi (takma adı Kalkan Bey) ikinci bölük kumandanlığına Antepli Teğmen Kâmil Efendi (takma adı Yıldırım) üçüncü bölük kumandanlığına Dişçizâde Teğmen Hayri Efendi, dördüncü bölük kumandanlığına Teğmen Fâzıl Efendi tayin edildi. Şimşek Taburu komutanlığına da Antepli Gücüh-lüzâde Ütğm. Mustafa Efendi verildi. Bu taburların mevcudu dörderyüz kişiden ibaret olup çeşitli cins sTTah taşımaktaydı; ama cephanesi çok sınırlıydı.

•^{nF,r,l} Bu sırada teşkilâtı tamamlanmış olan Yıldırım vü'Şîrrtşek Taburlarının eğitimiyle uğraşılıyordu. İş-^"faröFbu sırada yâni 14 Nisan 1920'de büyük bir Fransız kuvvetinin Albay Norman kumandasında Nizfp/liyönündeurAntep'e gelmekte olduğu haberi alıncteh<BünHn'üzerine Kılıç Ali Bey, şehir içindeki ceph-trefiers birnıfjiktâilı asker bırakıp, kalan personelle btrJlkteBMbrmabrıfcıiiNZvetiyle harbetmek ve şehre sokmamak süçün hemen hareket etti. Kılıç Ali Bey 14 Nisan p1 **afıydi** lAnföp'e J yaklaşık iki üç saatlik bir yofdaoolârioNizip iyoluo'öierlnde Norman kuvvetiyle

karşJaşmış ve çatışma başlamıştı; fakat düşman silahça çok üstün ve askeri teçhizatı düzgün ve mükemmel olduğundan bir kaç saat devam eden bir çatışmadan sonra, millî kuvvetler dağılmış, Kı-
hç^{IE}A'R'Yey^{de}3'D'fPtarafa çekilmeye mecbur olmuş-
tu^JPajba şonja iKtfNçrAli Bey'i desteklemek için içe-
c^eejg Şimşek, JabysMi.[^]la, dışarı çıkmışsa da bir sü-
rş^jalji[^]madajrjriŞiOfiHSr düsrga.Bjn üstün üuvvetlerine
on|ar-.da >dayanairtyjaifak|heftibieL bir tarafa çekilip
a^mjaji. ijl[^]IHip[^]lişarfefiffceşibgfeBBeniler; Kozanlı,
B[^]k[^]Şurça*[^]Çⁿ3r>j(^e[@][^]jne|ı^flddetli bir hü-
ÇePsMaptHan. F[^]|t k^fŞışhüej[^]rauz[^]i-piiskürtüldü.
Nefimafl[^]Mfeteft ;kⁱarjımızı3[^]ajğ#iHfiani>iaerıra An-
tedi çfam&aGytitömiiaVa Şb 9[^]ÇJtedarBcAntep'in
d/Wm<tyiH JK>rııG?BterhsflnŞÖ» sWm? irte[^]afclarHrçızı
yırtmaya başlamıştı. DqşreRQ,bigHk[^],[^]ştrli!>b-PQğw

yönünde gözüktü. Toplarını şehrin Doğu tarafındaki
Günd Tepesine yerleştirerek şehrin çeşitli yerle-

şınırçombardirnana, başladı., Aynı zamanda Antep in
Batı yönünde Aulunan Ermeni Kolej .Mektebi bina-
sındaki Fransız ısgat kuvvetleri komutanı Albay,
»iellıu3 .uiauçnlg ilu>b-1 srYimrnGf sırtos nsoeovfi
Ahadi o güne kadar Kullanmadığı toplarına ateş em-
-jıııa ebni-ına. nansonsmu» Birunı/nGDnepi? sese
rini verdi. Şehir iki ateş arasında kalmıştı ki: p çe-
ı-9J9Vvu>l .ıruıbiBY nelab Rasoyom risbicufvOM .nnn
nennerru gunun dehsetli sahalarını tamamiyle tas-
pııufnua .tısiıbaaB 5raolyp>L io.ıı a. 19110 .ıfenoaıea
vir etmek mumkun değildir. Su kadar varki, imanla
-ı3Gı/ imuş unuf, ısırtıını >ısmıQ lepne snıısısmöSi
ve kuvvetli azimle savunmaya, karar veren gerçek
"ata'.21 ıı SOVRT 3CT OD ,93ürJıD0 JSROB'UJfU.. enfesi
mücahitler asla çekinmedi. Zaten herkes düşmana

g[^]H t e S[^]ı[^]ı f g O T W v t W[^]î
Fransızlarla Ermenileri tekrar Antep te gormekten
birkaç gün önceki örneğini göz önüne getirerek
avnas .ııa sv .ıııfEHci .ııaT 0rt. ıı>ıQ .ııa .ıııBa .ııc
mermisi Türk Tepe mahallesmdeKİ **Kokla** isabet
ederek okulu vta civarmdai buluoarı i*ö*e3 ile bazı
eyleri yıktı

-srl asmjrjısdrrıoıfl .ıbv.j[^]sv. ibni>li 0Ş8t nseil4.8f

-t, SMnMsiim w b[°]z \$ m WfâP M i m

ü[^]riri[^].hav[^]c[^]r[^]ir..[^]jpie,[^]ur urmuş .ıup. y[^]z-
ıTMi?i?hi^vş v y[^]M[^]i P[^]r a i \$ %[^] M
öğretimine ayrılmıştı. O gün bu binanın üzerine

düşen mermi sanki Anteplilerin kalbine çarpmış gibi tesir etti ve herkese «memleketimiz yüreğinden yaralandı...» dedirtti.

Antep'in Fransızlar Tarafından Birinci Kuşatması

Norman kuvveti Cünüd tepesini işgal ettikten sonra, topların korumasında piyadelerini ileri sürerek şehre hâkim tepeleri tamamen işgal etti. Alaturka saatla onda düşmanın otuz kişilik bir kuvveti ilk olarak Samsak Tepesini işgal etti. Oradan da Mardin yetimhanesinde bulunan Fazıl Efendinin bölüğü üzerine yürüdü. Şehre karşı her taraftan toplar, makinalı tüfekler, otomatik tüfekler devamlı işliyor, bazı alçaklar da fırsat buldukça şehrin Kuzeyinden yâni henüz düşman tarafından kapatılmayan yoldan çıkıp kaçıyorlardı.

Düşman toplarının gökleri yırtan uğultularına, şurada burada patlayan şarapnelleri insanı sersemleten sesinin kargaşası halk içinde büyük bir korku yaratmış ve bir süre sonra genel bir tereddüt ve heyecan şehre tamamiyle hâkim olmuştu. Bu kargaşa sırasında, mıntika kumandanları emrinde bulunan köylülerden meydana gelen yardım kuvvetleri personeli birer birer köylerine döndüler. Bunların kaçmalarına engel olmak için her türlü tedbir vasıtasına müracaat edildiyse de ne fayda ki iş işten geçmişti.

15/16 Nisan bombardımanı sırasında 34 evle bir cami, bir okul, üç han, bir fırın ve bir kahve yıkıldı. Bundan başka bir çok kadın ve çocuk yaralandı ve şehit oldu.

En Fecî Gün — Heyecanlı Dakikalar

16 Nisan 1920 ikindi vakt.ydi. Bombardıman hâlâ devam ediyor, bütün halk sessizlik içinde mateme bürünmüş sonunu bekliyordu. Bu sessizliği bozan şey birbirini takib eden top ve mitralyöz sesle-

riyd . İşte tam bu sırada Ermeniler evlerinin damına önceden hazırladıkları Fransız bayraklarını birer birer çektiler. Bütün Ermeni mahalleleri baştan aşağı mavi-kırmızı bayraklara boyandı. Hatta Ermeni mahallelerinde kalan cami ve minareleri de bu bayrakların uğursuz gölgesi altına aldılar. Fransızların bu kuşatması üzer ne Ermenilerin taşkınlığı doruğa ulaştı. Kötü sözlerle saldırmaya başladılar. En dinsiz kalpleri bile utandıracak küfürler söylemekten çekinmediler. Cephe yakındı. Hatta ses duyurmak için bağırmaya lüzum yoktu. Topların dehşet ve tahribi bize baş çıkarttırmazken ve savunmaların büyük kısmı şehri bırakıp gitmişken, hâlimizi düşman bilmediğinden midir? Cepheye doğru bu yalancı kahramanlardan birinin adım attığını görmedik. Eğer o aida düşman bir hücum etseydi kolayca şehri alabilirdi. Akşam olur olmaz köylülerden kalmış olanlar da köylerine kaçtılar. Yıldırım ve Şimşek Taburları da zaten dışarıda bozularak herkes bir tarafa çekilmişti. Şehir bu şekilde bütünü savunmasız kalmıştı. Akşam olur olmaz bombardıman kesildi. Mardin yetimhanesinde bulunan Fazıl Efendiyle Söylemezzâde Mahmut Efendi (*) bölükleriyle bulundukları yeri maalesef düşmana terkederek şehir dışına çıktılar ve o geceyi civar köylerde geçirdiler. Közanlı cephesinde bulunan Kılıslı Arslan Bey, beraberindeki askerlerle gece karanlığından yararlanarak 16/17 Nisan 1920'de İkinci Savunma hattı olan «Musullu» cephesine çekildi.

Balıkli cephesinde bulunan personelin de evlerine ve köylü olanlar da köylerine gitmişlerdi. Yalnız Abdi Beyzade Ali Efendi ile Mustafa Babazâde Kâzım Hoca ve yanlarında bir miktar mahalleli kal-

(*) Bu kişiyle ilgili bilgi daha sonraları da verilecektir. Burada cepheyi terketmişse de daha sonra kahramanlığıyla, canıyla bu hatasını tamir etmiştir. (Yazar)

mıştı. Her ikisi de bugünün en kahramanlarındandı. Bunlar hem yerlerini korudular hem de cephenin tehlikeli taraflarını gezip dolaşarak sebat edenlere cesaret ve teselli verdiler.

O gün akşam, iyilikseverliğine, cesaret ve temkinine hayran olduğum Marakzâde Şerif Ağa hepimizin yüreğine cesaret verdi. Hiçbir tehlikeye bakmayarak, kaçanları sokaklardan, evlerden birer birer nasihatla, tehtitle, vatanseverlik duygularını tahrikte cepheye gönderdi. Bu kişinin o günkü yardım ve kahramanlığı her Türk için örnek teşkil edecek bir soyluluktu.

Ben bu uğursuz gecede bir kere Heyet-i Merkeziye karargâhına telefon ettim; oradan bana cevap veren Taşçızâde Hakkı Efendi oldu. O da bize cesaret ve gayret verdi.

isimlerini andığım bu kahramanlar gerçekten metin kalpli Türk oğlu Türk arslanlardır. O gün bize cesaret verdiler. Gayret verdiler ve bu şekilde Antep'e büyük hizmet ettiler. Bunlar benim gözle görüp bildiğim kişilerdir. Vatanseverlik yalnız bu kişilere mahsus değildir... Allah hepsinden razı olsun. Kimbilir benim bilemediğim diğer kişiler de bin türlü zorluk içinde sebat ve metanetle ayağını düşman karşısında geri çekmiyerek Allah'ın rızasını Peygamber'in hoşnutluğunu, milletin sevgisini kazanmıştır. Bu sırada Su Burcu cephesinde ve benim emrimde bulunan seksen kişilik Maho Paşa kuvvetiyle kırk kişilik Beylerbeyi muhtarı Ali Ağa'nın kuvveti de kendilerine dağıttığım bütün cephaneyi alarak geceleyin dışarı kaçtılar. O güne kadar idaresi altında olduğum Zeki Bey de ortadan kayboldu. Cephede ancak beş köylü ile Elbistanlı Polis Hacı Efendi, daha sonra yararlılığından dolayı subay vekilliğine terfi eden, başlangıçta Yunan cephesinde bulunan Obüs Abdurrahman Efendi, Maydonazzâde Tevfik Efendi ve ismini hatırlayamadığım

birkaç kişi daha bulunuyordu; fakat cephe geniş olduğundan bu personel yok sayılabilirdi.

İşte böyle tehlikeli bir günde ben de bu gayretli arkadaşlardan kuvvet olarak sabahlara kadar nöbet beklemiş ve mazgaldan mazgala koşmuştum. Elbistanlı Polis Hacı Efendi de personelle beraber nöbet bekliyerek kendine düşen görevi tamamiyle ve mükemmel olarak yaptı. Aynı gecede Çınar cephesinde bulunan Kâmil (*) Efendiyle, Çınarlı kahramanlarından Bekerci Ahmet Ağa da diğerleri gibi büyük tehlikelerle karşılaşmıştır.

(*) Teğmen Kâmil Efendi, aslen Anteplidir. I. Dünya savaşında istanbul talimgahında eğitim görerek bir süre bu talimgahta öğretmenlik yaptı. Daha sonra gönüllü olarak Kafkas cephesine giderek defalarca harplere katılmış ve I. Dünya Savaşı sonunda memleketi olan Antep'e gelmiştir. Fransızların memleketi işgal ettiği bir sırada, kurulan teşkilâta katılarak kısım kumandanı oldu. 1 Nisan'da patlayan ilk silah üzerine hemen cepheye koşup, en önemli olan Çınarlı Cephesini ve Mektep Binasını işgal etti. Bütün tehlikelere önem vermiyerek soğukkanlılığıyla cepheyi sağlamlaştırarak düşmanı engelledi. Daha sonra bu cepheyi daha da sağlamlaştırarak; mazgallar, siperler, gizli yollar açtırmış ve orasını sanki kale haline getirmişti. Sonra görülen lüzum üzerine Yıldırım Taburu komutanlığını alarak hakkıyla görevini yaptı. Bu şekilde dört bölük piyade ile inzibat ve makineli tüfek bölüklerini, istihkâm, telefon müfrezelerini İçine alan düzenli bir tabur oluşturdu.

3 Nisan'da taburuyla beraber güney tepelelerini işgal ederek günlerce düşmanı kuşattı. 22 Mayıs'ta meşhur Akbaba harbine taburuyla beraber katılarak görevini yaptı. Antep'in son kuşatmasında tahkimat kumandanlığına tayin edilerek şehrin her tarafında mükemmel tahkimat yaptırdı.

26 Ocak'ta fedaî postalarla beraber dışarı çıktı. Durumdan kolorduyu haberdar ederek,

16/17 Nisan 1920 tarihinde Norman kuvvetleri karargâhını Antep'in doğusunda bulunan ve şehre ancak ikiyüz metre mesafede olan Makus Mağarasına indirip şehrin- doğu ve güney tepelerini tamamen kapladı. Aynı zamanda bulundukları yerleri de sağlamlaştırıyordu. Bu sırada Norman, mutasarrıflığa hitaben ağır bir nota yazarak şehrin hemen teslimini istedi. Aksi taktirde şehri yıkacağını bilirdi. Bununla beraber askerinin ihtiyacı için; un, buğday, tavuk, yumurta, lâmba şişesi ve bunun gibi bazı şeyler de istiyordu. Norman'ın bu isteği üzerine ilgili kişiler biraraya gelerek görüştüler ve durumun gereği olarak Norman'ın isteklerini vermeye karar verdiler ve gönderdiler. Düşmanın bu isteğini karşılamaktan maksadımız; kuvvet toplamak, vakit kazanmak, siper ve yığınak yapmaktan ibaretti. Çünkü o zaman düşmana karşı koyacak derecede bir kuvvetimiz yoktu. Bazı alçaklar ellerindeki silahlarını kullanmak şöyle dursun saklayacak bir yer arıyordu. Bu durum dolayısıyla bir kaç gün sessizlik oldu. Bereket versin düşman durumumuzu bilmiyordu.

Bu sırada fırsattan istifade ileri gelenler ve esnaftan herbiri çeşitli bahanelerle maalesef şehri terkettiler. Bu alçakça hareketler halk üzerinde kötü etki yaptı. İşte memleketin bu felâket gününde Kilisli Arslan Bey'in çok büyük bir hizmeti görülmüştür. Şöyle ki : Arslan Bey şehrin bu kötü gü-

topçu komutanlarıyla beraber kar. çamur içinde sabahlara kadar dağ başlarında kalarak, düşmanın bütün mevzilerini topçulara göstererek, düşman mevzilerini top ateşine tutturup baskın ve yarma harekâtını kolaylaştırdı. Şehrin düşüşünden sonra kolorduya katılarak Batı cephesine gitti. Aynı vatanseverlik» ve kahramanlığı orada da gösterdi. Bu muhterem kişi; cesur, zeki genç olup Gaziantep savaşında olağanüstü yararlıklar göstermiş, bütün hücumlara katılmıştır.

nünde merkez heyetine gelerek bazı semt başkanlarını topladı. Şehrin savunmasının mutlaka lâzım olduğunu ve herkesin kendi semtinde bulunan silahlı personelin cepheye gönderilmesini, cepheye gelmeyenlerin idam edileceğini ve dışarıdan çok yakın zamanda bir çok kuvvet ve büyük çaplı toplar geleceğini söyleyerek halkı coşturdu.

Yüzbaşı Arslan Bey aslen Kilisli olup Şaşuzâde Ali Efendi'nin oğlu Yusuf Rıza Bey'dir. Arslan ismi takmadır. Bu zat 1910 yılında Şam jandarma okulunda tahsilini tamamlayarak karakol komutanlığına tayin edilmiş, daha sonra 1911'de İtalyanlarla meydana gelen Trablusgarp Savaşına gönüllü olarak katılarak Derne'de Aynü'l-Mansur karargâhında Trablusgarp mücahitleriyle beraber senelerce uğraşmış ve hizmetine mükâfat olarak defalarca madalyalarla onurlandırılmıştır. İtalyanlarla anlaşma yapılmamasından sonra 1912 yılında Şam jandarma alayına gönderilerek Suriye Valisi meşhur Mardinîzâde Arif Paşa'nın yaverliğine getirilmiştir. Daha sonra İstanbul Jandarma Subay okuluna katıldıktan sonra Trablusgarp'taki olağanüstü hizmetine karşılık 16 Şubat 1914'te Üsteğmenliğe terfi ettirilerek beşinci dereceden Mecîdî Nişanı almıştır. Çeşitli tarihlerde harp madalyası ve Kılıçlı Harp Liyakat ve Tunç Donanma Madalyalarıyla ödüllendirilmiştir. 1914 senesinde Şam Seyyar Jandarma Fırkası Komutanlığı yaverliğinde bulunmuştur. 1918 İzmir Jandarma Alayı'na gelerek Bornova Jandarma Komutanlığında çalıştığı sırada Yunanlıların İzmir'i şigali üzerine görevi bırakarak memleketi olan Kilis kasabasına gelmiştir. Bu zat memleketine döndüğü zaman Kilis ve civarı Fransızlar tarafından işgal edilmiş, yerli Ermenilerin Türklere karşı yaptıkları zulüm ve hakaretlerin günden güne artmaya başlamıştı. Bunun sonucu olarak Antep ve bölgesinde Kuva-yı Milliye teşkilâtı başlamış ve bir miktar kuvvet de ilk ola-

rak «Fransızların kuvvet ve mühimmatını hafifletmek ve düşmanı Antep'e sokmamak için» merhum şehit kahraman Şahin Bey'in idaresi altında Kilis civarındaki Kızıl Burun isimli yere gönderilmişti. Bu kişi başlangıçta Şahin Bey'le beraber Antep harbine katılarak önemli bir cephe olan Kozanlı cephesine tayin edildi ve emrine bir miktar personel verildi. Burada haftalarca düşmanla gece gündüz çarpıştı ve sonunda Fransız kumandanı Albay Norman'ın şehri ilk kuşatması olan 16 Nisan 1920'de çekilme hattının kesilmesi üzerine mecburen ikinci savunma hattı olan Musullu cephesine çekildi.

İşte böyle tehlikeli bir günde soğukkanlılığını koruyarak savaşta sebatla, memleketin korunması gerektiğini, zayıf kalplileri; namusumuz, ırzımız olan evlât ve ailelerimizi göstererek cesaretlendiren Arslan Beydi. Kendisinin bir nutku kadınları bile savaşa götürecek etkideydi. Bundan ders almayanlara hitap ederek, kendilerinin ya harp alanında şerefle ölmeleri yoksa saklanmaya devam edenler olursa onların da birer birer yakalanıp idam edileceğini bildirdi. Artık düşmana üstünlük sağlamaktan ve hücumu önliyerek şehri kurtarmaktan başka çare olmadığı herkese anlatıldı. Bunun etkisiyle derhal cepheler tutuldu. Diyebilirim ki, Arslan Bey olmasa o gün şehir düşmüştü. Bu kişi başlangıçta Kuva-yı Milliye komutanlığı vekilliğinde bulundu. Fransızlarla yapılan anlaşma sırasında bir miktar kuvvetle civar köylere çıkıp Barak, Ilbeyli, Türkmen aşiretlerinden sekiz yüz küsur mavzer tüfeğiyle, sekiz dokuz yüz madenî altın toplayıp memlekete (Heyet-i Merkeziye'ye) gönderdi. Bu paralar şehit ailelerine dağıtıldı. Arslan Bey Heyet-i Merkeziye'nin karar ve oluruyla mıntika komutanı Albay İrfan Bey'in 8 Haziran 1920 tarih ve 124 numaralı emriyle merkez komutanlığına tayin edildi. Arslan Bey defalarca hastahaneleri ziyaret ederek yaralıları sigara ve pa-

ra dağıtmak ve gazilerin gönüllerini almak gibi lütüflarda bulunmuştur.

Arslan Bey'in yardım toplanması, Heyet-i Merkeziyenin ve mücahitlerin ihtiyaçları konusunda fevkalâde hizmeti görülmüştür. Uygunsuz hareketlerde bulunanları da Heyet-i Merkeziyenin emriyle hapsedirmiştir. Bu zat Kozanlı, Çınarlı, Magarabaşı, Samsak Tepe, Musullu, Şehir Küstü muharebelerinde çok büyük hizmetler yapmış, karargâh yaptığı Hacı Bey Hanı ile iMHet Hanı'na yüzlerce top mermisi isabet ederek, birinde kardeşi merhum Şemî Bey'l, diğerinde yanında bulunan sekiz kişiyi şehit etmiştir. Arslan Bey 6/7 Şubat 1920 gecesi yapılan çıkma harekâtında, yanındakilerle beraber düşman siperlerine hücum ederek, üç saat süren kanlı bir bo'ğuşmadan sonra, düşmanın çeşitli savunma hatlarını yarıp, dışarı çıkmış ve Maraş'taki İkinci Kolordu'ya katılmıştır.

Kolordu komutanı Selahattin Âdil Bey'in 1 Şubat 436 Numara ve 12.2.1921 tarihli emirleri gereğince Antep sancağı, Birecik, Nizip, Rumkale ve bölgesindeki kaçakların yakalanmasına memur edilmiş ve bir çok kaçağı yakalıyarak kolorduya sevk etmiştir. Daha sonra Batı Cephesine gitmek üzere Ankara'ya gittiklerinde, Antep'teki olağanüstü hizmetine karşılık yüzbaşılığa terfi ettirilerek, üç senelik toplanmış maaşı da nakit mükâfat olarak verilmiş, ayrıca bir İstiklâl Madalyasıyla ödüllendirilmiştir. Arslan Bey Antep savunmasında gösterdiği kahramanlığından dolayı, Antep Umûmî Meclisi kararıyla kendi memleketinde Arslan Bey adıyla bir mahalle, Antep savaşında şehit olan kardeşi merhum Şehit Şem'î Bey'in adıyla da yine bir mahalle isimlendirilmiştir. Arslan Bey, Antep'li kendsini çok sevdirmişti ve hatta Antep Heyet-i Merkeziyesi de kendisine ayrıca bir taktirname vermişti. Arslan Bey Merkez Komutanı olmakla beraber, han-

gi cephe olursa olsun yanındakilerle beraber savaşta katılırdı. Antep harbinin birinci gününden son dakikasına kadar savaşta bulunmuştur. Kıymetli ve vatanperver biriydi.

En felâketli günlerde bile kesinlikle telâş göstermiyerek soğukkanlılığını korumuş ve yanındakilere örnek olmuştur. Bu zat kitabın yazıldığı sıralarda İstanbul Üsküdar'da merkez jandarma bölük komutanlığı yapıyordu.

Şem'i Bey, 1889 doğumlu olup, askerliğini Şam telgraf bölüğünde, daha sonra Çanakkalede yapmıştır. Çanakkale savaşlarında çeşitli yerlerinden yaralandı. Sonradan İstiklâl Savaşında Antep savaşına katılmışsa da Hacı Bey'in evinde bir odada bulunduğu sırada, 24 Ağustos 1920 tarihinde Fransızların şehri bombardımanında şehadet şerbetini içmiştir. Allah rahmet eylesin.

Arslan Bey'in Antep Kahramanlarına
Söylediği Nutuk

Muhterem Arkadaşlar:

Siz, kahraman Antep'li, benimle onaltı günden beri en önemli yer olan Kozanlı cephesinde bulundunuz. Kuvvetimizin azlığına bakmıyarak, emsali görülmemiş kahramanlıklar yaptığınıza bizzat şahit oldum. Savaşın gereği olarak bu gece Kozanlı cephesini beraberce terkederek Musullu cephesine çekildik. Ali ve Abdurrahman çavuşlar şehirdeki durumu öğrendiler ve bazı alçak kimselerin şehri terkettiğini söylediler.

Bu esef verici duruma inanamayacağım geldi. Bizzat yanımda Kara Hüseyin ve Mahmut Ali Çavuşla birkaç arkadaş olduğu halde şehre indim. Düşmanın karargâhını ikiyüz metre mesafedeki bosanlara kurmuş olduğunu malesef yördüm. Mahalleleri gezdiğim sırada «Aman kardeşlerimiz, biz ne

olacağız? Gâvurlar bir saat sonra şehre girip biz! keseceklermiş. Eyvahlar ki ırzımız, namusumuz düşman elinde kalacaktır» diye göz yaşları döken binlerce kızkardeşlerimizden başka kimseye rastlayamadım.

İşte kapının önünde gördüğünüz yüzlerce genç hanım kızlar, savaşırsak bizimle beraber şevfle ölmeye ve kesinlikle düşmana teslim olmamaya karar vererek geldiler.

Arkadaşlar!

Siz kahraman Antepliler «Ya İstiklâl ya Şerefle ölmeyi» gözünüze alarak namusumuzu kurtaracak silaha sarıldınız. Evinizdeki eşyalarınızı, kapınızdaki öküzlerinizi feda ederek her silahı yirmi Osmanlı altınına, bir adet fişeği de yedi kuruş madenî paraya Halep'ten getirtmek suretiyle temin ettiniz.

Arkadaşlar, başlarınızı kaldırarak bir de etrafınıza bakarsanız pencerelerde hanımları görürsünüz; işte bu hanımlar yaşlı gözlerini size çevirerek, ırz ve namuslarını kurtarmanızı, mini mini yavrularını düşmanların saldırısından kurtarmanızı boyunları bükük olduğu halde önce Allah sonra sizden istirham ediyorlar.

Arkadaşlar, düşman kuvveti herhalde altıbin kişiden fazla değildir. Bizim kuvvetimiz çok azsa Allah her zaman bizimledir. Evet, düşmanın topu, tüfeği, cephanesi, muntazam askeri olduğu inkâr edilemez; fakat buna karşılık bizim de sığındığımız bir şey varsa o da Allah'tır.

Arkadaşlar, karşımızda gördüğünüz düşmandan korkmayınız, Allah, melâikeler bizimledir. Eğer bugün biz düşmana karşı sessiz kalarak savaşmazsak, memleket düşmüş demektir. Çünkü düşman şehre ikiyüz metre mesafedeki bostanlara karargâhını kurmuştur. Şehre saldırmak için hazırlık yaptığı muhakkaktır. Başınızda bu uğurda şehitlik rütbesini şe-

ref sayarım. Ricamı kabul ediyor musunuz? Benimle beraber ölmeyi arzu edenler ellerini kaldırarak sağ tarafa, ölmeyi arzu etmeyip te düşmana teslim olmayı ve memleketin düşmesini arzu edenler sol tarafa ayrılınsın!»

Kilisli Arslan

Halka Hitaben Yazılan Beyanname Sureti
Kahraman Antepliler!

Ben bugün memleketin en fedakâr kahramanlarıyla Kozanlı cephesinden indim. İşte silah seslerini duyuyorsunuz; korkak düşman şehre girmek üzereyken yaptığımız saldırı üzerine çift Surat Tepesi'nin arkasına çekildi, inşallah bu gece de düşmana bir baskın yapacağız. Düşmanın oradan da kaçacağını kuvvetle ümit ediyorum.

Aynı zamanda Kılıç Ali Bey'in dışarıda, yanında bir top ve birçok mücahit olduğunu biliyorsunuz. Bu kişinin de tabiki bizi kuşatmadan kurtaracağına eminim. Şehir içinde bazı mücahitlerin maalesef saklandığını haberaldım. Bu arkadaşlarıma hiç bir ceza vermeyeceğim, şu kadar ki; oniki saat içinde silahlarıyla bana müracaat edeceklerdir. Aksi takdirde evleri bizzat arıyarak, aykırı hareket edenleri merhamet göstermeden derhal idam edeceğim. Düşman çok korkaktır, Allah ta bizimledir. Korkmaya da gerek yoktur. Namusumuzu ve millî namusumuzu kurtaracak silahlarınızla söylenen zamanda cephede hazır olmanızı hepinizden rica ederim kahraman arkadaşlar.

Kilisli Arslan

Muhterem Arkadaşlar,

Bölge başkanları olan sizlerin, memleketin en cesur ve güçlü gençleri ve harp başlamadan önce teşkilâtı kurmuş memleketin öz evlâtları olduğunuzu

bilirim; ve siz bölge başkanları, sizleri her zaman takdir ederim. Hele şu sıkıntılı günlerde çetelere bol miktarda cephane yetiştirmek konusundaki çalışmalarınız herkesçe bilinmektedir. Cephelerde bölgeniz personeliyle bizzat savaşa katılmanız da takdire şayandır.

Kuşatma dolayısıyla Arslan Bey'in Kılıç Ali Bey'e yazdığı mektup sureti:

Kılıç Ali Bey'e,

Şehir içinde kimse kalmadı, genel cephe çok az bir kuvvetle idare edilmektedir. Şehrin kuşatmasının devamı bizim yok olmamıza sebep olacaktır. Çünkü elimizdeki cephane iki gün daha yetebilir. Kuvvetimle burada ölünceye kadar şehri savunacağım. Bize yardım ve cephane göndermenizi önemle arz ederim.

Kilisli Arslan

Cevap:

Muhterem Mücahit Arslan Bey,

1 — Millî mücadele menkıbelerinde büyük isim yapanlar arasında sizin de isminizin olacağını, temasta olduğum kahramanlar arasında şerefli isminizi hiç unutamayacağımı büyük bir takdirle söylüyorum. Memlekette gerçek ilgiler arkalarına bakmıyarak kaçtıkları bir anda siz kendinizden sayıca çok fazla bir düşmanla savaşıyorsunuz. Size en samimi teşekkürlerimi taktim ederim.

2 — Büyük bir kuvvet, mükemmel bir tertibat ve vasıtalarla çok kısa zamanda Antep'imizi kurtaracağımızı kuvvetle ümit ediyorum. Zor günlerin ömrü azalmıştır. Antep sizin kahramanlık ve vatanseverliğinize bırakılmıştır. Dayan, dayan, dayan kardeşim.

Kılıç Ali

İkinci Mektup:

Kılıç Ali Bey'e,

Beni ve bütün kahraman arkadaşlarımı çok sevindiren sevimli mektubunuzu aldım ve Antep'te bulunan mücahitlere okudum, hepsi çok sevindiler. Şiddetle ihtiyacımız olan cephane ve yardımı dört gözle ve sabırsızlıkla beklemekteyim. Çünkü beş gün ve gecedir cephane ve bomba kullanıyoruz. Cephane ve yardımın biran önce gönderilmesini tekrar rica ile Antep'te kalmış olan arkadaşlarımızla düşmana sevgili Antep'i terketmiyeceğimi tekrar arz ederim efendim.

Kilisli Arslan

Cevap:

Gayretli Mücahit Arslan Bey'e,

1 — Raporunuzu aldım. Böyle önemli bir zamanda gayret ve fedakârlık gösterdiğinizden dolayı bütün millî kuvvetler adına teşekkürlerimi beyan ederim.

2 — Halka yaptığınız tebliğler çok uygundur, bu konuda kahramanlık gösterenlerle alçaklık gösterenleri hiç bir zaman unutmayacağım. Herkese hakkı olan şeyi fazlasıyla vereceğim.

3 — Düşmanla haberleşmeyi, anlaşmayı, ilişkiyi kesinlikle yasaklıyorum. Bu tür hareketleri vatanı ihanet sayar, ona göre uygulama yaparım.

4 — Her gece yüzlerce Antepliye şehre göndermekteyim, bunları cephelere gönderiniz. Kimseye bu konuda hoşgörülü davranmayın.

5 — Baskın ve taaruz hazırlığı da tamamlanmalıdır. Siz herkese sebat ve dayanıklılık telkinine çalışınız, sıkıntı ve zorluk günlerinin çok az kaldığını herkese söyleyiniz. Dayan, dayan kardeşini.

Kılıç Ali

Taktimâme

Muhterem Mücahit Arşları Beyefendiye,

Düşmanların amansız hücum, düşmanlık ve tehditi bu güzel memleketin sakin ufuklarında bütün şiddet ve yıkıcılığıyla çınladığı bu gündeydi ki siz, Suriye'nin kuzeyinden Kafkas eteklerine ve Anadolu içlerine uzanan bir yolun üzerinde, demirden bir pençe, kırılmaz bir azim ve ululuk, sarsılmaz bir iman ve kanaatle düşmanın hücumu önünde durdunuz. Topların tehdikâr sesleri karşısında millî hayat ve namusu kurtardınız. Bunun sonucu düşman kahroldu ve perişan bir halde kaçtı, gitti. Büyük Millet Meclisi'ne gidecek üyeler arasında şanlı Ali Paşa hazretleriyle sizin de seçilmenizi size bir şükran hediyesi olarak düşündük. Biri bir kahramanlık kılıcı, biri bir cesurluk örneği olan gayretli ve fedakâr iki büyük askerin elimizden çıkması ihtimaline ve Ali Paşa hazretlerinin Millet Meclisi'nden güven alacağı düşüncesinden dolayı fahrî hemşehriliği adı geçen kişiye verdik. Siz zaten bu şehrin öz oğlu ve bizim ezeli ve ebedî hemşehrimizsiniz. Hizmetleriniz millet kalbinde unutulmaz hatıralar bıraktı. Taktir ve teşekkürlerimizi size borcumuz olarak kabul ediniz muhterem Arslan Beyefendi.

Antep Heyet-i Merkeziyesi Başkanı
Müdâfâ-yı Hukuk Cemiyeti
Ferit

Kolordudan Yazılan Emir Sureti

1 — Gaziantep savunması kahramanlarından ve eski merkez komutanı Arslan Bey 9'ncu ve 5'nci Fırkaların mıntıkasındaki kaçak personeli takip ederek ve halka nasihatla düşman emellerine alet olmalarını önlemek ve onları ikaz göreviyle, yanındaki yirmi kadar gönüllü atlıyla dolaşacaktır. Mahallî hükümetçe adı geçenin görevini halka ilân ve kendi-

dişine yeteri kadar jandarma verilecektir. Fırka mintikasında bulunduğu sürece, personel ve hayvanların ihtiyaçlarını sağlamak ve kendisine her konuda gereken kolaylığın gösterilmesini rica ederim.

2 — Bu emir 5'nci ve 9'ncu Fırkalara, Antep mutasarrıflığına ve Arslan Bey'e bildirilmiştir.

İkinci Kolordu Komutanı

Albay

Salahattin Âdil

Millî Harekât Kahramanlarına

En evvel Maraş çaktı kılına
Bu şanlı düğünde çıktı birinci
Kalpleri doldurdu zafer sevinci
Yürü Türkoğlu aferin sana
En büyük şeref budur insana

Urfalı yiğittir, merttir, yenilmez
Düşmanın önünde ölür de dönmez
Meydanda hüner inkâr edilmez
Yürü Türkoğlu buyurdu sânin
Göğsünde duruyor senin nişanın

Yaşa Antepli binlerce yaşa
İsminiz yazıldı tarihte başa
Fransız askeri düştü telâşa
Antep kahramanı Türk oğlu yürü
Sür kılıçla düşmanı geri

Antep'i etmişti düşman abluka
İstedi oraya burnunu soka
Fikri Bey yetiştirdi attı bir sopa
Aferin Arslan Bey kahraman çıktın
Bu şanlı düğünde pehlivan çıktın

Boyunu Memik çeteler başı
Karayılan gidiyor düşman karşı
Ne yaman olurmuş Türk'ün savaşı
Yürü Şahin Bey atın kişniyor
Düşmana tekrar akın istiyor.

Hanefi çavuşun intikamını
Mehmet Ali çavuş almıştır anı
Rumelili Hacı sürdü düşmanı
Yürü gâzî yurdun kahramanları
Kovdunuz buradan Fransızları

İçeride çok az kuvvet kalmış, kuvvetin çoğu Kılıç Ali Bey'le birlikte dışarı çıkmıştı. Kuvvetin azlığı, durumun fenalığı, o sırada Dülük, Peder Köy, Beylerbeyi köyleri civarında bulunan Kılıç Ali Bey'e Arslan Bey tarafından yazıldı. Bunun üzerine Kılıç Ali Bey, toplayabildiği köylü çeteleri parça parça şehrin kuzey tarafından geceleyin şehre gönderdi. Böylece cepheleri tamamen idare edecek sayıda personel toplandı ve gerekli yerlere yerleştirildi. Biz de içeride epeyce kuvvetlendik. Nizip yolundaki savaşta Kılıç Ali Bey kumandasında olan Yıldırım ve Şimşek Taburları, bozulmuş olduğundan tabur komutanı Işıldak Bey'le Güçvelizâde Üsteğmen Mustafa Efendi dışarıda kalmış, taburların parçalanmış personelinden bir kısmı da şehre dönmüştü.

Bu personeli bir araya toplamak lâzımdı. İşte bu görevi de Çınarlı cephesi komutanı Kâmil Efendi yaptı. Bu kişi önce Yıldırım ve Şimşek Taburlarını da vekâleten yönetti. Daha sonra asaleten Yıldırım Taburu komutanı oldu. Şimşek Taburu dağıtılarak personelinden dördüncü bölük adıyla, tabura bağlı bir bölük kurularak Lohanizâde Teğmen Mustafa Nurettin Efendi (*) emrine verildi.

Görülen lüzum üzerine şehrin iç cepheleri doğu, batı, kuzey, güney adıyla dört bölgeye ayrıldı. Çınarlı cephesine Teğmen Maraşlı Nuri Efendi, Balıklı cephesine Antepli Teğmen Fehmi Efendi, Musullu cephesine Antepli Teğmen Emin ve Dişçizâde

(*) «Hubb-İ İstiklâlin Abidesi Gaziantep Müdâfası» 'istanbul 1342, kitabının yazarı.

Hayriye ve Hasan Efendiler, Aydın Baba ve Ahmet Çelebi cephesine Antepli Teğmen Mustafa Yavuz Efendi, Doğu cephesine Lohanizâde Mustafa Nurettin Efendi, Kuzey cephesine Antepli Ökkeş Bahri Efendi ve Teğmen Kara Ali Efendiler tayin edildiler. Adıgeçen cephelerden Musullu ve Balıklı ayrı olmak üzere bütün cepheleri, Yıldırım Taburu'nun birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü bölükleri idare ediyordu. O zaman Balıklı cephesinde Abdi Beyzade Ali Efendi, Musullu'da da Kaleağasizâde Emin ve Dişçi Hayri Efendiler bulunuyordu. Norman birliklerinin şehrin kuzeyinden şehre saldırmaları ihtimaline karşı taburun emriyle dördüncü bölük Mağarabaşına hareket ederek cepheyi teslim aldı ve gereken yerlerini sağlamlaştırdı.

16 ile 25 Nisan'a kadar olan dokuz gün içinde taraflar arasında birçok çatışmalar meydana geldi. Fransız topçuları şehrin çeşitli yerlerini bombardıman etti. 17 Nisan'da Albay Debiyor komutasında önemli bir askeri birlik Antep'e gelip şehrin güney ve batı tepeleri olan Mardin, Düztepe, Aziz Yokuş, Battal Höyük adlı tepelerle Çıtacızâdelerin grafini (*) işgal ederek kısa bir zamanda tam faaliyetle mükemmel siperler yaptırmış ve bu yerleri savunmaya Fransızların yığınak işlerine kadınları da dahil olduğu üzere Antep'in yerli Ermenileri olan üstü çabıyla yardım etmişlerdi. Şehrin doğu tarafı ise zaten Norman kuvvetleri tarafından sarılmış, dışarıyla olan bağlantı kesilmişti. Fakat gecenin karanlığından yararlanılarak, dışarıda teşkilâtla uğraşan Kılıç Ali Bey'le haberleşiliyor ve Fransız ileri karakollarının gafletinden yararlanarak millî kuvvetler parça parça Antep'e geliyordu.

(*) Graf bir çeşit su değirmeni demektir. Fakat burada büyük bir bina olup, Fransızlar bu binaya üçyüzden fazla asker yerleştirip, savunma düzeni aldırılmışlardır.

23 Nisan Cuma günü bütün halk camilerde namaz kılarken, Boyacı, Hacı Nasır, Musullu camileri düşman tarafından bombalandı. Bu bombardıman medeniyet iddiasında bulunan Fransızların savaşta medeniyet fikrine ne dereceye kadar bağlı kaldıklarını ispat edecek delillerdendir. Şurasını açıklayacağım ki; tam bir yönelişle Cenab-ı Hakk'a farz namazını kılan ve el açıp dua eden Antep halkı asla namazını bozmayarak ibadetine devam etti. Bir yüreksiz çıkıp ta Allah'ın evini terketmedi; bu da halkımızın ne dereceye kadar gerçek tevekküle sahip olduğunu gösterir.

Fransızların Antep mintika kumandanı olan Kaymakam Flaysenmari'yi değiştirmek üzere kaymakam Abadi yirmi beş Nisan'da Antep'e geldi. Bu sırada Kılıç Ali Bey Fransız kumandanlığına şehri terketmeleri için şiddetli bir mektup gönderdi; Fakat Fransızlar hiç aldırmış etmediler. Bu süre içinde önemli bir olay olmadıysa da hergün aralıksız karşılıklı piyade ateşi açılıyordu. Bombardıman sırasında bir çok evler yıkıldı. Ulemâdan Bayramzâde Hacı Abdullah Efendi'nin evi Ermeniler tarafından işgal edildi. 25 Nisan'da bir düşman uçağı şehrin üzerinde bir süre keşif yaptıktan sonra halka şiddetli makinalı tüfek ateşi açıtıysa da çok şükür kayıp vermedi.

Fransız seyyar kuvvetler kumandanı Norman'ın şehri kuşattığı 17 Nisan 1920'den 27 Nisan'a kadar geçen zamanda iyice zaman kazanılmış ve bu fırsattan yararlanılarak, dışarıdan gelen kuvvetlerle zayıf olan cepheler tamamen doldurulmuştu. Norman kuvvetlerinin hareketlerinden şehre karşı bir hücum yapacağı anlaşılıyordu. Bu sırada Rumkale ileri gelenlerinden olup eski Gaziantep milletvekillerinden olan Yasin Bey'in seksen kişilik bir kuvveti de dördüncü bölük emrine verilerek bu cephe daha fazla sağlamlaştırıldı.

Norman kuvvetleri hergün şehrin çeşitli yerlerini ve özellikle Mağarabaşı cephesini makinalı tüfek ateşiyle tarıyor, şehrin teslimi için de ara sıra tehliit dolu notalar göndermekten geri kalmıyordu. Norman'ın çeşitli tehtitlerle dolu mektupları alayla karşılandı. Düşman şehrin öyle olur olmaz şeylerle teslim olmayacağını anladı.

İlk Fransız Hücumu ve Mağarabaşı Savaşı

25/26 Nisan 1920 tarihinde sabahleyin erkenden Norman kuvvetleri «Makas Mağarası» civarına yerleştirdiği 7,5 ve 10,5'luk toplarıyla Mağarabaşı cephesini bombardımana başladı. Aynı zamanda biri Nizip şosesi üzerinden, biri 4,5'luk top, diğeri ağır makinalı tüfikle donanmış düşmanın iki adet tankı, takviye kuvvetleri olmak üzere dörtyüzden fazla piyade çeşitli yönlerden şehre hücum etti. Bu tanklar inatçı savunmamızı önemsemeyerek doğrucu şoseden gelip şehrin içine girdiler ve siperlerimize tam on metre yaklaştılar.

Aynı zamanda büyük siperlerdeki mazgallarımızı dört buçukluk topla yıkıp, ağır makinalı tüfikle de her tarafı tarıyordu. Tankların ve özellikle Makas Mağarasındaki topçuların koruması altında düşman piyadesinin bir kısmı şehre girerek bir kaç evi işgal etti. Şiddetli bombardıman kesintisiz devam ediyor aynı zamanda şehre hâkim olan Samsak, Suret tepelerinden İslâm mahallelerine karşı şiddetli ateş ediliyordu. Yıldırım dördüncü bölük derhal karşı ateşe başladı.

Çatışma sırasında tarafımızdan patlatılan özel mermilerden (*) etkilenen tanklardan birinin motoru bozuldu. İçindekiler tamamen yaralandılar veya öldüler. (**) Öbürü de şiddetli ateşimiz karşısında

(*) Tanklar ve zırhlı arabalar için yapılmış bir çeşit çelik mermi.

() Abâdi, adlı yazarın «Türk Verdun»u isimli kitabının 37. sayfasına müracat.**

kaçmaya mecbur oldu. O gün olağanüstü yardım ve cesareti görülen bölge başkanı Attarzâde Abdullah, bölüğün takım komutanı. Zenelâbidin Efendilerle, (*) Ali Osman çavuş, bölüğün takım çavuşu Hanefi Çavuş, Hüseyin Karakuyulu Ağa İdi. Adı geçen Abdullah Efendi savunma sırasında Arslanlar gibi kükrüyor ve memleketin büyük ve muhterem hocalarından pederi Hacı Mahmut Efendi de o sırada halkı harbe teşvik ve sevk ediyordu.

Cephenin her bir tarafından karşılıklı ateşe devam ediyor, inatla savunma yapıyordu.

Kadınlar, küçük çocuklar da düşman karşısında savaşılan mücahitlere su ve cephane taşıyor, dönüşlerinde de yaralı ve şehitlerimizi götürüyorlardı. Savaş başladıktan tahminen iki saat sonra zehirli gaz yayan bir mermi Abdullah Efendi'nin bulunduğu siperde düştü ve bu zatın gözleri kapandı. Bu halde bile yine düşman tarafına ateş etmekten geri durmuyordu. Bölük komutanının ısrarı üzerine zorlukla siperden kaldırılarak evine gönderildi. Fakat göğsü intikam duygusuyla kabarmış olan bu muhterem kişi on dakika geçmeden tekrar yine cepheye koştu. Bu savaşta bölüğün birinci takım komutanı Zenelâbidin Efendi'nin kahramanlığı ve hizmeti de çok büyüktü. Nişancılığıyla bilinen Zeynelâbidin Efendi, cepheye en yakın olan Bekir Bey Câmi-yi Şerifinin minaresine çıkıp elindeki mavzerle gördüğü düşmana ateş

(*) Zeynelâbidin Efendi Antep'tir. I. Dünya Savaşında Sînâ cephesinde vatanî görevini yaptıktan sonra Antep savaşına katıldı. Mağarabaşı, Çınarlı, Kurban Baba, Samsak Tepe saldırılarında herkesten fazla hizmet etti. Antep savaşının başlangıcından sonuna kadar canını dişine takarak savaştı. Antep'in düşmesinden sonra Suriye millî teşkilâtına katılarak Antakya, Cebel-i Zaaviye taraflarında birçok fedâkârlıklar gösterdi. Bu kişi vatansever, cesur ve fedakâr bir askerdir.

ederek yere sermiş ve düşmanın bağlantısını kesmişti. Kendisi minaredeyken iki gülle isabet etti; Bereket versin gülleler minareyi çok az tahrip ederek deldi geçti, yıkmadı. Aşağıdan bağırıp tehlikeyi anlatarak kendisini zorla indirdik.

Bombardıman hâlâ devam ediyor, top tarakaları kulakları çınlatıyordu. Bu sırada Arslan Bey'le tabur komutanı vekilliğini yapan Teğmen Kâmil Efendi bir miktar kuvvetle cepheye yetiştirildi. Fakat ne faydaki iş işten geçmiş, düşman ileri hatta bulunan evlerin bir kaç tanesini işgal etmişti. Fakat gerek Arslan Bey'in ve gerekse Kâmil Efendi'nin cepheye gelmeleri manevî kuvvet üzerinde büyük etki yaptı. O gün Arslan Bey ve Kâmil Efendi bizzat düşmana karşı silah kullandılar. Yeniden kuvvet bulan halk tekrar coşarak büyük siperin sağ ve sol kanadındaki evlerden düşman kuvvetini yan ateşine alarak düşmana önemli kayıplar verdirdi. Takım çavuşu Hane-fi çavuş ta düşmanın işgal ettiği evleri diğer taraftan delip içine bomba atarak Fransızları kaçmaya mecbur etti. Kaçan düşman askerleri Zeynelâbidin Efendi'nin minareden attığı kurşunlarla birer birer yok edildi.

Kalan düşman askerleri de çekilmeye mecbur olarak zorlukla yakayı kurtarabildi. İşte böyle yarıdım ve kahramanlıklar sayesinde böyle önemli ve kanlı bir muharebe öğlene kadar devam ederek zaferle sonuçlandı. Bu çatışmada Dülüklü Mustafa, Kara Ayvaz, Berber Mustafa Çavuş, Hoca Kurt Ahmet Efendi, Vanlı Tâhir, kardeşi, Salih, Yolağasının oğlu Mehmet Ali Efendi'nin oğlu merhum şehit İsmail, İnzibat Bölük Komutanı Mehmet Nuri Efendilerin bir çok kahramanlıkları görüldü. Öğleyin ateş kesildi, düşmanın birçok leşleri de yol üzerinde, bahçe aralarında gözükp duruyordu.

İkinci vaktir düşman topçuları yine aynı cepheyi bombardıman etmeye başladı. Toplar, makineli

tüfekler, dolu tanesi gibi mermi yağdırıyordu. Bombardıman sırasında, daha önce kaçan tank, düşman topçularının koruması altında tekrar cepheye geldi. Bu sefer yine tarafımızdan şiddetli piyade ateşine tutulduysa da yağmur gibi yağan Piyade mermileri arasında öbür tanka yanaştı ve arkasına takarak sürükleyip götürdü. Bundan sonra bombardıman bir iki saat devam ederek kesildi. Akşam olur olmaz karanlıktan yararlanarak, dördüncü bölük personeli düşmanın terketmiş olduğu silah ve bombaları almak üzere öbür tarafa geçtiler ve on sekiz piyade iki süvari tüfeğiyle üç otomatik, yüz kadar dolu otomatik şarjörü, bir çok piyade cephanesi, çok miktarda bomba, üç bin metre uzunluğunda telefon teli ile bir miktar istihkâm malzemesini alarak bölük karargâhına getirdiler. Otomatiklerle telefon tellerini Merkez Heyetine gönderdik. Diğer silahlar gerekli olduğu için bölükte bırakıldı. Düşmana indirilen ilk darbe başarıyla sonuçlanmış ve bu durum dışarıda bulunan Kılıç Ali Bey'e raporla bildirilmişti. Bu saldırı Fransızlara çok pahalıya maloldu, Türklerin de yüzü güldü. Bunun sonucu olarak halkın morali bir kat daha arttı.

Norman'ın kuvveti üç tabur piyade, bir bölük süvari, iki tank, iki batarya top bir bölük makinalı tüfekten ibaret olup buna karşı duran mücahitler yüz kişiden fazla değildi.

Kılıç Ali Bey'in Antep'e Son Gelişleri

Mağarabaşı savaşından önce durumun gittikçe kötüleştiğini anlayan ve o zaman Dülük bölgesinde bulunan Kılıç Ali Bey etraftan kuvvet istemişti. Bunun üzerine Maraş çeteleriyle mevcudu dört yüz kişiyi geçmeyen dokuzuncu Kafkas Alayı'nın birinci, ikinci taburları, iki Rus iki Şınayder dağ topuyla donanmış oldukları halde bu sırada Maraş'ta bulunan Cemil Cahit Bey'in emriyle Antep cephesine geldiler.

26/27 Nisan gecesi Norman kuvvetlerinin üzerine saldırmak için gerekli düzeni almışlardı. Fakat Norman kuvvetleri Telabız'daki Fransız kuvvetlerinin imdadına yetişmek üzere mevzilerini bırakarak 26/27 Nisan'da Nizip yönüne gitti. Bu gece bu kuvvetin kanadında bulunan Hamdi ve Kılıç Ali Bey kuvvetlerinin taarruz etmemeleri Norman'ı zor bir durumdan kurtardı.

27 Nisan'da Kılıç Ali Bey kuvvetleriyle 9'ncu Alay 1'nci Taburdan bir takım Rus dağ topu Samsak Tepenin gerisine getirildi ve gösteri kşbilinden Samsak Tepe civarlarını dolaştılar. Bu tabi ki hal-kın manevî kuvvetini daha da artırdı. O gün Kılıç Ali Bey yanındakilerle şehir içindeki Hacı Bey'in oteline misafir edilerek kendisine büyük hürmet gösterildi ve burası Kuva-yı Milliye karargâhı kabul edildi. Kılıç Ali Bey'in Antep'te bulunması halk üzerinde büyük etki yaptı. Her emri derhal yerine getiriliyordu.

16 Nisan'da Mağarabaşı zaferini kazanan dördüncü bölüğe takviye olarak bir de makinalı tüfek takımı ilâve edilerek, Samsak Tepesi'ni teslim almak için emir verildi. Derhal cepheyi teslim alarak gerekli yerleri sağlamaştırıldı. Bugün durum çok iyiydi.

27/28 Nisan gecesi Ermeniler Çınarlı cephesinde bulunan Naum Hayat'ın eviyle etrafında bulunan bir kaç evi ve Kâşif Efendi'nin fotoğrafhanesini gazlı paçavralar atarak yaktilar. 29 Nisan'da 9'ncu Kafkas Alayından iki 7,5'luk Rus dağ topu Güney Tepesi'nde mevziye girerek düşman mevzilerine ateş etmeye başladı. İlk defa olarak askerî kuvvetler tarafından düşman üzerine atılan toplar bunlardı. Topçularımız önce Mardin sonra Kurban Baba ve Ermeni mahallelerine karşı bir kaç mermi attılar. Fakat Kolej'de bulunan düşman topları bir süre sonra grup ateşi yaparak yüzlerce mermi patlatmak suretiyle karşılık verdiler.

Fransızları İkinci Defa Kuşatmamız

30 Nisan sabahı Mardin Yetimhanesi'yle Kurban Baba ve Çetecizâde'nin Graf binası hariç olmak üzere Fransızların etrafı tarafımızdan sarılarak düşman üzerine şiddetli ateş başladı. Bu sırada Fransızlar da büyük bir çabayla yığınak yapmaya çalışıyorlardı; hatta Kozanlı mahallesiyle Mardin Yetimhanesi arasında bulunan 1,5 km'lik açık bir yere, yerli Ermenilerin yardımıyla iki gecede büyük iki duvar yaparak şehirle bağlantı sağladılar ve Mardin binasına mükemmel maşgallar, makinalı tüfek yuvaları yaptılar.

Bundan başka gerek Türk Hastahanesi ve gerekse Beyazzâde oteli binası yine iki büyük irtibat hencfeği ile Kolej'e ve Fransız mıntika karargâhı olan erdalilik'e bağlanmıştı.

Norman kuvvetleri gittikten sonra Antep etrafındaki Fransız kuvvetleri tamamen çekilmiş; Çetecizâde Graf binasıyla, Kolej'de, Kurban Baba'da, Ermeni Mahallesi'nde iki üç bin kadar kuvvetleri kalmıştı. Hele şehre hâkim olan Kurban Baba'daki düşman kuvvetinin orada bulunması bizim için çok zararlı olduğundan mutlaka onların oradan çıkarılması gerekliydi.

Fransız kumandanı, Türk kanındaki kahramanlık özelliğinin nasıl olduğunu bildiğinden; şehri, hâkim noktalardan gözetlemeye ve aynı zamanda şehre karşı tehdit edici bir durumda olmaya karar vermişti. Norman ve Debiyor'un gitmesinden doğan zayıflığı hâkim noktaları elinde tutmakla savunmaya çalışan Albay Abadi; bir bölük piyade, iki ağır ve iki hafif makinalı tüfekle Kurban Baba'yı, bir bölük piyade iki ağır makinalı tüfekle Mardin Yetimhanesi'ni ve şehir cephesinde Ermenileri takviye etmek üzere Fransız Kilisesiyle, su burcuna birer Senegal bölüğünü yerleştirmiş ve Graf'a da Senegal bölü-

günden bir müfrezeyle, iki bölük piyade iki ağır makinalı tüfek koymuştu. Piyadenin büyük kısmı ve dört sahra topundan oluşan topçusunu da Kolejl'de bulunduruyordu.

Fransızlar Türklerin millî kuvvetleri karşısında her an saldırıdan korktuklarından her tarafta boy siperleri yaptılar. Yerlerinde kalmak için mutlak savunmaya karar vermişlerdi.

Antep bölgesine gelen 9'ncuAlay 1'ncive2'nci Tabur en fazla dört yüz piyade eriyle sekiz makinalı tüfek kuvvetindeydi. İşte bu alay mensup olduğu millet fertlerini de etrafında kendisine yardıma hazır bulunca cüret ve cesaretini artırdı ve milletin şanlı şerefli öncüleri olmakta tereddüt göstermedi.

Kurban Baba Muharebesi ve Fransızların İkinci Yenilgisi

Antep'teki Fransızların, durumlarının kesin bir savunmayı gerektirdiği inancında olan Alay komutanı, öncelikle şehri dışardan kuşatmak için bir keşif yaptırdı. Karataş denilen tepelerin Kurban Baba, Düz Tepe'ye hâkim olacağını anlayarak alayı, bir kısım Maraşlı ve Antep'li mücahitlerle Antep'in güneyindeki Karataş'a çekti. Buradan bir gece yürüyüşüyle 2/3 Mayıs'ta Kurban Baba'ya yaklaştı ve makinalıları Taş ocaklarına yerleştirdiyse de arazinin birçok taş ocağıyla delik deşik olması gece harekâtını imkansızlaştırdı. Gündüz saldırısında çok fazla kayıp verileceği düşünülerek ertesi günü şafakla birlikte top ve ağır makinalı tüfeklerle ateş hazırlığı yapıldı ve düşmana hücum edildi. Öğleden sonra katı ve şiddetli hücumlar başladı. Alayın kahraman personelinin ileri atılarak şehit olacaklarını veya yaralanacaklarını gören Antep kahramanları derhal kendilerini ileri atarak bu fedakâr arkadaşlarına siper olmayı yaşamaya tercih ettiler ve bu şekilde vatanseverliğin ne olduğunu ve Fransızların hırslı istek-

lerine nasıl engel olacaklarını insanlık âlemine gösterdiler.

Öğleden akşama kadar- devam eden bu kanlı mücadelede düşmana yüzden fazla kayıp verdirerek süngü hücumuyla düşman siperleri tamamen işgal edildi; ve hatta komutanlarına varıncaya kadar süngüden geçirildi.

Türk süngüsünden kurtulabilenlerden birkaç tanesi zorlukla Kolej'e ve birisi de Mardin binasına kaçabildi. Kurban Baba Antep'in kahraman evlâtlarıyla alayın kahraman personelinin birlikte darbesiyle ele geçirilebildi. Fakat Fahmi de orada şehitlik şerbetini içerek bütün alayına o gün matem tutturdu, işte Fransızların ikinci defa yedikleri darbenin kanlı etkisi böyle bir olumlu sonuç doğurdu. Bu kanir muharebede, ayak üstünde personelini sevk ve idare edip onları coşturan 9'ncu Alay 1'nci Tabur subaylarından kahraman ve fedakâr Gürünlü Teğmen Rahmi Efendi'ye biraz önce düşmanın şiddetli makineli tüfek ateşi karşısında biraz ihtiyatlı davranılması hatırlatıldığı zaman, «vatanın kurtuluşu uğrunda ölmeye, ben daha İngiliz pençesinde esirken karar verdim, hırslı istekleriyle asırlarca hür yaşamış bir milleti, özellikle Türklüğü esir etmeye gelen düşmanı kovmak için yere yatmak bana yakışmaz...» diye karşılık vermiştir. Allah rahmet eylesin.

Fransızların Türkleri savunmacı olarak düşünmelerinde ne derece doğru karar verdiklerine bu saldırımızdan daha güzel bir cevap verilemez. (*) Bu muharebede düşmandan iki otomatik tüfekle birçok piyade tüfeği, on dört sandık bomba ve cephaneye, çok miktarda istihkâm araç ve gereci alındı. Bu ikinci parlak zafer ve kanlı çarpışma keza düşmana çok pahalıya malolmuş ve moralleri bu sefer büsbütün sarsılmıştı.

(*) İllustratiası, 19 Mart 1921, 19. sayı

Kurban Baba Harbinden Sonra Gönderilen Ültimatolar

Kurban Baba işgal edildikten sonra Mardin'de bulunan düşman kuvveti üzerine taruz hazırlığı başladı. Dördüncü bölükten bir miktar kuvvetle Boyunu oğlu Memik Ağa kuvvetleri Saçaklı mevkinin tuttularsa da gerek düşmanın Kolej'den açtığı şiddetli top ve makinalı tüfek ateşi ve gerekse akşamın karanlığı bu girişime engel oldu.

Bu sırada bir de milletvekili seçimi meselesi ortaya çıkmış olduğundan, o zaman Antep halkının hürmetini kazanmış olan Kuva-yı Milliye kumandanı Kılıç Ali Beyle, Tahrirat Müdürü Ragıp Bey, Rumkaie ileri gelenlerinden Yasin, Kilisli Abdurrahman Lâmi ve Antep'in muhterem hocalarından Hafız Şahin Beyefendiler milletvekili seçildiler.

3 Mayıs 1920'de Kılıç Ali ve Seyfullah Beyler tarafından Fransız kumandanlığına, şehri terketmeleri için iki şiddetli ultimatoma gönderildi.

Antep
2 Mayıs 1020

Antep'te Yüzbaşı Mösyö Abadi'ye,

Sizden önce bulunan Albay Flament Mari'ye, ya-
nındakilere beraber şehri terketmesini tavsiye et-
miş ve halkın arzularını da bildirmiştim.

Bu kişi tavsiyemi kabul ederek kuvvetlerinin
bir kısmını şehirden uzaklaştırmıştı. Zannederim bu
konuda size açıklama yapmamıştır. Aşağıda bildiri-
len zaman içinde şehri terketmenizi tebliğ ve teklif
ederim :

1 — Halk yabancı askeri kendi memleketinde
görmek istemiyor. Bundan dolayı yarın şehri terket-
tiğiniz taktirde (Mayısın üçüncü günü saat on iki)
Kilis'e kadar hiç bir saldırıya uğramıyacağınızı ga-
ranti ederim.

2 — Size resmen ihtar etmeye mecburum ki :
Hiç bir hakka dayanmadan işgal ettiğiniz şehri terketmiyecek olursanız dökülecek kanların (ki bunu arzu ettiğiniz görülüyor) sorumluluğu sizin olmak üzere işgal ettiğiniz yerler toprak tarafından tahrip edilecektir.

Seyyar Kuvvetler Komutanı
Seyfullah

Antep
2 Mayıs 1920

Antep Mıntıka Kumandanı Mösyö Abadi'ye,

Milletten doğan bir kuvvetin reisi olmak ve o milletin güvenine sahip olmakla mesut olduğumu size bildirmekle övünç duyarım.

1 — Kendi toprağında yaşayan bir millet, yabancı kumandasını ne kabul eder ne de ister.

2 — Milletin bu konudaki niyet ve kararı kesindir. 3 Mayıs 1920 saat on ikiden önce şehri terketmezseniz Müslüman halk şehri kuşatacak ve her tarafa giden yolları kesecektir. Bu şekilde çok şiddetli hücumlara uğrayacaksınız. Bu konuda dökülecek kanın sorumluluğu size aittir.

3 — Şehri terkettiğiniz taktirde hiç bir saldırıya uğramayacağınızı size garanti ederim.

Antep ve Bölgesi Kuva-yı Milliye
Kumandanı Kılıç Ali

Fransızlar tabii ki buna hiç önem vermediler. Bunun üzerine 3-4 Mayıs 1920 gecesi Kolej'le Fransız karargâhı üzerine tarafımızdan ateş baskını yapıldı. 2 ile 5 Mayıs 1920 tarihine kadar önemli bir olay ve değişiklik olmadı. Yalnız her iki taraf arasında karşılıklı topçu ve piyade ateşi devam etmiş olduğundan bir çok kişi yaralandı, bir çok ev de yıkıldı.

8 Mayıs'ta büyük bir düşman kuvvetinin Kilis'ten çıkarak Antep'e geleceği haber alındı. Bunun üzerine Antep'te de hazırlık başladı. 9 Mayıs tarihinde düşmanın bin kişilik piyade, iki yüz süvari, dört sahra, dört dağ topundan oluşan kuvveti bin araba kadar erzakla yüklü Antep'e gelmek ve Antep'te aç ve mahsur kalan kendi kuvvetleriyle Ermenileri kuşatmadan kurtarmak üzere Kilis'ten hareket etmişti. Bu kuvvet geceyi Kazıklı köprüsünde ve derenin kenarında geçirdi.

Fransız kuvvetlerinin Kazıklı'da gecelediği sırada Antep'in güneyinde bulunan 9'ncu Kafkas Alayı 1'nci Tb., 2'nci Tb., Maraşlılar, Rumkaleliler ve Anteplilerden meydana gelen 1500 kişilik piyade ve süvari ile dört Rus dağ topu Uluma'sere, Elmalı civarında düşmanı karşılamak üzere 9/10 Mayıs'ta geceleyin hareket etti. Antep kuşatmasının idaresi için Yıldırım Taburuyla yerli teşkilâttan bir kısım kuvveti Antep'te bıraktılar.

Binbaşı Hamdi Bey komutasında, bulunan bu kuvvet gece yarısı Ulu Masere'ye ulaşırsa da Akbaba, Elmalı tepelerini savunmaya uygun bulmadığını ve düşmanın yayılmasını ve cephesinin dağılmasını sonucunu doğuracak bir şekilde kalmasını düşünerek Küçük Kızılhisar ve Gürgün'ün batısındaki tepeler hattını bekleme mevzii olarak seçti. 10 Mayıs'ta Kazıklı'dan sabahleyin hareket eden düşman, ilerdeki mücahitlerle çarpışarak Akbaba, Elmalı tepelerini işgal etti. Daha sonra sahte tankları ve Süvarisiyle Akbaba Gürgün tepeleri arasına saldırdıysa da tam bir sessizlikle saldırıyı yakın mesafeye kadar bekleyen alayın cephesine yaklaşmayarak mevzide kaldı ve Gürgün yönüne taaruz eden kuvvetleri de piyade ve makinalı tüfek ateşiyle durdurdular.

Düşman geceyi Akbaba, Ulu Ma'sere hattında geçirdi. 11 Mayıs 1920 tarihinde sabahleyin ağırlık-

larının geri gitmekte olduğu görölerek takibe başlamak üzere emir verildi. O gün düşman kısa bir yürüyüşle Kazıklı'ya döndü ve tarafımızdan topçu ile sıkıştırıldı. 12 Mayıs'ta düşman Kazıklı ve civarından hareket etti ve tarafımızdan topçu ve süvari ile Kilis civarındaki köprüye kadar takip edilerek Antep'e döndü.

Düşmanın Kilis'e dönüşünden sonra Kılıç Ali Bey 12 Mayıs 1920'de Ankara'ya gitti. Bu kişi 5 Nisan ile 12 Mayıs tarihleri arasında Antep cephesinde bulundu. Kendisinin kurduğu Yıldırım Taburu harbin sonuna kadar devam etti.

Kılıç Ali Bey Ankara'ya gittikten sonra bir müddet Arslan Bey ona vekâlet etti. Daha sonra Alay Komutanı Hamdi Bey, Kuva-yı Milliye Kumandanlığını aldı. Hamdi Bey'in zamanında civar köylü halktan Millî Merkez Taburu adıyla bir tabur daha kurularak Antep'li Hacı Ömerzâde Teğmen Fehmi Efendi kumandasında olarak içerdeki cephelere taksim edildi. Yıldırım Taburu da Alayın üçüncü taburu adını alarak, doğrudan doğruya Alayın emrine girdi ve Antep'in güneyindeki tepelere yerleşip düşmanı kuşattı.

Bu tabur daha sonra Kâmil Efendi ve fedakâr arkadaşlarının yardım ve gayretiyle bütün eksiklerini tamamlayarak dört bölük piyade ile inzibat, makkinalı tüfek bölükleri, istihkâm, telefon müfrezelelerinden meydana gelen düzgün bir tabur oluşturuldu.

Hamdi Bey bir süre Antep'te kaldıktan sonra 9'ncu Alay 1'nci Tb. Komutanı Binbaşı Recep Bey'i yerine tayin ederek Antep'i terketti. Yıldırım Taburunun alaydan ilk aldığı emir aşağıdadır.

Mütareke Şartları

Ankara'da Mösyö Ki ile Mustafa Kemal Paşa arasında yapılan anlaşmaya göre çatışma 20 Mayıs'tan itibaren yirmi gün için durdurulmuştur.

Bu anlaşma aşağıdaki şartları içerir.

1 — Pozantı ve Sis (Kozan) boşaltılacak, buradaki kıtalar Mersin - Adana hattına sevkedilecektir.

2 — Antep şehri boşaltılacaktır. Buradaki kıtalar Fransız ordugâhına gidecek ve Ermeni mahallelerine karşı yeni hiç bir hücum yapılmayacaktır.

3 — Esirler ve siyasi tutuklular Fransızlarla Ankara Askeri Hükümeti arasında kararlaştırılan şekilde değiştirilecektir. Bu değişim ilk on gün içinde yapılmış olacaktır.

4 — Yukarıdaki konuları yerine getirmek için 1'nci ve 2'nci Fırka Komutanlarıyla irtibat sağlayacak subaylara emir verecek olan hükümet memurlarıyla Adana Valisi arasında serbestçe açık muhabere yapılabilecektir.

13 Temmuz 1920 Yıldırım Taburu'nun
Genel Kuvveti

Erlər		Muhtelif Cins Silah	664
Subaylar	18	Alman Fişegi	24182
Kâtip	1	Osmanlı Fişegi	19656
Esnaflar	4	İngiliz Fişegi	12165
		Rus Fişegi	2550
		Fransız Fişegi	5055
Piyade Bölüğü	4	İngiliz Otomatiği	3
İnzibat Bölüğü	1	Fransız Otomatiği	3
Makinalı tüfek Böl.	1	Maksim Makinalı tüfek	1
Telefon Müfrezesi	1	Fransız Ağır Hockins	1
İstihkâm Müf.	1	Sabit Masa Telefonu	12

Alayın emriyle Yıldırım Taburundaki personel den 1894-1899 doğumlulara kadar toplam 114 er adı geçen alayın emrine verildi. Mağarabaşı, Kurban Baba zaferlerinden sonra Yıldırım Taburu şehrin güneyindeki hâkim bütün tepeleri tutmuş gerek Ermeni ve gerek Fransızları tamamen kuşatmış bulunuyordu.

Bu kuşatma sırasında Fransızlar, Antep'teki kuvvetlerine imdat şöyle dursun, bir fırkaları (Tümen Urfa ve Birecik taraflarında mağlup ve içerdeki Ermeniler de açlık ve sefaletle mahkûm olmuşlardı.

Her nasılsa Fransızlar da yiyecek konusunda onlara yardım edememişti. Bunun sebebi. O sırada Fransızlar her tarafta sarılmış olduklarından dışarıdan erzak gelme imkânı yoktu. Fransız uçakları her iki günde, bir gelerek kuşatılmış kuvvetleriyle haberleşmek ister, fakat Yıldırım Taburunun makinalı ve piyade ateşiyle karşılayıp giderdi.

10 Mayıs'ta Antep üzerinde uçan beş adet düşman uçağı şehir üzerinde bir süre dolaşarak Samsak Tepe, Kurban Baba, Aziz Yokuşu ve civarında bulunan kuvvetlerimiz üzerine bir çok bomba attı. Bu bombaların patlaması sonucu Kurban Baba'da üç, Samsak Tepe'de iki almak üzere toplam beş asker yaralandı.

Yıldırım Taburu bu durumda bir süre kaldıktan sonra Alaydan aldığı emir üzerine Antep'in üç kilometre güneyinde bulunan Dutluk'a hareket etti. Bulunduğu cepheyi de Nizamiye kıtası ile Ali Efendi müfrezesine teslim etti. Yıldırım Taburu Dutluk'ta bir kaç gün kalarak eğitimle uğraşmış eksiklerini tamamlamıştı.

20 Mayıs 1920 tarihinde büyük bir düşman kuvvetinin Albay Debiyor kumandasında dört bin piyade, iki bölük süvari, üç batarya sahra, iki batarya dağ topçusundan oluşan kuvvetin korumasında bin arabalık erzakı Killsten yola çıkardığı ve Antep'e geleceğı haber alındı.

Antep'in güneyinde Dutluk'ta bulunan 9'ncu Alay 1'nci Tb. ile Antep Millî Taburundan iki bölük, Yıldırım Taburu 21 Mayıs 1920 gecesi taburlar diğerini takibederek Mazmahor bölgesi üzerinden geçip sabahleyin erkenden Ak Baba sırtlarını tuttular.

Ak Baba Savaşı: Düşmana Karşı Alınan Düzen

Durum şu şekildedeydi: 9'ncu Alay 1'nci Tb. dan bir piyade bölüğü, iki makinalı tüfek, Yıldırım Taburu, Antep Millî Taburu'ndan iki bölük; iki Rus, iki Şnayder dağ topu Ak Baba sırtlarında, yâni Antep-Kilis yolunun doğusunda; 9'ncu Alay 1'nci Tb., İki bölük piyade, bir makinalı tüfek takımı, bir Rus dağ topu, şosenin batısında Gürgün dağında bulunmak üzere bekleme mevzilerine girdiler.

Fransızlar Elmalı Dağı ve Mızız tepeleri arasında açılarak merkez ağırlıklarını Gineyik dağına doğru ileri sürmeye başladılar. Alay komutanı da aslında kuvvetinin en ruhlu kısmını o tarafta tuttuğu halde Ak Baba tepelerinde sabit bir durumda kalarak düşmanı karşılıyordu. Fransızlar hem Gineyik yönüne ilerliyor hem de Ak Baba Dağını işgal etmeye çalışıyordu. Sabahtan akşama kadar savaşp sayılı cephanesini harcayan mücahitler ve askerlerimiz son mermilerini attıktan ve bir de Senegal bölüğünü süngü hücumuyla uzaklaştırdıktan sonra mecburen çekilerek Mazmahor üzerinden Antep'in kuzeyine geldiler.

Bu savaşta : bilgili, namuslu genç subay arkadaşlarımızdan Yıldırım Taburu yarerı Antepli Söylemezzâde Teğmen Mahmut Efendi bir düşman mermisiyle şehit oldu. (*) Adı geçen Mahmut Efendiy-

(*) Söylemezzâde Teğmen Mahmut Efendl'nin o gün nasıl olağanüstü kahramanlıkla savaştığını tarıf etmek mümkün değildir. Bundan önceki sayfalarda durumu anlatılan kusurunu kaniyla temizleyeceğine söz veren Mahmut Efendi her zaman şehitliği aramakla beraber hayatını düşmana pahalıya satmak istiyordu. Sonunda o gün istediği şehitlik rütbesine erişerek kahramanlıkta İkinci Şahin Bey oldu. Cenazesi bir kaç gün sonra dağ başlarında bulunarak Antep'e getirildi ve törenle toprağa verildi.

le birlikte harp meydanında bir çok şehit ve yaralı-
mız kalmış nakillerine bile fırsat bulunamamış-
tır. (*)

Ak Baba Muharebesinde Yapılan Hatalar

Bu durumda hatanın büyüğü: Alayın tek elde ol-
mayışından ileri geldiği gibi sevk ve idare açısın-
dan askeri kurallardan uzaklaşmak nedeniyle olmuş-
tur.

Önce geri döndürülmeyen Fransız Kuvvetleri
Kilis'e kadar takip edlmiyerek Antep'e dönmekte
ne bir mecburiyet ve ne de bir fayda vardı. Düş-
manı yenmiş bir ordunun, o tehlikenin yokedilmesi-
ne kadar takip etmesi kesin kuraldır. Bu hususu ge-
rek Hamdi Bey gerekse Recep Bey pekâlâ biliyor-
lardı

Bunlardan Hamdi Bey, Kılıç Ali Bey'le gitti, da-
ha doğrusu Cemil Cahit Bey'i takip ettiler; Recep

(*) Ak Baba çekilmesi sırasında garip bir olaya
rastladım. Şöyle ki: Yıldırım Taburu'nun maki-
nalı tüfek takımından Lohanlı Abdülkâdir'in oğ-
lu Ali isimli asker muharebe sırasında yaralan-
mış, gözünün biriyle yüzünü ve kulağının birini
top misket parçası parçalamıştı. Bu kişi bu ya-
raya önem vermiyerek arkadaşlarından geri kal-
mamak için yüzünün gözünün kanıyla top gül-
leleri ve mitralyöz ateşlerinin yağmur gibi yağ-
dığı bir zamanda kan kendisini sarsmış olduğun-
dan gitmeye hali kalmayıp topçu mekkârî hay-
vanının kuyruğunu yakalamış, topçu neferleri
«hayvanın yükü ağırdır, bırakın» diye devamdı
tüfekte dürttükleri halde düşman ateşinin eri-
şimiyeceği bir yerde olan Mazmahor bölgesine
kadar geldi. Bu neferi oradan bulduğumuz bir
merkeple Antep hastahanesine gönderdik. Daha
sonra iyileşerek hastahaneden çıktı. Yine cep-
heye koşarak Antep'in düşüşüne kadar çalıştı ve
intikamını aldı: Hastahanede tedavi altınadyken
kendisini ziyaret eden arkadaşlarına bir gözüm
gittiye memleket, millet sağolsun, bana bir göz-
de yeter diye karşılık vermiştir.

Bey de bu konuda askerî fikirlerine değil, halkın yaptığı gösteriye eğilimli görünüyordu. İkincisi: Mademki geri dönüldü ve tekrar aynı durum karşısına çıkılmayacaktı hiç bir düşman daha önce yenildiği bir duruma bir daha düşer mi ki: aynı durumda karşılaşıldı.

Şu halse biz düşmanı Ak Baba, Gürgün cephesinde işgal ve Mızımız yönlerinden geçerek doğrudan doğruya ağırlıklarıyla gerisine saldırmış olsaydık, bu sefer o kadar geniş cephede yayılan düşmanı durdurur hatta perişan edebilirdik.

Her iki konu da ihmal edilerek, az kuvvet ve yetersiz cephane ile sürekli bir harbi kabul ettik; sonuçta on gün önce kovduğumuz düşmana yenildik.

23 Mayıs'ta düşman bir kol ile Kilis-Antep yolu ve diğer koluyla Gürgün ve ifak Boğazı yoluyla Antep'e gelerek sayı ve silah üstünlüğüne dayanarak Kurban Baba ve Düz Tepe'ye tekrar saldırdı ve buraları işgal ederek şehre hâkim bir duruma geçti. Bu şekilde şehirdeki aç ve sarılmış kuvvetleriyle Ermenileri kurtardı. Ermeni halkı da «Hurra!..» sesleriyle Fransızları karşıladılar, ve hemşehrileri Türklerin intikam ateş ve hırsını bir daha alevlendirdiler.

Antep'in kuzeyine çekilen Alay ağır başlılıkla Dülük bölgesine çekilerek toplandı. 24 Mayıs 1920 tarihinde İbrahimli yönüne geçen 1'nci Tabur komutanı tarafından Kolej ve güneyindeki Fransız ağırlıkları topçu ateşiyle darma dağın edildi ve böylece çok mağrur ve galipçe ordugâh kurmuş olan Fransızlara, Türk'ün varlığı bir daha ilân edildi. Şehirdeki savunanların millî gururu kuvvetlendi. O gece Battal Höyük yönüne bir gece baskını da yapılarak her tarafta sağ ve hazır olduğumuz duyuruldu.

Bu muharebede gerek Antepliler ve gerekse 9'ncu Kafkas Alayı kahramanları herşeyi insan üstü

bir gayretle yaptılar. Ancak kuvvetin azlığı, cepha-
nenin sınırlı olması bunları bir günlük mağlubiyete
uğrattı. Fakat Antep'ilerin fedakârlığı ve Türklüğün
Allah vergisi azmi karşısında düşmanlarımızda so-
nunda anladılar ki, «Türk, vatanını sever, esirliği ka-
bul etmez.» Bu günün kahraman şehitlerini ve muh-
terem gazilerini saygıyla hatırlamak herkese borç-
tur.

Ak Baha'dan Çekilme Sonrası Antep'in Durumu

Çekilen Alay aynı yoldan Antep'in kuzeyine geç-
miş, Yıldırım Taburu da parçalar hâlinde hüznle
Antep'e girmişti. Personelin bu üzüntülü durumu
Antep halkına fena halde etki etmiş, herkesi matem
kaplamıştı.

Ak Baha'dan çekilmemiz üzerine kahraman An-
tepliler yine azim ve güçlülüğü elden bırakmıyarak
şehir içinde hemen düzen almaya başladılar.

Yıldırım Taburu subaylarıyla bölge başkanlarının
gerçekten yıldırım hızıyla cephelere koşması henüz
durum ümitsiz olacak derecede olmadığı kanaatini
vermiş, halk ve savunucuların moralini kat kat yük-
seltmişti.

24 Mayıs 1920 günü sabahleyin bütün cepheler,
yâni Antep'in düşman ateşi altındaki yerleri, bölge-
lere ayrıldı. Birinci bölge, Çınarlı cephesinden Mu-
sullu Camisi civarına kadar uzayıp Şube Reisi Bin-
başı Abdurrahman Bey'in idaresine ikinci mıntıka
Musulludan Şeyh Camisine kadar olup Yıldırım Ta-
buru emrine, Şeyh Camisinden Depo çevresine ka-
dar olan üçüncü mıntıka da Kasabınoğlu Mustafa Çı-
vuş idaresine verilmiş ve her bölge komutanı em-
rine, o cephenin genişliğine göre silahlı personelle
beraber yığınak yapmak üzere yeter derecede kişi
verilerek, her taraf çok kuvvetli bir şekilde sağlam-
laştırılmaya başlanmıştı.

Ak Baba harbini kaaznan düşman kuvveti 23 Mayıs 1920'de önce bütün kuvvet ve şiddetiyle Cünud sırtlarını, daha sonra Samsak Tepe, Mardin Binası ve Dülük Baba tepelerini tamamen topa tuttu ve şehre yaklaştıkça makinalı ve piyade tüfekleriyle cepheleri tehit etmeye ve ağır toplanla da şehrin çeş'tli yerlerini yıkmaya başladı.

Aynı zamanda diğer taraftan da düşman uçakları şehir üstünde ve etrafında keşifler yapıyorlardı. Fransızlar yine şehrin etrafını sarmış, şiddetli bombardıman akşama kadar devam etmişti. Düşman bütün cepheleri top ateşi altına alarak kuvvet ve ağırlığını, Samsak ve Düz Tepe arkasından ve Aziz Yokuşu yoluyla, Fransız karargâhı olan Kolej binasına kolaylıkla indirdi.

23 Mayıs tarihine kadar geçen zamanda önemli bir değişiklik olmadıysa da; düşman tarafından cephelere karşı şiddetli topçu ateşi ile bir kaç hücum yapıldı. Bu bombardıman sırasında yıkılan evlerin sayısı harp raporlarında gösterilmiştir.

23 Mayıs'ta İbrahimli bölgesi sırtlarında mevziye giren dışarıdaki topçularımız düşman karargâhı ile Kolej binası üzerine beş on mermi atıldılar. Karşılık olarak düşman topçuları yüzlerce mermi atarak topçularımızı susturdular. Ayrıca şehirdeki onaltı ev, bir okul iki han, bir un fabrikası ve hükümet konağıyla bir de dükkânı yıktılar. Bombardımanda üç şehit dört yaralı verdik.

Samsak Tepe Saldırısı Hakkında Geniş Bilgi ve Onun Doğurduğu Sonuç

23-24 Mayıs gecesi Albay Deblyor komutasında Kilis'ten gelen Fransız kuvveti Samsak Tepe arkasından geceleyin ağırlığını geçirirken Yıldırım Taburu, 4'ncü Bölükten bir miktar kuvvet çıkararak üzerlerine ateş ettirildi. Gecenin karanlığında neye

uğradığını anlayamayan düşman, yalnız araba hayvanlarını kurtarıp arabalarını dolu olduğu halde yol üzerinde bırakıp kaçtı. Sabahleyin bu arabaları aldirmek üzere ufak bir müfreze gönderildi. Arabalar askerler tarafından sürüklenmek suretiyle şehre getirildi. Daha ilerdeki bir kaç arabayı da getirmek üzereyken meseleyi sonradan haber alan 1'nci Bölük Komutanı Halit Efendi'yle silahlı ve silahsız bir takım başıbozuk kimseler bu başarının neşesiyle Samsak Tepe civarına koştular. Bu gibi durumlarda İntikam hırs ve ateşini söndürmek sevdasıyla kendilerini tehlikeye atan Antep kahramanlarının boş yere kayıp vermemesi için yapılan uyarılar fayda vermedi, çünkü vatan ve istiklâl herkesin sevgilisiydi. Hal-kin düzensiz bir biçimde Samsak Tepe'ye hücum etmesini gözetleyen Fransız kıtaları hemen siperlere dağılarak ateşe başladılar. Bu sırada Karayılıanoğlu Molla ve Boyunoğlu Memik Ağa kuvvetlerinin harbe katılmaları, bu düzensiz çatışmayı bir kat daha şiddetlendirdi. Bu çatışma iki üç saat kadar devam etti ve sonuçta boş yere yirmiden fazla şehit ve yaralı vererek pişman olup geri çekildik. Çatışma sırasında en seçkin çete reislerinden Karayılıanoğlu Molla kalbinden vurularak şehit oldu. Allah rahmet eylesin.

Harpte personeli ve özellikle halkı oraya bura-ya şeref, şöhret uğruna teşvik etmek, hatta galibiyet derecesine varan çatışmaları bile yenilgiye çevirdiği ve boş yere kayıplara sebep olduğu tecrübeyle sabittir. Ağırbaşlılık zor zamanlarda değil, böyle kolay kazançlara karşı bile korunmalıdır.

24-29 Mayıs arasında geçen günler süresince şehrin çeşitli yerleri düşman tarafından aralıksız gece gündüz bombardıman edildi. Bu sürede 19 ev, bir cami, üç han yıkıldı; ve beş yaralı ile üç şehit verdik.

Ateşkes Devri

Sevr anlaşmasının düzeltilmesi sebebiyle T.B. M.M. ile Fransa'nın Suriye ve K lıkyā olağanüstü komiseri Mösyö Ki arasında bir anlaşma yapılmıştı. Anlaşma şartları önce Antep'te bulunan Fransız komutanlığına bildirilmiş, bu konuda bize de ayrıca bilgi verilmiş ve bu meselenin çözümü için de eski Antep Askerlik Şubesi Başkanı Kaymakam İrfan Bey görevlendirilmişti. Anlaşma şartlarını anlamak için İrfan Bey'le mutasarrıf vekili Sabri Bey Fransız kargâhına gittiler. Kolej binasında anlaşma şartlarını kargâhına gittiler. Kolej binasında anlaşma şartlarını öğrenip döndüler. Fakat ateşkes anlaşmasının ikinci maddesi her iki tarafça başka başka yorumlandığından bir çok görüşme ve tartışmaya sebep oldu. Hatta bunun için İrfan Bey'le Antepli Gücvel'zâde Üsteğmen Mustafa Efendi Kilis'e kadar gittiler. Anlaşmanın 'kinci maddesi gereğince Fransızlar Antep'te işgal ettikleri bütün yerleri ve Ermeni mahallelerini boşaltarak şehirden biraz uzakta buluncaklardı. Bu ise Fransızların kesinlikle işine gelmiyordu. Sonunda İrfan Beyi'n zekasıyla mesele bir dereceye kadar lehimize çözümlendi. (Ateşkes süresi yirmi gündür)

Anlaşma şartları gereğince 30 Mayıs 1920'de çatışma durduruldu, bütün cephelerden top tüfek sesleri kesildi. Fakat geceleyin Ermeniler tarafından anlaşmaya aykırı olarak bizim cephelere karşı birkaç el silah atıldı. Atılan mermilerden biri Hamurkesenli Dedeoğlu Hamza'y^ yaraladı. Bu mesele Fransızlarla Türkler arasında birçok haberleşmeye sebep oldu. Bizimle can düşmanı, kan düşmanı olan mayası bozuk bu millet, yaln.z harp meydanında silah atarak değil, ellerinden gelen her türlü fesadı çıkararak, bizi bir an bile rahat ve huzura kavuşturmak istemediklerinden böylece anlaşma şartlarını bozarak yine ateşi kızıştırmak istiyorlardı.

Yazık ki!., zekâ (!) irfan (!) yönünden kendilerini insanların en yükseği gören avrupalılar da bunların elinde oyuncak oluyorlardı.

Ateşkes şartları uyarınca Fransızlar Ermeni mahallesini, Türk Hastahanesini, Beyazınoğlu Hanı ve Otelini, Mardin Binasını ve Kurban Baba'yı boşalttılar, fakat Çifçizâde Grafi ile Kolej mektebi ve civarını vermediler.

9 Haziran öğleden sonra Fransızların boşalttıkları yerleri Yıldırım Taburunun birinci ve ikinci (*) bölükleri teslim aldı. 30 Mayıs'tan 8 Haziran'a kadar olan görüşme süresi sakin geçti. Fakat yine Ermeniler rahat durmayıp anlaşma şartlarının aksine nin kubbesini kanca ile delmek ve Balıklı cephesindeki askerlerimiz üzerine taşlar atmak gibi adilikten vazgeçemediler. (Kubbeyi delmekteki maksatları tekrar savaş başlarsa camide savunma ile uğraşan mücahitlerin üzerine bomba atmak içindi.)

10 Haziranda gülünç bir olay oldu. Olay gülünç olmakla beraber oldukça anlamlıdır.

Dimağı içtiği şarabın sarhoşluğuyla, Ermeni kızların arasında geçirdiği eğlenceli hayat ve hayallerin etkisi altında kalan bir Fransız subayı Ermeni mahallesine geçmek için bizim nöbetçiye başvurur. Nöbetçi «Yasaktır» cevabını süngüsünün ucuyla doğrular. Sonunda ikinci bölük komutanı Teğmen Ökkeş Bahri Efendi'ye başvurulur. Ermeni tercüman Fransız subayının sözlerini doğruca tercüme etmek istemez fakat bu suvayın hareketleri tercümanın yalancılığını ortaya çıkarır. Ökkeş Efendi ise «Yâ Rabbi biz vatan derdindeyiz bak bu herifler neler peşinde!..» dedikten sonra «Haydi Mösyö!., sağdan geri; (bu gün

(*) Bölük komutanları Teğmen Kara Ali Efendi ile ökkeş Bahri Efendi olup, bu kişilerin o günkü hizmetleri taktire sayandır.

Ermenilerin namusu bize emanet) biz harp meydanını nefsi şehvetleriyle kirleten milletlerden değiliz... Toprak işgal etmekten önce nefsinize hâkim olun» der.

Ermeni Dostluğu (!)

30 Mayıs 1920 Ateşkes şartları uyarınca, gerek Fransızlarla, gerek Ermenilerle aramızda ateş kesilmiş, sınırlar belirlenmişti; ve herkes kendi hudutlarında serbest gezebiliyordu. Fakat Yıldırım Taburunun birinci ve ikinci bölükleri Türk Hastahanesi civarını teslim aldığı zaman tabii olarak Ermeniler Fransızlardan ayrılıp bizim hudutlarımız içinde kaldığından Fransızlarla Ermenilerin ilişkileri kesilmişti. Altmış günden beri bizimle savaşan Ermeniler, yiyeceksizlik yüzünden çok perişan olmuşlar, çekmedikleri sefillik kalmamıştı.

Fransızların Ermenilere verdiği erzak çok az olduğundan yetişmemişti. (Eski Ermeni vatandaşlardan birinin ifadesine göre bu sürede Ermenilerin birçokları bir parça erzak elde edebilmek için kadın ve kızlarını Fransızların kucağına atmışlardı.)

. Ermeniler siper ve yığmak yapımına gönderildikleri zaman kadınları ve kızları da Fransız subayları ve personelinin ev ve oda hizmetlerinde çalıştırılırlarmış. Bu millette Türk düşmanlığının, hatta ırz ve namus düşüncesinden daha kuvvetli yer tuttuğunu bu durum da ispat eder.

Aslında Türk terbiyesinde büyüüp, şimdiye kadar böyle çirkin durumlara alışmamış bazı Ermeniler bu kötü davranıştan son derece etkilenecek Fransızlardan nefret etmişlerdi.

Fransızlarla beraber Türklere karşı aylarca devam eden savaşta silah kullanan Ermeniler! Fransızlarla yaptığımız anlaşmadan sonra biraraya toplan-

rak güya Türk Türklerle daima iyi geçinmek kararıyla* bir toplantı yaparlar. Bu kararlar kabul edildiği takdirde sakin yaşayacaklarını bildirdiler. Daha sonra yalancı bir ciddiyet ve samimiyetle Türklerin kucağına atıldılar. Bunlar Fransızlardan gördükleri namussuz hareketlerden ve hakaretlerden şikâyetçi olduklarını ve bir daha Türklerin idaresi altından ayrılmayanlarını, devamlı kardeş gibi yaşayacaklarını ve Türk bayrağı altında can vereceklerini birçok yemin ve andlarla bildirdiler. Yaratılıştan hoşgörölü ve merhamet sahibi olan biz Türkler, Ermenilerin bu kandırmacasına yine aldanarak, daha doğrusu göz yumarak onları iyi şekilde kabul ettik ve savaş sırasında aç kalan, sefil ve perişan olanlarına bol bol yiyecek verdik, yazık!. Ne onların kalbinde mertlik, minnet yer tutar ne de ırz ve namusun bir parçası olur. Ermenilerde artık Türk düşmanlığı bir din mezhep yerini almıştı. Ufacık bir fırsat ellerine geçince yine Fransızlara «av köpekliği» yapmaktan vazgeçemediler.

«Köpektir zevk alan sayyâd-ı bî-insâfa hizmetten» (insafsız avcıya hizmetten zevk alan, köpektir.)

Türklerin Hoşgörüsü - Ermenilerin Alçaklığı

Savaşın başlangıcı olan 1 Nisan 1920 tarihinde ilk silah patladığı zaman Ermeni mahallesinde bulunan Müslümanlar bütün eşyalarını bırakıp hemen canını kurtarabilmiş, bu şekilde binlerce Türk evi Ermenilerin elinde kalmıştı. (*) Türk mahallesinde oturan Ermenilerin birçokları daha savaş başlamadan önce eşyalarını Ermeni mahallesinde oturan akrabalarının yanına taşımış, fakat bazıları başaramıyarak öylece bırakıp gitmişti.

(*) Savaş başlamadan önce Türkler Müslüman mahallesine geçmek istemişlerse de mahallî hükümet izin vermedi.

Savaşın başlamasından sonra Heyet-I Merkeziye böyle Ermeni mal ve eşyalarını bir tanesi bile kaybolmaksızın komisyon yoluyla toplatarak koruma altına aldırdı. Daha sonra yapılan anlaşma üzerine bir iğneleri bile kaybolmayıp tamamen ellerine teslim edildi. Evlerinin de bir çivisi bile çıkarılmayıp korundu. Buna karşılık Ermeniler kendi taraflarında kalan binlerce Türk evinin eşyasını tamamen yağma ettiler. Evleri de genellikle ta temelinden yıkıp, taşlarını siperlere yığdılar. Tahta ve diğerlerini de mutfaqlara götürüp yaktılar. İki binden fazla evli, Kozanlı, Akyol, Paşa Sokağı, Kurt Mahallelerinde bir tek oturacak ev bırakmadılar. Bu yıkım ihtiyaç üzerine olsa yürek yanmazdı, fakat sırf zarar vermek düşüncesiyle yapıldı.

Böyle özel yapılan zararlar, savaşın zararından büyüktü. Bu sözlerim savaştan dolayı abartmalı zannedilebilir, ama bir tek kelimesi bile mübalağalı değildir. Evet, biz tamamen onların kını verdik, onlar, bizimkilerini yıktılar.

Demlerdir, demlerdir, demler!..

Fransızdan beterdir, ERMENİLER!..

(denî: alçak)

Ermeni ve Fransızların bu savaş sırasında yaptıkları bütün yıkım ve hasarların 40 Milyon mâdeni paraya eriştiği ve yalnız Kozanlı mahallesinde 2657 evin de oturulamayacak bir şekilde tahrip edildiği özel komisyon tarafından hazırlanan rapordan anlaşılmaktadır.

Ateşkes Sırasında Ermeni Tuzağı

Fransızlarla yapılan 20 günlük ateşkes sırasında aç kalan Ermeniler posta posta, kadın erkek gelip bizden aldıkları yiyecekleri evlerine götürüyorlardı. Ermenilerin isteği üzerine Türk ve Ermenilerden meydana gelen bir inzibat birliği kuruldu. Bu birlik

Ermeni mahallesinde bulunan Gaziantep Mebusu Ali Cenani Bey'in evinde oturuyor, gerektiğinde her iki tarafın mahallelerinde devriye geziyor, yiyecekleri de bizim tarafımızdan alıyorlardı. Bu sırada Ermeniler bize karşı son derece alçak gönüllü ve saygılı davranıyorlar, gizli gizli el altından hile ve fesat düzenlemekten de geri durmuyorlardı. Ermenilerin kalbindeki kötülüğü silmek ve Türklerin ciddi, mert ve gerçek bir insan evlâdı olup, Ermenilere karşı kalplerinde kesinlikle kötülük beslemediklerini anlatmak ve ispat etmek için, Ermeni komite reisi olup, savaşta bütün Ermeni cephelerini idare eden, Levonyan Ador, Felemkâr Ohannes, Fıstıkçıyan ve arkadaşları şerefine Yıldırım Taburu su baylan tarafından çok gösterişli ve mükellef bir ziyafet verildi. Türk Ermeni her ikisi birlikte kardeş gibi (!) yaşamak, birlikte çalışmak fikirlerini açıklamak için her iki taraftan konuşmalar yapıldı. Bir kaç gün sonra da karşılık olarak Ermeni gençleri tarafından Yıldırım Taburu subaylarına mükemmel bir ziyafet çekildi ve yine her iki taraftan etkili konuşmalar yapıldı. Fakat ne fayda, kalplerinde daima kötülük besleyen bu hainler bu şekilde bizi aldatarak bir taraftan yiyecek sağlayıp götürüyorlar, diğer taraftan da cephede bulunan bazı mücahitleri vatan mücadelesinden geri döndürmek için parayla çalışıyorlardı.

23 Temmuz 1920 Pazartesi günü Ermeni mahallesinde bulunan, fakat bizim tarafa daha yakın olan İbn Eyyûb Camisi içinde 30 kişilik bir kuvvet bulundurulmaya gerek duyulmuş olduğundan, adı geçen yeri teslim olmak için, Yıldırım Taburu üçüncü bölüğe emir verilmişti. Bölükten 30 kişilik bir kuvvet camiye teslim almak üzere gelmişse de Kalpleri fesat dolu olan Ermeniler bundan kuşkulandılar ve silaha sarılarak engel oldular, askerlerimizi de camiye sokmadılar. Aynı zamanda bütün kendi cephelerine haber vererek daha önce Müslümanlarla ya-

pılan anlaşma üzerine yıktırılan bütün siperleri on-
yedi dakika içinde tamamen yaparak, silahlarını alıp
mazgal arkasına geçtiler. Bir ayda yapılması müm-
kün olmayan bu cephelerin onyedi dakikada yapıl-
ması hayret verici bir olaydı. O gün papazların,
genç kızların, gebe kadınların arkalarında taş taşı-
yarak çalıştıkları hayretle görölmüştür.

Ermeniler «Kırk yıllık Kâni olur mu Yâni» ata-
sözü uyarınca meydanda hiç bir şey yokken bir an-
da çatışma durumuna girdiler. Bu mesele her ne
kadar ciddiyet kazandıysa da Ermeni mahallelerinde
bulunup, her iki tarafı düşman olan Yıldırım Tabu-
ru 1'nci ve 4'ncü bölükleri soğukkanlılığı koruya-
rak tehlikeyi önlediler, ufacık bir telaş ve heyecan
eseri göstermek, telâfisi mümkün olmayan bir fe-
lâkete sebep olabilirdi. Çünkü Ermenilerin bu âni
hazırlığı (bir olaya ihtimal vermedikleri için tedbir-
siz ve hazırlıksız duran) askerimizin ateş altında
kalması sonucunu doğurabilirdi.

Bu sırada Askerlik Şubesi Başkanı İrfan Bey'le
Mutasarrıf Vekili Sabri Bey ve Heyet-i Merkeziye
bir toplantı yaparak derhal Ermeni Millet Meclisine
bir yazı yazdılar.

Türklerin Ermenilere karşı hiç bir zaman bir
kötülüğü olmadığını ve olmayacağını bildirmeleri
üzerine tehlikenin önü alındı. Bir anda bin zorlukla
yaptırılan siperler tamamen yıktırıldı ve eskisi gibi
herkes kendi işiyle uğraştı.

Ateşkes Sırasında Dışarıdaki Kolordunun Durum ve Teşkilâtı

Ateşkes sırasında Güney cephesi komutanı Se-
lahattin Âdil Bey ile Kurmay Başkanı Albay Hayri
Bey Maraş'ta teşkilâtla uğraşmaya başladılar. Önce
Antep'te bulunan 9. Alay 1. Tabur, Antep Merkez
Taburu, Yıldırım Taburlarına Yirmi Beşinci Alay;

Maraşta bulunan 9'ncu Alay 2'nci Taburla buna bağlı İzmir, İstanbul Taburlarına Yirmi Altıncı Alay; Maraş'ta bulunan depo taburlarıyla diğer kurulacak taburlara Yirmiyedinci Alay ünvanı verilerek, ortadan kaldırılmış, 9'ncu Fırka tekrar kurulmaya başlanmıştı. Antep bölgesi komutanlığına Albay İrfan Bey tâyin edildi. Fransızlar daha ateşkesin onuncu günü Erikli'yi işgal etmek suretiyle anlaşmayı bozduklarından Antep bölgesinde hazır duruma geçildi.

Urfa civarında 20 Ocak'ta başlayan ve henüz bitmemiş mücadeleye Onüçüncü Kolorduca önem verilerek Pehlivanzâde Binbaşı Nuri Bey komutasında 5'nci Fırka 4'ncü Alayla bir batarya sahra bir batarya Şnayder dağ topu Telabyız'a gönderilmişti. Bu" alay Fransızları sılaştıracak Fırat'ın batısına attı ve Akçakoyunlu istasyonunu kuşattı. (Fransızlar bu istasyonu hareket üssü olarak ellerinde bulunduruyorlardı.)

Türklerle anlaşma yapan Fransızlar aslında kendi hesaplarına daha güzel hareket ettiler. Çünkü Fransızlar Suriye'yi henüz tamamiyle işgal etmemişti. Burada ne şekilde karşılanacaklarını da iyi biliyorlardı. İngilizler Suriye'yi boşaltırken Maraş ve Antep'te yaptıkları gibi Suriye'de de Fransızlar aleyhine pek çok propaganda yapmışlar ve çok ucuz fiyatla ve hatta bağış olarak silah ve cephane de vermişlerdi. Bu durumu haber alan Fransız hükümeti Türklerle anlaşmanın kârlı olacağını pekâlâ taktir etti. Başlangıçta Telabyız'a Antep'e sevkettiği kuvvetlerin büyük bir kısmını Kilis, Katma, Müslimiye'de toplayarak Halep'in işgaline hazırlanıyordu.

General Delâmot 22 Temmuz 1920 tarihinde Halep'i olaysız olarak işgal edince Fransız kuvvetleri daha serbest bir durumda kalarak her tarafa yetişmek kuralına uyarak harekete başladı

Anlaşma Sırasında Antep'in Durumu

Anlaşma süresi olan 20 gün 18 Haziran'da bitmişti. Her iki taraftak arzu üzerine 29 Temmuz'a kadar devam etti. Bu süre içinde hiç bir olaya meydan verilmedi. Bizim hudutla Fransızların arası ancak 200 metrelik bir mesafeydi. Gerektiğinde Fransız neferleriyle yanyana gezebiliyorduk.

Bu sırada Kolordu Komutanı Salahattin Âdil Bey'in Antep'i düşmandan kurtarmak üzere Antep cephesine geleceği haber alındı. Herkesi sonsuz bir sevinç kapladı.

Özdemir Bey'in Antep'e İlk Gelişi

4 Haziran 1920'de Mısırlı Ali Şefik (Takma adı Özdemir) Bey, beraberinde Ütğm. Muharrem Bey ve Mısırlı Mahmut Efendi olduğu halde Antep'e gelerek Kumruoğlu otelinde misafir olmuştu.

Ali Şefik Bey, önce Heyet-i Merkeziye ile görüşmüş ve Mustafa Kemal Paşa Hazretleriyle de Sur ye meselesi hakkında görüşmek üzere Ankara'ya gideceğini ilâve etmişti. Hatta bu konuda Ankara ile bir kaç telgraf haberleşmesi yapılmıştır.

Ali Şefik Bey Antep'te bulunduğu sırada bir meseleden dolayı Yıldırım Tabur Komutanlığından istifa eden Ütğm. Kâmil Efendi'nin yerine Heyet-i Merkeziyenin uygun görmesiyle Ali Şefik Bey'le beraber gelen Ütğm. Muharrem Bey tayin edildi. Bu kişi 25 Temmuzda taburun idaresini eline aldı.

Anlaşmanın Ortadan Kalkması -

İkinci Kolordunun İlk Bombardımanı

İkinci Kolordu Komutanı Selahattin Âdil Bey, Maraş'tan hareket ederek 27 Temmuz 1920'de Antep cephesine geldi. Antep'in kuzeyinde 6 km. mesafede bulunan Sam bölgesine indi. Selahattin Âdil

Bey'e 28 Temmuzda Antep'in durumunu bildirmek üzere bölge komutanı Yarbay İrfan Bey'le Heyet-i Merkeziye Başkanı Ferit Bey ve yanındakilerden bazıları buraya giderek Antep hakkında Âdil Bey'e bilgi verdiler.

Bu sırada 25'nci Alay: Fransızların can alacak noktasına hücum ediyor ve alayın iki taburu ile topçuları İbrahimli, İsmahun ve civarında bulunuyordu. Saldırı başlamadan önce 25'nci Alay subayları köylü kıyafetinde Graf ve Kolej civarını keşfederek yapılacak hücumu uygun yerleri araştırdılar. Sonuçta Fransızları Talimhane'de basarak Grafı ele geçirmeye, Kolej ve civarında kalacak kısmı da sıkıştırarak yoketmeye karar verdiler. Bu konu selahattin Âdil Bey'e teklif edildi ve bu zat tarafından uygun görülen bu hücumu 29 Temmuz 1920'de ezanî saatle 2.00'de başlandı. 25'nci Alay 1'nci Tb. İbrahimli'den gece hareketle Graf civarındaki bağlar içine gizlendi. 2'nci Tb. Aziz Yokuşu ve Kolej civarındaki tepelere yerleşti. 3'ncü Yıldırım Taburu da şehir cephesinde Türk hastahanesiyle Beyaz'ın yanında bulunuyordu.

Ateşe başlama zamanını alay tespit etmişti. Topçularımızın ateşe başlaması üzerine, her taraftan Fransızlara ateş yağdırılarak, özellikle Kolej'in güneyindeki Fransız kuvvetleri perişan bir halde dağıtıldı. Fransızlar Kolej civarındaki siperlere sığındılar. Graf'taki kuvvet ise pusuda bulunan askerlerimizin saldırısından önce binaya sığındı, kapı ağzında her iki kuvvet karşılaştıysa da içerdekiler kapıyı kapattılar ve bir kısım Fransız askerleri de dışarıda kaldı. «Bunlar süngüden geçirildiyse de binaya girmek mümkün olmadı. Burada kahraman Antepli Faik Çavuşla bölük komutanı Teğmen Hikmet Efendi şehit oldular. Fakat Fransızlar da ikiyüzden fazla kayıp verdiler. Bu arada topçularımız ateşlerini Graf'a yöneltmişlerse de rus bataryasın-

da mermi yoktu. Bir Şnayder dağ topuyla 10,5'luk obüs topu binayı sıkıştırarak kısmen yıktı. Her iki taraftan bombardıman bütün şiddetiyle devam ediyordu.

Bir süre sonra Fransızlar toplarını Kolej'in arkasına geçirdiler. Böylece ancak 150 m. mesafede olan Türk Hastahanesindeki 4'ncü bölüğü bombalamaya başladılar.

Düşmanın bütün topçu ateşi bu cepheye yöneltilerek makinalı ve piyade tüfekleri de şimşek gibi ışıldıyordu. Bu hastahaneye bir biri arkasına atılan yüzlerce mermi bütün siper ve mazgallarımızı tamamen, hastahaneyi ise kısmen yıktı.

Beyazoğlu otelindeki 1'nci Bölük te bombardımandan uzak değildi. Hastahanenin kapı ve pencereleri tamamen haraboldu, 4'ncü bölüğe ait ne kadar erzak, cephane, bomba varsa hepsi taş top- rak altında kaldı.

Bombardıman aralıksız bütün şiddetiyle devam ediyordu. Çatışma sırasında Yıldırım'ın 4'ncü takım komutanı Antepli Hayri Efendi de yaralandı. Yıldırım Taburu dördüncü bölük subayları ve personelinin o günkü kahramanlıklarını burada şükranla hatırlarım. Allah hepsinden razı olsun. Saatlerce devam eden bu şiddetli muharebede perosnel düşmanı bir adım bile ilerletmedi. Hastahanenin top mermilerinden harap olan duvarları da bize siper görevi yapıyordu. Bu savaş sırasında aşağıda isimleri geçen neferler enkaz altında saatlerce savunma yaparak dayandılar. Hele içlerinden altısı, enkaz altında kalmalarına rağmen, yine kendilerine sığınacak bir yer bulmuşlar, oradan ateş etmek için bir delik açarak son fişeklerine kadar kullanmışlardı. Çatışma son bulunca kendilerini aramaya çıktık; sanki yer altından gelir gibi seslerini işittik ve kazma kürekle bulundukları duvarı delerek dışarı çıkardık.

Birinin ilk söylediği söz:

Fişğimiz kalmamıştı, gelmeseydiniz halimiz fena olacaktı! Allah aşkına bize fişek yetiştirin oldu.

İşte böyle mertçe karşı koyan kahramanlar bu savaştan sonra Heyet-i Merkeziye tarafından nakit mükafatla ödüllendirildiler ve mıntika komutanı İrfan Bey tarafından onbaşıllığa terfi ettirildiler. 4'ncü bölük komutanı tarafından bunların hizmetlerine karşılık birer ay izin verilerek köylerine gönderildi. (*)

29 Temmuz'da anlaşmanın bozulması ve harbin başlaması üzerine epeyden beri bizimle dost olan Ermeniler bundan fırsat bularak hemen silahlarıyla mazgallara, siperlere koştular; Türkleri kendi mahallelerine sokmak değil hatta o günkü yaralılarımızı hastahaneye geçirmemize bile izin vermediler. Yıldırım birinci bölükle dördüncü bölüğün bulundukları cephe, yer olarak Fransızlarla Ermeniler arasındaydı. Ermeniler de bizimle Türk mahalleleri arası girmiş olduğundan bizdeki yaralıları hastahaneye geçirmek için Ermeni mahallesinden geçmek mecburi idi. Yaralıların bir kaçı zamanında doktora götürülemediğinden vefat etti. Diğer yollar Fransızların ateşi altında olduğundan oradan geçmek mümkün değildi. Ermenilere o kadar rica ettik, bu güne kadar riyakârca dostluk gösteren bu hainler-

(*) **Bedir Köylü Şerif Çavuş, Osmanoglu Halil «Urguca», Mehmet oğlu Mehmet «G. Antep», Ali oğlu Ahmet «Yılan Köy», Emin oğlu Mehmet «G. Antep», Şerif oğlu Osman «Cübegir», Mehmet oğlu Memik «Çekide», Hacı Mehmet oğlu Mustafa «Cübegir», Hüseyin oğlu Memik «Cübegir», ökkeş oğlu Bayram, Abdurrahman oğlu Mustafa, Ali oğlu Mustafa «Cübegir», Ahmet oğlu Abdülkadir, Memik oğlu Şâkir, Mustafa oğlu ökkeş «G. Antep».**

asla kabul etmediler. Sonunda bombardıman kesilince karanlıktan yararlanarak bu yaralıları hastahaneye taşıdık.

Biz ne yapsak mümkün değil, Ermenilerden zerre kadar insafli muamele görmüyorduk. Ermenilere gösterdiğimiz hoşgörü her zaman boşa gidiyordu.

Anlaşmanın bozulmasından önce Ermenilerin bize olan sözü, tekrar savaş başlarsa tarafsız kalmak ve seyirci olmaktı. Fakat savaş başlayınca güya tarafsızlık yapıyorlardı (!) Öyle bir tarafsızlık ki fiilen harbe girmedikleri halde yukarıda arzettiğim gibi yaralılarımızı bile geçirmediklerinden başka, yüksek yerlere çıkarak nöbetçilerimizin üzerine taş toprak atmaktan geri durmayıp eli silahlı fırşat kolluyorlardı.

Bu tarafsız düşmanlık şeklinde gördüğümüz zarara karşı da göz yumacaktık; ne çare ki haddi aştı! Ermeni millet meclisine haberci gönderildiyse de «ne yapalım Ermeni gençlerini engelliyemiyoruz» cevabı alındı.

29 Temmuz 1920'de Fransız topçuları Türk hastahanesini, Beyazzâde Otelini top ateşiyle yıkmış olduklarından, yıkılan bu yerleri mümkün mertebe siper hâline getirebilmek için 30/31 Temmuz 1920 gecesi, Heyet-i Merkeziye'nin yardım ve gayretiyle yüzlerce amele gönderilmiş ve işe başlanmıştı.

Düşman her nasılsa bunun farkına varır varmaz ayışığından yararlanarak hastahaneyi yeniden bombaladı. Sadece hastahaneye yüzlerce mermi attı; aynı zamanda Beyazzâde otelinde bulunan 1'nci Bölüğü de top ateşi altına almıştı. Bununla da yetinmeyerek kalkıştıysa da, Yıldırım 4'ncü Bölük kahramanca bir karşı târuz yaparak hücumlarını püskürttü.

2'nci Kolordunun Yaptığı İlk Harekât ve Sonucu

29 Temmuz da Graf'a üç defa saldırı yapıldıysa da Kolej'den açılan ateş sebebiyle bir sonuç alınmadı.

2'nci Kolordu, bir çok şehit ve yaralıya mal olan hücumunu başarıyla sonuçlandıramadığı için, Antep'in kuzeyindeki Dülük, Beylerbeyi bölgesi civarına çekilmeye mecbur oldu. Aslında bizim Kolordu adını verdiğimiz bu kuvvet tahminen yüzelli nihayet iki yüz kişiden ibaretti. Gerçekte Selahattin Âdil Bey soğuk sıcak demedi, gece gündüz devamlı uğraştı. Halkı devamlı harbe, Antep'e yardıma teşvik etti; defalarca cepheye geldi.

Hizmeti inkâr edilemez, fakat düşmanın kuvveti, sayısı bu gayretle karşılanamayacak derecede fazlaydı. Yine harp bütün ağırlığıyla Antep savunucularının omuzlarına kaldı. Fakat Fransızlar da sıkıca oldukları yerde kalarak tarafımızdan kuşatıldı. Halep'i kolayca işgai eden General Delamot, Halep'ten Akçakoyunlu'ya kuvvet göndermeye ve fırkasını (tümenini) burada toplamaya başladı.

29 Temmuz'dan 11 Ağustos'a Kadar İçerideki Durum

1 Ağustos 1920'de bölüklerin yerlerinin değiştirileceğine dair taburdan alınan emir üzerine, o zaman şehrin güney tepelerini işgal etmiş olan Yıldırım 3'ncü Bölük komutanı Mustafa Yavuz Efendi ile Türk Hastahanesinde bulunan 4'ncü bölük yer değiştirdi. Bu bölük Mardin, Kurban Baba, Aziz Yokuşu'nu teslim aldı. Fransızların etrafı 1 Nisan'da olduğu gibi tekrar tarafımızdan kuşatılarak sıkıştırıldı, fakat bu kuşatma maalesef çok az devam etti.

Fransızların Türkler Tarafından İkinci Kuşatması

30 Temmuz'dan itibaren Fransızların durumu kötüleşmiş, dört tarafları sarılmış bulunuyordu.

Düşmanın bütün mevzileri tarafımızdan şiddetli ateş altına alınarak rahatsız edildi.

Bu ancak on gün devam edebildi. Kuşatılmış Fransız komutanı Abadi; kendilerini kuşatmadan kurtarmak için, Akçakoyunlu İstasyonunda Albay Andrea kuvvetlerinin toplandığını ve 8 Ağustos'ta büyük bir kuvvetle Antep'e hareket edeceğini tel-siz telgrafla haber aldığından, 9/10 Ağustos gece-si Kolejden bir çıkma harekâtı yastı. Bu kuvvet ka-ranlıktan yararlanarak Yıldırım 4'ücü Bölüğün otuz kişilik bir takımı bulunan Aziz Yokuşu cephesinde-ki ileri karakolumuza yaklaşıyor ve nöbetçinin gaf-letinden yararlanıyorlar. Uykudan uyanan personel derhal silaha sarılarak savuruyorlar. Bir saat boğaz boğaza çarpıştıktan sonra son mermilerini de yakıp, bunlar kayıp vermeden Kurban Baba'ya çekildiler. Daha sonra düşman kuvvetlendirildi, sabahı olur ol-maz bütün kuvvetleriyle Kurban Baba cephesine yüklendiler. Her iki taraftan tekrar şiddetli ateş başladı. Bu çatışmada 4'ncü Bölüğün en seçkin ça-vuşlarından Mustafa Çavuşun şehit olması bütün bölük personelini mateme boğdu. (*)

Bu sırada Kolordu tarafından tek girişim, Kilis ve Akçakoyunlu yollarını gözetlemek üzere gürgün

(*) Mustafa Çavuş, cesaretine son olmayan yiğitler-dendi. Cesaretine kurban gitti. Siper arkasında ateş etmek nefesine ağır gelir, hemen meydana çıkıp kurşun atardı. Kurşundan hücumdan, gül-leden gözünü bile kırpamazdı. Şehit olduğu gün bölükte ağlamayan bir arkadaşı kalmadı. Savaş-tan sonra annesi geldi, ağladı bizi de ağlattı. Zavallı kadın, «ah Mustafacığım bir kere mem-leketin kurtulduğunu görseydin» dedi ve ilâve etti. «Yavrum sen öldün, arkadaşların intikamı-nı alacaktır, millet, memleket sağ olsun.» diye-rek hepimizi tekrar tekrar ağlattı. Şehit Mus-tafa Çavuş'un Mağara Başı savaşında çok bü-yük yararlığı görülmüştür. İsmi hâlâ göz ya-şıyla yazıyprum. Allah rahmet eylesin.

bölgesine bir tabur göndermek oldu. Sonra İrfan Beyle alayın birinci taburu da Gürgün'e gitti. Şehrin savunması ve kuşatmasını Yıldırım Taburuyla bölge kuvvetlen üstlendiler. Akçakoyunlu İstasyonunda toplanmayı tamamlayan Albay Andrea 11 Ağustos 1920'de Sabahleyin 4 tank, çeşitli zırhlı otomobil, iki bin piyade, dört batarya sahra, iki batarya dağ topu, iki onbeşlik top, iki bölük süvariden meydana gelen kuvvetle hareket ederek İkiz Kuyu'ya geldi. Burada bölgenin batısındaki sırtlarda bulunan gözetleyicilerimizi uzaklaştırarak ordu-gâhını kurdu. (Bu kuvvetin karşısında yerli personelle kuvvetlendirilmiş üçer yüz mevcutlu iki tabur ile çıkmak ve iş yapmanın nasıl mümkün olacağını düşünmek lâzım.) 12 Ağustos sabahleyin hareket 'eden Fransız kuvvetleri Saygın bölgesinden yedikleri ateşle durarak, tank topçularıyla bölgeyi bombardımana başladılar. Alay Sazgın'a bıraktığı kuvvetlerden başka bütün kuvvetini alarak Kara Çomak Tepesiyle Gürgün dağına çekilmişti. Maksudı yenemeyeceği bu kuvvetin yan ve gerilerinden rahatsız ederek Fransızlara kayıp verdirmektir. Fransız kuvvetleri İkiz Kuyu ile Saygın arasında sıkışık bir haldeyken Kara Çomak'tan açılan top ve makinalı tüfek ateşiyle önemli kayba uğradı ve sonuçta Fransızlar bütün kuvvetiyle Antep üzerine yürüdü. 25'nci Alay da düşmanın yan ve gerisini zorlayarak Zemke Mahraman yoluyla İbrahimli ve çevresine geldiler. İrfan Bey Nifak Boğazında karşı koymak istediye de düşmanın Sazgın bölgesinden açtığı yoğun topçu ateşi dolayısıyla karşı koymanın gereksizliğini anlayarak geri çekildi Antep'e dönemi-yerek kuzey taraflardaki köylere gitti, İrfan Bey'le beraber giden kuvvetlerden yalnız altmış kişi kadar bir kuvvet Antep'e döndüyse de kalanları İrfan Beyle beraber dışarıda kaldı. Andrea kuvvetleri 15 Ağustos'ta Nifak Boğazı yoluyla Karataş'tan göründü.

Düşman kuvveti toplanı Karataş bölgesine mevzilendirerek önce 4'ncü Bölüğün bulunduğ Kurban Baba cephesini şiddetli bombardıman etti. İki ateş arasında kalan Yıldırım 4'ncü Bölük artık barınmak imkânı kalmadığı için mecburen Mardin binasına çekildi. Bu şekilde boşaltılan Kurban Baba cephesini beş dakika sonra Fransızlar işgal etti. Düşmanın Nurgana yönünden gelen diğer kısmı da önce Cünud Dağı'nı işgal ederek, Açık Suret ondan sonra da Perili Kaya ve Salavat tepelerini işgal etti. Oraya mevzilendirdiği ağır toplarıyla şehrin çeşitli yerlerini ve özellikle Samsak Tepe'de bulunan kuvvetlerimizi şiddetli top ateşi altına aldı. Bu sayede düşman piyadeleri çeşitli yönlerden ilerliyor, ağırlığını da doğruca Halep Şosesi üzerinden, Samsak Tepe gerisinden Kolej'deki karargâhlarına geçiriyorlardı.

Düşman topçuları Samsak Tepe üzerindeki kuvvetlerimizi iki saat devamlı topa tuttu, yüzlerce mermi yağdırdı. Sonunda oradaki kuvvetlerimiz bir çok yaralı verdikten sonra parçalar halinde şehre çekildiler. Bu savaşta Yıldırım Taburunun en seçkin kahramanlarından makinalı tüfek çavuşu Antepli Arabinoğlu Tevfik çavuş ile bir kaç er şehit oldu. Allah rahmet eylesin. {*)

(*) İşte ismi anılınca yürekte kaynar kanlar duyulan bir kahraman daha: İngiliz eline Sina cep. hesinde esir olmuş. Esir oluşunu arkadaşları şöyle anlattılar :

İngilizler Türk ordusunu bozar, her tarafı kaplar fakat Tevfik Çavuş gözü ilerde olduğundan maknah tüfeğ devamlı çalıştırılmış. Sonunda bir İngiliz Süvari Subayı arkasından yanma kadar gelmiş elindeki kırbaçla hafifçe dürterek İşaretle :

«Türk, Türk artık yeter» demiş. Tevfik Çavuş o zaman arkasına bakmış ve İngilizlerin hücumuyla esir olmuş. Fakat bu subay esir karar-

Düşman Samsak Tepe'yi işgal ettikten sonra toplarını Mardin binasına çevirerek yüzlerce mermi atmak suretiyle binayı kısmen tahrip etti. Siper ve mazgalları dağıttı. Orada bulunan makinalı tüfek parçalandı. Artık orada barınmak imkânı kalmadı. Oradaki personel perişan bir halde çekilerek bir çok yaralı pe şehit bıraktı.

Andrea kuvvetleriyle sarılmış Abadi kuvvetleri birleşerek şehrin her tarafını sıkı bir şekilde kuşattı.

Uğursuz Günün Sonuçları: 15 Ağustos 1920 Salı

Bu uğursuz günde Mardin binasında bulunan kilitli erzak, cephane, onbeşten fazla silah, iki siyah çadır, bir telefon makinası ile birçok yaralı ve şehit vermek suretiyle çekildik. Keza Samsak Tepe'de bir çok kayıp verdik. Yine şehrin her tarafını bir sessizlik kapladı. Yalnız top patlamalarından başka ses duyulmuyordu. Bu durumu seyreden Ermeniler yine şımarmaya ve bize karşı olan cephelelerini sağlamlaştırmaya başladılar.

Dördüncü Bölüğün Mardin binasından çekilmesi üzerine Ermenilerle Fransızların arasında bulunup, o sırada çekilme hatları kesilmek üzere olan

**gâhına kadar bu k&hramanı kimseye 'vermeye-
rek yanında almış götürmüş ve eziyet ettirme-
miş. Esirlikten kurtulunca hemen cepheye dön-
dü. Makinalı tüfeği bir subaydan daha iyi kul-
lanıyordu. Sanki evlât gibi sever, her gün te-
mizlerdi. Çatışma olduğu zaman hemen omuz-
lar, bir mevziye yerleştirir. «Haydi düşmanı se-
lâmla bakalım» diye ateşe başlardı. Son Samsak
Tepe savaşında düşmana çok kayıp verdirdikten
sonra, bir top güllesi tüfekte sehvasını kırar ve
kendisini de şehit eder. Yanındaki arkadaşların-
dan Antepî Ahmet yalnız namluyu kurtarabilir.
Bu gibi kahramanların Allah cümlesinden razı
olsun.**

Sarı Hastahanedeki 3'ncü Bölükte Beyazoğlu Otelinin b'nasında bulunan 1'nci Bölük, iki düşman ateşi arasında kaldıklarından, her ihtimale karşı bunların geri alınması uygun görülerek hemen boşaltma ve düzgün şekilde çekilme tamamlandı. Zaten kalpleri, fesatla dolu olan Ermeniler, böyle bir fırsatı ganimet bilerek, yine Fransızların kucağına atıldılar. Derhal kendi taraflarına Fransız bayrağı çekip, bize karşı vaziyet aldılar. İşte bu şekilde ikinci olarak Ermenilerle ilişki koparıldı.

1'nci ve 3'ncü Bölüklerin de geri alınması çok isabetli oldu. Yoksa, her iki tarafı düşman olan bölükler kurtulamıyacaktı.

Özdemir Bey'in İçerdeki Durumu Ele Aldığı 11 Ağustos - 8 Şubat 1921

Andrea Fırkası Antep'i kuşattığı zaman İrfan Bey dışarıda kalarak şehre dönememişti. Bunun için her halde bir komutana ihtiyaç vardı.

İşte epey zamandan beri Antep'de bulunup, Heyet-i Merkeziyenin güvenini kazanmış olan Özdemir Bey, Mutasarrıf Yardımcısı Sabri Bey'le, Heyet-i Merkeziye'nin ve bölge reislerinin kararıyla içerideki cephelere komutan tayin edildi. Bu kişiye her türlü yardımı yapacaklarını da bildirdiler. Bu sırada cephelerde düzgün yığınak yok, cephanemiz ise çok sınırlıydı.

Düşman kuvvetleri devamlı etrafta yığınakla uğraşüyor, topçuları da aralıksız şehrin her tarafını bombalıyordu. Gerek Özdemir Bey'in gerekse Heyet-i Merkeziye'nin yardım ve gayretiyle yedi yaşından yetmiş yaşına varıncaya kadar herkes silah altına davet edildi. (Zaten davete gerek yoktu ki, herkes ufak bir işaret bekliyordu.)

Bunlara gücüne göre görevler verildi.

İhtiyar, genç, kadın, çoluk, çocuk binlerce kazma kürekli cephelerin her tarafına dağıtılarak müt-

hiş bir şekilde çalışmaya başladı. İşte bu felâket zamanında emir komutayı alan Özdemir Bey halkı coşturuyor ve cepheleri dolaşıyordu.

11 Ağustos öğleyin top bombardımanı sırasında bir köylünün elinde, düşman tarafından verilmiş bir beyaz bayrak, Şehre Küstü cephesinden kasabaya girmek için bağırmakta olduğu görüldü ve içeri alındı.

Köylünün getirdiği zarf Albay Andrea ve Albay Abadi imzalarıyla bir ulti-matomdan başka birşey değildi.

Düşman komutanları şehrin kendilerine teslimi istedikleri bu ulti-matomda kuvvet ve silahlarının büyüklüğüne dayanarak fervasızca sözler kul-lanarak isteklerini bildirmişlerdir. Kısaca bu ulti-matomda şehrin kayıtsız şartsız iki saat içinde kendilerine teslim edilmesini, kale üzerine derhal bir beyaz bayrak çekilmesini, bu zaman içinde bütün hükümet memurlarıyla Kuva-yı Miliye komuta-nı, Heyet-i Merkeziye üyeleri ve şehrin ileri ge-lenlerinin derhal Fransız karargâhına gelmelerini istiyorlardı. Ayrıca Fransız komutanlığından af ve merhamet istemelerini, şehirdeki bütün mücahit-ler, jandarma, polis ne kadar eli silahlı varsa bun-ların esir olarak silahlarıyla beraber teslim olma-larını, Antep şehir halkının Fransızlara isyan ettik-lerinden dolayı ceza olarak bir buçuk milyon altın lira harp tazminatı vereceklerini, bunun için ileri gelenler ve tüccarların rehin alınacağı bildiriliyor-du. Aksi taktirde şehir halkının o zamana kadar duymadığı obüslerle amansız şekilde bombardıman edileceğini, büyük kuvvetler ve tanklarla kasaba içine hücum edileceği, bundan doğacak vahşet ve katliamlardan dolayı kendilerine hiç bir sorumluluk kabul etmeyeceklerini de ayrıca bildiriyorlardı.

Aynı zamanda uçaklarla aşağıda sureti yazılı bir çok bildiri şehrin çeşitli yerlerine atılıyordu.

Gerek ultiatom ve gerek bu bildiriler üzerine bazı kişiler büyük bir telış ve endişeyle Heyet-i Merkeziye dairesinde toplanarak ne gibi tedbirler alınacağı hakkında görüşme yaptılar. Sonunda düşmanın ultiatomlarına kahramanca bir cevap yazmaya karar verdiler.

Bu konuda Heyet-i Merkeziye üyeleri ve başkasının halka karşı gösterdikleri büyüklük gerçekten her taktirin üstünde ve çok yüce bir manzara gösterir.

Mutasarrıf Bey ve Kuva-yı Milliye komutanı imzasıyla düşman komutanına verilen cevap çok kahramanca ve kızgın yazılmıştı. Özü şudur: «Antep halkı sizden alçakça af isteğinden çok, siperi altında kalarak ölmeyi kendine şeref bilir ve bundan da büyük zevk alır. Sizin bayrağınızın uğursuz gölgesi altına girecek bir tek Antepli yoktur ve düşünemiyoruz. Antep halkı ya ölmeyi yahut vatanını kurtarmayı kendisine kanun kabul etmiş bir halk kütlesinden ibarettir. Bundan dolayı Antep'te bir canlı fert oldukça ve taş taş üstünde bir duvar bulundukça siz kesinlikle bu kente giremeyeceksiniz.»

İkinci Kuşatma Sırasında Uçaklarla Atılan Bildiri

Müttefik devletlerle Osmanlı Devleti arasında yapılan barış anlaşması hükümetlerine göre, Kilis, Antep, Rum Kale, Urfa, Mardin Fransa'nın himayesi (mandası) altına bırakılmıştır.

Fransız büyük bir millettir (!) Kuvvetli, mert, •yilikseverdir. Fransa kendi kuvvetiyle, mecbur kalırsa, barış anlaşması hükümlerine ve şartlarına uymayan şehir ve kasabaları zorla idaresi altına alacak ve kendisini bu azim ve karardan hiç bir kuvvet döndüremeyecektir.

Asiler (!) er geç teslim olmaya mecburdur. Fransa kendi himayesi (mandası) altına giren bü-

tün halkın emniyet ve şahsî hürriyetlerini garanti eder. Aileye, din ve mezhebe, mahallî âdetlere kesinlikle saldırmaz. Antep şehri, Fransa'nın kontrolü altında bölgedeki mahallî memurlar tarafından idare edilecektir.

Fransa'nın: Halkın refahı ve memleketin saadetinden başka hiç bir gayesi yoktur. Antep'liler; vatansever postuna bürünen entrikacılar, size sabır, dayanma ve kuvvetli olmayı tavsiye etmekle hepinizi yok olmaya sürüklüyorlar. Bunlar Osmanlı Devletini Almanların tarafında Dünya Savaşına sürüklemekle Türkiye'yi yıkıp perişan ettiler. Bu biyleziler, harp dolayısıyla karşılıksız gaspettikleri erzak ve paralarınızla geçindiklerinden, size sabır ve sebat tavsiye etmeleri menfaatleri gereğidir.

Gözlerinizi açınız! Merhametle adaletin hangi tarafta olduğunu görünüz; sizi gittikçe yıkıma hatıta ölüme götüren şu kötü adamlardan kendinizi kurtarın; gelin, boyun eğdiğiniz Fransa sizi mertçe kabule hazırdır. Ancak bu şekilde aziz ailelerinizle birlikte huzur içinde yaşayabileceksiniz. Dini ibadetlerinizi rahatça yapabilecek ve mutlak emniyet içinde tarlalarınızı sürerek hayatınızı devam ettireceksiniz.

Mukaddes yurdunuz üzerine ölüm ve yıkıntılar saçan bombardımanlara devam etmeye Fransız askerî kuvvetlerini mecbur etmeyin. İyi düşünün, öğüt ve nasihat kabul edin, düşüncenizden ihtiras ve düşmanlığı atın, Fransanın bu uyarılarını dikkate alın.

10 Ağustos 1920

Abadi-Andrea

İkinci Kuşatmada Cepheler ve İdaresi

Özdemir Bey şehrin iç cephelerini altı bölgeye ayırdı. Birinci bölge komutanlığına: Şube Başkanı

Rub. Abdurrahmanı Bey, ikinci bölge komutanlığına Jandarma Üsteğmeni Kemal Bey, üçüncü bölge komutanlığına Antepli Teğmen Ökkeş Bahri Efendi, dördüncü bölge komutanlığına Antepli subay vekili Arif Efendi, beşinci bölge komutanlığına bölge başkanı İncuzâde Hasan Efendi, altıncı bölge komutanlığına Antep ileri gelenlerinden Ahmet Hurşit Efendi (diğer ismiyle Dayı Ağa) tayin edildi. Merkez komutanı Arslan Bey de görevinde kaldı.

İç cepheler bölgelere ayrıldıktan sonra her bölge komutanı emrine Yıldırım'dan bir bölük ve bölgelerden de ayrıca yeterli miktarda personel verilerek cephelere yerleştirildi. Andrea kuvvetlerinin ayın 10 ve 11'inde kentin etrafını sarak tek kişilik piyade tahkimatı yaptığını yazmıştık. Böylece Andrea savunanlardan aldığı red cevabından son derece sinirlenerek bütün şiddetiyle şehir ve şehir halkının bombardıman sonucunda teslim olacaklarına inanmıştı ki, 11 Ağustos ezanî saat dörtte şehre hâkim tepelerden şehir üzerine ağır ve hafif çaptaki bütün bataryalarıyla yoğun bir grup ateşi açtı. Ateşin en şiddetli olduğu nokta hükümet dairesinin bulunduğu büyük ve muhteşem Belediye Hanı ile Heyet-i Merkeziye'nin bulunduğu Sabun Hanı'ydı.

Bu bombardıman bütün şiddetiyle gecenin saat sekizine kadar aralıksız devam etti. Kesilmesinin ardından birdenbire düşmanın bütün piyade kuvvetlerinin gecenin karanlığından yararlanarak çok yakın mesafeden süngü hücumu ve yoğun bomba ateşiyle şehre her taraftan çok şiddetli hücumlar yaptı.

Şehri savunanların büyük kısmını oluşturan çok genç ve çok ihtiyar savaşçılara! Düşman yirmi otuz metreye kadar yaklaşmadıkça kesinlikle boş yere ateş açmamaları ve gereksiz yere cepha-

ne harcamamaları daha önce söylenmiş ve ona göre düzen alınmıştı.

Gerçekten savunanlar kendilerine verilen bu zor ve tehlikeli görevleri harfi harfine hakkıyla yerine getirdiler. Hücüm eden düşman kuvvetleri tam yirmi otuz metre yaklaşımdan ateş açmayarak düşmanı beklediler. İstenen uzaklığa düşman piyadeleri ulaşır ulaşmaz aldıkları emre göre şehrin her tarafından taruz eden düşman üzerine altıyüzden fazla silahın birden bire çok yoğun bir piyade ateşi açması üzerine Fransız kuvvetleri şaşkın bir halde yerlere kapanıp oldukları noktalardan ne ileri ne de geriye bir adım bile atamadılar. Düşman piyadesi çok kötü bir durumda şaşırmış, topçuları ise ateşi yeni kesmiş bulunuyordu. Bundan dolayı düşman piyadesi savunanların aralıksız ateşleri altında oldukça kayıp verdi. Fakat ne yazık ki bu ateş yarım saatten fazla devam edemedi. Çünkü savunanların cephanesi bitmiş ve tekrar almak üzere Heyet-i Merkeziye'ye yapılan başvuru da anbarda cephane yoktur cevabı ile karşılanmıştı.

«Düşmanı tamamen yere serdik, fişegimiz kalmadı, bitti!... Aman fişek, başka bir şey istemiyoruz fişek istiyoruz,» diyen mücahitlere hitaben Özdemir Bey: «Ne yapayım çocuklar fişek yoktur, düşmana dipçik ve kazma kürekle karşılık verin, sokak savaşında bu daha etkilidir» demiştir. Bu cevap personeli daha fazla coşturdu. Heyet-ı Merkeziye reisi ve üyeleri bu konuda sabır ve dayanıklılık tavsiye ederek savunanların moralini son derece yükseltmişti. Salınanlar tarafından açılan ateşin zayıflamasından yararlanan düşman piyadeleri de yaralı ve ölülerinin büyük bir kısmını taşıyarak güç belâ yerlerine döndüler. Çekilen düşmana karşı taruz düşünüldüyse de, öncelikle bütün kent savaunucularının sayı olarak altıyüz silahtan fazla olmaması, bunların bir çoğunun çocuk ve ihtiyarlar-

dan oluşması, savunanalarda hiç süngü bulunmaması düşmana karşı hücumla imkân bırakmamıştı. Andrea'nın kumanda heyeti kasaba içinde çok az silah bulunduğunu düşünerek, çok az bir fedakârlıkla şehri zor kullanarak ele geçireceklerini tahmin ederek bir iki saatlik bombardımanın arkasından bir saldırıyla işin biteceğini bekliyorlardı.

Halbuki üçyüzelli mevcutlu Yıldırım Taburu'na çocuk, ihtiyar olarak daha bir o kadar semt sakinlerinden ilave edilerek karşılık verilmişti. Bundan dolayı altıyüzden fazla silahın düşman kuvvetlerine umulmadık bir zamanda çok yakından ve yoğun bir ateş açmaları Fransızları son derece hayrete düşürmüş, piyadesi de önemli kayba uğramıştı. İşte bu kayıplar ve şiddetli karşılık düşman piyadesinin son derece moralini bozmuş olmalıdır ki: Son çıkış gecesi müstesna Antep'in düşüşüne kadar bir daha böyle gece hücumuna cesaret edemedi. Aynı gecede düşmanın şehre açtığı gurup ateşinden emekli askeri kaymakam Nâfi Bey'in evinden ateş çıkmış ve etrafa yayılmaya başlamıştı. Ateşi söndürmek üzere tulumbalarla koşan personel ve halk üzerine de düşman topçuları arka arkaya ateş ediyor ve bize kayıp verdiriyordu. Bu yangın bir kaç fedainin yardımıyla söndürüldü.

Düşman sabaha karşı öncekinden daha şiddetli hücum ettiyse de bu da önceki gibi karşı taruzumuyla püskürtüldü.

12 Ağustos 1920 sabahı düşmanın geceleyin verdiği kayıpların acısını çok hunharca şehir halından ve şehir yapılarından çıkarmak istediği anlaşıyordu. Düşman yeni getirmiş olduğu 15.5, 10.5, 7.5'luk toplarıyla çok insafsızca şehir üzerine şiddetli bir gurup ateşi açtı. Bu ateş aralıksız saat onikiye kadar devam etti.

Artık bu yoğun ateş altında kalan şehir öyle müthiş bir manzara gösteriyordu ki, dünyada bun-

dan daha fazla acı ve feci bir durumu anlatmak imkânsızdı. Özellikle 15'lik obüslerin yaptığı yıkım son derece etkiliydi. Bu obüslerin elli kilo ağırlığında attığı mermiler; sarı, siyah, yeşil, kırmızı, kül renkleriyle şehir sokaklarında boğucu bir koku yayıyor, obüsler düştüğü yerde canlı diye bir şey bırakmıyordu. Keza bu ağır obüslerin patladığı yerlerde her ne varsa yerlebir oluyor, içindeki eşyayı havalara savuruyor, bundan oluşan taş, kiremit, tuğla parçaları yüzlerce metre uzağa yağmur gibi yağıyor, bu şekilde birçok kişinin yaralanmasına sebep oluyordu.

Bombardımanın bu şekilde büyük çaplı 15.5'luk obüslerle yapılacağı tahmin edilmediğinden halkın büyük, kısmı bulundukları kargir evlerin zemin katlarında saklanmışlardı. Fakat ağır obüslerin yıkımı çok şiddetliydi. İsabet ettiği kârgir ufak yapıları hemen diğer komşu binalarla beraber yerlebir ediyor ve büyük konaklarda da büyük hasar meydana getiriyordu. Üç kat kemerli binalarda bile barınılmıyordu. Genellikle çoluk çocuk enkaz altında pek feci bir şekilde, vücutları paramparça olarak ölüyorlardı.

Artık beyni, kafası dağılmış şehitlere; kolu, bacağı kopmuş yaralılara her tarafta rastlanıyor, bunların feryatlarından en katı yürekler yanıyordu. Aciz kadınların, her türlü savunmadan yoksun mini mini yavruların feryadını, göklere yükselen yardım seslerini anlatmaya gerek duymuyorum. Camiler, mescitler, hastahaneler yaralılarla doldu.

Şu bir kaç satırla açıkladığım olayların dehşetini tarif etmek için sayfalar lâzımdır. Bu gün bile hatırlanması tüyleri ürpertiyor!..

Bir şehir ki; üstünde yüzlerce mermi patlar, yerden ölüm fışkırır, çoluk çocuk yer altında aç susuz, kendilerine sığınacak yer arar. Evlâd, baba

anasının; baba ana, evlâdının; hanım kocasının bir dakika sonra öldüğünü görür. Şuraya bir obüs düşmüş evleri, duvarları darmadağın ediyor. Buraya binlerce kurşun yağıyor, ötede enkaz altında kalmış cesetler,, beride inleyen yaralılar!.. Meydan muharebesi değil ki; kadın, kız, çoluk çocuk korunma ister... Ölülerimiz evlere, yaralılarımız hastahanelere taşınmak ister. Bunlarla beraber düşmanın hücumuna karşı koymak lâzım. Savaşmalı mı muhtaçlara mı bakmalı? İşte meşhur Fransız medeniyeti ve işlediği alçakça cinayetler.

İnsanın dayanma gücü, azim ve cesareti herşeye yeterliymiş!.. Her türlü yokluğa rağmen her şey yapıldı. Bombardımanın 12 Ağustos sabahından tam öğle zamanına kadar devam etmesinden sayısı altmış bine varan Müslüman halk, bu tehlikeye karşı bu bulundukları yerlerden sokağa çıkamıyor, çıkanlarsa taş ve kiremit yağmuru altında ya yaralanıyor ya da şehit oluyorlardı. Dışarı görev gereği çıkmak zorunda kalan personel ve subayların hayatları ise her an her dakika ölüm tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Hatta o gün cepheleri solaşmak üzere giden Özdemir Bey'in başına onbeşlik ağır topların mermisinden meydana gelen taş parçalarından biri gelerek hafifçe yaralanmıştı. Bu müthiş bombardıman saat 12.00'de durdu. Yine bir köylü elinde bir beyaz bayrak cepheden görüldü. Bu mektup düşmanın ikinci bir ultiatomuydu. Özü şudur:

Ey Antep halkı, dündenberi yediğiniz bu müthiş dayaktan aklınız başınıza gelip uslanmadınız mı? Daha önce söylediğimiz şartlarla, bugün akşama kadar kayıtsız şartsız teslim olduğunuz taktirde, belki hakkınızdaki şartlarımızı biraz yumuşatırız. Aksi taktirde bombardıman ve hücumlarımız eskisinden daha fazla olarak aralıksız devam edecektir. Pişmanlığınızı göstermek üzere, kalenin Fransız karargâhına bakan eski burcuna bir beyaz

teslim bayrağı çekin. Bu beyaz bayrak çekildikten sonra size dün geceki karşılığınıza ceza olmak üzere bombardıman daha iki saat devam edip ondan sonra teslim olmanız bizce kabul edilecektir. Bunun için boş yere nüfus ve servetinizin yok olmasına meydan vermeyip hemen Fransız mandasına, Fransız korumasına geçiniz. Bu durum size saadet ve refah getirecektir.

Andrea - Abadi

İşte bu ültimatom şekil bakımından daha şiddetliyse de Andrea kısmen yelkenleri indirmiş ve kasabada umulmayan bir kuvvetin varlığı ve kendi kuvvetlerinin verdiği kayıp, kensisini son derece hayaj kırıklığına uğratmış ve ikinci ültimatomda şartların bazı noktalarda hafifletileceği tabirini koymaya mecburiyet duyulmuştur.

Düşmanın bu durumunu yazdıklarından anlayan Özdemir ve Mutasarrıf Sabri Beylerle Heyet-i Merkeziye üyeleri bazı karşı çıkanların anlaşmak konusundaki ısrarlarına rağmen bir iki gün haberleşerek zaman kazanmayı ve bu zaman zarfında da siper yapmayı diğer taraftan da dışarıda kalan kuvvetler hakkında bilgi edinmeyi ve bu kuvvetlerin elinde bulunan cephaneden, birkaç sandık olsun kasabaya sokmak üzere, düşmanın kuşatma hatlarının bizce bilinen bazı gizli yollarından geçerek dışarı bir kaç fedai çıkarmayı, mümkün mertebe içeri cephane getirmeyi düşündüler. Aynı zamanda da Antep'In bu kötü durumu hakkında B.M. Meclisinin ne gibi bir tedbir düşündüğünü anlamayı ve ona göre hareket etmeyi uygun görerek Albay Abadi ve Andrea ile bir haberleşme kapısı açtılar. Bu şekilde yirmi dört saat kadar kasaba halkına bombardıman sansız bir nefes aldırma başardılar. Bombardıman korkusuyla mağaralara kaçan halkın evlerinden erzak vesaire almalarını da sağladılar.

Haberleşmenin şeklinden kuşkulanan Fransız komutanları üçüncü ultimatolarında derhal kasaba halkının teslim olmaları hakkında kale burcuna bir beyaz bayrak çekmeleri ve o şekilde şartlar hakkında haberleşmenin devam edebileceğini ihtar ediyorlardı. Bu sırada Ermeniler, bazı ufak tefek ateşleri ayrı tutulacak olursa, kendilerine verilen güvence üzerine dört beş gün kadar tarafsızlıklarını koruyabilmişlerse de, içlerinde bulunup ta harp zamanlarında milletlerinin başına belâ kesilen bazı aşırı Taşnak gençlerinin sınırsız taşkınlıkları, kin ve intikam arzuları, diğer taraftan Fransız kuvvetlerinin Ermeni mahallelerini fiilen işgal ederek, Müslüman mahallelerine hâkim bazı kiliselerin çan kulelerine yerleştirdikleri Nordenfil toplan ve makinalı tüfeklerinin tehdidiyle 15 Ağustos 1920 de yani düşmanın üçüncü ultimatomunun gönderildiği aynı günde dördüncü bir ultimatom da Ermeniler tarafından gönderilmişti. Özü şudur:

Bu gün akşama kadar siz Türkler kayıtsız şartsız Fransız işgal kuvvetlerine silahlarınızı teslim etmezseniz, biz Ermeniler; bu teslim şartlarını size kabul ettirmek üzere bu akşamdan itibaren bütün kuvvetimizle çatışma kapısını açmayı kendimiz için mecburi görüyoruz...

Fıstıkçıyan Ador

Bu ultimatom üzerine durumumuz son derece kötüleşmiş, savunanlardan bazılarının maneviyatları kırılmıştı.

Bunun üzerine Karatarla Câmi-i Şerifinde, memleketin ileri gelenlerinden, bütün hükümet memurlarıyla mücahit reislerinden oluşan bir toplantı uygun görülerek durumun ne olduğunun anlaşılması kararlaştırılmıştı.

Bu büyük toplantıda malesef kasaba kent gelenlerinden bazıları, şartlara göre anlaşıp silahları

testim etmeyi uygun görerek, dışarıdan bizi kurtarmak için bulunan kuvvetin çok zayıf olduğunu, şehir içindeyse cephanenin büsbütün bittiğini, bu şartlarda savunmanın imkânsızlığını, düşmanın ikinci bir hücumunda silah omuzda kasabaya girebileceğini ve bu şekilde olacak bir işgalde Ermeniler tarafından bir katliam yapılmasından şüphe edilemeyeceğini sebepler olarak söylediler.

Buna karşılık gerek Heyet-i Merkeziye üyelerinin ve gerek aşırı savunma taraftarlarının fikirleri ise: Biz bir defa kefeni boynumuza taktık, düşmanın düzenleyeceği şartlar kesinlikle bizim vicdanımızdaki aşk ve imanımızı tatmin etmiyor. Bundan dolayı biz ne şekilde silahlarımızı teslim edersek edelim elimizden silahımızı alacak hain düşman, Türk cellâdı olan Taşnakların intikam pençesinde ırzımızı ve hayatımızı ortadan kaldırmaktan çekinmeyecektir. O halde kurşunumuz bittiyse kazma kürekle savaşarak ya ölür kurtulur yahut sonuna kadar savunuruz. Bunun aksine hareket edenlerin bizim içimizde yeri yoktur. İsterlerse şimdiden defolup düşmana kendilerini teslim ederler aksi takdirde hayatlarından da korksunlar, diyerek bağırdılar. Tehtit olarak heyetten bazıları silahlarını havaya kaldırdılar.

Taşçızâde Hakkı Efendi'nin «Savaş isteriz savaş» diye bağırması büyük bir etki yapmış ve savaş karar verilmişti.

O gün karşı çıkanlardan bazıları Özdemir Bey'e şöyle bir soru sormuşlardı :

— Biz vatanımızı sevenlerdeniz, vatan haini değiliz, fakat bizim ne silahımız, ne kuvvetimiz ve ne de aracımız var. Bu duruma göre dışarıdan bir imdat ya yardıma imkân yoktur. Gerek Ermeniler ve gerekse Fransızlar geçen gün yaptıkları gibi bir

hücum yaparlarsa ne yapacağız? Ne ile hangi kuvvetle bu kadar cepheyi tutacağız?

Ateşkes dolayısıyla kuvvetimizin miktarını çok iyi bilen ve iki binden fazla silaha sahip olan Ermeni Taşnaklarının katil tehlikesine karşı ne düşünüyorsunuz? Her gün yüzlerce evimizi baykuş yuvasına döndüren ağır obüslerin yaptıkları yıkıma hangi araçla karşılık vereceksiniz?

Bu soruya karşılık «evet hiç bir vasıtamız, kuvvetimiz yok; fakat azmimiz, dayanıklılığımız ve sebatımız var. Ölmek için ölmek, ölmek için de ölmek var, Antep ölür fakat vatan yaşar!..

Önümüzde iki türlü hareket şekli vardı.

Birincisi, bir tek neferimiz, bir tek evimiz kalcaya kadar savunarak, bu yerleri düşmana şehir halinde değil, kül yığını hâlinde teslim etmek.

İkincisi : İçerideki bütün kuvvetle bir çıkış yapıp dipçik muharebesiyle (burada dipçikten kasıt süngü yerine dipçik kullanın demektir, çünkü bir tek kişinin bile süngüsü yoktu.) Fransız hatlarını yarıp çıkmak ve şanlı hilâlimizi kurtarmaktır. Evet, ben de biliyorum, cephanesizlik savunucular için büyük bir felâkettir. Biz bunun için endişe etmiyoruz, düşman düşmanın hâinden anlamaz. Özellikle dört gün önce yediği acı darbe üzerine tekrar piyadesini ölüme gönderemez. Dışarıyla bağlantı kurmak üzere fedai postalar çıkarıldı.

Bunun üzerine savunanlar «Ya İstiklâl Ya Ölüm», kahrolsun karşı çıkanlar diye coşkunluğunu dile getirdi. Bundan sonra hem Fransızlara ve hem de Ermenilere çok sert red cevabı verilmekle beraber düşmanın beyaz bayrak çekilmesini istediği kale burcuna oldukça büyük ay yıldızı ile şanlı bayrağımız çekilerek yeniden vatan sevgisindeki aşk ve imanımız gösterilmişti. Bunu gören düşman ku-

durmuş... gibi derhal bütün bataryalarını bu mübarek hilâlimize döndürerek binlerce mermi savurmuşsa da Allah tarafından mübarek bayrağımızın, düşmanın yoğun şarapnel dumanları arasında dalgalanmasına engel olamadığı gibi daha çok ilâhî bir manzara göstermesini ve bütün savunanların göz yaşları arasında gurur dolu göğüslerinin kabarmasının abüyük hizmet etmişti.

Ermenilerin bize karşı bu sefer de aldıkları düşmanca tavra karşı o cephede kırk elli kişilik bir kuvvet bulundurmaya lüzum görüldüyse de elde mevcut silah yoktu. Bunun için de şöyle bir tedbir düşünüldü.

Şehir içindeki polislere daha önce verilen silahlarla bazı ileri gelenler ve hükümet memurları kullanmadan taşıdıkları silahlarını, jandarma dairelerinde ve askerî depoda bozuk, kırık kullanılmayan silahlardan elli kadar silah bulunarak savunanlara dağıtıldı. Ermeni cephesine yüzden fazla silahlı yerleştirilerek, Ermenilere derhal karşılık verebilecek bir kuvvet bulunmuş oldu. Ermeniler daha ikindiden itibaren yoğun bir şekilde kendi cephelelerinden Türk mahallelerine karşı tüfek, bomba, otomatik ateşi açmaya başladılar.

15 Ağustos 1920'de Heyet-1 Merkeziye'nin yardımıyla bazı hükümet memurları ve ileri gelenler elinde bulunan cephaneyi mücahitlere verilmek üzere istedi. Bu kişiler zaten böyle bir gün için sakladıkları cephaneleri getirip teslim ettiler. O gün akşama kadar on bine yakın fişek bulundu.

15-16 Ağustos gecesindeyse üzerlerinde yedi bine yakın fişek getirmişler ve bunlar derhal mücahitlere dağıtılarak yeniden moralleri düzelmişti. 15-16 Ağustos günleri tamamen 17 Ağustos ise öğlene kadar çok şiddetli bir şekilde düşman bataryalarının grup ateşine tutularak, binlerce ev yı-

kılıp, yüzlerce vatan evlâdı ya yaralandı veya şehit oldu. Bu durum çok acı bir manzaraydı. Bir taraftan ağır obüslerin meydana getirdiği yıkım ve kayıplardan dehşete düşen halk ve memurların ailesi bütün çoluk çocuklarını şehirde yaygın bulunan, birkaç yüz senelik rutubetli ve kokulu taş ocaklarına balık istifi gibi doldurmaya mecbur kaldılar. Bu karanlık ve havasız mağaralara yığınlar hâlinde yerleştirilen kadınlar, çocuklar, ihtiyarlar, havadan, güneşten, rahat uykudan mahrum oldukları için bir kaç gün sonra göz ağrısı, dijanteri, tifo gibi korkunç hastalıklar baş gösterdi. Hastaların tedavi edilmesi doktor yetersizliğinden imkansızlaşmıştı. Bir taraftan evlerindeki erzakın bombardıman dolayısıyla bozulmasından mağaralara kaçan çoğu kişide bir açlık tehlikesi baş göstermiş, diğer taraftansa ağır yaralıların sayısı çok fazlalaşmış, hastahane yapılan iki cami ağzına kadar yaralı ile dolmuş, sokaklarda bir çok vatan evlâdının feryadı, kanlar içinde çırpınmaları yürekleri parçalamaktaydı. Bu feci sahneler yetmiyormuş gibi bir de yaralıları tedavi için gereken ilâçlar, özellikle tentürdiyot ve klorc'orm gibi en hayati tıbbi eczalar bile kalmamış ve bu acı durumda doktorlar bütün yaralıların hayatî tehlikesinden şikâyet başlamışlardı. Bazı günler oluyordu ki kloroform yokluğundan operasyon yapılması gereken ağır yaralıların kol ve ayaklarını iple bağlayarak zavallıların müthiş acı ve ıstırapla kol ve bacakları kesiliyordu.

Yaralıların büyük kısmı, tetanoz kaynaklı humma hastalığı baş gösterdiğinden gerekli serum dahi yoktu. Ermeni mahallesindeki Amerikan hastahanesi baştabibi Mr. Buyid'den Özdemir Bey bir miktar kloroformla tetanoz serumu istemiş, düşman komutanı tetanoz serumu verilmesine razı olmuş fakat kloroforma engel olmuştu. Hastaların tedavisine ayrılan iki cami binasına ise Kızılay işareti

konulamadığından her dakika yaralıların hayatları da bombardıman tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Sebebi; Fransız komutanları, Antep Kuva-yı Milliye'sini kendilerine karşı âsi bir çete kabul ediyor, devletler hukuku kaidesinin bunlar hakkında uygulanması gereksiz görülüyordu. Fakat bir kaç gün sonra kendi hastahanelerine dışarıdaki topçularımızın karşılık vermesinden korkup Kızılay işaretli hastahanelerimize saygı göstereceklerini resmen bildirdiler.

Hastahanenin çoğalmasa aslında yeterli olmayan doktorları, çok zor duruma sokuyordu. Kasaba içinde Sahabettin, İbrahim, Fahrettin Beyler gibi iki doktor ve bir de operatör vardı. Bunlardan Mecit Bey günde aralıksız kırk elli yaralı üzerinde ağır "ameliyat yapmaya mecbur kalarak gece gündüz durmadan, istirahatlessiz çalışıyordu. Diğer doktorlarsa hem yaralılara hem de hastalara bakmaya bir türlü yetişemiyorlardı. Kısaca: Bu ikinci kuşatmadaki felâket ve yokluklar anlatılmakla bitmez. Kasabayı savunanlar bu devamlı acılar içinde yine bir dakika olsun muhalifleri karşısında zayıflık göstermiyerek kahramancasına düşmanlarına karşı koyuyor, dışarıdaki gelişmeleri tevekkülle bekliyorlardı.

17 Ağustos sabahından itibaren, düşmanın özellikle ağır çaplı obüslerinin şehir binalarını çok ağır bir şekilde hasara uğratmasından etkilenecek başlarında Jandarma Tabur Komutanı Binbaşı Talat Bey olduğu halde bazı ileri gelenler ve halk Heyet-i Merkeziye Karargâhına gelip «Yahu insaf ediniz kasabanın hâli bir mezbahaya döndü, bu durum dayanılmaz bir hal aldı, halk isyan edecek, bu işin sonu ne olacak? Dışarıdan ise bir ümit yok, bize artık gökten mi kuvvet gelecek. Herhalde düşmanla anlaşmaktan ve ona silahları teslimle boyun eğmekten başka çâre düşünmek cinnetten

başka bir şey değildir. Her şeyin bir sınırı olduğu gibi kahramanlığın da bir derecesi vardır. Bunun için sizin eliniz varmıyorsa biz olsun teslim bayrağını çekelim,» diyerek bağırıp çağırmaya başladıklarından gerek Heyet-i Merkeziye ve gerekse Özdemir Bey bu insanları azarladılar. Jandarma Komutanı Talat Bey de üç gün sonra görevden el çektiler ve dışarı gönderildi.

Bundan sonra ikinci bir olay oldu. Şöyle ki :

Debbaghâne mahallesi halkından bir kısım muhalifler düşmana teslim olunmasını sağlamak fikriyle kalenin burçlarından birine beyaz bir bayrak çekmek üzere hazırlık yaparken Heyet-i Merkeziye tarafından haber alınması üzerine derhal buna cesaret edenlerden yirmi kişi kadar tutuklanarak şiddetle cezalandırıldı. İşte birbirini izleyen uğursuzluklar Kolordunun durumundan o güne kadar olumlu veya olumsuz haber alınamaması savunanlar üzerinde de 4<ötü etki yapmaya başlamıştı. Gecele-ri dışarı çıkarılan fedâî postaların bazıları arkalarında üç dört yüz kadar cephaneye gizli dere yollarından dönüyordu. Fakat bunlardan bazıları da başaramıyarak düşman tarafından yaaklanıyordu. Nitekim bu fedailerden on iki yaşındaki İsmail ile dokuz on yaşındaki Gazi Mehmet düşman tarafından yakalandılar.

Antep, düşmandan ne kadar baskı görürse dayanıklılığını o kadar artıyordu. Bir dereceye kadar kadınlar, çocuklar bile kahraman kesilmişlerdi. Cephelere kadar su götüren, genç, ihtiyar kızlar, kadınlar; elde silah cepheye tüfek atan on on bir yaşında çocuklar, her gün karşılaşılan anlatmadığımız kahramanlardır.

Biz bu çocuklardan bir kaçının kahramanlık menkıbesini burada anlatmayı uygun gördük. Abar-tılmış bir kelime bile eklemeyi ben Türk çocukluğunun saf ve masum yüzüne karşı yapılmış bir ha-

karet sayarak belki de gerçeğinden daha sâde bir şekilde yazacağım.

Babasının şehit olmasından sonra Mehmet Ali, doğrudan doğruya Arslan Bey'e müracaatla, vatan savunması için gönüllü olarak kendisinin kabul edilmesini, silah verilmesini, cepheye gönderilmesini ister. Çocuğun ifadesindeki azim ve cesaret dikkati çeker, Arslan Bey ona, «Yavrum sen daha küçüksün, savaşın ne olduğunu gerçi siz de bizim kadar öğrendiniz. Fakat bilirsin ki savaşta insan ölür. Siz büyüün biz savaşalım, sizi kurtaralım sonra sıra size gelir,» diyecek olur. Mehmet Ali azimle, «Evet savaşa girenlerin bir çoğunun öldüğünü babamın şehitliğinden anladım. Küçüksem de silah atabilirim. Deneyin. Ben de vaatın kurtulması için hizmet edebilirim. Bir de babamın ruhu intikamımı al diye bağırıyor» cevabını verir. Arslan Bey çocuğa silah verir. Silahın çok kıymetli olduğunu söyler.

Mehmet Ali elindeki silahla babasının intikamını aldı.

Merhum kahraman Şahin Bey'in oğlu Hayri de Mehmet Ali'nin bir eşiydi. Fakat Şehit İsmail ile Gazi Mehmet'in menkıbesi Türk çocukluğunun şerefini artıracak şeylerin başında yazılmaya değerdir.

İsmail, Mehmet Gazi, Hayri, Mehmet Ali; ufak tefek vücutlu, on bir önikl yaşlarında çelimsiz gibi görünüyordular. Fakat ne azim ve sebat sahibi olduklarını hareketleriyle ispat ettiler. Kahramanlık duygusunun bu yaştaki çocuklarda bu kadar güçlü bir şekilde coşması hayret vericidir. İsmail, Mehmet Ali ve arkadaşları istisna değildir. Anadoluyu gezerken her köyde, her şehirde gördüğünüz ayağı yalın başı kabak, «hât» dediğinizde kaçan emsallerden biridir, burada zikrettiğimiz bu dört çocuk da normal hayatta onlara benzerdi. Fa-

kat savaş gibi imtihan meydanlarında Türk çocuklarının da İsmail gibi olacağına emin olmalıdır.

Ey Türk çocuğul... Seni Allah her türlü güzel huylarla özenerek bezenerek yaratmış, fakat dünyanın olayları, keşmekeşleri, felâketleri, yaratılışından yüceliği, zekâyı, kabiliyeti, kahramanlığı tam anlamıyla göstermene asla müsait olmamıştır. İsmail, Türk çocukluğu adına övünülecek biridir, işte Şehit İsmailin ve Gazi Mehmet'in menkıbesi :

Antep kuşatmasının sıkışmış olduğu bir günde Heyet-i Merkeziye, şhrin durumunu, dışarıda bulunan Albay Selahattin Âdil Bey'e yazmak gereğini duydu. Bu arada herhalde bildirilmesi gereken bazı şeyler vardı. Mektubun götürölmesini sağlamak için her türlü vasıtaya başvuruldu. Fakat herkes cesaret edemedi.

Sonunda Arslan Bey'in yanında bulunan küçük fedaî kahramanlar, bu görevi yapacaklarını Arslan Bey'e bildirdiler.

Arslan Bey başlangıçta gerçekten bu hizmeti yapmaya istekli olduklarına inanmak, sonra da bu iki küçük çocuğu böyle tehlikeli bir göreve göndermek istemez.

Fakat İsmail ve Mehmet ısrar ederler ve kendilerinden başkasının bu görevi yapamıyacağını söylerler. Kendilerine başlangıçta teklif yapılmış olsaydı belki hizmetlerinin derecesi bu kadar büyümezdi. Hayır! İsteyen onlardı. Sonunda ısrarlarına karşı konulamadı. Başka bir vasıta da bulunamadı. Mektup, Heyet-i Merkeziye tarafından ellere verildi.

Bu iki yavrucağ silahlarını bırakıp, başlarına keçe külâh giyerek bir dilenci kılığına girdiler, işin acıllığı zavallıların geceyi beklemesine bile izin vermiyordu. Düşünmeli ki bu yavrucağlar, her bir

kariştik yerine bir top.göllesi inen, her noktasına bir kurşun atılan bir cepheden geömek zorundaydı-lar. O sırada şiddetli çatışma da devam ediyordu.

İsmail, Mehmet ateř yağmuru altında yola ık-tılar. Saf saf dūřman içinden, tarla hendekleri, bağ kütükleri arasından geçerler, fakat bu saflar ve si-perler bitip tükenecek řeylerden olmadıėı için za-vallılar dūřman erlerinin eline dūřerler. Mehmet Gazi mektubu derhal bir bağ kütüėü altına gömer, dūřmana vermez.

Fransızlar casus yakaladık diye bu zavallıları elden ele komutanları Abadi'ye kadar götürürler. Bunların ağızından söz almak istenir. «Bizim baba-mız, anamız şehit oldular. Dilenmek için çıktık. ře-hirde yiyeceğimiz yoktu.» cevabından başka bir řey duyamazlar. Sonunda komutan sözlerinin doğru ol-duğuna inanır ve tekrar şehre dönmek şartıyla bun-ları salverirler. Zavallılar sevine sevine yola ı-karlar. Fakat bu sefer cephedeki dūřman askerleri-nin kasten açtıkları ateşle karşılaşırlar. İki de yaralanarak yere dūřer. İsmail dokuz Mehmet dört yerinden yaralanır. Sabaha kadar müthiş kan kay-bederler. Sabahleyin tekrar yaralılar toplandığı za-man zaten kendi aralarında vurulduğu için bunları da bulup kendi hastahanelerine kaldırırılar. Meh-met'in hastahanede ayağı kesilerek hayatı kurtarılır. İsmail de bir saat sonra şehitlik şerbetini içer. Mehmet Gazi iyi olunca bizde esir olan ikiSene-galli er karşılığında tekrar alındı. Bugün (kitabın yazıldığı sırada) Antep'te tek ayağı üzerinde sekip geziyor. Zavallı ocuk... Geldiėi zaman göz yaşla-rıyla Arslan Bey'e başvurarak «ift gittik fakat tek geldim» der ve ilk ricası silah ve cephanesini is-temek olur. Bunları derhal verirler. İşte bu küçük kahraman silahını aldıktan sonra, bir ayağıyla ser-e gibi sıraya sıraya yine cepheye koştu ve so-nuna kadar uğraştı durdu. Bize, Fransızların elin-

deyken geçen günlerini anlatır ve çok zaman güldürürdü. Hastanede Fransızlar defalarca resmini almışlar, bir kere Fransız komutanı Mehmet Gazi'nin ziyaretine gelmiş. El işaretleriyle beni aç bırakıyorlar diye şikâyet etmiş. Sonra sütten başka yemek te vermiş.er. Fakat kendisi «iade olunursan ne yapacaksın, bize kurşun atacak mısın?» sorusuna daima: «Hiç şüpheniz olmasın!..» demiş ve savaşmıyacağına söz vermemiş. İşte bu dört çocuğun durumu.

Bu dört kahramandan Mehmet Ali'nin babası Ahmet, kardeşi Nuri, Hayri'nin babası Şahin Bey; Mehmet Gazi'nin babası Kebapçı Sait Ağa, İsmailin de kardeşi ile ablası şehit olmuşlardır.

Burada yine Antep çocuklarının gösterdikleri cesarete örnek olmak üzere şunu hikâye edeceğim. Şiddetli bir çatışma, dehşetli bir top ateşi altında bir taraftan bir başka yere koşarken birkaç çocuğun bu kadar.gürültü içinde bir yere toplanmış olduklarını gördüm. Ellerine bir odun parçasını geçirmişler, bir kaçı asker olmuş, takır takır diye bağırarak ateş taktidi yapıyorlar ve taş toprak atıyorlardı. Gleceğim geldi. O sırada bir top gllesi ci-varımıza düştü, derhal yere kapandım ve çocuklara da yere kapanın diye bağırdım. Aldığım cevap şuydu! «Efendi kalk, kalk... Bu on beşlik değil... Yedi buçukluk!..» çocuklar ne siperlerini terketmişler ve ne de oyunlarını bozmuşlardı. Yalnız yüzlerinde «yedi buçukluk glleye karşi yere yatacak kadar korkaklık gösteren bu adamın hâline karşi» alaycı bir tebessüm vardı.

Antep'in Fransızlar Tarafından İkinci Kuşatması zerine Dışarıdaki Kuvvetlerin Durumu ve Kuşatmanın Kalkması

Fransızların şehri kuşattığı tarihten 17 Ağustos günü öğlene kadar halkta büyük bir heyecan

doğmuş, herkes bu işin sonu neye varacak diye düşünüyordu. Bu ümitsizlik devresi öğleden sonra birden bire değişti.

Şöyle ki : Antep mıntika komutanı İrfan Bey, 10/11 Ağustos gecesi Nifak Boğazi'nda Andrea fırkasıyla bir süre çarpıştıktan sonra geri çekilmiş ve gereken yerlere müracaat ederek kuvvet istemiş. Bu sırada Antep'in kötü durumu fedaî postalar yoluyla İrfan Bey'e yazılmış. O zaman Antep'in kuzeyinde İnce Su bölgesinde bulunan kuvvetlerini derleyip toplamakla uğraşan İrfan Bey ilk defa olarak güvercin postasıyla Antep halkına hitaben şu mealde bir mektup yollamış. Özeti şudur :

«Antep'in kötü durumu B.M. Meclisini galeyana getirdi. Mustafa Kemal Paşa bütün çevre vilâyet ve kazalara Antep'in imdat ve yardımına koşmaları konusunda emir verdi. Bundan dolayı bugünkü aldığım bilgiye göre yarın akşama kadar Malatya, Maraş, Birecik, Urfa taraflarından Suruç bölgesindeki aşiretlerden meydana gelen binlerce kişilik millî kuvvetler Antep'i kurtarmak üzere gelecektir. İki gün daha sabredin. 18/19 Ağustos gecesi dışarıdaki kuvvetlerle şehrin kuzey ve doğusunda bulunan Cünud ve Hacı Baba sırtlarına genel taarruz yapacağız. Şehir kuvvetleri de içeriden yardım ederse kuşatma kolayca yarılabilir. Güvercin postasını aldığınızı bildirmek üzere gece yarısı kasabanın yüksek bir noktasından arka arkaya üç adet havayı fişek atın.»

Güvercin postasının getirdiği bu sevinç haberi savunulara taze hayat verdi. Herkes gözyaşları içinde Allah'a secde etti.

Bu haber diğer taraftan davul, zurna ve büyük gösterilerle, düşmanın şiddetli top ateşi arasında kasabanın her tarafına ilân ediliyor, kadınlara varıncaya kadar herkes ertesi gece yapılacak şiddetli

ve kanlı muharebeyi sabırsızlıkla bekliyor ve sonucun lehimize gelişmesi için Allah'a yalvarıyordu.

Dışarıdaki kuvvetlerimiz, memleketin etrafına toplanmaya başlayınca Fransızlar önce Dülük Tepe'yi terkettiler. Bu sırada Maraşlılar İbrahimi bölgesine, Pazarcıklar ile 25'nci Alay (Fikri Bey) ve Ramazan Efendi kuvvetleri Beylerbeyi'ne, 24'ncü Alay (Pehlivanzâde Nuri Bey) kuvvetleriyle Arıllı Mehmet Ali Çavuş müfrezesi Rum oluğa gelmişlerdi.

18/19 Ağustos 1920 gece yarısı kasaba kuvvetlerinin hücumu hazırlandıklarını dışarıya bildirmek üzere üç adet işaret fişeği atıldı. Buna karşılık dışarıdan Cünûd ve Hacı Baba gerisinden büyük ölçüde taarruz hareketleri başladı.

Bu taarruzu olağanüstü cesaret ve askeri becerisiyle kendisini göstermiş olan 25'nci Alay komutanı Ahmet Fikri Bey idare ediyordu.

Bu kuvvet önce Cünûd tepelerine cibrî hücum yaptıktan sonra süngü hücumuyla düşmanı oradan çıkardı. Bu sırada Yıldırım Taburu 4'ncü Bölük başçavuşu Hanefi Efendiyle Rumevlikli Hacı Ağa ve yanlarında kırk elli kişilik bir kuvvetle kuşatma hattını yarıp içeri girdiler. (*) Bir süre sonra ateş kesildi. Gece sabaha kadar aralıklarla Ermeni Fransız cepheleriyle piyade ateşi açıldı.

19 Ağustos sabahı, dışarıdaki kuvvetler tekrar taarruza başladılar, içerideki kuvvetler de bunlara yardım ediyordu.

(.*) Bu kahramanlardan Hanefi Efendi ile Hacı Ağa, bir çok savaşa katılarak herkesten fazla hizmet ettiler. Daha sonra her ikisi de ağır şekilde yaralanarak aylarca tedaviden sonra iyileştiler. Yaptıkları kahramanlığa mükâfat olarak Elcezire cephesi komutanı Nihat Paşa Hazretleri tarafından gönderilen nişanlar, kuşatmada olağanüstü merasimle göğüslerine takıldı.

Kısaca, Debbağhane cephesinde bulunan Yıldırım 4'ncü Bölükten takım komutanı Zeynelâbidin Efendi, Nizipli Hanefi Çavuş, Karakaşıköğlu Mustafa Çavuş ve benzeri gibi bir çok savaşta şöhret kazanmış en seçkin kahramanlardan ufacık bir müfreze, Hacı Baba, Çık Surat tepelerine hücum ederek düşmanı oradan çıkardılar. Düşmandan iki otomatik tüfekle kullanılamıyacak bir ağır makinalı tüfeği aldılar. Bu arada bir kaç Senegalli Fransız askerini de esir olarak yakaladılar ve düşmanın parçalanmış kuvvetlerini Perili kaya siperlerine kadar kovaladılar. Bu sırada Fransız kuvvetleri şehrin kuzey ve doğu tarafından perişan bir şekilde karargâhları olan Kolej'e sığındılar.

İrfarv ve Fikri Beylerin idaresinde kuşatmayı yaran" kuvvetler de muzaffer olarak şehre girdiler. Bu kuvvet Antep halkı tarafından olağanüstü hürmetle, hasret gözyaşlarıyla karşılandı, saygıyla kabul edildi. Antep o gün sanki düğün bayram ediyordu. O günkü sevincin, coşkunun derecesini tarif etmek imkânsızdır. Kadınlar, çocuklar ellerinde su testileri, sigara paketleriyle bu kahramanları karşılıyor, teşekkür ediyor, ikram için ellerinden geleni yapıyorlardı.

Ben Antep kadınlarından çok az kahsediyorum. Zavallılar sessiz ve sabırla belki kocalarından, kardeşlerinden fazla fedakârlık gösterdiler. En küçük hizmetleri hergün cephelere fişek, su taşımaktı. Bu gün de kendileri hergün yaptıkları bir işi yapıyorlardı. Çoğu cephede tüfek atıyordu. Bu kahramanlar da kurtardıkları yerin kadınlarından cesaret alarak bir kat daha gayretlerini çoğaltıyorlardı. Haftalardan beri kuşatmada kalmış, üzüntüye dalmış, ümit kesilmiş bir halkın böyle ansızın bir imdat kuvveti görmesinin etkisini düşünmelidir!..

İşte Antep'in ikinci kuşatması, , aşağıda ismi geçen kişilerin kahramanlığı ve fedakârlığı onun-

da açılmıştır. (*) Bunlar o günün en büyük kahramanlarıdır.

İkinci Kuşatma Yarıldıktan Sonra Antep'in Durumu

Antep'i kuşatmadan kurtarmak üzere her taraftan Kuva-yı Milliye yetişmiş, düşmanı şehrin kuzey ve doğu tepelerinden atmışlarsa da yalnız bununla iş bitmemişti.

Düşmanın en büyük kısmı Kolej ile Güney tepelerde ve Garaf'ta bulunuyordu. Fransızlar buraları âdetleri üzere fare gibi delik deşik ederek mükemmel yığınak meydana getirmişlerdi. Düşman kısa zamanda kendini topladı.

18 Ağustos'a kadar aralıksız şehrin her yeri bombardıman edildi.

Dışarıda bulunan topçularımız da arasına İbrahimli ve Erikçe bölgelerine yerleştirdikleri toplarla düşman karargâhını bombardıman ediyordu.

19 Ağustosta dışarıdaki toplarımız tarafından Antep'in güneyindeki tepelere yapılan bombardımanda düşman iyice kayıp vermiş olduğundan Fransızlar dışarıdaki kuvvetleri uzaklaştırmak için

(*) Kaymakam İrfan Bey komutasındaki 25'nci Alay (Fikri Bey), (Ramazan Efendi) kuvvetleri, Urfa Kuva-yı Milliye komutanı Pehlivanzade Nuri Beyin idaresinde Urfa - Suruç bölgesinden gelen Altyüzden fazla millî süvari kuvvetleri, Pazarcık Kaymakamı Paşo idaresinde bulunan Pazarcık ve bölgesi halkı, üç.yüz kişilik Maraş, millî kuvvetleri, Behsini ileri gelenlerinden Hassan Bey, Birecik ileri gelenlerinden Hasip Bey, Nizip ileri gelenlerinden Hacı Mehmet Efendi, Hacı Ahmet Efendi, Habeş Efendinin komutasında üç dört yüz kişilik kuvvetler Suruç aşiret reisi Mustafa Beyin süvari kuvvetleridir.

20 Ağustos'ta iki koldan hareket ettiler. Bunlardan kuzeye giden kuvvet bir kaç muharebe yaptıktan sonra bizim kuvvetleri Maraş yönüne attı. Sam ve civar bölgelerden çok miktarda erzak taşıdı. Doğu-ya giden kuvvet ise keza o civardaki kuvvetlerimizi Fırat'ın doğusuna atarak Nizip'i işgal ve ileri gelen bazı kişileri esir etti. Çok miktarda erzak gaspederek 28 Ağustos'ta Antep'e döndü. Fransızlar bu kuvvetleri uzaklaştırdıktan sonra yığınağa daha fazla önem verdiler. Suriye'den yeni personel getirmeye başladılar. Aynı zamanda kasabanın her tarafını aralıksız bombardıman etmekten de geri durmuyorlardı.

Düşmanın durumu bu şekildeyken biz de, Maraş Nizip yollarının açılmasından yararlanarak, Antep'in durumunu, feryadını gereken yerlere, duyurmak, şehrin ileri gelenlerinden bazılarını (*) birer görevle dışarı çıkarmak, içerideki kuvvetleri oldukça düzgün bir şekle sokmak gibi önlemler aldık. Şöyle ki :

- 1 — Millî kuvvetlerin askerî bir şekle sokulması,
- 2 — Tahkimata son derece önem verip sağlamlaştırılması,
- 3 — Bütün cepheleri telefon hattıyla Heyet'i Merkeziye'ye bağlayarak bir de telefon birliği kurulması,
- 4 — Askeri iaşe komisyonu kurulması,
- 5 — Mülkî genel iaşe heyeti kurulması,
- 6 — Mücahitler için elbise ve ayakkabı imalâhanesi,

(*) Bunların görevleri! Şehir içindeki mücahitlere erzak, yardım toplamak. Kaçakları yakalamak, tahkimat yapacak amele bulmaktır. Bu konuda Şeyh Mustafa Efendi'nin çok büyük hizmeti görülmüştür.

7 — Dışarıdan gelecek erzakı taşımak üzere bir nakliye kolu kurulması,

8 — Yıldırım Taburu eksikliğin köylü personelle tamamlanması.

9 — İçerideki bütün kuvvetlerin Yıldırım Taburu'ndan yedirilip içirilmesi,

10 — Dışarıda kalan düzenli Antep Taburu'nun içeri alınıp mevcudun üç yüze çıkarılması,

11 — 25'nci Alay'dan Kartal Bey'in 120 kişilik kuvvetinin içeri alınması.

12,— Sivas tarafından Maraş'a getirilen silahlardan bir kaç yüz tanesinin Antep'e getirilerek mücahitlere dağıtılması,

13 — Maho Paşa'nın kardeşi Kurt Ali Bey, Burdu Terzi Ahmet Çavuş, Zülfikârlı Ali Osman Oğlu Mehmet Ali, Karayılıanoğlu Memik Ağa'lar gibi kahramanların komutasındaki kuvvetlerin mıntıka komutanları emrine verilerek şehir içindeki kuvvetin iki bine çıkarılması vesaire... gibi tedbirler alınmış, ve bundan başka da Heyet-i Merkeziye üyeleriyle bölge başkanlarından bazıları teçhizat imalathanesi, iâşe heyeti, erzak yardımı toplanması vesaire gibi bazı heyetlere nezaret ederek, yolsuzluğa meydan verilmemesine gayret etmişler, en sakın zamanda bile kesinlikle görülmemiş düzenli bir idare kurarak sonuna kadar dayanmışlardır.

Dışarıya çıkarılan memurlardan görevini kötüye kullanan ve istirahatata çekilenler olduğu gibi, altmış yetmiş yaşlarında, yürümeye gücü olmayan ve ata binince on beş yaşındaki delikanlı gibi cesaret gösteren, vatanın selâmeti için dağ başlarında eşkiya ve kaçak takibi gibi önemli görevleri hakkıyla yerine getiren muhterem Dayı Bey (Dayı Ahmet Ağa) gibi kişiler de yok değildi.

Dayı Ahmet Ağa, gayet cesur, vatansever, misafir perver, vicdan sahibi bir kişiydi. Bu kişi vaktiyle Halep Genel Meclisi üyeliğinde bulunup hizmetler etmiş ve herkesin sevgisini kazanmıştır.

Daha sonra Antep Maarif müdürlüğüne tayin edilerek çok hizmetler yaptı. Yuna ismindeki çiftlikte kendi yardım kesesinden sarfettiği parayla, kasaba okullarının hepsinden güzel bir okul yaptırdı. Oraya kıymetli öğretmenler göndererek köylü çocuklarının talim ve terbiyesi konusunda gerçekten büyük fedakârlıklar gösterdi.

İşte bu demir yürekli muhterem ihtiyar Antep savaşına fiilen silahıyla katılarak, emsallerine örnek olmak üzere silahını ve üç sıra fişekliğini gece gündüz, belinden indirmede. Kendisine bu ağır yükü niçin taşıyorsun? denildiği zaman: «Gençler görsün de gayretlensin diye taşıyorum» cevabını verirdi.

Antep'in Fransızlar tarafından ikinci kuşatması sırasında Debbağhâne cephesine altıncı mıntıka komutanlığına tayin edildi. Gece gündüz cepheleri dolaşarak tahkimat yapılması için gerekli yüzlerce ameleği şevketti. Daha sonra mıntıka komutanı Yarbay Hüsnü Beyin emri üzerine Antep civarında ki bölgelerde kaçak takibine görevlendirildi.

Köylerden yakaladığı yüzlerce asker kaçağı ile birçok ameleği fırsat buldukça Antep'e yolladı. Zamanında dışarıda bir tek kaçak kalmayıp hepsini topladı.

Son zamanlarda Kolordu komutanı Selahattin Âdil Paşa Hazretleriyle birlikte Kolordunun Antep civarında yaydığı bütün savaşlara katıldı. Bu ihtiyar hâlinde kar, yağmur, fırtına bilmiyerek, Antep'in düşüş gününe kadar dağ başlarında çalıştı. Antep'in düştüğü gün göz yaşlarını seller gibi akıta akıta kolordu ile Maraş'a gitti ve orada yine memleket hesabına çalıştı.

Beşinci Fırkanın Antep Cephesine Gelişi

İkinci Ordu Komutanı Nihat Paşa Hazretleri tarafından gönderilen Beşinci Fırka, Yarbay Kenan Bey komutasında Antep cephesine geldiği zaman Özdemir Bey'le Kilis Kaymakamı Cemal Bey ve Heyet-i Merkeziye üyelerinden Kahramanzâde Hacı Mehmet Efendi, bu kişiyi ziyaret etmek ve memleketin durumunu anlatmak üzere Balıkaya sırtlarına kadar gitmişlerdi.

Kenan Bey, o gün Antep'ten Akçakoyunlu'ya hareket eden düşman kuvvetleriyle saatlerce çarpışmış ve Şnayder toptanlarından biri de sakatlanmış ve kendileri de yağmur gibi yağın düşman toptanlarının Şarapnelleri altında kalmışlardı.

Düşman bir süre sonra yoluna devam etmiş, Kenan Bey de bu muharebeden sonra fırkasının ek-siklerini gidermek için Urfa'ya dönmüştür.

Göç Devri

Düşmanın sürekli bombardımanı artık dayanılmaz bir hal aldı. Dışarıdaki kuvvetlerden de bir kurtuluş ümidi beklemek boştu. Kasaba içinde yer altlarında korunan halkta her türlü bulaşıcı hastalık, açlık sefalet başgösterdiğinden ve zenginlerin her biri birer bahane ile ailecek dışarı çıkmaya teşebbüs ettiklerinden zenginlerle fakirler arasında büyük bir huzursuzluk başladı.

Karşı fikri körükleyenlerse, Kılıç Ali Bey zamanında bazı sebeplerden dolayı Halep'e gidip Fransızlara başvuran bir takım kişilerle Ferit Paşa hükümeti adına halkın moraline gizliden gizliye darbe indiren bazı kimselerdi.

işte şiddetli bombardıman altında kıvranan ve her gün yüzlerce evlâdını, vatanın selâmeti uğruna feda eden Antep'te o sırada altmış binden faz-

la savaşmayan Türk bulunuyor ve bunların yiyecek ve içecekleri ise önemli bir yekn tutuyordu.

Mevsimin sonbahar olmasından kasaba halkı, herzamanki gibi dışarıdan erzak ve hububat getirmeye ve ayrıca unluk, bulgurluk gibi ihtiyaçlarının büyük kısmı ise bombardımandan yerlebir olan evlerin enkazı altında kalması dolayısıyla kasabada müthiş bir kıtlık başladı. Bu durum mücahitleri çok zor bir duruma düşürdü.

zdemir, Arslan Beylerle Heyet-i Merkeziye savunmanın yegne imknını kasaba halkının g ettirilmesinde görüyorlar, bu konudaki kanaatlerini halka anlatmaya çalışıyorlardı. Fakat, büyük kısmı fakirlerden oluşan savunanların bu konuda silahlarını bırakacakları tehdidiyle bu arzularına kavuşamıyorlardı. Fakirler genellikle bir silah ile cephe gerisinde bıraktığı ailesine verilen az bir yiyecek karşılığında değil, memleketin selâmeti uğrunda hayatını feda ederek geceli gündüzlü kurşun yağmurları altında düşmanın gllelerine göğüs geren ve yurdunu savunan fakirler bu g meselesine karşı çıkıyor ve diyorlardı ki: Biz fakirlerin şu memlekette ne bir tek dikili ağacımız ve ne de servetimiz yokken vatanımızı müdafa ediyoruz, yine biz fakirler kadınlı erkekli düşman karşısında kanımızı akıtırken bazıları rahat içindedir. Biz üzerimize örtecek battaniye bulamazken bazıları rahat yataklarında yatmaktadır.

Bu durumu bildiğimiz halde yalnız kendimizi sununla avutuyoruz. Evet, biz fakirler cepheelerde görev yapıyorsak, onlar da hiç olmazsa bizi bırakıp grrlere de takdir ederler, diye onları içimizde gördükçe daha fazla cesaret alıyoruz. Bu yüzden hiç kimse dışarı çıkmayacak diye itiraz ettiler.

Genellikle fakir kimselerden oluşan mücahitlerin düşünceleri haklı olabilirdi. Ama-yalnız duygu

ile hareket ediyorlardı. Şehrin savunması açısından savaşmayanların dışarı çıkması ve savunanlara yiyecek içecek kalması lâzımdı.

Bu sırada kasaba halkının parça parça taşınması için mıntika kumandanlığı vasıtasıyla Ankara'dan bir de gizli emir gelmişti. Bu emir dışarıdan bir kurtuluş ümidi olmayacağını, herkesin kendi başının çaresine bakması, halkın kendi göbeğini kendi eliyle kesmesi gerektiği anlatılıyordu.

Bu emir tabii gizli tutuldu ve kimseye açıklanmadı. Yalnız savunanların kabul etmesi şartıyla savaşmayan zengin ve fakirlerin ailece dışarı çıkarılması çareleri düşünülüyordu. Yöneticiler bu meseleyi çözmek için defalarca toplantı yaptılar. Sonunda mücahitleri şu şekilde ikna ettiler:

Evet, biz biliyoruz ki, bu memleket yalnız fakirlerin değil zenginleri daha fazla ilgilendirmektedir. Fakat memleket içinde bugün altmış binden fazla savaşmayan insan var. Bunların yalnız iki bini muharip, kalanı ihtiyar, kadın, çoluk çocuktan ibarettir. Günler geçtikçe erzakımız bitiyor. Bombardıman dolayısıyla mağaralara kaçmaya mecbur olan halkın kalabalığından türlü türlü hastalık meydana geliyor, bunları tedavi edecek doktorumuz, verecek ilacımız olmadığını pek âlâ biliyorsunuz.

Bundan başka bir top güllesiyle yerle bir olan aileler her gün görülmektedir. Bunlar dışarı çıkarlarsa erzakları bize kalır. Memlekette sadece mücahitler kalsın, fakir zengin savaşmayan kim olursa olsun dışarı çıkaralım. Memleketi son fişeğimiz kalıncaya kadar savunalım. Başarılı olursak ne âlâ, olamazsak, bütün kuvvetimizle bir cepheyi yarar geçeriz, memleketi de taş toprak yığını hâlinde düşmana terkederiz, denildi ve bir komisyon kuruldu.

Şehrin kuzeyindeki Debbağhâne mahallesi düşman ateşinden oldukça uzaktı. Akşamdan sonra, komisyonca gitmesine izin verilenler vesikayla eşya ve ailesini dışarı çıkarabiliyordu. Çıkış vesikası fakirlere bedava, zenginlere parayla veriliyordu.

Bu şekilde kırkbinden fazla aile dışarı çıkarak Maraş, Nizip, Birecik, Rumkale, Urfa, Malatya, Harput Behisni taraflarına göç ettiler. Bir kısmı da Antep civarındaki köylere sığındı.

Şehrin tahminen yüzde yetmişbeşi dışarı çıkmış, yalnız Antep'in demir yürekli, arslan bilekli kahramanları ve her zaman yardıma koşan kaplan yürekli kadınları kalmıştı.

Bu göç devrinden sonra da yine Antep'te iki bini cephede muharebeye katılan 20.000 nüfus vardı. 23-25 Ağustos tarihine kadar, gece gündüz, aralıksız şehir üzerine top ve mitralyöz ateşi devam ettiği gibi bir çok evlerde yıkıldı.

25 Ağustosta düşman tarafından uçaklar vasıtasıyla şehrin bazı yerlerine birçok fetva suretleri atıldı. Fakat bunların bizce bir kıymeti yoktu. Hatta nefret doğurdu. (*)

26 Ağustosta üçüncü bölük komutanı Hasan Efendi İki Kapılı Han'a isabet eden mermilerden şehit oldu.

30 Ağustosta Musuliu ve Çınarlı cephelerine hücum yapıldıysa da yüskürtüldü. Bundan başka dışarıdaki topçularımız Fransız karargâhı üzerine ateş açıyorlardı.

Göç Sırasında Dışarıdaki Kuvvetlerin Durumu

Bu sırada 9'ncu fırkanın eksikleri Antep ve civarından sağlanmaya başlanmış ve mevcudu epey-

(*) Fetva şu anlamdadır: Kuva-yı Milliye adı altında sizi kandıran komutanlar padişaha isyan etmiş bir kuvvettir. Bu savaşa katılanlar ne gazi ne de şehit olamaz. Bunlar katil sayılır.

ce artmışsa da bunlar bazı vatan hâinlerinin telkinlerine kapılarak silahlarıyla beraber kaçıyorlardı. Bunları harbe sevk etmek konusunda Fırka Komutanı Hayri, Alay Komutanı Fikri Beyler çok zor durumda kalıyorlardı. Bununla beraber bu kişiler Antep civarındaki savaşların hepsine fiilen katılmış ve düşmanı defalarca mağlup ve perişan etmişlerdir.

Bu sırada Antep mıntika komutanı İrfan Bey (güya aczinden dolayı) alınarak Hüseyin Hüsnü Bey tayin edildi.

Dışarıdaki kıtaların sayısı çok az olduğundan Antep'i kurtarmak üzere uzak ve yakın millî aşiretlerinden de yardım etmek mecburiyeti doğmuştu.

Bu daveti memnuniyetle kabul eden (Malatya muhterem milletvekili) ve aşiret kahraman Hacı Bedir Ağa üçyüz küsur seçkin aşiret personeliyle Beşinci Fırka emrinde Antep'in imdadına koşmuştu. Bir çok çatışmalara girdi. Ama o sadece hırs ve kıskançlık yüzünden kırıldı, incitildi. Mücahitleri, Mıntika komutanı Hüseyin Hüsnü Beyin yanındaki Binbaşı Mahmut Bey tarafından yanlış şekilde harbe sevk edildi. Bunun üzerine Hacı Bedir Ağa üzgün bir şekilde memleketine döndü.

Döndükten sonra Antep savunularının fedakârlıklarını ve çektikleri dayanılmaz hallerini arz ile Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine hitaben «bu gibi komutanlar iş başındayken Antep için kurtuluş çaresi aramak boştur» anlamında bir telgraf vermiştir.

Kış gelmeden önce Antep'i kurtarmak için her çareye başvurmadan çekinmeyen Kolordu Komutanı Selahattin Âdil Paşa da o zaman Adana'nın sıkışık ve berbat durumunu düzeltmek üzere yanındakilerle Adana cephesine acilen hareket etmek zorunda kalmış olduğundan Antep'in dış durumunda Hüseyin Hüsnü Bey hâkim olmuştu.

Samsak Tepe Hücumu ve Sonucu

Kuşatmanın açıldığı 18 Ağustos'tan 2 Eylül 1920 tarihine kadar her gece yüzlerce aile devamlı vesika alarak dışarı göç ediyor, sabahlara kadar Nizip, Maraş yolları karınca gibi işliyordu. Düşman her halde haber almış olmalı ki, akşam olup her taraf karardı mı; top ve m'tralyözleri önceden tespit ettiği yollardaki hedeflere çeviriyor, bombardımana başlıyordu. Kısaca Samsak Tepe'de bulunan düşmanın makinalı tüfekleri bu yollara hâkim olduğundan en çok bu görevi onlar yapıyordu.

Samsak Tepe'de bulunan düşman kuvvetini oradan atmak üzere 2-3 Eylül 1920 gecesi bir Saldırı düzeni alındı, bu saldırıya katılmak üzere semtlerden "sağlanan yüz kişilik kuvvetle, Yıldırım Taburundan bir takım düzenli asker ayrılıp, üçüncü mınıtka komutanı Ökkeş Bahri Efendi komutasına verildi. Yanına en seçkin mücahitlerden dördüncü bölük başçavuşu Nizipli kahraman Hanefi Çavuş ile Antepli arslan yürekli Abdurrahman Çavuş diğer ismiyle obüs Abdurrahman Efendi ve ikinci bölük takım komutanı Derviş Efendiler verilmişti.

Bu müfreze oldukça iyi bir programla, düzenli bir şekilde, gece ezanî saatle dörtte hücumla başladı. Bizim kuvvetlerden bir kısmı Hayri Efendinin zeyt'nlığı yönünden, diğer kısmı da Samsak Tepe'nin kuzey ve kuzey batı yönü olan Narlı Kule tarafından ilerlemesi üzerine, düşman tarafından şiddetli bomba ve mitralyözlerle karşılık verilerek savunuldu. Ara sıra da aydınlatma tabancası kullanıldı.

Bizim kuvvet cebrî saldırı ile düşman siperlerine beş metre kadar sokuldu. Düşmanı siperlerden attı. Bu sırada dördüncü bölük başçavuşu Hanefi Çavuş hemen tel örgüyü keserek içeri atlar, fakat ayağından ağır şekilde yaralanarak yere düşer. Zey-

tinlik tarafından hücum eden semt personeli ace-
mi olup, iyi talim ve terbiye görmedikleri için ge-
ce vakti bağlantıyı kaybederek düşman siperlerini
işgal eden askerlerimiz üzerine karanlıkta ateş
açar. Bir çok kayıp verdirirler.

Bu hücum Hanefi Çavuş gibi eşi bulunmaz bir
mücahidin ve bir kaç fedakâr arkadaşının yaralan-
ması ve iki kişinin şehit olmasıyla başarılı olamadı.

Aynı gecede ikinci bölük takım komutanı Der-
viş Efendi de hücumla bile katılmadan şehir dışına
çıktı. Antep'in düşüşüne kadar bir daha dönmedi.

3-8 Eylül tarihleri arasında düşman devamlı
bombardımana büyük çaplı toplarıyla devam etti.
Bir hücum teşebbüsünde bulunduydu da püskür-
tüldü. Mehmet Paşa Camisinin bir tarafı yıkıldı.

Bu anlatılan şiddetli bombardımanlar arasında
Fransız komutanı Abadi imzasıyla gönderilen şu
mektup cepheden özel posta vasıtasıyla tarafımıza
atıldı.

Antep 9 Eylül 1920

Antep Mutasarrıfı Sabri Beyefendiye,

1 ç Önce Türkiye tarafından imzalanan barış
anlaşması Antep'i Fransız mandasına vermiştir. Hiç
bir Türk bunu bilmemezlikten gelemes. Gerek mes-
leki ve gerek askeri anlaşmanın uygulanmasına kar-
şı çıkan âsîdir.

2 — İkinci olarak; bizim itaata davet eden ya-
zılarımız mülki ve askeri kişileri bağlar.

3 — Üçüncü olarak; içinde bir çok masumun
bulunduğu şehri büyük bir üzüntüyle bombardıman
ediyoruz. Fakat bizimle savaşan kuvvetlerin başka-
nı Özdemir, kuvvetlerinin büyük kısmıyla şehrin
içinde bulunmaktadır. Özdemir kuvvetlerinin büyük
bir kısmını alarak şehir dışına çıkıp, açık arazide
savaşı kabul etsin, askerlerini kızılavin, camilerin
gölgesine sığındırmayın.

4 — Dördüncü olarak; şehirde bir tek tüfek atılmasın. Böyle olmazsa bombardıman kesilmez.

Antep Kumandanı	Fransız Kıtaları Kumandanı
Albay Abadi	Albay Andrea

Fransız komutanının gönderdiği bu mektup üzerine Heyet-i Merkeziye toplandı. Sonuçta verilen karar üzerine Özdemir Bey tarafından şu cevap yazıldı.

9 Eylül 1920
Antep

Antep Fransız Kıtaları Kumandanlığına,

Emir komutamdaki kıtaların; camilerin, kızılâyın-gölgesine sığınarak size karşı mücadele ettiğini yazıyorsunuz. Çok açık bir hakikati alenen gizlemenizi görmek istemezdim. Çok övündüğünüz Napolyon'un Mısır'da muhterem ceddikle yaptığı mücadelelerdeki gibi soyumun ırsî kahramanlık duygusunu taşıyan ben öyle bir rezilliği kabul edemem. Aynı zamanda millî şerefi uğrunda çekinmeden hayatını feda eden Antepliler öyle bir durumu kabul edecek kadar adi değildir.

işte arslanlar gibi şahidi olduğunuz, yurdunun yüzakı olan millî kuvvetlerimiz, canlarını ortaya koyarak memleketin bütün cephelerinde size karşı savunma yapmaktadırlar. Arzu etmezdim ki; bugün medeniyetin beşiği (!) olarak bilinen Fransızlar dünyada hiç bir milletin tarihinde görülmedik şekilde bir soykırımın uygulayıcısı olsunlar.

Dünden beri ağır topraklarla bir çok camileri ve aynı zamanda verdiğiniz çeşitli güvencelere rağmen Kızılây işaretli hastahanemizin her tarafını bombardıman ettiniz. Zannederseniz Kızılhaç bayrağı asıp ta altında bataryalar kurup ateş etmiyoruz. Belki yaralıların tedavisinde kullanıyoruz. Bu durumdaki teessüflerimize hayret ediyorum.

Müsadenizle şurasını arzedeceğim.

Eğer siz şehre biraz hoşgörü ile baksaydınız en masum ve günahsız bir şehri yıkıp bir çok zavallının kanım akıtmazdınız. Şehrin tarafsız bölgede bırakılmasını, savaş bölgesi dışında bırakılıp, her iki kuvvetin davasını dışarıda halletmesini Amerikalı Doktor Mr. Buyid kanalıyla size teklif eden bendim.

Madem ki kabul ediyorsunuz,, pekâlâ, yirminci asrın tarihine bir utanç sayfası ve alçaklık yazdırmamak için sizin bu kabulünüzü uygulamak üzere her türlü konuşmaya hazırım ve cevabınızı bekliyorum.

Özdemir

Fransız komutanı bu cevabı aldıktan sonra bir daha cevap yazmadığı gibi topçu ateşine daha fazla önem vererek 23 Eylül 1920 tarihine kadar aralıksız şehrin her tarafını bombardıman etti.

23 Eylül 1920'de İslâm mahallelerinden yıkımı incelemek üzere Amerikalılardan meydana gelen bir heyetin Türk bölgesine geçeceği ve bunlara kesinlikle silah kullanılmaması bizim cephelere bildirilmişti. Bir süre sonra her iki taraftan ateş kesildi. Sonra bir Amerikalı ile Ermeni papazlardan Nersis bizim tarafa geçtiler. Cephe komutanı Özdemir beyle birlikte bombardımandan yıkılan birçok yeri ve camileri dolaştılar. Bu iki kişi tarafımızda bulunduğu sürece şehre karşı Fransızlar tarafından top tüfek atılmadı. Bu heyet daha sonra cepheye geri gönderildi. (Fransızlar bizim camilerimize asker doldurduğumuzu idda ederek buraları bombardıman ediyorlardı. Biz bundan şikâyet edince bu iki kişiyi bize gönderdiler. Onlar da buralara kesinlikle asker yerleştirilmediğini gördüler. Ama düşman yine de onların dönüşünden sonra camileri bombalayıp yıkmayı devam etti).

Bir süre sonra yine top bombardımanı başladı.

18 Eylül 1920'den itibaren topçu ateşi gittikçe şiddetini artırıyor, gece gündüz aralıksız ateş devam ediyor, günahsız, masum, zavallı kadınlar, küçük çocuklar şehit olup yaralanıyordu. Vatanın namusunu korumak için arslanlar gibi çarpışan kahramanların sayısı günden güne azalmaya başladı. Çünkü insafsızca yapılan bu bombardımanın vakti saati yoktu. Aralıksız gece gündüz devam ediyordu. Bir yere isabet ederse mutlaka kayıp verdiriyordu.

Hastahaneler, camiler yaralılarla doldu. Yaralıların bir çoğundan kimsenin haberi olmuyor, çoğu kendi evinde kocakarı Maçlarıyla tedavi ediliyordu. Kimse mağaralardan dışarı çıkamıyordu. Kimin öldüğü bile anlaşılamıyor, kayıplar hakkında bilgi edilemiyordu.

Burada gece gündüz devam eden, yorgunluk nedir bilmeden, yüzlerindeki tebessümü hiç eksiltmeyen sağlık ekibini anmadan geçemeyiz. Bunlar: Baştabib Şehabettin Bey, Doktor Fahrettin Bey, Doktor Mücahit Bey, Eczacı Nuri Bey, Doktor İbrahim Bey'dir. Hastabakıcı hemşireler de yaralılara bir ana gibi baktılar.

19-20 Eylül'de geçep günler devamlı bombardımanla geçti. Düşman bir çok evi daha yıktı. Bu sırada düşman Çınarlı gediği yönünde bir yürüyüş yapmak istediye de çete reislerinden Boyunoğlu Memlik Ağa tarafından çevrildi. Düşman yönünü çevirerek Sam, Küçüve bölgelerini basıp, evleri yıkıp, eşya ve hayvanları gaspetti.

Fransızlarla birlikte yağmacılık yapan yerli Antep Ermenileri köylülerin sandıklarını kırıp kız ve kadınlara mahsus elbise ve eşyaları yağma etmişlerdir.

Bu Ermeniler cephelelerden bize şöyle batırıyorlardı. «Ulan Mehmetçikler, kızlarınızın çeyizini getirdik, buraya gönderin gelin edelim». Daha başka edepsizce ne lâflar \ söylüyorlardı. Ermenilerin yaptığı rezalet pek çöktür. Hatta yazılacak olursa yüzlerce sayfalık bir kitap dolar.

21-23 Eylül tarihinde bombardıman devam etti evler yıkıldı, insanlar öldü. Ayrıca casusluk suçundan üç kişi idam edildi. Bu arada Fransız komutanından bir mektup geldi.

23 Eylül 1920

Antep

Antep Kuva-yı Milliye Komutanı Özdemir Beye,

Karşı koymanızın gereksizliği ve yapmak zorunda olduğumuz bombardımandan etkilenen günahsız kurbanlardan dolayı sizin vebal ve sorumluluğunuzu anlamamanız mümkün değildir. Birkaç gün önce Fransız komutanına teslim olan Polat Paşa'nın yanındaki subay Osman Bey'den anladığıma göre Türk hükümeti Antep şehrini kendi kaderine terketmiş. Türkiye ile yapılan anlaşmaya göre bu bölgenin Fransız mandası altına verildiğini ve bu anlaşma şartlarını yürürlüğe koymaya Fransa'nın kararlı olduğunu açıkça anlamışsınızdır.

Anlaşmanın imzalanmasından önce ateşkes hükümlerine uymak istemediğinizden dolayı önemli askeri harekâta sebep olduğunuzu ve son sözü bizim söyleyeceğimizi çok iyi bilirsiniz. O halde şimdiki hareketlerinize ne gerek var? Kendi menfaatinin anlamaktan âciz bir halkı karşı koymaya sevk etmek nedir? Niçin insanların kanına girmeli? Çünkü yarın öbür gün herhalde bize teslim olma veya bir tarafa gitmeye mecbur olacaksınız. Askerce sizden bunu istiyorum.

Büyük devletlerin uygun görmeyeceğine emin olarak önemli harekâтта bulunmamaya karar verdığımız bir devrede savaş talihi bir parça yüzünüze gülmüşse bundan gururlanmayın. İşte o bu gün büyük eşitsizlik gösteriyor. Halep, Şam, Arap Türk birçok personelin anlaşılmaya yanaşmakla sizin durumunuz ve kuvvetleriniz gittikçe zayıflamaya mahkûmdur. Bizimki ise gittikçe artacaktır. Her şeye rağmen sevdiğimiz (!) Türk milletinin, menfaatini şerefli bir şekilde kapatarak birlikte memleketin saadetine çalışabilmemiz için bize gelmelerine inanmalısınız.

Herkese tam bir hürriyet verileceğini, kesinlikle ailelere dokunulmayacağını, h ç bir şekilde mal ve mülke ilişilmeyeceğim, âdetlere uyulacağını, hukukun korunacağını size bir Fransız vadediyör. Ona niçin inanmamalı? Âleme ölüm saçan bir direnmeyi niçin devam ettirmeli? Her kimiz de meslekten yetişme asker olduğumuz için size şu mektubu yazmaya karar verdim. Ümit ederim ki onu size yazmama beni sevkeden asıl sebepleri anlarsınız. Onlar da öncelikle insanlık duygularım, ikinci olarak Fransız mandasına verilmiş olan halkın hayrı içindir.

Antep Fransız Kıtaları Komutanı
Albay Andrea

Andrea'nın bu mektubu bize bir muhabere kâpısı açmaya vesile olmuştu. Durum ve zaman dolayısıyla bir süre olsun düşmanı oyalamak ve bu fırsattan yararlanarak mümkün olduğu kadar dışarıdan erzak getirmek ve kasabadaki savaşımayan halkı dışarı çıkarmak ve hergün yıkılan siperlerimizi tahkim etmek düşüncesiyle aşağıdaki mektup yazıldı.

Bu mektubun: Dış görünüşte Fransız mandasına bir istek ve meyil gösterdiği anlaşılırsa da;

gerçek kesinlikle bunun aksidir. Aslında fikrimiz düşmanı aldatmaktan başka birşey değildir.

24 Eylül 1920

Antep

Antep Fransız Kıtaları Komutanı Albay Andrea
Cenaplarına

Muhterem Albay,

23.9.1020 tarihli mektubumuzu aldım. İnsanlık duygularınızla yazdığınız ve samimiyetinizi gösterdiğiniz için minnettarım. Samimiyetiniz bizce güzel şekilde karşılanmış, insanlık adına iyilik isteklerinizden memnun olunmuştur. Rica ederim, sizin gibi bir asker âciz meslektaşlarının beyanlarını öylece kabul etsin. Müsadenizle muhterem Albay hep şu yazacaklarım yorum kabul edilmesin. Her biri bir görüşme konusu olacak şeyler olduğunu iyice düşünmenizi sonuçta bu açıklamam sizce kabul edilirse, şu duruma son vermenin mümkün olduğunu söylemekten şeref duyarım aziz dostum.

1 — Polat Paşa'nın yanındaki subaylardan Teğmen Osman'ın Türk Millî Hükümeti'niz Antep şehrinin kaderine terkettiğine ait söylediklerine inanmayın. Bu yalanı söyleyen insanoğluna teessüf ederim. Çünkü Antep eskisinin yüz misli fazla olarak Türk Hükümetine bağlanmıştır. Bu sözlerimi vatanına ihanet eden Osman gibi adamlar yalanlayamaz. Gerçek ortadadır.

2 — Bombardımandan dolayı akan masum kanlarının sorumluluğunu bana yüklüyorsunuz. Hayır bu günah bana değil, 9 Eylül 1920 ve 63 numaralı mektupla ve Amerikan Hayır Cemiyeti müdürü Mr. Buyid ile yaptığım teklifi kabul etmeyen size aittir. İnsafla düşünün öyle değil mi? Şehrin evlâtlarının masumluğunu size daima yazdım. Devanın

dışarıda halledilmesi teklifini önce kabul edip sonra susmanız doğru mudur? Büyük günahların nere- lere vardığını akan masum kanlarına bakıp ta an- lamalı. Siz yaralıları kloroform bile göndermiyor- sunuz, demek ki bu insanlara acıyorsunuz.

3 — Kendi menfaatini anlamaktan âciz bir halkı savaşa sürüklediğimi ve bir gün ya teslim olacağımı veya bir tarafa kaçacağımı yazıyorsu- nuz.

Aziz dostum düşünceniz çok yanlış! Menfaati- ni bilip bilmediğini anlamak keski mümkün olsa da bu halkla ilişki kursan anlarsın. Hür yaşamak kıymetini bilen bu halkı savaşa ben değil - seni temin ederim ki - onlar beni sürüklüyorlar. Bunun neden' böyle olduğunu aşağıdaki açıklamamdan an- layacaksınız. Görevin mukaddesliğini bilirim. Görü- şüme göre teslim olmak ölümle birdir. Hayatın bence asla kıymeti yoktur. Sizin gibi muhterem bir askerin kalbi de eminim ki benim gibi duygularla çarpmaktadır. Tabi beni hoşgörürsünüz.

4 — Savaş talihinin yüzümüze bir parça gül- düğünü bundan sonra size döndüğünü övünerek ve gururla yazıyorsunuz.

Hasret ve felâket dakikalarında bile ne ağladık ve ne de güldük. Antep'In bugün gittikçe kuvvet kazanan güçlerinizin önünde düşeceğini yazıyorsu- nuz. Savaşın talihini bilinemez ama Antep'in düşüşü Türk milletinin azim ve kararını değiştirmeyecek- tir.

5 — Fransız mandasının herkese tam bir hür- riyet getireceğini, dine hürmet edeceğini, kesinlik- le ailelere dokunulmayacağını, hiç bir şekilde mal ve mülke dokunulmayacağını, âdetlere uyulacağını, hukukun korunacağını yazıyorsunuz. Milletimizi he- yecana sürükleyen bu önemli mesele böyle kağıt- lar üzerine yazılacak kadar az şeyler değildir. Müm-

kün olsa da sizinle bir sohbetle bunları size anlatabilsem. Görüşmemizi bozacak unsurlar bulunmak kaydıyla yalnız sen ve ben görüşebiliriz. Fransız mandası bu kadar âdil hürriyetler verecekse saldırmınıza gerek yoktur. Mandadan maksadınız bizi yoketmek ise, işte güzel yıkıyor, her yeri viran, evlâtlarımızı da imha ediyorsunuz. Geçtiğiniz yerlerde bıraktığınız savaş izleri ve yaptıklarınız ortadadır. Biz size daima çok anlamlı bir cümle kullandık, anlamadınız, zor ve şiddetten ayrılmadınız. Milletler top, tüfek, zulüm ile değil tatlılık ve insaniyetle bağlanır. Durumumuzla yaptıklarınız arasında hiç bir bağlantı yok. Malesef mandanıza geçen halkla geçmeyen halkın mutluluk açısından hiç bîr farkı görülüyor. İşte Cebel-i Lübnan, işte Şam, işte Halep. Bundan başka halk herkese teslim olmak şartını getiren mektuplarınızı gördüklerinden beri titreyip bütün varlıklarıyla silaha sarıldılar. Savunmanın şiddeti bundan ileri geldi. Bakın, halkın içinde bulunduğu ruhali şudur: Bunlar söz değil birer gerçektir. Sizin buna inanmanızı askerlik şeref ve namusu adına garanti ederim.

Fransızlara teslim olursak; önce çocuklarımızı Kuva-yi Milliye askeridir diye savaş esiri kabul edecek. Bir çocuklarımızı âsi diye tutuklayıp idam edecek. Jandarma polis kuvvetlerimizi dağıtıp yerlerine Ermeni sokacak.

Aydınları yoketme yoluna gidecek, ayrıca ağır bir savaş tazminatı isteyecektir. Bunu bahane ederek servet sahibi kimselerin malına el koyacak, baskıyla bütün servetimizin kaynaklarını kurutarak biz Türklerin son celladı ve hiç bir zaman güvenmediğimiz Ermenileri, bizden topladığı silahlarla donatacak. Bizi Taşnakların kanlı programını izleyen Ermeni maceralarının elinde esir yaşatacak, Türk memuru diye hükümet dairelerine Ermeni me-

murları dolduracak, kısaca bizim yedi asırlık millî varlığımızı bir avuç Ermeninin elinde yokedecek.

Fransa bize yardım değil, yazdığı mektuptaki şartlarıyla esir edecek. Niçin bu alçakça hayatı kabul edelim. «Ölelim», taki Fransa bizim namusuna bağlı bir millet olduğumuzu anlayıp bütün tekliflerinden vazgeçtiğini hareketleriyle gösterdiği dakika kadar çarpışalım duralım...

Size soruyorum aziz dostum bunlar yalan mı? Herhalde olacak şeylerdir. Teslim şartlarını bildiren mektubunuz buna delildir. Neden vatanını savunanlar âsi diye tutuklanmaya, savaş esiri olmaya, her türlü teklifi kabul etmeye mecbur edilsin, neden?. Bunları yapmayacağınızı bize nasıl garanti edebilirsiniz!.. Hele Ermeni Taşnaklarının sınırsız soykırımına nasıl engel olacaksınız? Önce onu düşün sonra garanti ver. Zannederim halk, bu düşünceleriyle kendi yararını bildiğini ispat ediyor. Size bunun için göğüs geriyor. Yoksa bir tek çocuğunu bile savaş esiri veremez. Suçlu diye cezalandırmaz.

Sayın Albay, biz Fransızların her türlü maddî, manevî insanî yardımlarını reddedemeyiz. Tarihi dostluklar yok edilmemeli. Fransa Türklere karşı geçmişte olduğu gibi anlaşma masasında da maddî yardımını göstermeliydi. Çünkü bu kadar büyük bir tarihe sahip ve insanların kesin hürriyetini veren bir milletin o kahraman (!) neslin evladı olan Fransa nasıl oluyor da diğer mağdur bir milletin hürriyet ve istiklâlini gaspetmeye tenezzül ediyor. Yazık ki, Dünya Harbinde gücüyle kendine hayran bırakan Fransa bugün siyaset dünyasında İngiltere'nin elinde bir oyuncak ve İslâm âlemini öldürmek için bir âlet oluyor. İslâm âleminin gözünden düşüp aklını başına toplayan İtalya kadar politik bir varlık gösteremiyor.

Sayın Albay biz Fransızların maddî manevî ve insanî yardımlarını reddedemeyiz. Fakat bu yardım gösterdiğiniz manda şeklinde olamaz. Ne fayda her cevabınız devamlı onbeşlikle bombardıman, hücum. Bundan başka yaptığınız ve anlamak istediğiniz bir şey yokki... Rica ederim artık bu gerçeği anlayınız. Bombardımanın başında, mallarının yok olmasından ürken yüzde beşlik halk kitlesi mandaya doğru bir eğilim gösterirken, şimdi evinin yıkıldığını görünce neden korksun. Düşüncesi savunmadan başka bir şey mi olur? Yıkıma devam etmek savunma fikrini çoğaltmaktan başka bir işe yaramıyor. Halkın başta yazdığım çok haklı düşüncesini topunuzun başında bir kere daha düşünüp haklı olup olmadığımızı taktir ediniz. Eğer Antep'e acıyor, bu facianın yaratıcısı olmak istemiyorsanız, bu acı olayı söndürmek çok kolaydır. O da insani hislerle yapılacak konuşmalarla mümkündür. Fakat yalnız sizinle görüşmek isterim, tercümana gerek yok, biz birbirimize derdimizi anlatabiliriz. Bu faciaları durdurabilirsek belki tarihte bir yer kazanacak kadar insanlığa hizmet etmiş oluruz. Suriye ve bazı Türk bölgelerinde size teslim olanlara aldanmayın, iki seneden beri oradaki teşkilâtın düzenleyicisi bendim. Benim düşünceme göre teslim olduğunu zannettiğiniz o Suriye'nin yarın öbür gün aleyhine yapacağı harekâtı gördüğünüzde hayrete düşeceksiniz. Bütün bildirdiklerim ciddi ve gerçektir. Saygılar.

Şehir Cepheleri Komutanı
Özdemir

Bizim buraya ekleyecek bir şeyimiz yok. Fakat benim kafamda cevap bulamadığım bazı sorular var. Biz burada vatanımızdayız, ey Fransızlar sizin burada işiniz ne? Biz vatanımızı savunup, koruyoruz; sizi bu savaşa yollayan his ve düşünce nedir? Biz vatanımız için ölüyoruz, sizin bizi öldürmeniz

neden? Kendimizi kendi talih ve hürriyetimize bırakmak istiyoruz, bizim başımıza neden musallat oluyorsunuz?

Bu öğütleri bize veren Fransız komutanı acaba «gerçekten» bizim burada işimiz ne? bizimki bize yeter; onlar da kendi memleketlerinde kalsın dese, hırstan, büyüklenmekten kurtulsa daha insanî hareket etmiş olmaz mı?

25 Eylül 1920'ye kadar geçen günlerde düşman aralıksız şehri bombardıman ederek yine birçok evi yıktı. Geceli gündüzlü bombardımanı kesmiyor, herhalde her dakika teslim şartlarını taşıyan mektubu bekliyordu. Fakat yazık ki bunda çok aldanıyordu. Çünkü herkesin kulağı top tüfek sesine alışmış" bunlar hep sinek vızıltısı gibi geliyordu. Halk ne olursa olsun düşmanı şehre sokmamaya yemin etmiştir.

25 Eylül 1920'de tekrar Fransızlardan bir mektup daha geldi. İşte aynen aşağıya alıyoruz.

25 Eylül 1920
Arrtep

Antep Kuva-yı Milliye Komutanı Albay
Özdemir Beye

Aziz meslektaşım,

Mektubunuzda bildirdiğiniz duygularınızdan dolayı size teşekkür ederim. Fransız mandasının Türk halkını boğmak demek olmayıp, aksine memleketin ve insanların refahı için onunla beraber çalışmak demek olduğunu tekrar size bildiririm. Bundan dolayı korkmaya ve kuruntuya gerek yoktur. Türkiye Fransızlara ve İtilâf Devletlerine karşı savaşmamış olsaydı sınırlarını koruyacaktı. Fransızların Türklere arka çıkmasını istiyorsunuz; Fransa elinden gelen her şeyi yaptı. Bugün Sultan İstanbul'da kalmışsa,

bu ancak Fransa sayesinde. Türkiye yenildi, bundan dolayı anlaşma şartlarına uymaya mecburdur.

Siz 1914 senesindeki yöneticilerin hata ve günahını çekiyorsunuz. Her milletin kendi tarihinde hem galibiyetleri hem yenilgileri vardır. Yenilenlerin galiplerden saygı beklemeye hakkı vardır. Fransa'nın bu saygıyı daima gösterdiğini tereddütsüz söyleyebilirim. O halde mektubunuzda Fransız mandasının alacağı şekli neden bu kadar siyah bir tablo hâlinde resmediyorsunuz! Cezayir'deki, Tunus'taki, Fas'taki yaptıklarımız gelecek için bir gösterge olamaz mı? Şimdiye kadar bu memleketlerde hiç dine, ailelere, emläke, millî kurumlara dokunduk mu? Aksine bu memleketlere hürriyeti, refahı (ne hürriyet ne refah ama) getiren biz değil miyiz? Ben de sizin gibi işlerin halledilmesi için bir görüşmeyi arzu ediyorum. Görüşme yeri olarak İngiliz Yetimhanesini size teklif ediyorum. Orada hem münasebetsizliklerden hem de halkın gözünden uzak olmuş oluruz.

Görüşmenin devam ettiği sürece çatışma duracaktır. O halde gelmek istediğiniz taktirde yarın 26 Eylül 1920 Fransız saatiyle saat 14.00'te İngiliz Yetimhanesine gelin. Saygılar.

Fransız Kıtaları Kumandanı
Albay Andrea

Bu mektup üzerine beş saat ateşkes oldu. Bu şartları Özdemiş Bey kabul etmiş ve geleceğini de bildirmişti. Fakat bundan haberi olan Merkez Komutanı Arslan Bey ile halktan bir kısmı toplanıp belki bir hile ile seni isteyip idam edeceklerdir diye onu bırakmadılar. Bunun için Özdemiş Bey 26 Eylül 1920'de Andrea ile görüşemedi. Onun gelmeyeceğini anlayan düşman öğleden sonra tekrar top ateşine devam etti. Özdemiş Bey Fransız kuman-

danına gelemediği için bir özür mektubu gönderdi. Bu mektupta; kendisinin gitmek üzere ata bindiği sırada halkın kendisini atın önüne atarak «bizi çiğne öyle git» dediklerini, (çünkü daha önce General Gered ve Albay Fili Sent Mari'nin burada yaptıklarından sonra halkın Fransızlara güveni kalmamıştır.) ve kendisini göndermediklerini söyledi. Ayrıca Maraş'ta, Kilis ve İskenderun'da böyle görüşmeye gidenlerin tevkif edilmesinin bu düşüncede ısrar etmelerine sebep olduğunu bildirdi. Görüşme yeri olarak sınırda bir yerin seçilmesini istedi.

Fransız komutanı yazdığı cevapta, halkı özdemir Bey'in propagandayla korkuttuğunu, kendilerinin kötü hiç bir şey yapmadığını, önceleri kendilerinden çekinen halkın şimdi onlara yanaştığını söylüyordu. Hiç bir zaman Ermenilere bir ayrıcalık tanımayacağını, Antep'in Türk memurlar tarafından yönetileceğini, Türk bölgesinde Türk jandarmasının Ermeni bölgesinde Ermeni jandarmasının görev yapacağını, her ikisine de Türk komutanın getirileceğini, savaşanlar vazgeçtikleri taktirde onları affedeceklerini, dine, aileye, şahıslara, mal ve mülke saygı göstereceklerini, kanun önünde herkesin eşit olacağını, esirlerin sorgudan sonra serbest bırakılacağını bildiriyordu.

Bu haberleşmeden bir sonuç çıkmadığı gibi beş saat aradan sonra düşman bir dakika bile kaybetmeden ateşe başladı. Bir çok evi yıkıp yüzlerce kişiyi şehit etti.

Görüşme yapılamıyacağı ve şehrin böyle konuşmalarla teslim olmayacağını anlayan düşman, öncekinden daha fazla artırarak bütün cepheleri aralıksız ateş altında tutmaya devam etti. Camileri, evleri ve her yeri insafsızca yaktı, yıktı. Günlerce süren bcrbardımanın bir etki yapmadığını gören düşman bu sefer bir takım bildirilerle halkı kandır-

maya çalışıyordu. Halkı subaylara isyana teşvik edip Fransız karargâhına sığınmayı teşvik ediyorlardı. Bunlar halkın eline geçince aksine herkesin nefretini artırdı. Buna en çok üzülen Özdemiş Bey'le Heyet-i Merkeziye oldu ve bir cevap yazdılar.

3 Ekim 1920

Antep

Fransız Kuvvetleri Komutanı Albay Andrea

Artık siz de anladınız ki Türk azmini ne bomba tarakası, ne top ateşi, ne de mitralyöz vızılı sı kırıyormuş. Kuvvetle elde edemediğiniz şehri, milleti aldatarak ele geçirmek istiyorsunuz.

Biz Fransızları önce medenî bir millet olarak tanırdık. Fakat Fransızların Antep komutanı bize ispat etti ki; o yalancı bir şöhrattir. Biz, şehre uygulanacak olan mandanın ne demek olduğunu biliriz. Sultan kabul etti diye onu meşru göstermek istiyorsunuz. Evet Padişahımız yer yüzündeki bütün müslümanların halifesi olarak içimizde mukaddes bir yere sahiptir. Hakanın şahsına her Türk maddi ve manevi kuvvetli bir bağ ile bağlıdır.

Büyük bir milletin düşünce ve hareketleriyle aynı fikirde olan padişahımız, sizin kaba kuvvetinizle sarılarak vicdansız, alçakça isteklerini tatmin için vekil sıfatıyla getirilmiş ve biz müslüman Türklerin idamı olan barış o şekilde imzalanmıştır. Ama hiç bir hâin kuvvet bunu uygulayamayacaktır.

Çünkü adaleti altında bir çok milleti yaşatan Türk milleti, hiç bir milletin korumasında yaşamaya razı olamaz.

Milletin fikirlerini savunan Mustafa Kemal Paşa, Türkün şan, şeref ve istiklâlinin ortadan kaldı-

ılamıyacağım açıklamış, bu şekilde mücadele meydanına atılmıştır. Bu yüzden Mustafa Kemal askeri gibi ayrı bir kuvvet tasviriniz çok gülünçtür.

İşte bütün bir kütle oluşturan bu Türklük mukaddes halifesini ve atalarından miras kalan bu memleketi kurtarmak için silaha sarılmıştır.

Önceleri fesatçı politikacılarınız Hristiyan - Müslüman vatandaşlarımızı birbirine düşürdü. Şimdi de babayı, evlâdı, akrabaları birbirine düşürmeye çalışıyorsunuz. Ancak bu sözlerinize hayvan sürüsü gibi yönettiğiniz senegalli vahşi kabileler inanır ve onları kandırabilirsiniz. Sizin hiç duygusuz zannettiğiniz Türkler, ölümü, esir alarak yaşanacak şekilde yapılan anlaşmaya bin kere tercih ederler.

"Biz Fransızların vereceği hürriyete muhtaç değiliz. Hürriyetimizi kendi silahımızla korumaya muktediriz. Yaptıklarınızla vadettikleriniz arasında o kadar çelişki varki. Kendinizde var olduğunu zannettiğiniz medeniyetle hiç bir ilişkisi yoktur.

Papazlarını kovarak kendi dinine saygısızlık gösteren ümmetten, başkasının dinine saygı; ve sefahet çirkefine gömülen bir millettten, başkalarının inanç ve namusunu korumasını beklemek büyük saflık olur. Mal ve insan hakkını korumak konusundaki kabiliyet dereceniz, geçtiğiniz yollardaki köylerde tavuk çalarken ve zahirelerini hayatınızı sürdürmek için gaspederken, en aydın olması gereken komutanların zevk duyduğunu gördüğümüz şu sefil ve âdi yağmacılığınızla her şey ortadadır.

Bizim azmimizin ne derece metin ve sarsılmaz ve devamının ne derece haklı ve yıkılmaz olduğunu anlamıyacak kadar gaflet göstererek bizi ellerimizde beyaz bayrakla karargâhınıza davet edip bir takım vaadlerde bulunuyorsunuz.

Evet Türk askeri karargâhınıza gelecektir. Fakat âciz ve zavallı olarak beyaz bayrak açıp değil,

gösterisiyle krallarınızın bile sığındığı şanlı kırmızı sancağımızla gelecektir...

Biz mukaddes cihadı yaparken, kendi işlerimizle, ziraatimizle uğraşamıyarak zarara uğrayacağımızı söylemek ve düşünmek kadar gülünç bir şey olmaz. Biz bu uğurda bütün varlığımızı seve seve yekettiğimiz gibi bizim için de bütün Anadolu bütün varlığını feda etmiştir. İyi biliniz ki bütün Kafkasya'daki kazancı Antep'in kalkınması ve Antep Türklerinin savaşı da Edirne'nin, Bursa'nın, İzmir'in mutluluğu içindir.

Türk yumruğunun dehşetini siz bilirsiniz. Bu mücadelenin dünya tarihine öyle bir sayfa bırakacağını bilmelisiniz ki, bu sayfa emperyalist milletler gibi Fransız milleti için büyük bir yüz karası, Türk mücahitleri için de iftihar, şan, şeref ve kahramanlıktır.

Şehir Cepheleri Komutanı
Özdemir

4 Ekim 1920'de düşman büyük topraklarla bombardıman yaptı. İkiyüzden fazla mermi attı. Aynı gün dışarıdaki kuvvetlerimiz de Fransızlara topçu ateşi açtı.

Birinci Çınarlı Hücumu

5 Ekim 1920 Cuma günü Fransızlar saat ondan onbire kadar tam bir saat aralıksız Çınatlı cephesini bombardıman ettikten sonra önceden hazırlanmış olduğu Ermeni ve Fransızlardan oluşan oldukça önemli bir birlikle Çınarlı cephesine hücum ettiler. Burada Kartal Bey bulunuyordu. Kartal Beyin bölüğü sadece Antep'lilerden ve en seçkin kahramanlardan oluşmuştu. Bu bölükteki bilgili, muktedir idareli çavuşların ve onbaşlıların sayesinde saatlerce devam eden inatçı savunma üzerine düşman birçok kayıp verip kahrolup kaçtı.

6 Ekim sakin geçiyordu ama dışarıda bulunan kolordunun toplarının Fransız karargâhı, Aziz Yokuşu, Kurban Baba, Mardin, Leylek Deresi'ni bombalaması üzerine düşman Yahudi mezarlığına mevzilendirdiği ağır toplarıyla şehri üç saat bombaladı. 7-8 Ekim'de bombardımanla geçti. 8 Ekimde düşmanın Akçakoyunlu'dan gelen bir birliğine bahçeler arasında pusu kurularak çok kayıp verdirildi. 9-13 Ekim tarihlerinde önemli bir şey olmadıysa da düşman devamlı bombardıman yaptı. 11 Ekim'de Samsak Tepe üzerine şiddetli ateş açan topçularımız düşman topçusunu susturdu.

İkinci Çınarlı Taruzu - Büyük Hücum

..Çınarlı cephesi zaten cephelerin en önemlisiydi. Buradan düşman ateşi eksik olmazdı. Onun için buraya Çanakkaledeki meşhur yere benzetilerek Arıburnu ismini veriyorduk.

Aşağıda anlatılacak hücumdan birkaç gün önce bu cephede bulunan Karta! Bey bölüğüyle birlikte Yıldırım Taburu 4'ncü bölükle yer değiştirdi. 4'ncü bölük zaten seçme kişilerden oluşuyordu. Bölük yerine geçince siperlerini, mazgallarını, gizlenme yerlerini gözden geçirip öğrendi. Personeli de uygun şekilde yerleştirdi. Sanki oranın bir kaç gün sonra kanlı bir çatışmaya sahne olacağı içimize doğmuştu.

Bu hücum Fransızlar için bir şerefsizlik, bizim içinse ebediyyen bir övünç olacaktır.

16 Ekim 1920 öğleden sonra düşman ağır toplarını Çetecizâde Gırafı çevresine yerleştirerek şiddetli grup ateşine başladı. En ileri hatta Ziraat ve Ticaret Mektebinde Lohanlı İbrahim Çavuş vardı. Ateşin merkezi burası olmakla beraber arkasındaki Çınarlı camisi de bu ateşten uzak değildi. Zeynelabidin Çavuş bir kaç neferle İbrahim Çavuş

şa takviye gönderildiyse de top ateşinden ona ulaşamadı. İbrahim Çavuş ve arkadaşlarından hiç haber yoktu.

Top mermilerinden bir de etrafa siyah zehirli gaz yayılıyordu. Göz gözü görmez gibiydi. Gözlerimizin önünde okul binası, Cami çöküyordu. Burası içine bazan insanların kol, bacak ve kafalarını katan korkunç bir yıkıntı fırtınasıydı.

Her taraftan silahını alan genç ihtiyar cepheye koşuyor, mücahitlere yardıma çalışıyordu. Bir süre sonra okul da, cami de yerlebir oldu. Camiye ismini veren asırlık çınarlar da yok oldu.

Hâlâ İbrahim Çavuştan haber yok, biz hâlâ bekliyoruz. Akşama doğru düşman bu top ateşi altında bir canlı kimse kalmamıştır diye hazırladığı saldırı birliklerini harekete geçirdi. Fransız kilisesinden Fransız ve Ermeni erlerinden meydana gelen bir müfreze ziraat mektebine, İbrahim Çavuşun yalnız altı kişiden ibaret arkadaşlarına hücum etti. Biz orada ne olduğunu bilmiyoruz. Fakat bu hücum İbrahim Çavuşun bulunduğu yere gelince top ateşinin yerini bomba, otomatik tüfek ateşi aldı. Düşmanın bir müfrezesi de Hamam Damı denilen yerden okulun sol tarafından ilerliyordu, bu da İbrahim Çavuşun üzerine...

Çatışma başlar başlamaz, şimdiye kadar sessiz duran bu kahramanlar saldırganlara şiddetle karşı koymaya başladı. Bu kadar top ateşi bir tek kalbi susturamamış, bir yüreği korkutamamıştı.

İbrahim Çavuş ve beş altı kişilik arkadaşları, bir Fransız subayı komutasında okula atlayan yirmi kişilik birlikten bir teki kurtulmamak kaydıyla hepsini yere serdi. Antep'in Şarkıyan mahallesinde olup İbrahim Çavuşun biraz gerisinde bulunan Mah-

mut Hoca'nın kullandığı Yıldırım Yusuf (*) isimli makinalı tüfek te saldıran düşmanı bir taraftan tarıyordu.

Düşman bereket versin bunun yerini bulup topla susturamadı. Şimdi artık top meydanı, er meydanı olmuştu. Aramız fişek getiren su taşıyan kadın ve çocuklarla doluydu.

Böylesine bir direnme görünce düşman kestiği top ateşine yeniden başladı. Fakat bir kaç mermi kendi saldıran askerlerini yokedince yeniden toplar sustu. Kayalara çarpan dalgalar gibi saldırganlar parça parça olarak geri döndü. Tekrar hücum etti tekrar döndü. Saldırı lehimize dönmüştü. Ölümlerin tüfek ve cephaneleri ganimet olarak toplandı. Bu arada birçok bomba da vardı. Çınarlı saldırısı düşmana çok pahalıya malolduğu gibi düşman Antep'in düşüşüne kadar bir daha oraya yanaşmadı. Ama gece gündüz ateş etmekten de vazgeçmedi. Bu savaşa katılanlardan birçoğu, İbrahim Çavuş ve arkadaşları nakit mükafatla ödüllendirildi. En modern silah ve teçhizat, azmimiz karşısında burada yenildi.

14 Ekim'den 28 Ekime kadar düşman merhamsizce bombardımana devam etti. Düşman bu arada bazı cephelere şiddetli hücumlar yaptıysa da tarafımızdan püskürtüldü.

28 Ekim'de Akçakoyunlu'dan Antep'e gelen düşmanın erzak ve cephane birliği ile dışarıdaki kolordu kuvvetleri arasında çatışma başladı. Düşman çok kayıp verdi. Düşman uçaklar yoluyla An-

(*) Makinalı tüfek İngilizlerden ganimetti. Fişegi bitti, kullanılamaz oldu. Antepli Hacı Abdur Ağa'nın oğlu Yusuf Usta tüfeği Türk fişegi atacak şekle soktu. Yıldırım gibi işledi. Yusuf'un ismi tüfeğe, tüfeğin sıfatı da Yusuf'a verildi. Yusufun ve tüfeğinin çok büyük yararı görüldü.

tep'te bunu öğrenince dışarı iki tabur piyade, bir bölük süvari, bir batarya top gönderdi. Şiddetli çarpışmalardan sonra kuvvetlerimiz şehrin kuzeyine çekildi.

31 Ekim 1920'de Fransız kuvvetleri üç tank korumasında bir tabur piyade yüz kadar süvari ile şehri kuzey taraftan kuşatarak kolordu ile olan telefon hattımızı kestiler.

Düşmanın gayesi şehri kuşatmaktı. Bunu gerçekleştirdi. Ama kuşatmadan gözü korkmuş olan halk ne şekilde olursa olsun düşmanı buradan atmaya karar verdi ve bir saldırı birliği kuruldu. San-ki topumuz varmış gibi içerideki eski topu patlatmaya başladık.

Çınarlı cephesindeki makinalı tüfek ile Debağhanede bulunan Hoçkis makinalı tüfeği düşmanı çok iyi tarıyordu. Bu arada ikinci kolordu kuvvetleri düşmanı arkadan sıkıştırdı. Bu ateş bir iki saat devam etti. İki ateş arasında kalan korkak düşman çorap söküşü gibi telaşla Kolej binasına kaçtı ve bu kuşatma da böylece sona erdi.

Kahraman telefoncularımız top bombardımanı altında daha önce kesilen telefon hattını tamir ettiler.

I Ekim'den 11 Kasım'a kadar önemli bir şey olmadı. Yalnız düşman top ateşine devam etti.

II Kasımda düşmanın Akçakoyunlu'dan gelen kuvveti 'Antep'in üç beş kilometre güneyinde bulunan Nifak boğazında kolordu birlikleri ile çatışmaya tutuştu. İyice bir çarpışmadan sonra bizim kuvvetlerimiz dağıldı ve düşman bütün gücüyle Antep'e yüklendi ve Kolej binasına girdi.

Bu kuvvet Antep'e geldikten sonra 12 Kasım'da bombardıman daha da şiddetlendi. Gece gündüz bütün şiddetiyle devam ediyor, siper ve mazgallar

tamamen yıkılıyordu. Zaten bir an boş duramayan mücahitler bir taraftan savaşıyor, bir taraftan siper ve mazgal inşa ediyordu. Bundan sonra siper ve mazgallara daha fazla önem verilerek buraların yeniden düzgün bir şekilde yapılmasına karar verildi. Bu iş çok önemli olduğu için kadınlar bile siper kazmaya, taş taşımaya yardım ettiler. Bu yeterli olmayınca dışarı bildirildi. 25'nci Alay komutanı Fikri Bey köylerden sağladığı yüzlerce ameleyi şehre gönderdi.

25'nci Alay komutanı Ahmet Fikri Bey Sivas'lı olup, silahla, fikirle, kahramanlık ve fedakârlıkla yaptığı hizmetleri anlatmak mümkün değildir. Antep milis mücadelesine ilk defa gelen asker 9'ncu Kafkas Alayı adıyla Fikri Bey komutasındaki askerdidi. Kurban Baba savaşını kazanan, Kilis ve Akçakoyunlu yollarında defalarca Fransızları perişan eden Karataş, İkiz Kuyu savaşlarında mertçe uğraşan, kazanılan zaferlerde önemli rol oynayan, ikinci kuşatmayı yarmaya büyük hizmeti olan hep bu kişidir.

Antep'in düşmesinden sonra da mücadeleyi bırakmadı. Fransızlarla didişdi durdu. Bu sayede yüz elli parça köyün aşar vergisi kurtuldu. Fikri Bey olmasa düşman hem bu köylerin vergisini alacak, hem de halkın düşüncelerini zehirleyecekti. Daha sonra bu kahraman Batı cephesinde de savaştı.

12 Kasım'da görülen gerek üzerine bir «Tahkimat Komutanlığı» kurularak Yıldırım Taburu ya-veri olan Antep'li Teğmen Kâmil Efendi Tahkimat komutanlığına, Yıldırım Birinci Bölük komutanı Teğmen Said Efendi de İnşaat Bölük Komutanlığına getirildiler. Bu kişiler kısa zamanda geceli gündüzlü çalışarak eskisinden güzel mevziler yaptılar. Antep'in düşüşünden sonra buraları gezen Albay Andrea ile yanındakiler hayret içinde kalmışlardı.

Bu güzel siper ve koruganlar sayesinde halk binlerce askere sahip güçlü düşmana karşı tüfikle karşı koydu. Bombardıman başlayınca nöbetçiler hariç herkes bu koruganlara sığınıyor, bombardıman bitince yeniden yerlerini alıyorlardı. Bunun için son zamanda düşmanın yaptığı bombardıman yalnız evlerimizi yıkmaktan başka işe yaramadı.

16 Kasım'da Binbaşı Gots komutasında Akça-koyunlu'dan Antep'e gelen bir düşman kuvveti İkiz-kuyu'da dışarıdaki kuvvetlerimiz tarafından durdurulmuş ancak çatışmadan sonra kuvvetlerimiz yeniden geri çekilmiştir. Bu kuvvetler de 17 Kasım'da Antep'e gelmişti.

17-18 Kasım gecesi Teğmen Antep'li Fevzi Efendi komutasında 145 kişiden meydana gelen bir kuvvetle Cünud Tepesinde bulunan Fransız kuvvetlerini oradan çıkarmak üzere bir müfreze kuruldu. Bu birlik karanlıktan yararlanarak düşmanın burnuna kadar sokuldu ve derhal hücum etti. Şiddetli ateş başladı. Buradaki kuvvet biraz karşı koyduysa da, yapılan şiddetli hücumla oldukları yeri bırakıp kaçtılar. Daha sonra büyük bir destek alan düşmanla uzun süre son fişeklerine kadar çatışan mücahitler, düşmana bir çok kayıp verdirdikten sonra düzenli bir şekilde çekildiler. Antep mücahitleri yalnız savunmuyor aynı zamanda saldırıyordu da. Bunun için depolardaki fişek sayısı oldukça azalmıştı. Mıntıka komutanı Yarbey Hüsnü Bey'e defalarca yazıldığı halde hiç orali olmuyor, hatta dışarıda yapılan çatışmaları Antep mücahitlerine haber bile vermiyordu. Bu Hüsnü Bey'den adeta zarar görüyorduk.

Son saldırıda oldukça fazla cephane harcanması üzerine Özdemir Bey, Hüsnü Bey'e bir mektup yazdı.

Bu mektupta mücahitlerin hislerine tercüman

olarak bu mektubu yazdığın söyliyerek şunları yazıyordu :

«Aylardan beri savaşılan mücahitler, dışarıdan gelecek yardım ümidiyle yaşamaktadırlar. Akçakoyunlu yolu üzerindeki çatışmadan, muhalif grupların kötü konuşmalarına rağmen, bundan etkilenmiyerek rapor beklemektedirler.

Ermeniler cephelerden «toplarınızı esir ettik, gelin kamalarına bakın» diyorlar. Cephedeki personelin moralini bozmaya çalışıyorlar. Üç günden beri rapor bekleniyor. Gerçekleri öğrenmek istiyoruz. Bilgi sahibi olursak personel daha bir güçle savaşacaktır.

Lütfen geleceği değil, şimdiki durum ve geçmişini bildirin. Böylece mücahitler bir teselli bulsun. İçeride de dışarıdan haberdar olarak ona göre hareket edelim.

Cephanemiz kalmamıştır. Elimizdeki cephaneye cephelere değil, gereği halinde kullanmaya bile yetmez. Silahların yarısının Alman olması ve fişeginin de bulunmaması beni düşündürüyor. Cephaneye yok. Yok. Beyefendi lütfen bu durumu dikkate alın.

Şehir içinde yaptığımız iki top mevzii düşman için iyi bir belâ olmuş, ateşi çekerek kasabayı rahatlatmıştır, diyor, ayrıca Özdemir Bey kasabadaki Ermeni ve Fransızların kullandığı tek un fabrikasını bombalamak ve düşmanı rahatsız etmek için bir dağ topu istiyordu. Hüsnü Beyin daha önce aldığı ve cephelerin boş kalmasına sebep olan Hacı Baba, Çık Surat tepelerindeki müfrezelerin de geri gönderilmesinin uygun olacağını bildiriyordu. Ayrıca bir çok amelenin dışarı kaçtığını ve amele gönderilmesini istiyordu.

Gönderilen ameleler Fikri Bey tarafından gönderilmişti. Teşvik olsun diye Hüsnü Bey'e teşekkür yazılmıştır. Fakat Hüsnü Bey'e ne lâf etki ediyordu

ne rica. Yazılan bu mektup ta öncekiler gibi sonuç vermemiş ve cevap bile alınamamıştır.

19'la 23 Kasım arasında düşman bombardımana devam etti.

Burada herşey aleyhimizydi. Erzak daha başlangıçta yokluğunu duyurmaya başlamıştı. Cephane hemen hemen tükenmek üzereydi. Fakat biz yine yokluğa da çare bulduk. Ekmek yerine ' acıbadem çekirdeği yedik, fişeği, bombayı kendimiz yaptık. İmalathanemiz Fransız fabrikalarıyla rekabet etti. Taş toprak yığınları tanklara karşı koydu. Türk yüreği Fransız hırsına bu çaresizlik içinde üstünlük sağladı.

Sonunda Antep'i verdik, fakat Türk korkusunu da kalplerine yerleştirdik. Açlıkla aldılar elleriyle teslim ettiler.

Fakat bir söz daha var, bu gün Antep kurtuldu. Anladım ki emeklerimiz boşa gitmedi. Kurtaran bütün Türk kütlesiydi.

Biz Antep'i savunurken yalnız kendimize değil bu genel varlığa hizmet ediyormuşuz. O kurtulunca biz de kurtulduk.

Kars'ta bir taş, Meriç sahilinde bir avuç kum, Antep'in üstünde kan döktüğümüz topraktan farklı değilmiş. Orayı kurtaranlar da bize yardım ediyormuş. Türk'ün büyük özü sağ oldukça millete ölüm yokmuş. Antep yalnız kendini değil, Türk namusunu, Türk vakarını savundu ve Türklük te Antep'i kurtardı.

General Gubo Fırkasının Gelişi

Adana bölgesinden harekât yapan General Gubo (Goubeanu) sekiz aydan beri devam eden Antep kuşatmasını şiddetlendirmek üzere 19 Kasım'da Kilis'ten hareket etmişti.

Bu sırada Antep civarında bulunan 5'nci ve 9'ncu Fırkalar oldukça kendilerini toplıyarak düşmanı Antep'e sokmamak üzere Karaburun ve İkizkuyu taraflarına hareket ettiler. (Fırka denilince akla tam mevcutlu fırka gelmesin! Bu fırkaların mevcudu en fazla dört beş yüz kişi olup buna karşılık Gubo Fırkasının sayısı 7500 kişiden az değildi). Burada iki kuvvet arasında şiddetli çatışma oldu. Her iki taraf oldukça kayıp verdi. Sonuçta bizim kuvvetler düşmanın üstün kuvvetleri karşısında savaşa savaşa şehrin kuzeyine çekildi. Gubo Fırkası da 21 Kasım'da Antep'e geldi.

Bu kuvvet Cünud, Tepesinden başlayarak, Hacı Baba, Çık Surat Tepelerinde bulunan kuvvetlerimizi şiddetli topçu ateşi altına alıp beşyüzden fazla mermi attıktan sonra, önce Kuşçu Dağı'nı sonra Çık Surat, Hacı Baba sırtlarını işgal edip Kolordu ile bağlantımızı sağlayan telefon hattını kestiler. Şehri tam bir kuşatmaya aldılar. Şehrin etrafına iki sıra siper kazarak tel örgü çektiler. Düşman durumunu artık iyi anlıyordu. Siperleri hem içeriden hem dışarıdan gelecek saldırılara göre yapmıştı. Sekiz aydan beri bombardımanla bir şey elde edememiş bu sefer her türlü bağlantıyı kesen bir kuşatmayı hedef almıştı. Nitekim başarılı oldu.

Düşmanın bu sefer yaptığı kuşatma dört taraftan gayet sıkı şekildeydi. Gubo fırkasıyla yapılan savaştan sonra 9'ncu Fırka komutanı Albay Hayri Bey, Özdemir Bey'e hitaben 22 Kasım'da bir mektup göndermişti.

Özü şudur:

Uzun bir süre ne bizden ne de 5'nci Fırkadan yardım beklemeyin, çünkü kuvvetlerimizin büyük kısmı dağılmış, elimizde çok az bir mevcut kalmıştır. Bununla size yardım imkânı yoktur. Ermenilerin katliamına meydan vermemek için bazı şartlarla ka-

sabayı düşmana teslim etmekle size bir sorumluluk gelmez. Antep'in kaderi savunanların düşüncesine kalmıştır.

Ben buraya bir şey eklemeyi lüzumsuz görüyorum. Bu haberin yağmur gibi yağın mermiler altında herkesi nasıl etkilediği düşünülebilir. Fakat bu uğursuz haber gizli tutuldu. Bombardımana önem verilmeyerek tahkimatın yenilenmesine başlandı.

23 Kasım'da büyük bir Fransız kuvveti Sacur vadisinde toplanıp 5'nci ve 9'ncu Fırkayı civardan uzaklaştırdı. 30 Kasım'da tekrar Antep'e döndü. (*)

Fakat Fırat'ın doğusuna geçen 5'nci Fırka kendini toparlayarak 25 Kasım'da Gubo Fırkasına karşılık verdi, bir çok kayıp verdirdikten sonra bir de topunu tahrip etti.

Antep'te bombardıman daha da artmıştı. 23-24 Kasım'da kuşatmayı yarmak için tarafımızdan bir hücum birliği kurularak Cünud Tepesindeki düşmanlara saldırdıysa da başarılı olunamadı. Yağmur gibi yağın top güllelerinden bu birlik kendini güçlkle mevzilere attı.

Bu arada dışarıyla irtibatı yine posta güvercinleri ve kahraman fedai posta Burçlu Mehmet Çavuş yapıyordu. Muhasarada dışarı on yedi sefer yaptı, son olarak ta çıkış gecesi cephe komutanı Özdemir Bey'le Heyet-i Sıhhiyeden ve devlet memurlarından bazılarını ve bir çok silahlı ve silahsız halkı da emin yollardan dışarı çıkardı.

Bundan başka Burçlu Hâşim ve arkadaşları ile Antep'M posta Ökkeş Ağanın ve Elbistanlı Hoca Efendinin hizmetleri taktire şayandır.

(*) 30 Kasım'da kuvvetler, otuz tabur Piyade kırk adet irili ufaklı top tahmin ediliyordu.

Antep
27 Kasım 1920

, Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa
Hazretlerine,

Son derece üzgün olduğum aşağıdaki meseleleri dikkatlerinize, son günlerini yaşayan mazlum Antep'ten arz ediyorum. Şöyle ki :

1 — Antep'in Cünud Tepesi'nin işgalinden sonra Antep'in fedakâr mücahitlerinin erzaksız, cephanesiz kalmamalarını sağlamak için mıntıkâ komutanı Hüsnü Bey'e yüzlerce defa müracaat ettim. Cephane konusundaki feryatlarıma cevap vermedi. Meseleyi kolorduya arz ve istirham ettim. Kurmay başkanının yardımıyla altı sandık Alman, yirmi sandık Osmanlı cephanesi geldi.

Bu meseleyi 5'nci Fırka komutanı Kenan Bey'e müracaatla anlattım. Bu zatın kasaba halkı için gönderdiği elli sandık cephaneyi bile bu zat bize vermedi. Tekrar tekrar istediğim halde cevapsız bıraktı.

2 — Şehirde erzak bulunmadığını söyleyerek hiç olmazsa Rum kale ve civarından getirtilerek içeride bir ambar kurulmasını istedim. Buna rağmen Hüsnü Bey bilâkis dışarıda kasabaya ait erzakı bile tutarak bırakmadı. Bugünkü erzaksızlık hep bundan ileri gelmektedir.

3 — Antep'in bugünkü keder verici hali içeride bir topun bulunmamasındandır. Gerçi bin istirhamla içeride bir top gönderildiyse de kullanılamıyarak geri gönderildi. Sebebi merminin sınırlı olması ve asıl kendi mermisi bulunmamasıydı.

Top Antep'ten alındıktan sonra şehre bol mermi ve diğer bir topun getirilmesi için defalarca müracaat ve rica ettim, göndermedi. Göndermiş ol-

saydı mümkün değil düşman şehri yakından kuşatamazdı. Uzaktan yapılacak bir kuşatmayı da yapmak kolaydı.

4 — Bugün, her dakika katliamla karşı karşıya yirmi bin küsur nüfus, dul kadınlar, çocuklar, acizler, yetimler arasında ölüm veya esirlikle sonuçlanacak bir şekilde savaşıyordum. Son dakikaya kadar dayanacağım.

5 — Ölersem de kalırsamda yüksek makamınızdan şunu istiyorum: Aylarca müthiş bombardımanlar altında inleyen bu kahraman şehrin elem verici sonundan, düşmesinden mıntika komutanı Hüsnü Bey sorumludur.

6 — Antep, gücünün üstünde yaptıkları- kahramanlıktan sonra bu feci akibet ve yaslı sonuçla karşılaşmamalıydı.

Rica ederim tedbirsizlikleriyle bu sevimli beldenin düşmesine sebep olan kişileri şimdiden mahkeme ediniz, adalet ortaya çıksın, müdafasını yaptığım şu görevden namusumla, hakkıyla çalıştım; gece gündüz dinlenmeden uğraştım, didiştim.

Bundan dolayı gerek insanlık huzurunda gerek Allah huzurunda vicdanım rahattır. Yalnız sizden temenni ederim ki, bu mazlum şehrin tarihe yazdirdığı bir siyah sayfa arasında buna sebep olanların layık oldukları ceza da yer bulsun. Bu kederli satırları yazmak bahtsızlığına uğrayan Özdemir'den ve Antep halkından hepinize hüzünlü saygılar.

Şehir Cepheleeri Komutanı
Özdemir

Bu mektup fedai postalarla dışarıdaki kıtalar komutanlığına gönderildi. Bundan sonra şehrin kayıtsız şartsız yirmi dört saat içinde teslim olması için General Gubo'nun ultiyatomu geldi.

Bu ulti-matoma Gubo, kendisinin anlaşmayı uygulamaya memur olduğunu, Antep'in etrafındaki bütün Kuva-yı Milliye'yi Fırat'ın doğusuna attığını, Maraş'tan yardıma gelen alayın yine aynı akıbete uğradığını, şehrin daha fazla bombardıman edileceğini, Fransa'ya itimat eden hiç kimsenin pişman ol-madığını, şehri yıkılmaktan kurtarmak istediğini, buna üzüldüğünü, hiç bir harp tazminatı istemedi-ėini, Fransız mandasının tanınmasını, Türk asker ve Jandarmasının savaş esiri olacağını, istihkamların yıkılarak silahların teslim edilmesini, hükümete ait kasaların Fransızlara teslimini, isimleri verilecek tahrikçilerin kendilerine teslim edilmesini istiyor-du.

.2 Aralık ğlene kadar cevap bekliyordu.

şiddetli bombardıman, erzak ve cephanenin az-lığı ve bu bombardıman bizi çok zor duruma sok-muştu.

zdemir Bey ile Heyet-i Merkeziye Başkanı Ferit Bey ve yeleri bu tehlikeli duruma çare bul-mak üzere ileri gelen hükümet memurları ile bölge komutanlarından oluşan bir savaş meclisi kuruldu.

Mnakaşalardan sonra dışarıdaki kıtaların du-rumu belli olasıya kadar, görüşmelere Gubo'nun oyalanmasına karar verildi ve bir mektup yazıldı.

' Bu mektupta bir çok konu belirtilirken, özellik-le Türk asker ve jandarmasının silahlarını bırakıp savaş esiri yapılması ve isimleri verilecek tahrik-çilerin kendilerine teslimi konusuna itiraz edildi. Çünkü burada asker denilen kişilerin hepsinin bir ailenin çocuğu olduğu, tahrikçilerin burada bulun-madığı, çünkü bütün halkın istiyerek vatan savun-masına katıldığı, bu şartlarda ısrar edilirse şerefli bir şekilde ölümün en güzel son olacağı belirtildi. Bu şartlarda ısrar edilmezse görüşmeler yapılarak sonuç alınabileceği tarafımızdan 1 Aralık 1920'de Gubo'ya bildirildi.

Birkaç gün vakit kazanmak amacıyla yazılan bu mektub üzerine Gubo derhal bombardımanı hafifletti. Özdemiş Bey'den bir görüşme istedi ve ikinci olarak bir mektup yazdı.

Bu mektupta fazla uzun yazışma yapmak istemediğini, bizlerin milli hislerle davrandığını inandığını, 3 Aralık 1920 saat 14.00'te Fransız karargahına Özdemiş Bey'in gitmesini, orada görüşme sırasında emniyette olacağına askerlik şerefine söz verdiğini, bu arada çatışmanın durdurulması gerektiğini yazıyordu.

3 Aralıkta tekrar General Gubo'ya mektup yazıldı. Bu mektupta, zamanın müsait olmaması sebebiyle cevabın bir gün sonra verileceği bildirildi. Buna verilen cevapta bu durum kabul ediliyor, görüşmenin 4 Aralık 1920 saat 14.00'te olabileceği bildiriliyordu.

Özdemiş Bey'in verdiği cevap biraz zayıf ve hatta düşmanla anlaşmaya meyilli görülse de düşmanı kandırmak içindi. Bir dereceye kadar başarılı oldu. Bombardımanın azalmasından yararlanılarak cepheler yeniden tamir edildi. Dışarıyla haberleşildi ve halka biraz nefes aldırıldı. Son defa olarak bir mektup yazıldı.

Bu mektupta oyalayıcı teklifler ve güvence isteniyordu.

Gubo ancak beş gün sonra işin farkına varmış olacak ki son mektuba cevap vermeye bile gerek duymadan en ağır toplarla cepheleri, özellikle savaşmayan halkın oturduğu Türk mahallelerini üç gün aralıksız bombaladı.

Bombardımana aldırış ettiğimiz yoktu, bizi en çok düşündüren erzak ve cephane meselesiydi. Er-

zak meselesini düzene koymak için bir laşe-yi Umumî Heyeti kuruldu. Bu heyetin başkanı Şube Reisi Binbaşı Abdurrahman Bey, üyeleri, Belediye Başkan Yardımcısı Müftüzâde Mehmet Âsim Efendi, Hamudzade Hüseyin Efendi, Fazıloğlu Tahir Efendi, Alay Kâtibi Hacı Mustafa Efendi, Bakkal Hacı Şâkir Ağaydı. Bu heyet, evlerden erzak toplayarak bir iki aylık ihtiyacı depoladı.

28 Kasım'da Kolorduya gönderilen fedai postaları ve güvercin postası güzel haberlerle döndü.

Kolordudan gelen cevapta; şifrenizi derhal Maraş telgrafhanesinden Ankara'ya gönderdik, Antep bulunduğu durumla milletler tarihinde kahramanlık ve fedakârlık açısından birinciliği alacaktır; Hristiyanlık âleminin İslâm âlemine her zaman önderlik etmiş Türkleri yeryüzünden silme arzularının öncülüğünü yapan Fransız ordusunun her türlü aracına karşı namusunu ve millî varlığını korumaya çalışan Antep'liler ve Antep şehri milletimizin gözbebeğidir, millet sizin için her türlü fedakârlığı yapmaya azmetmiştir, Antep şerefle yakında kurtulacaktır, ümitsizliğe düşmeyin, memleketimizin her tarafından kuvvetler toplanmaktadır, Cenab-ı Hak bize yardım edecek ve yakında arzumıza kavuşacağız, dayanmaya devam edin deniliyordu. Albay Selâhattin Bey harekâtın duyulmaması için fazla bilgi vermediğini ve küçük büyük bütün Antep'lilerin gözlerinden öptüğünü bildiriyordu.

Bu mektup hepimizi sevindirdi, ümitsizlikten kurtardı. Gerçi içeriği vaaddan ibaretse de Hüsnü Bey'den onu da görmemiştik.

2-3 Aralık'ta Özdemir Bey General Gubo'nun ultiatomuyla buna verilen cevabı fedai postasıyla Selâhattin Adil Bey'e gönderdi. Bir miktar cephaneye istedi. Güvercin postasıyla cevap geldi.

5 Aralık 1920

Özdemir Bey'e,

General Bubo'nun notası ve cevabı alındı. Antep'in bütün kahraman öz Türk evlâtlarına millet adına teşekkürlerimi arzederim.

5'nci Fırka'nın Fırat'ın doğusuna atılmadığını ve 9'ncü Fırka'nın yok olmadığını Fransızlar yakında göreceklerdir.

Şehrin dayanması süresince dışarıdaki kuvvetlerden yardım ümidini kesmiyerek, her çekilmeden sonra daha kuvvetli olarak yardıma koşacağımızdan emin olmanızı rica eder ve bir kaç güne kadar yeniden harekâta başlanacağını müjdelerim. Cenab-ı Hak, yolunda uğraşan bizlere yardım etsin.

İkinci Kolordu Komutanı

Albay Selahattin Âdil

5 Aralık'ta Fransızlar, Ermeni mahallesinden taşlara bağlayarak bir sürü bildiri fırlattılar.

Bildiri Antep halkıydı. Burada; «aylardan beri kuşatıldınız, Urfa'dan, Maraş'tan sizi kurtarmaya gelecek kuvvetler yenilip kaçmışlardır, artık size dışarıdan hiç bir yardım gelemeyiz; evleriniz, aileleriniz top ateşi altındadır, kurtulmak istiyorsanız silahları bırakın, Fransız karargâhına gelin, güzel muamele göreceksiniz, kabul etmezseniz daha fazla bombardıman ve hücumla uğrayacaksınız, anlaşma Fransa ile Türkiye arasında imzalanmıştır, niçin karşı -çıkiyorsunuz? Sizi kışkırtan komutanlara karşı çıkın, malınızı ve canınızı kurtarın» denmekteydi.

Kolorduya yeniden mektup göndererek bize atılan bu bildirimleri ulaştırdık. Ayrıca yeni cephe ve dışarıdaki durum hakkında bilgi istedik. Gelen cevapta Selahattin Adil Bey, bu bildiriden Fransızların propaganda amacıyla şehri anlaşma yoluyla

almak istediklerini, buna engel olunmasını, tahrik-
çi diye bildirdikleri kişilerin şayet kimler olduğu
tahmin ediliyorsa bunların kurtulması için uygun
yoldan dışarı çıkarılmalarını, yeni takviye kuvvet-
lerin gelmekte olduğunu bildiriyordu.

Bu sırada Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa
Hazretleri tarafından gönderilen aşağıdaki mektup
kolordu vasıtasıyla Antep'e ulaştırıldı.

2 Aralık 1920

Ankara

Özdemir Bey'e,

General Gubo'nun notasıyla Antep cephesi ko-
mutanlığından verilen cevap incelendi. Dışişleri Ba-
kanlığı tarafından gerekli protesto çekilecektir.
Kahraman Antep mücahitlerine Genelkurmay en
derin şükranlarını sunar. Bu kahraman arslanların
destanlarına bir şan ve şeref sayfası ekliyecek
olan cevaplar büyük millet meclisine arz edilecektir.

Genelkurmay Başkanı
Orgeneral Fevzi

Yazılan Cevap :

No: 514

Antep

1920

Ankara Genelkurmay Başkanı Orgeneral Fevzi
Paşa Hazretlerine

Yurdunun kurtulması, milletin hürriyeti için
ölümü küçük görerek düşmanın cehennemi ateşine
göğüs geren Antep mücahitleri hakkında gösteri-
len samimi ilgiden dolayı bütün Genelkurmay üye-
lerine bütün mücahitlerin saygılarını ve teşekkür-
lerini arz ederim. Düşmanın kuşatmadaki kararlılı-

gına beş adet çeşitli çapta obüsle, her gün beş-yüzden fazla mermi atmasıyla ev ve siperlerimizin her gün yıkılmasına rağmen son fişek ve son nefese kadar düşmanla çarpışmaya, mukaddes ve sevgili Antep'imize düşmanı sokmamaya kararlıyız ve yemin ettik. Büyük Millet Meclisimizin bizi unutmayacağına ve ne şekilde olursa olsun kurtulmamız için uğraşacağına eminiz. Gayret, çalışma, sabır ve sebat bizden, başarı Cenab-ı Hak'tandır. Saygılarımın kabulünü rica ederim efendim.

Şehir Cepheleri Komutanı
Özdemir

7 Aralık'ta 9'ncu Fırka komutanı Hayri Bey'in mektubu geldi. Bu mektupta 5'nci Fırkanın cepheye hareket ettiğini, Kafkasya'daki Ermenilerin isteklerimizi kabul ettiklerini bildiriyordu. Bunun üzerine mücahitler biraz nefes aldı.

Düşman bildiri, yazışma vesaireyle Antep'in teslim olmayacağını anlayınca şehrin her tarafındaki cami, ev, hastahane ne gördüyse hepsini bombardıman etmeye devam etti. Bunun üzerine B.M. Meclisine halk tarafından mutasarrıflık yoluyla mektup yazıldı. Bu mektupta :

İtilâf devletlerinin milletlerarası hukuk ve insanlık kaidelerini ayak altına almaktan zevk duyduğu, 9 aydır devam eden Fransız Türk mücadelesini herhalde bütün insanlığın duyduğunu, kanların aktığını, Antep'te değil cami, ev; baş sokacak bir yapı kalmadığını bildirdik.

Ayrıca daima Türk yurdu olan Antep'te Fransızların hiç bir hakkı olmadığı, manda kelimesinin «M» sini bile kabul etmediğimizi, şerefli bir ölümün bundan yüzkere daha hayırlı olduğunu, insanlık tarihinin bir gün bu feci sayfaları açacağını;

sancağına, ırkına, dinine, milletine, mukaddesatına ebediyyen bağlı olan Anteplilerin her ne olursa olsun haksız bir kararı kanımızla sileceğimizi söyledik.

Biz böyle düşünürken bir yerde de ümitsizliğe düşüyorduk. Çünkü dışarıdan bize bir takım vaatler gelmekte ama filiyata geçmemektedir. Daha kötüsü her geçen gün cephane ve erzakımız tamamen yok oluyordu.

İMALÂT-I HARBİYE FABRİKASI

Bu ümitsizlik ve çaresizlik içinde Özdemir Bey'den daha önce konuştuğumuz bir konuda emir aldım. Bir «imâlât-ı Harbiye Fabrikası» kuracaktım. Derhal bölüğü takım komutanı Teğmen Zeki Efendiye teslim ettim. Bu düşünceye bir çok kişi hayretle bakıyor, hatta gülüyordu. Bunca imkânsızlık ve ateş altında cephane imalâtını nasıl yapacaktık? Düşman ateşinden uzak bir yer düşünülürdü. Sonunda sadece Yıldırım Taburu karargahına bitişik Sabun Hanı yer olarak kabul edildi. Burası nisbeten sağlam, beton ve fabrika kurmaya elverişliydi.

Bir günlük emirle Yıldırım Taburunda, semt personeli arasında ne kadar sanatkâr varsa toplandı. Bunlar içinde Yıldırım Yusuf, Tefik, Kara Ali, Hacı ustalar vardı.

Cepheden çekildiğime üzüliyordum. Ama cephane imalâtı daha önemliydi. Bu konuda herkes büyük gayret sarfediyordu.

Her türlü vasıttan mahrum olduğu halde yenilik fikri ve sanayinin hakim olduğu dimağlarda yer bulan bomba, fişek, kapsül imalâtı gerçekten az zamanda gerçekleşti ve 10 Aralık'ta resmi açılışı yapıldı.

Bu açılış Kolorduya bir mektupla (güvercin postası) bildirildi. Bu mektupta imalathanenin şim-

dilik silah tamirhanesi, baruthane, bomba dökümhanesi, her türlü fişek imalathanesi, kapsül imalathanesi demirhane, marangozhane ve araba tamirhanesi bölümlerinden oluştuğu; Lohanizâde Mustafa Nurettin Efendinin gayretleriyle oluşan fabrikanın her türlü cephane ihtiyacını karşılamaya doğru önemli bir adım attığı bildirildi. Ayrıca ihtiyaç duyulan eczalar istendi.

Bu fabrikada fişeklerin kapsüllerini tenekeden kendi icadımız olan makinada yapıyorduk. Cafer Ağa, ise duvarlardaki asırlardır toplanan küfleri eritip bir takım eczalarla karıştırıp barut imal etmişti. Şimdi herkes mağaralardan duvarlardan küf topluyordu. Bunu güherçile olarak kullanıyorduk. Toplanan her torbanın fiyatı çocuklara üç aferin, büyüklere bir Allah razı olsun. Yaptığımız bombalara sonradan Fransızlar bile hayret etmişti.

Bektaşî Ali Baba isminde bir zat, daha önce bizim kaleden indirdiğimiz, kimbilir kimlerden kalma 42'lik dediğimiz topla uğraşıp, adam etti. Bu topa kundak, tekerlek yaptık. Etraftan topladığımız «kompoz» ismindeki yuvarlak güllelerine de dinamit doldurup Ermeni mahallesine ateşledik. Gülle Ermeni mahallesine düşüp orada patladı. Ama topun da ne tekerleği kaldı ne kundağı. Her seferinde tekerlek ve kundak yaparak bu topu kullandık. Fransızlar daha sonra bu topu Paris'teki askeri müzeye götürüp koymuşlar.

Fabrika nüfusu son zamanlarda sekizyüz kişiye kadar çıktı. Vardiya ile gece gündüz çalışıyorlardı. Amele ücreti; birer avuç fıstıkla, arpa ve acıbadem çekirdeğinden yapılmış yirmibeş dirhem emektir.

İşçiler genellikle şehit çocuklarıydı. Özdemir Bey ne kadar şehit çocuğu, fakir, kimsesiz kadınlar kızlar varsa hepsini fabrikaya aldı. Yiyecekleri-

ri sağladı. Bunlardan okuyabilecek olanlara yine fabrika içinde bir sanat okulu açtı. Beş erkek iki kadın öğretmen getirerek boş zamanlarda okutup, yazdırıp, yedirip içirdi. Diğer zamanlar fişek yaptırdı.

Bu kadar gayret sarfederek mühimmat yapıyorduk, ama yiyecek sıkıntısı had safhadaydı ve buna çare bulamıyorduk.

Açlığın dehşetini arttıran bir şey daha var... Kadınlar, çocuklar. Onlara ne yapmalı? Kendi açlığını insan unutabilir, fakat yiyeceğini içeceğini sağlamaya mecbur olduğumuz yavruların bu acılarla kıvrandığını görmek yaraya tuz biber dökmek demektir.

Bir ümidimiz dışarıdaydı. Bununla ilgili yazışmaları buraya almıyorum. Ama anlaşılan bu ümitte boşaydı.

Bu arada bizi teşvik eden bir telgraf, doğuda Taşnak belasını defeden Kazım Karabekir paşadan geldi. Biz de bir teşekkür cevabı yazdık.

16-17 Aralık 1920'de kolorduya gönderilen mektubun özeti: Dün imalathanede Müdür Mustafa ile ikimiz kaza sonucu yandık. Türlü zorluklarla halkın bir haftalık yiyeceği sağlandı. Açlık artık ortaya çıktı. Ağız diye etrafıma toplanan yüzlerce kişinin feryadı beni çok üzüyor. Biran evvel bizi kurtarın.

Özdemir

Bundan sonra askere günde yüz dirhem fıstık ve üzüm vermekle yetiniliyor, diğer halk ta yiyecek olarak ne bulursa birbirinden satın alıyorlardı. Fakirler ise açlıktan hergün Heyet-i Merkeziyeyi ve cephe komutanlığını makamlarında rahatsız ediyor, «aciz» diye bağırıyorlardı. Dışarıya Heyet-i Merkeziye tarafından yazılan mektupta dayanma azimleri

nin ve kararlılıklarının devam ettiği, parolalarının «ya istiklâl ya ölüm» olduğu, ama açlığın son safhada bulunduğu, bu hafta içinde bir yiyecek yardımı gelmezse açlıktan herkesin öleceği bildirildi.

Dışarıdan gelen postalardan 19-20 Aralık gecesi kolordunun saldıracağı öğrenildi. Dışarıdaki kuvvetlere yardım etmek için mücahitler de hazırlandılar. Ama her nedense taarruz yapılmadı. Ertesi günü alaturka saatle ikide beklenen hücum başladı. Bizim topçularımız arka taraftan Çık Surat ve Hacı Baba cephelerini bombardıman etti. Fakat düşman bu kuvvet üzerine binden fazla mermi yağdırınca kuvvetlerimiz dağıldı ve malesef sonuç alınamadı.

Artık düşman toplarını şehre çevirmiş, her zaman olduğu gibi her yeri bombardıman ediyordu. Hatta hastahaneyi bile bombardıman ediyor, yaralıları, yeniden yaralanıyor feryatları ortalığı kaplıyordu.

22-23 Aralık'ta düşman her tarafı bombaladı, evleri yıktı, insanlarımızı şehit etti. Aynı gün fedai postanın getirdiği aşağıdaki mektup bizi gerçekten üzerek ağlattı ve saatlerce göz yaşı döktürdü.

Çok gizli ve özeldir.

Kolordu Karargâhı
23.12.1920

Özdemir Bey'e,

Antep'te kalan düşman bugün bütün cephelere yayılmış en fazla 2000 askerle büyüğü Kolej'de üçü Mardin binasının gerisinde olmak üzere dört top-tan ibarettir.

20.12.1920 taaruzunun ilerlemesi, işgal edilen düşman siperlerinden personelin ürkmelelerinden başka bir şey değildir. Savunanlardan iki üç yüz

kahraman gece düşman gerisinden gelerek gerek Hacı Baba'yı gerek Çık Surat'ı işgal etmeleri mümkündür.

Düşman topçusu zayıf olduğundan hiç bir tehlike yoktur. Düşman yeni kuvvet olmazsa bu her zaman yapılabilir. Bugünkü kuvvetle düşmanın kuşatmayı uzatması akılan ve fennen mümkün değildir. 25-26 Aralık 1920'de Hacı Baba, Diğer Azaz. Kurban Baba'ya iki yönden taruz yapılacaktır. Bu zamana kadar açlığa dayanılabilirse ve başarılı olunursa ne alâ... Olmadığı taktirde artık bu birliklerle Antep'in kurtarılması mümkün olamayacağından kesin karar verilmelidir. Bundan dolayı imkân varsa bizim teşebbüs günlerimizden evvel veya sonra savunucularla baskın yaparak siz de yolu açmaya ve Had Baba, Çık Surat'ta yerleşmeye çalışmanızı zaruri görüyorum. Çok acı ve uygunsuz tekliften dolayı gerçekten utanıyorum. Ne çare ki hak ve hakikat budur. Eğer düşman bu sefer de yeniden kuvvet getirirse kurtuluş mümkün değildir.

Personele itimatsızlığım yüzünden vicdan azabı içinde yazdığım şu gerçeklerden sonra kararı size bırakıyorum.

İkinci Kolordu Komutanı
Albay Selahattin Adil

Musullu Cephesi Taaruzu

23 Aralık'ta düşman küçük büyük bütün toplarını Musullu cephesine çevirerek grup ateşi açtı ve ikiyüzden fazla mermi atarak en ileri hatta bulunan un fabrikası binasını ve civarındaki evleri tamamen yıktı.

Fabrika ile Musullu cephesi arasındaki irtibat hendeği doldu ve ileri hatta bulunan askerlerin ulaşımı kesildi. Düşman hâlâ bombardmanı kesmiyor, gülleler, şarapneller yağmur gibi yağıyordu. Bu sı-

rada telefonlar vasıtasıyla diğer cephelerden takviye b'rlikleri getirildi, fakat bombardımanın şiddetinden kimse ileriye gidemiyordu. İleri hatta ise siper adına bir şey kalmamış, savunanlar taş yığınları arasında dayanmaya devam ediyorlardı. Bölük komutanı Mustafa Yavuz Efendi ileri hattaki mücahitlerin geri çekilmesi için emir verdi.

Personel çaresiz geri çekildi. Bu sırada düşman topçu ateşini kesmiş ve Ermenilerle beraber Fransızlardan bir müfrezeyi geri çekilen bir müfrezenin yerini tutmak üzere ileri sürmüştü. Kıyamet gibi olan böyle bir çatışmada beş on adımlık yerlerin düşman tarafından tutulmuş olması önemsiz sayılabilirken bizim çekilen personel Ermenileri görür görmez adeta tehlikeyi unutarak, gerisin geriye sanki toptan fırlamış tane gibi öyle hücum etti ki böyle bir hücumu ne emir ile ne de kumanda ile yaptırmak mümkün değildi. Terkedilen yerin Ermeni ve yabancı eline geçmesi öyle bir zamanda bile mücahitlerin kalbini titretmiş ve ölümü unutturmuştu. Hatta tüfek atmaya bile gerek duymadan süngü hücumu ile bıraktıkları yerleri tuttular.

Top ateşinin korumasında kabadayı kesilen Atvçik (*) çocukları neye uğradıklarını bilmeden kuyruklarına bakarak kaçtılar.

İkinci Kolordunun Harekâtı

Aylardan beri bizi kurtarmaya söz veren kolordunun nihayet 28 Aralık'ta taarruzu başladı. Önemli bir harekât yapıldı, düşman topçusu susmaya mecbur edildi. Bir cephanelikleri tutuştu. Ama insan yetersizliğinden geniş cephede piyade taarruzu yapılamadı ve hücum sonuçsuz kaldı. Düşman ise bundan sonra geceli gündüzlü bombardımana devam etti.

(*) Ermeni kızı.

Daha sonra herkes kendine ait yiyeceği son derece iktisatlı kullansa da sonunda kalan çok az miktarı da yiyip bitirmişti.

1 Ocak 1921'den itibaren dehşetli açlık ve sefalet başladı. Evlerdeki erzak son damlasına, son tanesine kadar toplandı. Bir günde yenilen yiyeceklerle bir kedi bile doymazdı.

Şehirde bir araştırma yapılarak kolorduya mektup yazıldı. Mektupta şehirdeki at, eşek ve her türlü yiyecek çok idareli kullanmak şartıyla on beş bin nüfusa ancak on beş gün yeteceği ondan sonra hiç bir yiyeceğin kalmıyacağı saldırının bir hafta içinde yapılması gerektiği bildirildi.

Gelen cevapta ellerinden bir şey gelmediğini, düşmanı gafil avlamışken bile geçen taarruzda bir sonuç alınmadığını, ellerindeki personelin nicelik ve nitelik açısından yetersiz olduğunu, bize erzak göndermeye çalışacaklarını, Antep civarından ayrılmayacaklarını ve son kararın yine bize ait olacağını bildiriyorlardı.

10 Ocak'tan itibaren askerin ekmeğine acıbadem ve zerdali çekirdeği katılmaya başlandı. Bu suretle bir kaç gün daha dayanılacağı ümit ediliyordu. Ama bir zaman sonra bundan zehirlenmeler başladı ve kırk elli kişi vefat etti. Bundan sonra bu ekmeğin yedirilmemesi için baştabip rapor verdi. Başka yiyecek olmadığından yine de herkes bunu yiyliyordu. Bazıları ölüyorsa da bazılarını da dokunmuyordu. Ama bu da bitti. Son çıkış hareketine kadar artık personele yüz gram fıstık yüz gram üzüm vermeye başladık.

Kolorduya yeniden mektup yazdık. Onlardan gelen cevapta kolordunun önce, düşmanın Akçakoyunludan gelen kuvvetleriyle çarpışacağı sonra Cünud ve Samsak Tepelerine saldıracağı bildiriliyordu. Bu arada 16-19 Ocak 1921 tarihlerinde bir kaç tane düşman uçağı şehir üstünde uçup bomba attı.

İkinci Kolordunun Son ve Kesin Harekâtı İkizkuyu Meydan Muharebesi

Karâtaş taarruzunun başarısızlıkla sonuçlanması üzerine kolorduca şöyle bir şey düşünülmüştü. Antep'te bulunan Fransız Kuvvetlerinin erzak ve cephanesini sağlamak üzere Akçakoyunlu'ya gidip gelen seyyar kuvvetlerini yolda yokedip, Antep'e tekrar taaruz edilmesi. 16 Ocak'ta 5'nci ve 9'ncu Fırkalar Antep'in güneyine hareket ederek 5'nci Fırka Tilbaşar kalesi gerisine, 9'ncu Fırka İkizkuyunun batısındaki sırtlara, Sivas'tan gelen atlı piyade taburu da Beşdel yönüne yerleşerek mevziye girdiler.

Düşman İkizkuyu civarına yaklaşıncaya kadar, ileride bizim kuvvetlerin olduğunu haber alamaz. Fransız kuvvetleri İkizkuyu ile Kınışe arasına gelmez her taraftan şiddetli topçu, piyade ateşi başlar, düşman, neye uğradığını şaşırır ve bir kısmı İkizkuyu köyüne sığınır. Dışarıda kalanlar imha olmuş denilecek kadar perişan olarak ikiyüzden fazla yaralı ve ölü verirler. Düşmanın bütün erzak ve cephanesi alınır; ağırlık, araba ve hayvanlarının bir kısmı yok edilerek bir kısmı kullanılmak üzere el konup ve bölgenin etrafı da sarılır.

Sonuçta Fransız kuvvetleri sığındıkları İkizkuyu köyünün taş binalarından yararlanarak biraz kendini toplar. Bizim kuvvetler de akşamın yaklaşması ve teçhizatın eksikliği dolayısıyla yağmur ve çamurda ıslanmaları yüzünden geceleyin dağılır.

İkiz kuyuda mahsur kalan Fransız kılıç artığı da ertesi günü Antep'ten gelen yardım kuvvetiyle kurtarılır.

Bu savaşta düşmana son olarak önemli bir darbe vurulduğunu ve düşmanın çok kayıp verdiğini sonradan öğrendik.

30 Ocak 1921'de düşman dehşetli bir topçu ateşinden sonra artık orada insan kalmamıştır diye tanklar, mitralyözler desteğinde yeniden taarruza kalktı. Şiddetli çarpışmalarda düşman çok kayıp verdi sonuçta tanklarında saf dışı edilmesi üzerine çekilmek zorunda kaldı. Bir daha da hücumla kalkmadı. Sonucu her gün yüzlerce top mermisi atma-ya bıraktı.

31 Ocak'tan sonra açlık son dereceye ulaştı Eldeki fıstık ve üzüm de bitti. At ve eşek eti yenmeye başladı. Kolordunun bizi kurtaramıyacağı herkesin iyice kafasına yerleşti. Ne olursa olsun son bir fedakârlık yapıp kuşatma hattını yarmak için karar verildi. Eğer bu taarruzda başarılı olunursa yolları koruyarak içeri erzak sokulacak, aksi taktirde herkes dışarı çıkmış olacaktı. Bunun üzerine kolorduyla haberli olarak taarruz düzeni alındı. Kolordu da bu taarruza katılacak topçularımız da piyademizi koruyacaktı.

Hazırlığı tamamlayan içerideki kuvvetlerimiz 30-31 Ocak gecesi aldıkları emir üzerine Hacı Baba, Çık Surat Tepelerindeki düşman kuvvetlerine hücum etmek üzere düşmanın burnuna kadar sokuldular ve dışarıdaki kuvvetlerin ateş açmasını beklediler. Saatlerce beklendiği halde bir hareket eseri görülmedi. Kuvvetlerimiz daha fazla sabredemiye-erek ezani saat 08.00'de saldırıya geçti.

Kahramanlar ilk taarruzda Çık Surat Tepesindeki siperleri tamamen işgal ederek düşmanı çıkartıp bir çoğunu süngüden geçirdi. İşgal ettiği siperleri tam beş saat korudu. Bu sırada dışarıdaki kuvvet-ten hiç bir taarruz eseri görülmemiş yalnız İbra-himli tarafından zayıf bir topçu Fransız karargahı üzerine ateş ediyor, arasıra 15,5'luk ağır obüsler Ermeni mahallelerini, Fransız karargâhını bombardıman ederek önemli tahribat yapıyordu.

Çık Surat siperlerinin tarafımızdan işgai edildiğini anlayan düşman bir süre sonra ay ışığından yararlanarak bu kuvvetler üzerine piyade mermisi yerine top gülleleri yağdırmaya başladı. Bu siperlerde kesinlikle barınma imkânı kalmadı. Kuvvetlerimiz siperleri terkederek bunun gerisinde bulunan sırtlarda, kaya diplerinde kendilerini muhafaza edebildiler. Saatlerce devam eden bu kanlı çatışma sırasında dışarıdaki piyadelerden bir ateş açılmadı. Artık ortalık aydınlanmış sabah olmaya başlamıştı.

Bunun üzerine kuvvetlerimizden bir kısmı düşman hatlarını yarıp dışarı çıktılar. Geri kalanı şehre geri döndü.

Bu muharebe gece meydana gelmiş olduğundan düşmanın ne kadar kayıp verdiği bizce bilinmiyorsa da herhalde bizden eksik değildi. Fakat bu saldırı bize de pahalıya mal oldu. 79 yaralı ve 18 şehit verdik. Şehitler arasında kıymetli kişiler vardı.

Kuvvetlerimiz geri çekildikten sonra dışarıdaki topçularımız faaliyetini artırdı. Ağır onbeş buçukluk toplarımız Fransız Erkân-ı Harbiye Dairesini, Kolej'i, Ermeni mahallelerini şiddetli bir şekilde bombardıman etti.

Bu şiddetli ateş dört beş saat devam etti. Fransız topçularını tamamen susturdu. Kolej içinde bulunan benzin deposunu patlattılar ve binlerce metre havaya yükselen dumanlar çok uzaklardan görünüyordu.

Bir süre sonra bizim topçularımız ateş kesti. Bunun üzerine düşman topçuları önce olduğu gibi öfkesini yine şehirden almak üzere bütün toplarıyla şehrin bir çok yerini yıktı.

Bu mağlubiyet üzerine dışarı bir mektup yazıldı. Bu mektupta kolorduya güvenilerek harekâta

başlandığı, hatta Kuşçu Dağının bile işgal edildiği ama beklenen topçu ve piyade yardımının gelmemesi üzerine çok seçkin evlâtlar şehit verilerek geri çekilmek zorunda kalındığı bildirildi. Eğer mümkünse ya bu gece ya da perşembe gecesi kurtuluşumuz için son yardım istendi.

Bu arada Selahattin Adil Bey ve Kenan Bey'le yazışmalar yapıldı.

2 Şubat 1921'den itibaren yiyecek olarak ne de askerde bir şey kalmadığı için bugünden itibaren acıbadem çekirdeğinden ekmek yapan fırınlar da kapandı.

Bu sefer de sözlü olarak anlatmak üzere Heyeti Merkeziye üyesi olan Mehmet Ali Efendi 2-3 Şubat.gecesi postaları ile birlikte dışarı çıktı. Aynı günde Fransızlar sabahtan akşama kadar dışardaki birliklerin üzerine yüzlerce mermi attı. Yiyecek olarak hiçbirşey bırakılmadığından herkes geceleyin siperlerden dışarı çıkarak şehir dışındaki bahçelerden ot, patlıcan yaprağı kurusu, pancar kökleri ve buna benzer ne bulurlarsa alıp getiriyorlardı. Herkes açlıktan ölmek için her türlü çareye başvuruyordu. Hatta ölmüş at-eşek ne bulursa yiyordu. Fakat onlar da kalmadı. Aylarca kar, çamur içinde kalmış, dalları üzerinde kurumuş adeta şekil ve biçiminden çıkmış patlıcan, birer kurularını düşmanın her türlü ateşi altındaki bahçelerden her saniye ölürüm tehlikesi karşısında binbir zorlukla toplanıp sıcak suda bir parça haşlanıyor ve içine bir miktar acı biber ilavesiyle yiyeceğe benzemeyen birşeyler yapılıp satılıyordu. Yenmesi kesinlikle mümkün olmayan, yiyecekten başka herşeye benzeyen bu ot karışımını alabilmek için herkes birbirini tepeliyor, eziyordu.

[Ölmüş bir atın leşi üzerine hücum eden birçok kadın bir parça et kesmek için birbirini tepedikleri defalarca görölmüştür.]

Özdemir Bey'in yazdığı bu mektuptan üzülen
Kolordu kumandanının cevabı :

Cephe Karargâhı
1/2 Şubat 1921

Özdemir Bey'e,

Kıymetli Özdemir Bey, Çok ağır suçlamalarla yazılan 29.1.1921 tarihli şifrenize bu defa da yenilerini ilâve ediyorsunuz. Şahsınıza ve arkadaşlarınıza karşı duyduğum sevgiden dolayı, yenilgi karşısındaki duygularınızı saygıyla karşılıyor ve söyleyecek söz bulamıyorum. Yalnız şunu arz edeyim ki; varlığını, kıymet ve kabiliyetini sizden saklamayarak çok zaman önce yazdığım kolordu, 70 gün içerisinde (15) subay (600) askerden oluşan kayıplarımıza 13.1.1921 günü Hacı Baba'da (3) subay ve sayısı henüz tesbit edilmeyen miktarda insan ilave edilmiştir. Antep'i kurtarmaya çalışan birliklerin erinden komutanına kadar hepsinin bütün gayretlerini sarfettiklerine emin olunuz. Bir kısmı sizce bilinmeyen çeşitli sebeplerden dolayı maalesef Antep'in fedakârlığına, arzu ettiği ölçüde hizmet ve yardımla karşılık vermeye imkân bulamamıştır. Bu acı sonuçla suçlanan fert veya şahıslar değildir.

Kasabanın teslim olması Türklük adına çok üzüntü ve acı verici durumdur. Fakat kaderimizi değiştirme imkânı yoktur. Millet bugün yapamadığını yarın yapmaya karardır. Şiddetli direniş ve savunmadan dolayı sizi ve arkadaşlarınızı suçlamaya kalkışacak az sayıdaki kimselere karşılık, sizleri takdir eden koca bir millet ve ölmez bir tarih olduğunu unutmayınız. Plevne Rus topları altında harap olurken belki Osman Paşa'yı ayıplayanlar da vardı. Yine neticede Osman Paşa lekelenmedi. Bilakis şan ve şerefle anıldı.

Dışardan yapılacak yeni bir saldırı girişiminde yüzde bir başarı ümidi görsem emir vermekte tereddüt etmem. Ne çare ki, artık Antep için şimdilik kaderine terkedilmekten başka yapılacak bir şey kalmamıştır. Bu acı ve üzüntülü gerçeği dayanılmaz bir vicdan azabı ile yazdığımı anlayışınıza bırakıyorum.

Antep'in düşmesi ile Türklük ölecek değildir. Milletin bugün yapamadığını yarın yapacağına ve yaşadıkça Antep'i Türk olarak yaşatacağına şüphe yoktur. Fransızların kasaba halkına saldırma ihtimali vardır. Ermeni mahallelerinin bir kısmı gözetim altında tutulursa kötülük yapmalarına fırsat verilmemiş olur. Yalnız sizin için ve Fransızlarca da bilinen en sevdiğim arkadaşlarım için endişe ederim. "

İçerde kalmanızı bu yüzden doğru bulmuyorum. Sonsuz hürmet ve üzüntülerimle hepinizi selâmlarım.

İkinci Kolordu Kumandanı
Selâhattin Adil

3 Şubat 1921'de Fransızlarla, dışardaki kuvvetler arasında çatışma oldu. Düşman yine şehri bir süre bombaladı.

Açlıktan son derece muzdarip olan halk gece gündüz düşünüp, ellerini kaldırarak Cenab-ı Hak'tan yardım ve kurtuluş bekliyordu. 4 Şubat'ta Fransızlar tarafından Balıklı cephesinde bulunan mücahitlerin üzerine aşağıda yazılan beyannameler atıldı.

4 Şubat 1921

Antep Halkına Duyuru,

1 _ Fransız Askerî Birlikleri komutanı, Antep halkı ve savunucularına ilân eder ki: Şehir teslim olduğu takdirde askerlere Kuva-i Milliye reislerine,

çetelere, başıbozuk ahaliye hiçbir fenalık yapılmayacaktır. Fransız askerleri evlere girmeyecektir. Ermeniler Türk mahallelerine girmeyecektir.

2 — Herkese yiyecek dağıtılacak, hasta ve yaralıların tedavisi yapılacaktır. Fransızlar halkın sefaletini araştırmak ve Türk halkına gerekli yardımda bulunmak için vazifesini yerine getireceklerdir. Onlar, Fransızlarla, Türkler arasında barış olmasını arzu ederler.

3 — Fransızlara güveniniz. Teslim olunuz. Hiç kimseye karşı bir saldırı yapılmayacaktır. Herkes kendi malına sahip olacaktır. Hiç bir yağma hareketine izin verilmeyecektir. Fransızlarla Türkler Antep şehrine refah ve mutluluk getirmek için beraberce çalışacaklardır. Savaş esirleri konusu büyük bir iyiniyetle görüşülecektir. Türkler kendilerinde bulunan Fransız esirlerini geri verdikleri anda Türk esirleri de serbest bırakılacaktır.

4 — Yukarıdaki hususları, askerî liderler ve Antep halkına sağlayacağımı şerefim üzerine temin ederim.

Antep Fransız Askerî Kuvvetleri
Komutanı Andrea

5 Şubat'ta: Sulh ve Selâmet Cemiyeti ileri gelenlerinden bazıları tutuklandı.

6 Şubat'ta: Sabahtan akşama kadar topçu ateşi eskiden olduğu gibi devam etti. Kesin bir harekât yapılması için kolorduya yazılan mektuba karşılık bu gece dönen postanın getirdiği şifre aşağıdadır :

Cephe Karargâhı
6 Şubat 1921

Harekâtımız 6/7-2-1921 Pazartesi gecesi, Bütün kuvvetle Acem Kayası ve askerlere saldırı şeklinde olacak. Yalnız bir kısım kuvvetle ağır

toplarımız Maraş yolunda kalacaktır. Topçular istenen hedeflere sürekli ateş edeceklerdir. Harekât saat alaturka (6) da tarafımızdan topçu ateşiyle başlayacak ve Acem Kayası ve askerlerin işgaline çalışılacaktır. Savunanların bir kısmını salavat Tepelerine karşı bırakarak Beberge yönünden veya uygun görürseniz Hacı Baba, Çık Surat yönünden dışarı çıkarlar. Bir kısım kuvvet koruyuculuğunda ailelerin sizin tarafınızdan Graf ile Battal Höyük arasından ve çeşitli yönlerden İbrahimi'ye çıkmaları gerektiği uygun görülmüştür. Saat (6) da çıkış kuvvetlerinin kuşatma hattının hemen gerisinde bulunmaları gerekir. Çıkış esnasındaki hareket şekli 2/3 Şubat 1921 tarihli şifrede belirtilmiştir. Beberke, Göveniz, Erikçe'de yiyecek, sıhî malzeme ve nakliye aracı hazırlanmıştır. Ben Göveniz'deyim. Şifremi aldığınızı bildiriniz. Gözlerinden öperim, hepinize başarılar dilerim.

İkinci Kolordu Komutanı
Selahattin Adil

Ek: Antep'e gelmek üzere Gubo fırkası Katma'da toplanmakta olduğundan harekâtın bir daha ertelenmesine imkân kalmaması ihtimali büyüktür.

Selahattin Âdil Paşa Hazretleri 30 Mayıs 1920'de yâni Fransızlarla Türkiye arasında yapılan anlaşmanın son günlerinde Antep'e geldiler.

Bu kişi Antep cephesine geldiği zaman çok az bir kuvveti vardı. Diyebilirimki bütün kolordunun mevcudu emir erleri ve seyisler dahil yüz elli kişiyi geçmezdi.

Paşa, Antep'i düşman pençesinden kurtarmak için çok az bir zamanda çok fazla fedakârlık yaparak Elcezire, Antep, Maraş, Nizip, Birecik bölgesinden topladığı kuvvetlerle kolordunun mevcudunu çoğaltarak, oldukça düzenli ve techizatlı iki fırka

meydana gelirdi. Bu firkalar Antep'in son kuşatması sırasında çok az günlerini savaşırsız geçirdi.

Paşa Hazretleri, gece gündüz istirahati düşünmeyerek firkalarının başından ayrılmadı. Soğuk, sıcak demedi yağmur, kar, çamur bilmedi. Sonuna kadar Antep'i kurtaracağım diye uğraştı durdu. 27 Aralık 1920'de Karataş, 18 Ocak'ta İkizkuyu'da yaptığı muharebelerde parlak zaferler kazandı.

Antep cephesinde yüzlerce yaralı ve şehit ver-diyse de arzusuna kavuşamadı.

Fakat orada bulunduğu sürede çalışmasının sonucu olarak hiç yoktan on bin kişilik mükemmel bir kolordu yetiştirdi. Antep'in düşüşünden sonra Batı Cephesine hareket etti. Yunanlılara karşı önce Haymana ovasında sonra Sakarya Meydan Muharebesinde parlak zaferler kazandı. Hele son zamanlarda İtilâf Devletleri askerlerinin işgalinde olan İstanbul. komutanlığını yaptığı en nazik bir zamanda, vatanî görevini hakkıyla yerine getirdi.

Bu zat gerçekten ismi gibi âdil, nazik, alçak gönüllü, yanındakileri sever, ama görevde en ciddi komutan olup daima kalplere ve özellikle emrindekilere saygı ve sevgi aşılamiştir.

Son Heyecanlı Dakikalar

Gerek Heyet-i Merkeziye'nin gerekse Özdemiş Bey'in odası önüne toplanan yüzlerce kadın, ihtiyar, çoluk çocuk, «açız» diye bağılıyor, ağlıyor, parasıyla olsun yüz dirhem ekmek, bulgur ne gibi gıda olursa olsun istiyorlardı. Ne fayda ki, yiyecek namına bir şey bulunmuyordu. Bunlardan her biri bir şekilde «bu gece dışarıdan hücum olacak, cep-heler açılacak içeriye yiyecek gelecek. Bu günde sabrediniz. Yarın mutlaka kuşatma açılacak. Dışarı-da bizim için birçok yiyecek hazırlanmış, işte bu

gece geliyor,» gibi türlü masallarla oyalanıyordu. Zavallı halk ne yapsınlar, yalan olduğunu bildikleri halde, yine inanıyorlardı... İşte böyle en müthiş bir günde kolordu kumandanının son mesajı geldi.

[Güvercin Postası]

1

Cepfe Karargâhı

6/7 Şubat 1921

5/6-2-1921 tarihli şifrenizi aldım. İçinde bulunduğunuz durumdaki isteklerinize rağmen, kasabayı savunanların dışarı çıkması bize göre mecbur görülmektedir. Bu gece de kuşatmayı yarıp çıkmadığınız takdirde dışardaki kuvvetlerin bir daha yardım imkânı olmayacağını mutlaka bildirmeye mecburum. Hareket saat (6) da topçu ateşimizle başlayacaktır. Yiyeceklerinizi içerde kalacaklara bırakınız. Sizin mutlaka çıkmanızı ve duygularınıza esir olmamanızı rica eder, Cenab-ı Hak'tan başarılar dileyerek hepinize hürmetlerimi arzederim.

İkinci Kolordu Kumandanı

Albay Selâhattin Adil

Bu uğursuz acı haberin ilgililerin üzerinde ne kadar kötü etki yaptığını söylemeye gerek görmüyorum. Ne fayda ki, bundan başka çare yoktu. Çaresiz kabul edildi, bunun üzerine, Heyet-i Merkeziye reisi ve üyeleri, bütün semt reisleri biraraya toplanarak içerdeki silahlı kuvvetlerle, her neye malolursa olsun bir taraftan yarıp çıkmaya, katiyen düşmana teslim olmamaya karar verdiler. Şayet cephe yarıp da yol açılacak olursa yollar elde tutularak İçerde ne kadar aile varsa hepsi de dışarıya çıkarılacaktı. 6/7 Şubat 1921 gecesi Ermeni ve Fransız cephesine bir miktar kuvvet bırakılarak ne kadar silahlı kişi varsa toplandı ve her su-baya yapabileceği göreve dair talimat verildi. Bū-

,tün kuvvetler tam olarak (Ahmet Çelebi) yani şehrin doğu tarafına toplandığı gibi, hükümet memurları ile dışarı çıkacak aileler de buraya toplandılar. Bizim taraftan taarruz için ateş açıldığı gibi dışardaki topçularımız da aldıkları emir gereğince düşman mevzilerine topçu ateşi açacaktı. Bu taarruza merkez kumandanı Arslan, Kartal Beylerle]Birinci Bölük Kumandanı Mustafa Fevzi, İncizade Hüseyin ve Saatçi Mahmud Efendi ve isimlerini bilemediğim bazı kişiler katılmıştı[içerdeki kuvvet, karanlıktan faydalanarak Salavat ve Perllikaya taraflarındaki düşman siperlerinin burnuna kadar sokuldular ve dışardaki kuvvetlerin ateş açmasını beklemeye başladılar. Bir saat kadar beklenildiği halde dışardan maalesef hiçbir hareket görülmeyemedi. Artık dışardaki kuvvetlerden yardım beklemeye lüzum görülmeyerek sabahın erken saatlerinde hemen taarruz emri verildi. Önce bizim taraftan müthiş bir piyade ateşi başladı. Dışarı çıkan kuvvetin bir kısmı sağındaki Samsak Tepesi'ni yalnız oyalama ateşiyle rahatsız ederek, diğer kısmı ise küçük ve büyük Salavat tepesindeki düşman siperlerine önemli bir taarruz yaptı. Diğer sol taraf kısmı da: Perilikaya siperlerinde bulunan düşman kuvvetlerine karşı oyalama ateşi yapıyordu. Ateş gitgide şiddetleniyor, karşı taarruz yapan birliklerimiz adım adım ilerliyordu. Salavat siperlerine hücum eden kuvvet kahramanca orayı zapdederek düşmanı püs-kürttü. Bu esnada Düz tepe ile Samsak tepe bölgesindeki düşman topçuları ateşe başladılar. Dışarı çıkılacak mevkinin tam çevresini şiddetle bombardıman etdiler. İki taraf arasındaki şiddetli çatışma üç saat kadar devam ederek, gerek içerden, gerekse dışardan binlerce mermi atıldı.

Bu esnada dışardaki bizim kuvvet de askerlerin olduğu tepeye taarruz etmişti. Nihayet gece pek karanlık olduğundan birleşme harekâtı gerçekleş-

medi. Yönünü ve irtibatı kaybeden birliklerimizin bir kısmı dışarı çıktı. Diğer bir kısmı geçemeyip geri döndüler ve evvelce tarafımızdan işgal edilen siperler daha sonra düşmanın getirdiği takviye kuvvetleri ile doldurulmuş ve büyük zorluklarla açılmış olan kuşatma hattı düşman tarafından tekrar kapatılmış idi. İşte bu gece yine birçok şehit ve yaralı verildi. Sözü edilen önceki gecede merkez kumandanı Arslan Bey'le beraber, Yıldırım Taburu'nun Birinci bölüğü kumandanı Mustafa Fevzi Efendi, ikinci bölük takım komutanı Kara Mahmut Efendi, İncizade Hüseyin Efendi ve diğer isimlerini hatırlayamadığım birkaç subay ile beraber, semt reisi Durdüzade Süleyman Ağa ve (500) kadar kahramandan, ibaret bir kuvvetimiz kanlı bir muharebeden sonra düşmanın defalarca tehlikeli hatlarını tepeleyerek cepheyi yardılar, geçtiler...

6/7 Şubat 1921 gecesı saldırıdan üzgün olarak dönen kişilerin dışardan gelecek yardımlardan kesin olarak ümidi kesilmişti. İçerde çok az miktardaki insanlarla bir daha saldırı imkânı da yoktu. Artık son bir hareket olmak üzere gerek halk ve gerekse askerden arzu edenler her kim olursa olsun düşmanın, en zayıf bulunduğu bir noktadan sessizce [mecbur olmadıkça silah patlatmamak şartıyla] dışarı çıkmaya karar verildi. Fakat bu karar daha sonra değişti. Yalnız Fransızlarca bilinen kişilerin çıkması uygun görüldü. 7/8 Şubat 1921 Çarşamba gecesı Hükümet erkânı ile, polis memurları, Heyet-i Merkeziye üyeleri, jandarmalarla, sivil halktan bir kısmı ve bazı aileler gitmek üzere hazırlanmışlardı.

Bunlar şehrin güneyinde bulunan ve cepheye en yakın olan «Dayı Ahmet Ağa»nın evinde gece ezanî saat dokuzda toplanacak ve oradan çıkacaklardı. Bu konu karşı çıkabilecek olanları düşünerek, her ne kadar gizli tutuldu ise de, her nasılsa bu

haber elektrik hızıyla her tarafa yayılmış olduğundan gece saat ikide, sözü edilen yerin etrafına yüzlerce kişi toplanmış, bekliyorlardı. İşte tam bu sırada : On aydır devam eden mücadele esnasında bile katlyyen bir örneği görülmemiş bir top bombardımanı başladı, şöyle ki : Bütün cephelerden şehre karşı düşman toplarının otuzu, kırkı birden patlıyor, makinalı tüfekler ve otomatikler bu harekete katılarak memleketi zelzeleye veriyor, altüst ediyordu. Bir saat kadar devam eden ve binlerce gülle ve dolu tanesi gibi kurşun yağdıran sözü edilen bombardıman zaten canından bıkmış olan halk üzerinde müthiş bir heyecan doğurdu. Dışarı çıkmak üzere hazırlanan kişiler de, korunabilecekleri yerlere sığınıyordu..!

Gece yarısından sonra, Özdemir Bey ile Hükümetin ileri gelenden ibaret ikiyüz kişilik bir kafile posta, Burçlu Mehmet Çavuş'un kılavuzluğu ile Tabakhane yönünden şehir dışına doğru sessizce çıktılar. Bu kişilerin şehri terk ettiklerini sonradan öğrenen şehir halkı telâşa düştü. Herkes ilerde ne olacağını düşünüyor ve son kararları dışarı çıkmak oluyordu. Bu kişilerin hareketinden yarım saat sonra Elbistan'lı posta Hocanın kılavuzluğu ile polis, jandarma, halk ve kadınlardan ibaret 200 kişiyi aşkın bir çıkış kuvveti de şehrin batı tarafından yani Çifcizade Grafi ile Maanoğlu köprüsü arasından ve Fransız tayyare hangarından geçerek ve hiçbir tehlikeyle karşılaşmadan dışarı çıktılar. Bundan sonra şehrin diğer tarafından 200 kişilik bir çıkış kuvveti daha bu çıkışa katıldı. Hiçbir tehlike ile karşılaşmadan çıkabilmişlerdi. [Bu çıkış kuvvetine rastlayan Fransız kuşatma birlikleri, görmezlikten geleerek birtarafa gittiler... Buna karşılık çıkış kuvveti de, rastgeldiği Fransız askerlerine katiyyen ateş etmeyerek yoluna devam etti.] Gözyaşlarıyla şehri terkeden bu kuvvetden, hükümet memurları ile, po-

lis, jandarmalar Rumkalede bulunan Antep hükümetine diğerleri de o gece dışarı çıkan ailesinin yanına ve bazıları da ikinci kolorduya katılmak üzere Maraş'a gittiler...

ÇIKIŞ HAREKETİNDEN SONRA ANTEP'İN DURUMU

Çıkış hareketinden sonra, içerde pek az miktarda silahlı kişi kaldığından bunların bir kısmı, silahlarını bırakarak evlerine gitmişler, kalanları da vatansever demir kollu mücahidler cephelerde sabaha kadar nöbet bekleyerek düşmana hallerini katiyen belli etmemişlerdir. Savunucuların en büyük kısmının dışarı çıktığı sonradan öğrenen «Sulh ve Selâmet Cemiyeti» ileri gelenleri gece bir araya toplanıp görüşürler, bazı şartlarla düşmana teslim olmaya karar verip durumu Fransız kumandanlığına yazarlar.

Fransız kumandanı (Andrea) derhal kabul eder. İlk olarak şehre karşı ateş edilmemesi için bütün cephelere acele emir verir. Bunun üzerine ateş kesilir.

9 Şubat 1921 senesinde ileri gelenlerden Nuri Bey, Fahrettin Hoca, Doktor Mecid ve tercüman Mecdeddin Efendilerden oluşan bir heyet teslim şartlarını görüşerek tamamlamak üzere Fransızların karargâhına giderek gelecekteki oluşacak şartların ne olacağını kararlaştırdılar.

ÖZDEMİR BEY

Özdemir Bey Mısırlı Çerkez Beyleri ailesindendir: İsmi (Ali Şefik) takma adıyla Özdemir'dir. Adı geçen şahıs 4 Haziran 1920'de yani Fransızlarla yapılan mütareke zamanında Antep'e geldi. Önce Heyet-i Merkeziye ile temasta bulunarak süvari teşkilâtı reislerinden olduğunu ve Mustafa Kemal

Paşa ile süvari teşkilâtı meselesi hakkında görüşmek üzere Ankara'ya gideceğini söyledi.

Hatta bu mesele hakkında Ankara ile birkaç telgraf haberleşmesi de olmuştu. Kısaca: Bu muhterem kişi Antep'te bulunduğu bir iki ay içerisinde her Antep'linin ve bilhassa hükümet reisleri ile Heyet-i Merkeziyenin sevgisini ve takdirini kazanmış ve herkese kendini sevdirmiş olduğundan ve bu sırada (Andrea)nın büyük bir kuvvetle Antep'i kuşatması sebebiyle heyeti merkeziyenin görüşlerine hizmet edecek böyle bir kumandana ihtiyaç görüldüğünden halkın tamamının isteği üzerine adı geçen kişi içerdeki cephelere kumandan tayin edilerek 11 Ağustos 1920 tarihinde idareyi eline aldı ve 8 Şubat 1921 tarihine kadar vatan vazifesini hakkıyla yaptı. Yukarıda anlatıldığı ve haberleşmesinden de anlaşılacağı gibi Antep'in düşman işgalinden kurtarılması için arkadaşlarıyla beraber altı ay devamlı olarak uğraştı, didindi, her tarafa yardım çağrıları yağırdı. Neticede başarılı olamayarak kolordunun bu konudaki gizli şifresi üzerine 7/8 Şubat 1921 gecesi Hükümet memurları, asker ve halktan oluşan 200 kişilik bir kuvvetle düşmanın kuşatma hatları arasından ve Fransız askerlerinin, dalgınlığından faydalanarak Antep'i terk ederek Maraş'a gitti. Adı geçen şahıs Maraş'ta bir iki ay kaldıktan sonra Kolordu'nun emriyle (Süvari Millî Hareketi Kumandanlığına) tayin edilerek emrinde bulunan birkaç yüz süvari ile ilk olarak (Menç) sonra Antakya ve civarı harekâtında Fransızlara önemli darbeler indirdi. Daha sonra Ankara Anlaşması gereğince süvarî birliğinden geri alınarak Musul ve Revandiz harekâtı ile görevlendirildi.

Adı geçen şahıs Antep'te bulunduğu süre içerisinde iyi niyetle çalışmıştı. Namusuyla, şerefiyle hizmet etti. Sakin, alçak gönüllü, vatansever, muhterem bir kişidir.

ANTEP'İN TESLİMİNE AİT TUTANAKLAR

Halk tarafından seçilen ve tam yetkiye sahip Antep kasabası geçici hükümet üyeleri Fransız hükümetine bağlılıklarını bildirerek aşağıdaki şartları kabul ederler.

1 — Şehrin tamamen Fransızlara teslimine ve 10 Ağustos 1920 tarihinde (Sevr) de imzalanan anlaşma gereğince Antep kasabasının Fransız mandası altına girmesini kabul edecek ve bunu tanıyacak.

2 — Askerlik daireleri ile Türk jandarmaları savaş esiri sayılacak ve Kemalistler elinde bulunan Fransız esirleri iade olunduğu andan itibaren bunlar da silâhsız olarak askerlik şerefi üzerine yemin verdirelerek serbest bırakılacak. Antep'in yerlisi olan askerlik dairesi görevlileri ile diğer Türklerin kimlikleri tesbit edildikten sonra serbest bırakılacak. Antep köylerinden olan Türkler köylerinin itaat etmesine kadar harp esiri sayılacaklar. Yemin ettirme durumu, subayları başlarında bulunan askerlik dairelerine, diğer bir ifade ile subayları bulunan ancak niteliğini kaybetmiş birliklere de uygulanacak.

3 — Tüfekler, toplar ve her çeşit mühimmat Fransız memurlarına teslim edilecek ve bütün silahlar ve cephane teslim olunmak şartıyla, Türk mahalleleri için hiçbir teklifte bulunulmayacak, eğer Fransız memurları silâhların saklandığına şüphe ederse beraberinde Türk memurları bulunmak suretiyle arama yapılacak, 20 Şubat tarihinden sonra her ne çeşitten olursa olsun silahlar bulunacak olursa sahipleri şiddetli bir şekilde cezalandırılacak. Türk subayları silâhlarını teslim etmeyecek.

4 — Türk mahallelerinde yapılan bütün tahkimat ve engeller hemen yıkılacak, Fransız memurları tarafından gösterilecek önemli tahkimat 20 Şubara ve diğer bölümleri de 28 Şubat'a kadar yıkılmış olacak.

5 — Harp tazminatı istenmeyecek, Harp zararları ile tamirat için yapılacak harcama anlaşma komisyonu tarafından daha sonra belirlenecek.

6 — Şehrin idaresi ve asayişin korunması için işgaline lüzum görülen yerlerde (Kale, Hükümet Konağı çevresi, Türk Tepe, çıkış yerleri) Fransız birlikleri bulunacak, silahlı hiçbir Ermeni, bu bölgeye giremediği gibi, silahlı hiçbir Türk, Ermeni mahallelerine girmeyecek.

7 — Fransa hükümetince atanan yerli memurlar tarafından Fransızların kontrol altında olarak emirler yerine getirilmek şartıyla Türk idaresi yeniden kurulacak.

8 — Kasaba ve çevresinin düzenini korumak için yerli polis ve jandarma teşkilâtı kurulacak.

9 — Yukarıdaki şartlar tamamen uygulanmadığı takdirde şehirden altın olarak nakit ceza alınacak, ileri gelen kimseler hapsedilecek ve yiyecek verilmeyecek.

10 — Halen şehirde bulunan Antep'li Millî reisler ile bunları kışkırtanlar affedilecek, kişilere ve dine hürmet gösterilecek mallarına asla dokunulmayacak.

11 — Bu şartlar bugün (9 Şubat 1921) imza olunduğu tarihten itibaren geçerli olacaktır.

Antep : 9 Şubat 1921 Saat 11

İleri gelenlerden	Doktor	Ântep Tercümanı
Nuri	İbrahim	Mecideddin

Geçici Hükümet Reisi	Külünkçü
Mecid	Kâmil

Antep Fransız Kuvvetleri	Antep Bölge Kumandanı
A badi	Andrea

Bu tutanak imzalandıktan sonra Fransızlardan bir heyet gelip, bütün Türk cephesini gezer ve Türk cephesindeki siperlere hayret eden Fransız heyeti, Antep savunmasını takdir ederek «biz şimdiye kadar birçok cephelerde bulunduk, fakat böyle önemli tahkimat hiçbir yerde hatta Alman cephesinde bile görmedik», der. Bu heyet daha sonra hastahaneyi ziyaret ederek, hastaların hatırlarını sormuş ve lüzum görülen ilaçların Amerikan hastanesinden verilmesi için ilgililere emirler vermiştir. Daha sonra şehirde ne kadar Millî Kuvvet mensubu kişiler varsa hepsini ve Yıldırım Tabur Kumandanı olup içerde kalan Üsteğmen Muharrem Nuri Bey'den Taburun defterini istemiştir. Defterde yazılan ne kadar köylü, Antep'li kişi varsa hepsi toplattırılıp Tjlbeylioğlu Hanı) na hapsedilmiş. Bundan sonra şehirde bulunan ne kadar silah varsa hepsinin teslim edilmesi istenmiştir. Herkes çaresiz bulunan silah ve cephanesini tamamen teslim etmişler...

Bundan sonra Fransızlar kendilerini halka sevdirmek için şehrin çeşitli yerlerine fırınlar yaptırıp ekmek çıkarmış ve Hükümet Konağı önüne otomobillerle çok miktarda un, şeker gibi çeşitli gıda maddeleri getirerek fakir halka dağıttırmıştır. Daha sonra ne kadar hapsedilmiş kişi varsa hepsine birer numara verilerek Antep'in yerlisi olanlar serbest bırakılmış, köylü mücahitler ile Antep'li olmayan birkaç subay bırakılmamıştır. (*)

Daha sonra Sulh ve Selamet fırkasının teşviki ile Antep'li subaylardan Hacı Ömer oğlu Teğmen Mehmet Fehmi Efendi ile bazı kişiler koruma al-

(*) Fransızlar bunları esir alıp, bütün Türk cephesindeki siperleri (başlarında süngülü askerlerin baskısı ile) kapattırmıştır.

tına alınarak götürölmüş ve hapsedilmişlerdir. (*)

Fransızlar şehrin düşmesi üzerine hiçbir askerini ve hatta Ermenileri bile kesinlikle islâm mahallelerine sokmamıştır. Fransızların uygun görme-siyle Mecid Bey, mutasarrıflığa tayin edilerek, di-ğçer dairelere de bazı memurlar tayin edilmiş, Ermeni ve islâmdan mürekkeb bir jandarma bölüğü ile yeteri kadar polis memurları tayin edilerek hü-kümetin idaresine başlamış, pek az bir müddet devam eden Doktor Mecid Bey, idaresindeki hükü-met oldukça iyi idare edilmiş hiç bir kişii incinme-miştir.

Antep'de Fransız Mandası: Yapılan Rezalet:

Doktor Mecid Bey'in Hükümetten çekilmesi üzerine Haleb'de bulunan Antep ileri gelenlerinden Seyfzâde Abdölkadir Efendi derhal Antep'e gele-rek hükümetin idaresini eline almış idi. İş bu merkezde iken Londra'da Kilikya meselesine dair or-taya çıkan bir anlaşma uyarınca Kilis ile Antep'in belli bir zaman içerisinde Türklere geri verileceğıi haberinin çıkması üzerine mutasarrıf Abdölkadir (Abdo Efendi ile, Doktor Mecid Bey ve arkadaş-ları Ermenilerle beraber hicrete hazırlandılar ve Haleb'e gittiler.

Abdo Efendi'nin Haleb'e kaçması üzerine iz-dirabzade Celâl Kadri, mutasarrıflık makamını işgal ettikten sonra jandarma kumandanı Yüzbaşı Kel Ahmed ve avanesi, ermenilerle yanyana beraber ça-lışarak dindaşlarına karşı yapmadıkları fenalık bı-rakmamış yüzlerce, masum günahsız Türkü birer

(*) Bunlardan Mevakzâde Şerif Ağa bir fırsat bu-larak Kolej'den kaçmıştı. Diğerleri aylarca Fransızların zincir esaretinde inledikten sonra Ankara Anlaşması üzerine serbest bırakıldılar.

bahane ile hapishanelerde dayaklar altında inim inim inletmişlerdir.

Hükümeti idare ettikleri sırada islâm ve Ermenilerden oluşan 400 kişilik bir Jandarma kuvveti kurularak civar köylülerin en zenginlerini birer bahane ile Antep'e getirterek [güya Kuva-yı Milliye'ye erzak verdikleri için] servetleri ölçüsünde para cezasına mahkûm edildi. Bir çoklarından (50) ile (5C0) madeni altın alındı. Büyük çiftlik sahibi bazı zavallı kişilerin evleri yıkılarak ve birçok köylülerin malları ve hayvanları zorla alınarak Anteb'e getirildi. (*)

Bundan sonra Ankara anlaşması uyarınca Antep ve Kilis'in Türklere teslim edilmesi ve Fransızların şehri boşaltmaya başlaması üzerine vatan hainleri olan bu adamlar derhal Ermenilerle beraber Haleb'e kaçtılar ve halen oradadırlar.

On bir ay sekiz gün şiddetli bombardıman altında binlerce binası baykuş viranesi olan ve on ay on yedi gün esarete inleyen ve bu uğurda yüzbinlerce lira sarf ederek (11.000) onbirbinden fazla şehid ve yaralı vererek akıttığı kanıyla, kahramanlığıyla Gazî unvanını hakkıyla çalışarak kazanan bu «Gaziantep» 20 Aralık 1921 tarihinde Türk askeri, Türk hükümeti tarafından kurtararak anavatanına kavuşmuştur.

Ey kitabımı okuyan kimseler.. Onbir ay devamlı olarak bir taraftan düşmanla, bir taraftan cephanesizlikle, en sonunda açlıkla mücadele ede ede mağlup olduk, ve güzel Antep'imizi, Sevgili yurdu-muzu düşmanın işgaline terk ettik. Kendim için

(*) Medenî Fransa Mandaterliği, yapılan bu rezaketleri, geriden seyretti ve mandanın ne (...) olduğunu fiilen isbat etti.

değil; fakat beraberimde bulunan kadın, erkek, ya-
yan yapıldak, açlıktan dizleri titreyen, kucaklarında
çocuklarını taşıyan analar, babalar için ve onların
adına söylüyorum... Niçin terk ettik? Niçin orada
ölmedik? Niçin o güzel toprakların düşmanın kirli
ayakları altında kalmasına razı olduk?. O kadınlar,
o çocuklar bizimle beraber kalırlardı, bizim gibi
kanlarını damla damla akıtırlar, vücutlarını Antep'In
taşına toprağına karıştırırlardı. Niçin çıktılar..? Bizi
ne top mağlup etti, ne tüfek; Ne düşmanın kuvveti
bizi kaçırdı, ne mühimmatı? Ne tankı ve ne tayya-
resi? Bizi yalnız birisi ezdi, büzdü, gözlerimizden
kanlı yaşlar döktürerek yurdumuzdan çıkardı. O da:
(Açlık)...

Antep galibiyetinden düşman utandı. Biz mağ-
lubiyetimizden utanmıyoruz, ve utanmıyacağız.
Çünkü şerefimizden, namusumuzdan başka herşeyi
kaybettik, herşeyi feda ettik... Fakat onu kurtardık.
Antep bugün cihanın en zor harbi olan sokak sava-
şında Fransızları hayrete düşürdü. Düşmanın son
model toplarına, makinalı tüfeklerine, tanklarına,
zırhlı otomobilleri, tayyare ve sairesine yalnız az-
miyle imanıyla karşılık verdi. Göğsünü siper etti.
Kesinlikle şunu da diyebiliriz ki, Antep bunu kud-
ret, kuvvet ve gücü itibarıyla kendi evladına borç-
ludur. Halk kendi göbeğini kendisi kesmiştir.

Ey Gaziantep'in gerçek savunucuları.! Ey Mil-
letin hatırasında yaşayan şehidler..! Bizden size
binlerce fatiha hediye olsun... Ruhunuz bize kır-
gın olmasın... Biz sizin tuttuğunuz yolu takip ede-
medik. Siz bizden daha bahtiyar imişsiniz. Siz o
güzel toprağın altında olsa da terk etmeyeceksiniz.
Biz o toprağın üstünde kaldığımız için uzaklaşıyo-
ruz.

Ey yaralı yurdun gerçek savunucuları, adsız
kahramanları!... Ey ismiyle unutilan gaziler, müca-
hldler, herbiriniz bir karış toprak üstünde onbir ay

eç kaldınız, susuz kaldınız, bağrınıza taş bağladınız, göz nuru çocuğunuz zavallı aciz kadınlarınız cephe-
lere su götüşdü. Fişek taşıdı. Nihayet kolunuzu, ayağınızı ebediyyen kaybettiniz. Buna karşı bu gün belki bir çoğunuzun ismi bile hatırlara gelmiyor. Sefalet içinde yüzüyorsunuz... Fakat «Gaziantep Savunması» denilince emin olunuz ki, sizin isminiz, hayaliniz hatırlara gelir...

Siz ne şeref, ne rütbe ve ne de mevki ümidi-
ne kapılmaksızın harbin başlangıcından, bitimine kadar uğraştınız. Kan döktünüz. Can verdiniz. Haki-
ki şeref sizindir. Antep'in gerçek kılıcı sizsiniz... Gerçek arslanı, arslan yürekli mücahidleri sizsiniz... Demir bilekli, çelik pençeli kahramanları yine siz-
siniz!... Eğer sizin kuvvetiniz azminiz olmamış ol-
saydı mümkün değil bu şeref kurtulamazdı. Siz hiçbir yerden yardım, kuvvet görmediğiniz halde yine savaştan yüz çevirmediniz. Ümidiniz vatanın kurtuluşu, şerefiniz vatanın hürriyeti, mükâfatınız da vatan atlası idî. Siz bu fedakârlığınıza karşı hiç-
bir karşılık aramadınız, istemediniz, istemiyorsu-
nuz!...

Ey vatanın temiz savaşçıları!... Bizden size yüzbinlerce minnet ve şükran!.. şahin'ler, Yavuz'-
lar, Söylemez Mahmud'lar, Karayılan'lar, Tevfik'ler, Mustafa Çavuş'lar!... Yüksek omuzlarınıza örtülen kanlı kefenlerinizle Allah'ın huzurunda Peygamberi-
mizle beraber sizi şu mukaddes Türk yurdunun yük-
selmesi için şefaathçi kabul ediyoruz.

Lohânizâde Mustafa Nurettin

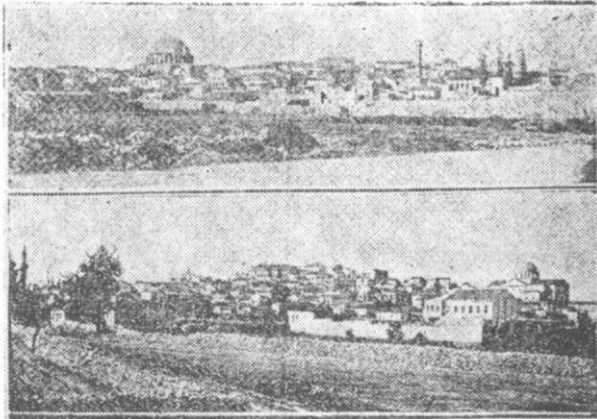
FOTOĞRAFLARLA
GAZİANTEP SAVUNMASI
VE
KAHRAMANLARI

Gaziantep Savunmasına
Bölük Komutanı olarak
katılan kitabın yazarı
Teğmen Lohanizade
Mustafa Nurettin

Antep'i ilk defa Gazi
ünvanıyla Gaziantep
olarak adlandıran isim
annesı edebiyatçı
Mücadele Müfit Feride
Hanımefendi

İşgalden önce Antep'in genel görünüşü

Gaziantep'de ilk örgüt-
lenmeyi sağlayan
Ragıp Bey

Gaziantep Kuvayı Milliye
kurucularından Pazar-
başızade **Nuri Bey**

Kilis yolunda Şahin Bey'le tüm savaşı-
lara katılan üç kahraman

Savunmanın Tahkim
Komutanı Kâmil Efendi

Savaş kahramanı **Boyu-**
nuoğlu Memik Ağa

Aslan Bey'in kardeşi Mücahit kahraman **Ahmet Bey**

**Gaziantep savunmasının ana unsuru Garnizon
K. Kilişli Arslan Beyefendi**

**Nofman'ın ilk hücumunda
minarenden ateş ederek
düşmanı durduran
4. Takım Komutanı
Zeynel Abidin**

**Arslan Bey'in kardeşi
mücahit şehit
Semi Bey**

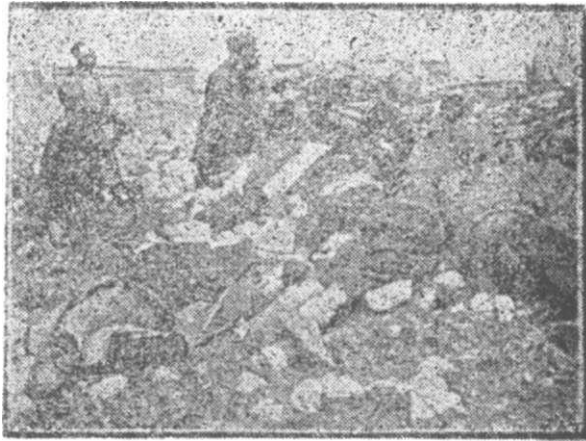
- 1. Garnizon K. Arslan Bey**
- 2. Kardeşi Ahmet**
- 3. Milis reisi Mako Paşa**
- 4. Mako Paşa'nın kardeşi Ali Bey**
- 5. Milis reisi Yusuf Ağa**
- 6. Reis Hacı Ağa**
- 7. İbrahim Ağa**

**Magarabaşı'm savunan
Ali Osman Çavuş**

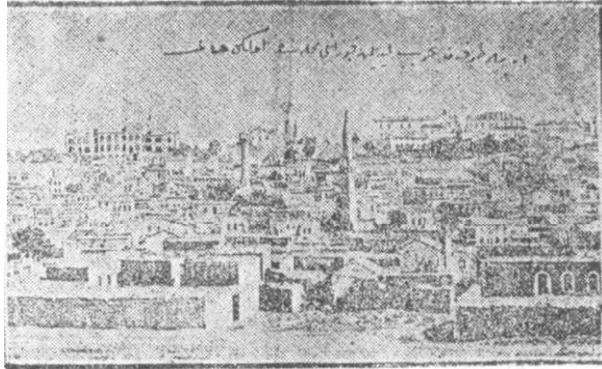
**Bölge savunma K.
Abduh Efendi**

**Norman kıtalarının tüm hücumlarına karşı
inatla savunanlardan bir grup**

Fransızlara yataklık yapan Kolej binası

Bu resimde görülen Kozanlı ve Kurt mahalleleri, Ermeni ve Fransızlar tarafından tamamen yıkılıp yakılarak enkaz haline getirilmiş, oturacak bir ev bile kalmamıştı

Savaşta tüm yaralıları
Tedavi'de büyük
fedakârlık gösteren
Doktor Fahrettin Bey

**Kahraman Mehmet
Ali Çavuş**

24 Mayıs günü Samsak Tepe'ye saldıran düşman
kuvvetlerine karşı olağanüstü fedakârlık
gösteren kahramanlarımız

**Savaşın başından
sonuna kadar
yaralılarımızı tedavi
eden Başhekim
Sahabettin Bey**

**Fedakâr Eczacı
Nuri Bey**

**Türk hastanesi'ni düşmana karşı
»avunan kahramanlar**

Gaziantep'in küçük kahramanları
1. Garnizon K. Arslan Bey
2. Çakır Bey'in oğlu Hayri
3. Şehit Yalağası'nın oğlu Mehmet Ali
4. Şehit İsmail

Arslan Bey ve insanüstü fedakârlıklar
gösteren Gazi Küçük Mehmet

Mücahit Dayı Bey (Ahmet Ağa) ve muhasarada
2. Kolordu ile haberleşmeyi sağlayan Güvercin

Antep ve Havalesi Kuva-i Milliye
Kumandanı Kılıç Ali

2. Ordu K. Nihat Paşa tarafından Gümüş Harp Madalyası ile Kallif edilen Yıldırım 4. Bölük Başçavuşu Haneî Efendi'nin ödül töreni

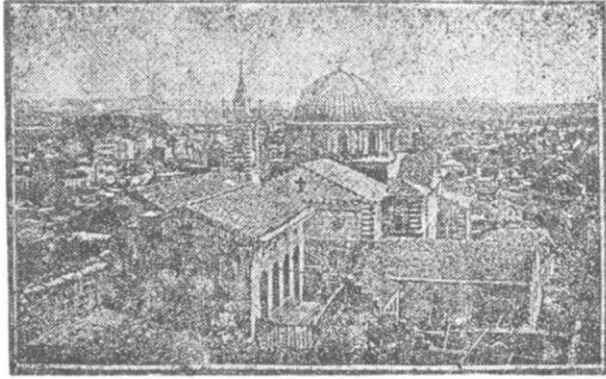

Çınarlı cephesinde büyük başarı sağlayan kahramanlar

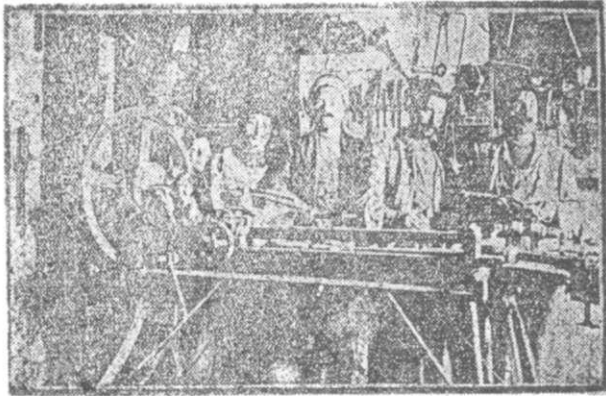

Yıldırım Taburu subayları

- 1. Tabur K. Teğmen Kamil**
- 2. 4. Bl. K. Teğmen Mustafa Nurettin**
- 3. 2. Bl. K. Akbaş Bahri**
- 4. 3. Bl. K. Hasan**

Fransız'lara yataklık yapan Kilise

Yeraltında yapılan Mermi Atelyesi'nde çalışan
1. Ali 2. Tevfik 3. Yusuf Gaziantep'li Usta'lar

Muhasarada düşman mevzilerini bombardıman eden
kahraman Top. Yzb. Siret Efendi

Savaş araç ve gereçleri yapan
1. Süleyman 2. Hacı 3. Hüseyin
4. Yıldırım Yusuf 5. Tesefik Usta'lar

fa
Muşullu Cephesi'nde eli tetikte düşman gözetleyen
kahraman Mücahitler

**Stfah ustası Mısırlı
Mahmut Efendi**

**Merkez Taburu taşe
Subayı Antep'li
Teğmen Fazıl Efendi**

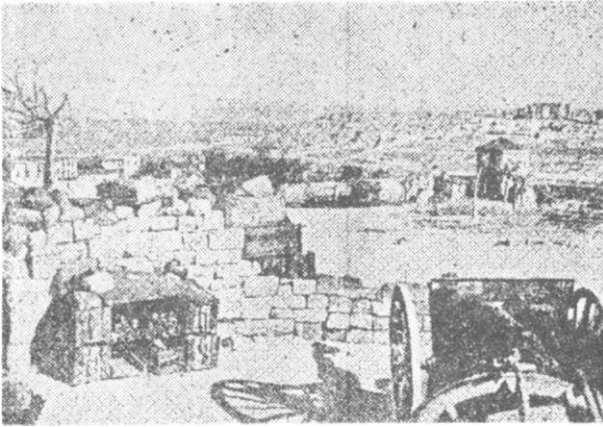
**Sanatkâr Bombacı
Sait Efendi**

**Antep savunucularından
isimsiz bir kahraman**

Fransız'ların son taarruzunda mevzilerini azimle savunan mücahitlerden bir grup

Kolejde mevzilenen Fransız Topçusunun şehri bombardıman ettiği yer

**Gaziantep savunucularından
Ödemiş Bey**

**Muhasarada aylarca
düşman kuvvetleri
ile savaşan
Ahmet Fikri Bey**

**Yıldırım Taburu 2. Bölük K.
Teğmen Behiç**

**Yıldırım Taburu 3. Bölük K.
Teğmen Mustafa Yavuz**

**Akçakoyunlu yolunda
Fransızları pusuya
düşüren Hacı Aga**

**Balıklı Cephesinde
azimle savaşan
Hanifi Efendi**

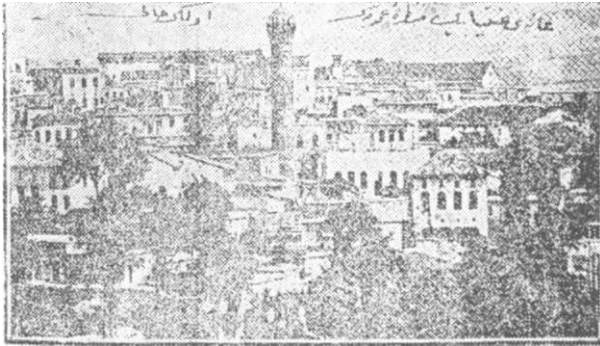
**Fedai postarlardan
Haşim Çavuş**

**Mermi Atelyesi'nin
Müdürü Mustafa
Nurettin Efendi**

**Fransızlara esir düşen Gaziantep Heyeti
Merkeziye Reisleri ve subaylar**

1920 yılında Antep'in genel görünüşü

**Savunmada birer ayaklarını kaybeden
kahraman gazilerimiz**

**Savunmada birer kollarını kaybeden
kahraman gazilerimiz**

**2. Kolordu K.
Selahattin Adil Paşa**

**Çınarlı taarruzu
kahramanlarından
Kartal Bey**

**Savunmanın başından sonuna kadar savaşan
Yıldırım Taburu subayları**

- 1. Tabur K. Kâmil, 2. Yaver Abdullah, 3. taşe Subayı
Ahmet, Bölük K. lan, 4. Sait, 5. Mustafa, 6. Hasan,
7. Ökkeş Bahri, 8. Mustafa, 9. Salih, 10. Tefik**

**2. Kolordu ile
haberleşmeyi sağlayan
Borç'lu Mehmet Çavuş**

**Antep'in felaketli günlerinde
yardıma koşan Malatya
Mebusu Hacı Bedir Ağa**

**Çınarlı Mağarabaşı Ahmet Çelebi cephelerinde
savaşan kahramanlar**

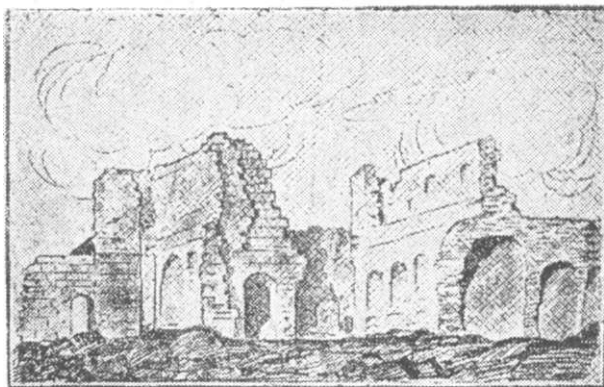
**Başarılı savunmanın
kahramanlarından
Ferit Bey**

**Gaziantep ve batı
cephesinde savaşan
kahraman Antepli
Bedrettin Efendi**

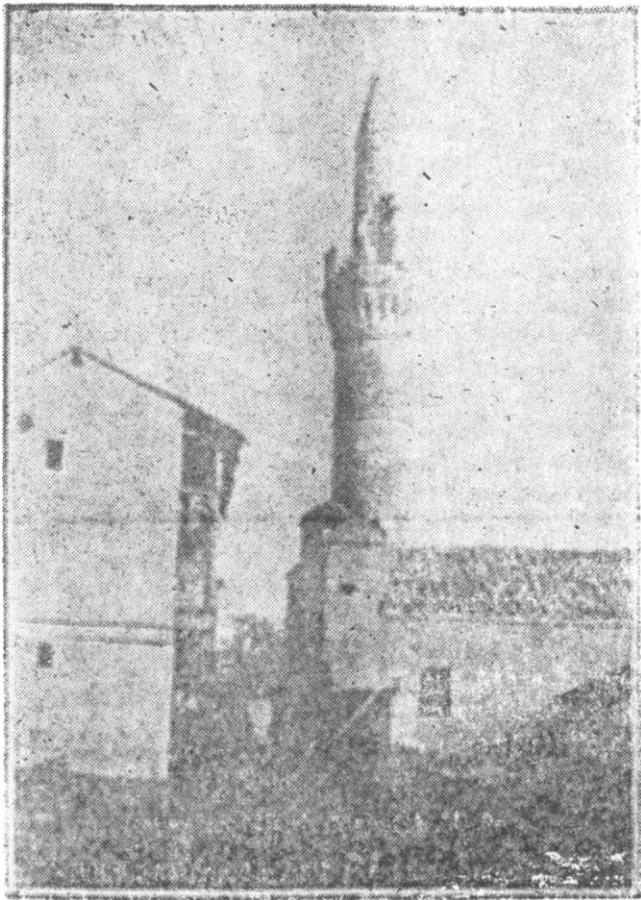
Gaziantep kahramanlarından bir grup

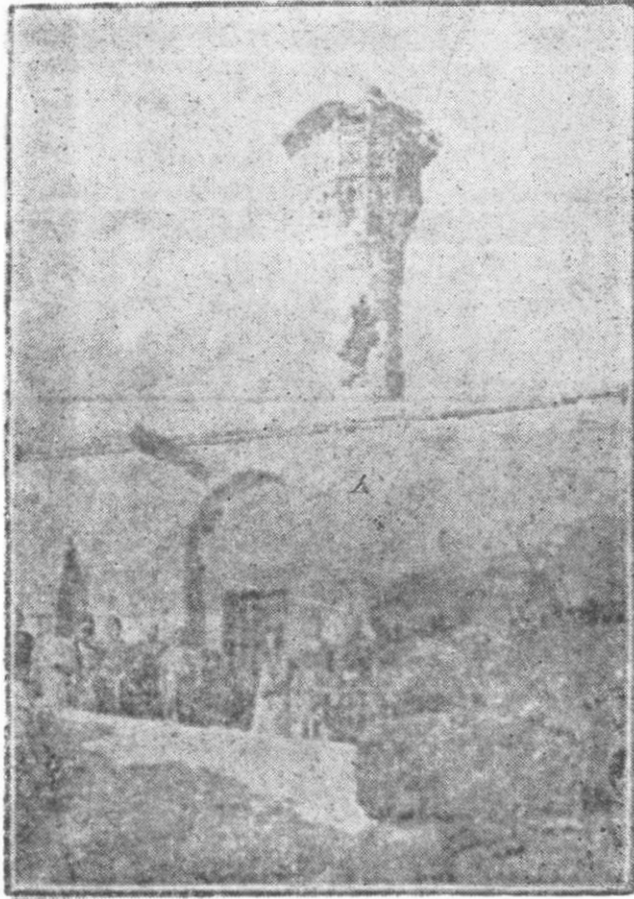
Fransız yıkımından ardı kalan Türk Hastanesi

Fransızlar tarafından yıkılan bir askeri depo

Fransızlar tarafından yıklan Musullu Camii

**Fransızların tahrip ettiği camilerden biri
Tahtani Camii**

